

DE WEST-INDISCHE GIDS

De
West-Indische Gids

ONDER REDACTIE VAN

Prof. Dr. J. BOEKE, Mr. B. DE GAAY FORTMAN,
W. R. MENKMAN, H. SCHÜTZ, JOH. F. SNELLEMAN

ACHTTIENDE JAARGANG 1936/1937

NEGENTIENDE DEEL

'S-GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF
1937

PRINTED IN HOLLAND

INHOUD VAN DEN ACHTTIENDEN JAARGANG

Blz.

BRANDON (H. G.), De proefneming van de Suriname Hoeve Maatschappij 293
COHEN HENRIQUEZ en DR. D. C. HESSELING (Dr. ir. P.), Nog enige Papiamentse spreekwoorden 82
GAAY FORTMAN (Mr. B. DE), Boekbespreking

1. M. F. da Costa Gomez, *Het wetgevend orgaan van Curaçao* (25). — 2. W. M. Hoyer, *Vocabulary and dialogues English-Papiamento-Dutch* (250). — 3. *1937. West-Indische Kalender* (317). — 4. *1937. Mooi Curaçao* (318). — 5. *Na vijftig jaar. Gedenkboekje, uitgegeven bij gelegenheid van het vijftig-jarig verblijf der fraters van Tilburg in de missie van Curaçao* (319).

—— Bevolkingscijfers van Curaçao. 51
—— Staatkundige geschiedenis van Curaçao (De Curaçaosche begrooting voor 1936) 85
—— Twee verzoekschriften aan den Koning over de landbouwpolitiek van Gouverneur Van Raders in Curaçao . 321
—— Pamfletten over Curaçao 353
—— Kroniek. Curaçao 333, 378
—— zie Hulsman O.P. (H. M.) 136
GOEJE (C. H. DE), De namen der Antillen 33
—— Op den oceaan voor en na Columbus (met een oplossing van het raadsel van Antilia) 65
—— Voorzichtig met den bodem van Suriname! 274
—— Boekbespreking

1. Karl Gustav Izikowitz, *Musical and other sound instruments of the South American Indians* (345). — 2. Sven Lovén, *Origins of the Tainan culture, West Indies* (346). — 3. Prof. Dr. Felix Speiser, *Im Düster des brasilianischen Urwaldes* (347). — 4. I. The Rev. James Williams, *Grammar notes and vocabulary of the language of the Makuchi Indians of Guiana* (347). II. Dezelfde. *The aborigines cf British Guiana and their land* (348).

HESSELING (Dr. D. C.), zie COHEN HENRIQUEZ (Dr. ir. P.). 82
HOYER (W. M.), De Curaçaosche muntspeciën 184
HULSMAN O.P. (H. M.), Het vergaan van de Zeemeeuw in 1825 (met naschrift van Mr. B. de Gaay Fortman). . . . 129

Blz.

LANGEMEYER (Ir. F. S.), Korte beschrijving van de groote baai van St. Maarten 289
LATOUR O.P. (M. D.), Familienamen op Curaçao 195
—— De taal van Curaçao (met naschrift van W. R. Menkman) 231
MENKMAN (W. R.), Curaçao, zijn naam en zijn taal 38
—— Boekbespreking

1. C. R. Biswamitre, *Hoeveel rechtsstelsels?* (119). — 2. Net Houwink, *De avonturier* (240). — 3. William I. Hull, *William Penn and the Dutch Quaker migration to Pennsylvania* (248). — 4. Drs. L. F. Jansen, *Curaçao en de devaluatie* (314).

—— Van de verovering van Curaçao tot den vrede van Munster 161
—— De Nederlanders in de Caraibische wateren; een nabetrachting 213
—— Vespucci en Ojeda in de geschiedenis van Curaçao . . 257
—— Kroniek. Suriname 330, 373
—— zie LATOUR O.P. (M. D.) 235
OUDSCHANS DENTZ (FRED.), Bibliographie 30, 61, 126, 158, 192, 222, 254, 286, 320, 349, 381
—— Musea in West-Indië 139
—— Het wapen van Suriname 157
—— Het gouden jubileum van de West India Committee Circular 193
—— De Crijnssenherdenking in 1917 276
—— Boekbespreking

1. *Curaçao* (uitgave Kon. Ver. Oost en West) (284). — 2. J. C. M. Warnsinck, *Abraham Crijnssen. De verovering van Suriname en zijn aanslag op Virginië in 1667* (338).

—— Het Mico-onderwijs op Jamaica 312
PANHUYS (Jhr. L. C. VAN), Aard en karakter van Surinaamsche liederen 1
—— In memoriam prof. E. von Hornbostel 153
—— Boekbespreking

1. Guda E. G. Duyvis, *Mexicaansche Mozaiken* (188). — 2. Georg Sticker, *Zur Vorgeschichte der Schmerzbehandlung* (189). — 3. I. Dr. Jaap Kunst, *Ein musikologischer Beweis der Kulturzusammenhänge zwischen Indonesien — vermutlich Java — und Zentralafrika.* II. Dezelfde, *The Music of Java* (190). — 4. I. *The Frog-Motive among the South American Indians. Ornamental Studies.* II. Henry Wassén, *The Frog in the Indian Mythology and Imaginative World* (251).

Blz.

PANHUYS (Jhr. L. C. VAN), De opoffering van een R.K. priester in Suriname. 200
—— De overbrenging van de banaan en de bacove uit Afrika naar tropisch Amerika in het begin van de 16de eeuw 207
—— De Indianen in Canada 307
RUTGERS (Dr. A. A. L.), In memoriam G. J. Staal 225
SPOON (Ir. W.), West-Indië en de berichten Nos. 1–100 van de afdeeling Handelsmuseum van het Koloniaal Instituut 116
Twee nieuwe plantensoorten van Suriname, genaamd naar Prinses Juliana en Prins Bernhard 220
VRIJMAN (L. C.), Iets over de Nederlandsche volksplantingen in „Cayanen" gedurende de zeventiende eeuw. . . . 13
WAGENAAR HUMMELINCK (P.), Boekbespreking

Frater M. Realino, *Plantkunde van Curaçao voor M.U.L.O.* (344).

AARD EN KARAKTER VAN SURINAAMSCHE LIEDEREN

DOOR

JHR. L. C. VAN PANHUYS

Men zal zich wellicht herinneren, dat ik in het Februari-nummer 1935 van dit tijdschrift den musicoloog Mr. J. Kunst, die een standaardwerk schreef over de toonkunst op Java, een uitnemend kenner noemde van de Nederlandsche volksmuziek. Ik deed dit op gezag van den hoogleeraar dr. E. von Hornbostel, met wien ik over de liederenverzameling van Frater Fulgentius en van den Heer J. P. J. Berkenveld heb gecorrespondeerd, en ik verzocht daarna op raad van prof. v. H. aan Mr. K., of hij in die verzameling oud-Nederlandsche volksliederen kon terugvinden. Sedert kwam mij een lijst van geschriften over folklore en dialecten in Nederland in handen, en mede daaruit vernam ik, dat Mr. K. in 1916 een (te Uithoorn uitgekomen) boek met platen uitgaf over Terschellinger volksleven, gebruiken, feesten en liederen (met melodie), dat een soort nationaal boek voor de Terschellingers is geworden en nu is uitverkocht, en in het volgende jaar bij Wolters te Groningen het eerste deeltje van Noord-Nederlandsche volksliederen en -dansen, uit den volksmond opgeteekend en bewerkt voor zang en piano, met silhouetten van Henriëtte Bolkema; er is al een 2de druk van en er zijn drie deeltjes van verschenen. Het vierde is in bewerking.

Mr. Kunst schrijft mij, dat hij over de liederenverzameling F. en B. slechts enkele aanteekeningen heeft gemaakt, en ik zal die hieronder vermelden. Maar tevens heb ik Frater Fulgentius, die met verlof hier te lande vertoeft, met de opmerkingen in kennis gesteld en Zijn Eerwaarde heeft mij het genoegen gedaan, de drie liedjes, die Mr. K. bespreekt, van cijfer- in notenschrift over te brengen, opdat ze in dit tijdschrift zouden kunnen worden opgenomen.

Nu volgen de opmerkingen. De melodie van lied 1 toont duidelijk den invloed van het Gregoriaansch. Ik voeg hierbij de vertaling van de negerengelsche woorden.

Froekoe-froekoe mamanfring, Maria Magdalena bing go soekoe Masra

En na Engelsting di piek'j'ing: „Go na Galilea. Drape joe

sa fienie Masra

Matig vlug

Mie braada mie siesa, Na go wi mie di go. M'i taagie

joe adjó-sie, Na go wi mie di go. M'i taagie joe

adjó-sie, Na go wi mie di go.

Refrein

Kaaimang trowi, trowi, kaaimang trowi.

Kaaimang trowi, na oposeei.

Slot

na a-la seei, na a-la seei, na a-la seei. Blo!

Heel vroeg in den morgen
Is Maria den Heer gaan zoeken
En een engel stond daar
die Haar antwoordde
Ga naar Galilea.
Daar zult Gij den Heer vinden.

De melodie van het tweede lied [1]) is identiek met de bekende melodie van „De twee koningskinderen", zooals deze, zegt Mr. K., in het Noorden van ons land, b.v. op Terschelling, gezongen wordt; de oorsprong van die melodie is Duitsch. De vertaling van den tekst van het eerste en van het mij later door Frater F. gezonden tweede couplet houdt slechts het volgende in:

Mijn broeder en mijn zuster
Ik ga nu van U heen
Ik zeg U vaarwel,
Ik zeg U adieu.

en verder:

Adieu mijn zuster
Ik ga naar mijn Heiland. (2×)

Frater Fulgentius schrijft mij nog, dat dit lied in Suriname in sterfhuizen (dus bij de plechtigheid van „dede hoso", neem ik aan) gezongen wordt.

Ik vraag mij af, hoe het mogelijk is, dat van de legende van de twee koningskinderen alleen het slot in Suriname aanwezig is. Zou de negerbevolking in het beschaafde gedeelte het geheele lied in vroeger tijd door blanken hebben hooren zingen; zou zij zich van den treurigen inhoud rekenschap hebben gegeven; het begin en het midden hebben vergeten, maar ervan bewust zijn gebleven, dat het sobere overblijfsel van het slot (wanneer — wat uit de woorden van den Surinaamschen tekst niet blijkt, — de prinses met den verdronken koningszoon in zee springt) een afscheid voor goed beteekende? Ik geef hier ter vergelijking het slot van het lied, zooals dat onder den titel: „Van twee Koningskinderen, Horae Belgicae, Pars II" voorkomt in den 8sten druk, Amsterdam 1911, van het Nederlandsch Volksliederenboek door D. de Lange, Jhr. Mr. J. C. M. van Riemsdijk en dr. G. Kalff, uitgave van de Maatschappij tot Nut van 't algemeen, blz. 101. Het slot in het tweede boek van het Liederboek van Groot-Nederland door F. C. Coers, Amsterdam, 1898, is nagenoeg gelijkluidend (wat de woorden aangaat; de melodie van beide liederen is verschillend):

---

[1]) Ik voor mij hoor daarin die van: „Wir hatten gebauet ein stattliches Haus", A. von Binzer, 1819, Thüringsche Volksweise, Erk's Deutscher Liederschatz, Leipzig, Band I. blz. 212.

13. Si nam hem in haer armen
Si spronk er mee in de see:
„Adieu, mijn vader en moeder!
„Van uw leven siet ghi mi niet meer!

14. „Adieu mijn vader en moeder!
„Mijn vriendekens alle ghelijc,
„Adieu, mijn suster en broeder!
„Ic vaerder nae 't hemelrijc".

De Duitsche tekst is weer soberder en luidt in de Unterrichtlieder für eine Singstimme mit klavierbegleitung, herausgegeben von Max Friedlaender, Leipzig 1898, C. F. Peters, aldus:

Sie schwang sich um ihren Mantel
und sprang wohl in die See:
„Gut Nacht, mein Vater und Mutter,
„ihr seht mich nimmermeh!" (2×)

Van het derde lied schrijft Mr. K., dat het evengoed Ambonneesch zou kunnen zijn en dus van Portugeesche afkomst zal wezen. Verhalen met liedjes er door heen, zooals elders in de collectie voorkomen, zijn naar mr. K. opmerkt ook typisch Javaansch (het z.g.n. dongèng).

Ik geef hier de vertaling van het derde lied, waarvan Frater F. mij het vervolg in het negerengelsch en eenige bijzonderheden heeft medegedeeld. Het is een roeierslied. De stuurman begint te reciteeren: „Iedereen is even bang voor den kaaiman. Daarom (om die reden)". Dan zingen de roeiers het refrein: „Kaaiman, draai om, zwem naar den overkant". Achtereenvolgens reciteert de stuurman, steeds heftiger, dat zijn vader, dat zijn moeder, dat zijn dikke broertje en zuster, allen even bang zijn, evenveel vrees hebben voor den kaaiman, om telkens door de roeiers met het refrein te worden beantwoord. Nu roept de stuurman uit: „Mi Ga" (afkorting en eenigszins een bemanteling van de uitdrukking: Mijn God nog toe), en verder: „de kaaiman springt in de boot". Daarna roept hij, dat al zijn kameraden, de roeiers, voor den kaaiman geducht benauwd zijn, om in zijn slot-recitatief te vragen: „En hoe staat het met den bootsman zelf?" Het antwoord, dat de stuurman zelf geeft is: „De stuurman is voor den kaaiman in 't geheel niet benauwd". Het slotrefrein van de roeiers gelast nu den kaaiman om alle kanten uit te gaan. Het

slotwoord of de slotklank: „Blo" beteekent, dat de kaaiman wordt *weggeblazen* (in overdrachtelijken zin); tegelijk wordt ook het verhaal en het lied met die klank uitgeblazen (zooals in Hollandsche kinderverhalen de olifant doet).

* * *

Terwijl nu op blz. 316 van het Februari-nummer van dit tijdschrift de stellige uitspraak van prof. van Hornbostel is weergegeven, dat de liederen in de verzameling voor de vergelijkende muziekwetenschap zonder belang zijn, bedenke men, dat liederen en tekst in zekeren zin een geheel vormen. Reeds de taal, het negerengelsch, verleent aan de liederen een bijzonder cachet, maar ook de wijze van voordracht drukt er een eigenaardige stempel op. Bovendien geven de liederen, zij het dan dat ze van andere volken zijn overgenomen, de psyche, den aard van de Surinaamsche kreolenbevolking toch zeker voor een belangrijk deel weder.

Als omlijsting van hunnen arbeid, en vermoedelijk om te doen uitkomen, hoe Surinaamsche liederen niet alleen door de melodie, maar ook door tekst, rythme, voordracht, tempo, voor de volkenkunde van belang kunnen zijn, hebben de drie verzamelaars aan hunne opmerkingen aanhalingen uit tal van werken toegevoegd. Ik vermoed, dat Frater F. het grootste deel zelf heeft gevonden. Doch hoe dit zij, ik acht het van belang, dat iemand die de Surinaamsche muziek aan een diepgaand en veelomvattend onderzoek wil onderwerpen, profiteeren kan van den voorarbeid, die door het opzoeken van de citaten reeds door de heeren Frater Fulgentius, Berkenveld en Van Vliet is verricht. Het komt mij bovendien daarom wenschelijk voor van die aanhalingen een overzicht te geven, omdat ze ook voor den beschaafden leek niet zoo gemakkelijk te vinden zijn en toch zulk een belangrijke bijdrage kunnen vormen voor algemeene ontwikkeling. In Suriname waar men toch altijd leeft in een betrekkelijk isolement, worde men te eerder in de gelegenheid gesteld het merkwaardige in eigen, onmiddellijke omgeving te toetsen aan hetgeen in de geschiedenis voorafging of bij andere volken weer op overeenkomstige wijze wordt aangetroffen.

Ik vang dus aan met een overzicht van de citaten, die aan de collectie F. F. en Hr. B. zijn toegevoegd. De vertaling is van mij.

J. Schönhärl. Regierungslehrer in Lome. Volkskundliches aus Togo. Dresden, 1909.

Blz. 155. De rythme is in het bijzonder bij de muziek van de

Ewe-stammen zeer eigenaardig en samengesteld. Onze ooren kunnen er aanvankelijk geen bepaalde maat in terugvinden. Bij langdurig en vaak luisteren onderscheidt men meest een tweedeelige maat. Van andere liederen zonder trombegeleiding is het rythme zoo veranderlijk, dat een maatverdeeling niet mogelijk is.

Frater F. meent, dat dit laatste het *zingend spreken* is, dat bij de kreoolsche stads- en plantagebevolking zoo veelvuldig voorkomt. (Het woord „plantagebevolking" is eigenlijk niet juist; ik bedoel de kreolen op plantages en gronden in de onder rechtstreeksch bestuur staande gedeelten van Suriname). Meest geschiedt dat zingend spreken in Suriname op psalmtoon, op twee noten; op „banja-wijs" zegt het volk.

Blz. 156. Zonder metronoom is het tempo niet nauwkeurig te bepalen. Niettegenstaande het snelle vroolijke tempo is voor ons de geest, het karakter van de dansliederen eerder klagend en weemoedig dan vroolijk. Gezangen voor dooden hebben meest een snel tempo, maar de slottonen worden lang uitgehaald.

Blz. 162. Het programma biedt op een dansavond weinig afwisseling. Een en hetzelfde vers wordt soms uren lang herhaald. De voorzanger intoneert en de anderen zingen het refrein, dan wel het geheele lied opnieuw, ad infinitum. Is de oude tekst lang genoeg gezongen, dan bedenkt de voorzanger vaak een nieuwe strophe, die het koor met groot genoegen dadelijk overneemt. Er worden onbeduidende feiten bezongen of wel men gaat tot een spotlied over, waarin aan de zangers vijandig gezinde personen worden beschimpt. Voorzanger en koor vullen elkaar aan, zoeken elkander in de keuze van scherpe uitdrukkingen te overtreffen. Het vurige tempo en 't eigenaardige rythme trekken aan en houden de aandacht levendig, al ontbreken aan de liederen poëzie en een rijke melodie.

Frater F. merkt hierbij op, dat volgens Stedman ook de slaven in Suriname zich zoodanig door zang en dans voelden aangetrokken, dat zij van Zaterdagavond tot Maandagmorgen in een stuk door, dus „ad infinitum", aan den gang bleven.

Blz. 163. De Ewe-ers zijn als alle natuurmenschen muzikaal; ze houden van muziek. De meesten hebben een goed gehoor en kunnen muziek onthouden, al zijn, jammer genoeg, hunne stemmen ruw en ongeschoold en van geringen omvang, terwijl zij, ook bij de jongeren, laag zijn. Toch zingt alles zoo luid mogelijk mede.

Frater F. acht dat in bovenstaande aanhalingen vele aanwijzingen voorkomen voor het schoolzangonderwijs aan kreolen en negerjeugd in Suriname.

Blz. 187. In Lome zijn twee elkaar vijandige partijen, de „Gekleede Lieden" of Awumé, zoo genoemd omdat zij in Europeesche dracht zijn, en de „Weegschaal-Menschen" (Sikeli), die vroeger een weegschaal met geld en kostbaarheden bij hunne dansen tentoonstelden, om daarmede de Awumé te hoonen. Want de schaal met geld (die de Sikeli beduidde) was altijd zwaarder dan de schaal met kostbaarheden, die de andere partij voorstelde. De oude Doe's in Suriname, met hun strijdende partijen zijn door Pater Rikke beschreven in zijn boek *Ma Kankantree.*

Dr. A. Mansfeld. Vier Jahre unter den Grossflussnegern Kameruns. Berlin 1908.

Blz. 133. Men zingt en dankt hier bij iedere gelegenheid .Als een familielid overlijdt, wanneer een kind geboren wordt, wanneer de zon om twaalf uur brandt, als het flink regent, bij het roeien (of pagaaien?), bij den veldarbeid. Zelfs een wegens oproer ter dood veroordeeld hoofd schreed zingend met danspassen naar de galg toe.

J. Fräszle. S. C. J. *Mijn Oerwoudnegers in hun doen en denken.* Sittard. 1925.

Blz. 146. Nauwelijks op marsch zet mijn volk den beurtzang in. Zij roepen aan de Wadangs hun laatste groeten toe: aan de mannen, kinderen, honden, kippen, boomen, straten, hutten, potten, het eten, het vuur, enz. Dan wordt de gong aangeroepen, het woud, de dieren, de vogels, wolken, winden, de zon; alles moet door de lucht; de lieden van Mokaris boodschappen, dat de dokter van God naar hen onderweg is, om hun zielen te komen genezen. „Maakt je dorp schoon, reinigt de hutten, komt uit het bosch, keert terug van de jacht, verzamelt de kinderen, haalt ook water en voedsel voor hen en voor ons allemaal!"

„Hoor je het, Matoendoeloe, heer van Mokaria? En gij, onze broeder, Emilio Boela, katechist van de kinderen. Je vader komt en wij komen met hem".

J. Fräszle. Negerpsyche. Freiburg i. B. 1926.

Blz. 18. De Europeaan zwijgt wanneer hij arbeidt. In Afrika is het omgekeerd. Daar trekt men zingend naar het werk. De kracht van het gezang toont hoe ernstig men bezig is; hoe luider het gezang, hoe fermer daad. Het gezang geeft het rythme voor den arbeid aan. Wanneer mijn arbeiders zwegen, moest ik vlug naar hen toe, want dan zaten zij op den grond niets te doen.

Baron Albert von Sack, zoo voegt Frater Fulgentius hier bij, spreekt over stadsslavinnen, die zingend dweilen en met de dweil de maat wuiven; op een reis tot ver boven de Jodensavanna zongen de roeiers steeds, zegt hij. Eigenaardig acht Fr. F. het, dat geen enkele Hollandsche beschrijving van oud-Suriname over plantage-arbeidsliederen van de veldslaven spreekt.

Ik heb tijdens mijn verblijf in Suriname (Febr. 1892—1 Aug. 1896) wel vernomen, dat wanneer op de koffieplantages koffieboonen werden gestampt, er door het volk lustig op de maat bij werd gezongen, en de opzichters ook gaarne hadden dat er bij dien arbeid gezongen werd, omdat er dan beter en ijveriger werd gewerkt.

Dr. Fr. Kossmann. Nederlandsch versrythme. 's Gravenhage 1922.

Blz. 204. Reeds in die meest primaire menschelijke uitingen, die men als de beginselen der dichtkunst pleegt voor te stellen staan beide vormen van rythmiek naast elkander. Het bootsmanslied, dat in gerekte tonen, slechts melodisch varieerend, zuiver de maatslagen der riemen volgt, is in aanleg isochroon. Voegt zich bij dit alleen de slagen tellende rythme een levendiger figuratie, een verhalende, spottende of ondeugende tekst, dan zal, evenals in de variaties der muziek, een isometrisch rythme ontstaan, dat vrijer speelt tusschen en over de vaste hoofdslagen en in ongetelde hoeveelheden van tonen metra vormt uit dezelfde maatduren, die eerst eenheid en „chronos" waren. Zoo vindt men het bij beschaafde en „wilde" volkeren in tallooze voorbeelden, in rijmpjes, roei-, ruiter-, stamp-, dans-, hei- en wiegeliedjes. Vaak ligt een overgang van den eenen tot den anderen rythme-vorm ten grondslag aan het verschil van indruk tusschen lied en refrein; de eene helft is druk babbelend, de andere afgemeten en vast.

J. Brummelkamp. Sociale Geographie van Afrika. II. Groningen 1930.

Blz. 75. Ook zingen de negers heel graag, en veel. Schweinfurth zegt: hun zingen heeft veel van een recitatief, dat lijkt op een afwisseling van hondengejank en koeiengeloei, aldus weer te geven: ff > < ff. Dat is echter overdreven. Xandt vermeldt, dat op de negerscholen in D.-O.-Afrika de prestaties van de leerlingen in den zang het best zijn. Zij zingen er heel aardig Duitsche volksliedjes, in het Kiswaheli. vertaald. Evenals hun muziek zijn hun

liederen een eindelooze herhaling van eenzelfde strophe begeleid door trom en handgeklap, of het is een recitatief. De melodie is vaag, moeilijk in onze toonschalen weer te geven; kaoetsjoek-melodie zegt Pechuel Loesche. Harmonie is er ook weinig, al bezitten zij eenig accoordgevoel. Meestal zetten de stemmen op verschillende hoogten in en bewegen zich dan parallel. Ondanks tegenspraak op dit punt, is rhythmus ook niet het fundament van hun muziek en zang, doch treedt alleen op bij het roeien en trommelen. Bij het dansen stemmen melodie, handenklappen, trommelen en beenbeweging, rythmisch niet overeen.

De woorden der liederen hebben meestal niets om het lijf.

Naar mijn inzien volkomen terecht, keurt Frater Fulgentius de bovenstaande compilatie van den Heer Brummelkamp, een samenvatting van oppervlakkigheden van geleerden met beroemde namen, maar die op dit speciaal gebied hunne onkunde toonen, in scherpe bewoordingen af. Het lijkt wel, merkt Fr. F. op, of de heer B. zijn lezers op die wijze denkt te kunnen klaarstoomen voor een examen. Hoofdaktecandidaten zouden zoo doende, schijnt de Heer B. te denken, nu ineens een eigen oordeel hebben. De bewondering van oude missionarissen voor het negerlied, en van geleerden, die op dit gebied bijzondere studies maakten en fraaie verzamelingen aanlegden, schijnt voor den heer B. *niet* te hebben geteld.

Frater Fulgentius wijst er bovendien op — en nu denk ik aan een kortgeleden door mij in het tijdschrift gemaakte opmerking, dat De West Indische Gids een levende aanvulling vormt van de Encyclopaedie van Nederlandsch West Indië, — dat in die encyclopaedie op blz. 498, 2de kolom, een oordeel is uitgesproken, dat niet strookt met de waardeering, die missionarissen hebben betoond voor onvergetelijken negerzang en dichtkunst. Wij hebben ons te ontworstelen, zoo is de indruk van steller dezes, aan den invloed van grove materialistische opvattingen en uitingen van oppervlakkige waarnemers uit een voorbijgegaan tijdperk. Maar frater F. maakt ons opmerkzaam op nog een andere fout op de genoemde bladzijde van de encyclopaedie. Aldaar wordt namelijk gezegd dat Bonaparte in zijn „Les habitants de Surinam", pag. 187, den tekst geeft van een groote verzameling negerliedjes. Maar t.a.p. is die groote verzameling niet te vinden. Bonaparte geeft hoogstens twee negerengelsche dichtstukjes die niet tot de folklore behooren, maar van 'n kleinkunstenaar (Europeaan?) afkomstig zijn. Waarschijnlijk een „Aria siengie" uit 'n Zangboekje der Hernhutters. Dat er een

„grand nombre de ces genres existent dans la colonie" is een bewering van een spoedreiziger.

Baron A. van Sack. Reize naar Surinamen I. Haarlem 1821.

Blz. 152. Een bijzonderheid uit dit korte citaat, n.l. een mededeeling over het „makreelen-lied", heb ik opgenomen in mijn artikel Folklore in Suriname, deel XVI, blz. 22 bovenaan van dit tijdschrift.

Mr. H. C. Focke. De Surinaamsche Negermuzyk. Tijdschrift West-Indië, 2de deel, Haarlem, 1858, blz. 93—107, met vijftien liedjes, o.a. tien banja-gezangen, in notenschrift.

Op den inhoud van dit belangrijke artikel, dat gemakkelijk in iedere groote bibliotheek kan worden geraadpleegd, gaan wij niet verder in. Deze muziek, zegt Mr. F. op blz. 99, is wellicht, evenals de Negerengelsche taal, door Afrikaansche ooren en stemmen op Portugeeschen oorsprong opgetrokken. Frater F. zegt, dat de noot op blz. 101, over Hartsinck's bewering, blz. 908 van zijn „Beschrijving van Guiana", over onkieschheid van de negers in houding en gebaren bij hunne dansen, welke bewering Mr. F. als onjuist verklaart, door Hartsinck ontleend is aan Père Labat's „Nieuwe reize naar de fransche eilanden van Amerika", Amsterdam 1725, waaruit ook Fermin putte, doch dat Labat ze wederom ontleende aan Rochefort ,„Histoire naturelle et morale des Iles Antilles de l'Amérique", Rotterdam, 1658.

Dr. Bern. Zuure. Afrikaansche vulpenkrassen. 5de serie, Boxel, 1923.

Blz. 132. Deze aanhaling bevat een beschrijving van een marsch in Afrika, gedurende welke de missionaris hoort, hoe langzamerhand door de dragers een lied wordt ingezet, en hoe dit ontstaat. Wat de melodie betreft, drong zich bij dr. Z. vooral de vergelijking op met het Gregoriaansch, waartoe ook wel de vrijere maatindeelingen bijdroegen.

Dr. Z. critiseert prof. Weule, wanneer deze in zijn „Negerleben in Ost-Afrika", Leipzig 1938, en in „Wissenschaftliche Ergebnisze", in „Mitteilungen aus den Deutschen Schutzgebieten, mit Erganzungsheft", I, Berlin 1908, den inhoud van de negerliederen zinloos en belachelijk noemt. Zoo schijnt het den oppervlakkigen toehoorder en zoo is het wel eens, maar lang niet altijd, zegt dr. Z., die verder het bewijs aanwezig acht, dat de tekst vaste verzen heeft, die met den muzikalen vorm tegelijk worden overgeleverd. 't Is juist die samenhang tusschen zang en tekst, die het moeilijk

maakt sommige melodieën, die daar toch bijzonder voor geëigend zouden zijn, in de kerk te gebruiken, omdat ze de Christenen te gemakkelijk aan den daarvan in hunne gedachte niet te scheiden zin doet denken.

Daar prof. von Hornbostel, die een wereldnaam heeft op het gebied van de kennis van Afrikaansche muziek, mij nadrukkelijk waarschuwt tegen het werk van A. Friedental over kreolen-muziek in Amerika, wil ik daaruit geen aanhalingen doen. Het is mij opgevallen, dat Friedental het kleine niet eert en b.v. het eiland Curaçao „winzig" noemt, hoewel zijn land zich destijds voor het bezit van het zeker niet grootere Helgoland wel veel moeite heeft gegeven. Opmerkingen van Frater Fulgentius naar aanleiding van het bewuste geschrift geef ik echter gaarne hier weer. De Kondré-siengi, speciaal de schimp- en schertsliedjes, zijn talloos en tevens zijn zij eendagsvlinders. Echte minneliederen acht Fr. F. zeldzaam in Suriname. Als men daar de liefde en de schoone sexe nobel wil bezingen, geschiedt het op Hollandsche minneliederen. Obsceene scherts- en schimpliederen van de straat, welke op *lobbi-siengie* partijen worden gezongen, zijn er in overvloed. Het meerstemmig zingen is bij de Surinaamsche Kreolen zeer geliefd. In kerk en school wordt er steeds meerstemmig onder de melodie *gebromd*. Pogingen op letterkundig gebied in het Negerengelsch vindt men alleen in de oude kerk-zangbundels, en ook een weinig onder de leden der *Begi's* (Godsdienstige zangpartijen ontstaan uit gebedsbijeenkomsten der huiselijke liturgie van de Herrnhutters). Na de abolitie in 1808 zijn, zoo meent Fr. F. vele slaven uit de Spaansche, Fransche en Portugeesche koloniën in Suriname ingevoerd, en allicht brachten zij melodieën mede. In de katholieke kolonies van Spanje, Frankrijk en Portugal werd de slaaf meer in de Europeesche cultuur opgenomen dan in de Engelsche en Hollandsche, alwaar de slaven buiten de landskerk en buiten de taalgemeenschap werden gehouden; daardoor, wil Fr. F. klaarblijkelijk concludeeren, was er in de laatgenoemde kolonies minder ontleening van Europeesche muziek door de gekleurden. Muziek en dans acht Fr. F. ook voor de armsten onder de armen een onschuldig vermaak. Plebs en obsceniteit zijn niet twee onafscheidelijke begrippen.

Van de door den heer van Vliet gegeven aanhalingen gaf ik een opsomming aan het eind van de bespreking van zijn liederenverzameling. Na het bovenstaande uitvoerige overzicht van de citaten van frater Fulgentius zal ik nagaan in hoever daardoor een overzicht van de aanhalingen van den heer van Vliet over-

bodig zal zijn geworden, en in hoever ze voor het weergeven van aard en karakter van Surinaamsche liederen belangrijk zijn.

Ik besluit nu met de vermelding van een feit, waarop Mr. Kunst mij opmerkzaam maakte, n.l. dat in den feestbundel, te Weenen gedrukt, die in 1928 aan Pater P. W. Schmidt, Directeur van het Volkenkundig Museum van het Lateraan te Rome werd aangeboden en die 76 studiën bevat op het gebied van de taalwetenschap, de volkenkunde, de godsdienstwetenschap, en de voorgeschiedenis (ik kondigde het groot formaat boekwerk van XXIX en 977 bladzijden aan in de Nieuwe Rotterdamsche courant van 13 Mei van dat jaar, ochtendblad A) een artikel voorkomt van den meergenoemden hoogleeraar E. M. von Hornbostel, getiteld: *Die Masznorm als kulturgeschichtliches Forschungsmittel*, dat geen onderzoeker van primitieve muziek en -muziekinstrumenten over het hoofd mag zien, en dat aantoont hoe de studie van wat met primitieve muziek samenhangt groote verrassingen kan opleveren. Prof. v. H. bespreekt in dat artikel o.m. de gelijkwaardigheid van absolute toonhoogte en maat-norm, en bewijst o.a. de volgende stelling: „Die Vergleichung der auf Instrumenten mit fester Abstimmung gemessenen Schwingungszahlen erscheint als ein besonders zuverlässiges Hilfsmittel für die kulturhistorische Forschung".

IETS OVER DE NEDERLANDSCHE VOLKSPLANTINGEN IN „CAYANEN" GEDURENDE DE ZEVENTIENDE EEUW

DOOR

L. C. VRYMAN

In de dagbladen heeft men kunnen lezen, dat naar aanleiding van de herdenking van het feit, dat de Fransche Antillen driehonderd jaar geleden onder Fransche opperheerschappij zijn gebracht, men een speciale serie herdenkingspostzegels heeft uitgegeven. Onder deze zegels is er één, van Fransch-Guyana, ter waarde van vijftig centimes, waarop het wapenfeit is vereeuwigd van den Franschen vice-admiraal d'Estrée, die in 1676 de vestiging te Cayenne en het fort St. Louis op de Nederlanders heroverd heeft.

Het bovenstaande is wellicht een goede aanleiding, de nagenoeg vergeten geschiedenis der Nederlandsche kolonisten in dat deel van Zuid-Amerika in herinnering te brengen.

Reeds aan het eind der zestiende en in het begin der zeventiende eeuw schijnen Zeeuwsche kooplieden nederzettingen op de „Cayanen"-kust te hebben gehad. Hartsinck noemt in zijn boek: „Beschrijving van Guyana, etc.", de Zeeuwsche kooplieden Jan van Pere, van Rhee, Jan de Moor en de Vries, welke laatste echter geen Zeeuw, doch een inwoner van de stad Hoorn was. De Engelsche schrijver James Rodway verklaart positief in zijn boek: „Guiana, British, Dutch and French," dat 280 Zeeuwen zich in 1615 gevestigd hebben in de buurt van Cayenne. Of het laatste bericht, wat de *plaats* der vestiging betreft, geheel juist is, heb ik niet kunnen nagaan. Wel maakt een Portugeesch boek: „Compendia das Eras da Provincia da Para", geschreven door Baena en uitgegeven te Para in 1838, er melding van, dat in 1616 de Portugeesche kapitein Castello Branco door den gouverneur van Maranão is uitgezonden om de Hollanders te verjagen, die zich aan de oevers der Amazone-rivier wilden vestigen. Een andere Portugeesche schrijver, generaal Abreu e Lima, zegt in zijn: „Synopsis ou Deduccão Cronologica", Pernambuco, 1845, dat in 1616 Caldeira, gouverneur van Para, de „teniente"

Pedro Texeira heeft uitgezonden om de etablissementen van de Hollanders aan de „Amazonas" te vernielen. Laatstgenoemde slaagde daarin volkomen en verbrandde daarenboven een Hollandsch schip; het buitgemaakte geschut werd opgezonden naar Belem.

Uit het bovenstaande blijkt, dat Nederlanders in het eerste kwart der zeventiende eeuw, zoo al niet in het tegenwoordige Fransch-Guyana, dan toch in de onmiddellijke nabijheid daarvan, grootere of kleinere volksplantingen of handelskantoren hebben gehad.

De eerste, ons bekende, serieuse poging tot kolonisatie van Nederlanders aan de kust van Guyana, waarover wij meer positieve gegevens bezitten, is die van David Pietersz. de Vries, beschreven in diens „Tweede Voyagie nade Kuste van America, ofte de Wilde Kuste van West-Indiën". Met eenige vrienden had hij „een Compagnie gemaakt om een Colonie te planten, op „de Kuste van Guyanen ofte genaemt de Wilde-Kuste waervan „de Heer Jan Bicker een van de principaalste patroons af was." Den 10en Juli 1634 vertrok hij met het goede schip „De Coninck David", bemand met 25 „Eeters", 30 „Planters" en bewapend met 14 stukken geschut, van de reede van Texel. Zonder dat zich buitengewone voorvallen voordeden, stak men den Oceaan over en den 5den September met het aanbreken van den dag kreeg men het vaste land in zicht. In den achtermiddag van denzelfden dag kwam de „Coninck David" ten anker in veertien vaam water op een afstand van twee mijlen van de Duivelseilanden.

Zonder veel tijd te verliezen begon men dadelijk het land te verkennen. Men kwam bij een „Indiaens Dorp", waar „haer Capiteyn" de Hollanders onthaalde „Met haeren dranck, datmender „half de hoogte van kregen; haeren dranck makense van Cassari, „is dick gelyck Verckens-draf, maer is witagtig ende kragtiger om „te drincken als Haerlemmer bier." Na eenige dagen laveeren langs de kust had men een goed punt voor eene nederzetting gevonden en den 14en September „Setten dertigh Man aen Landt „om een beginssel van een Colonie te maecken.... Men vond „daer de overblyfselen van een oudt vervallen fordjen.... scheen „eertyds door de France gemaeckt te zyn. Twee myl van dese „plaats vonden wy seven a acht Seuwen (Zeeuwen) als Engelsen „vanweghen Jan de Moor uyt Zeelandt, die daer Toback planten."

De Vries geeft eene vry uitvoerige beschrijving van land en volk. „Aen de Zee kant is het Landt leegh, ende de hitte soude „daer seer vehement syn, tenware die getempert wierde by de

„versche ende koele briesen ofte Oostelycke Winden." Maar verder landwaarts in schijnt het land een soort aardsch Paradijs te zijn! „Op het ghebergte wierd gevonden een seer ghesonde woo-„ninghe, daer is oock een middelsoorte van Landt, welck is van „een middelbare hoogte ende is seer Getempert, Gesondt en „Vruchtbaer, ende almeest bewoond is, overvloedigh van Way-„den en Playsante Stroomen van Wateren door Fraye bosschagien „ende ghenoegelycke Pleynen, tot profyt, playsier ende recreatie, „ende is oock niet onversien van Mineralen."

De Vries heeft volgens zijn verhaal in het geheel *vier* weken met het schip op die plek voor anker gelegen, welken tijd hij heeft gebruikt „om zyn Colloniers" aan het werk te zetten, die begonnen met tachtigduizend „Verwe-Boomen", honderdduizend „Catoen-Boomen" en honderdduizend „Taback-plante" in den grond te brengen. Hy berekent dan even, dat: „.... elcke pland „een half pond Taback geeft, ende is Taback welcke een goede prys geld." Het is duidelijk, dat hij gedurende den korten tijd, dien hij voor de kust gelegen heeft, de handen vol heeft gehad en dat hij, hetgeen hij van het binnenland van Guyana vermeldt, slechts navertelt, daar de tijd hem absoluut heeft ontbroken, dit uit eigen aanschouwing te leeren kennen.

Van de „Colonie" is niets terecht gekomen. De Vries maakte een lange reis langs de kusten van Zuid- en Noord-Amerika, overwinterde „in de Engelsche Vergienjes", arriveerde 28 April 1636 te „Ciketan by 't Fort", gelegen aan de James-rivier, „alwaer ick „verstond, dat myn Colony dewelcke ick op de Wilde Kust ge-„maeckt hadde, het Volck verloopen was". Er was in de buurt van de nederzetting een Spaansche slavenhaler ten anker gekomen, op zoek naar drinkwater. De „Colloniers" schijnen een min of meer heterogeen gezelschap te zijn geweest, want „door „aenrockenen van eenighe Engelse ende varende-maets, die daer „onder waren", liet men de „Wilden" den Spanjaarden „het Water „wyzen, ... ende ondertusschen gongen ons Volck en liepen de „barcken af (en) smeeten de Spanjaerts doodt". De Engelschen hadden bedongen, dat men met het genomen schip naar de Eilanden zou varen, waar het verkocht zou worden en men den buit zou verdeelen, doch de Hollanders moesten „teekenen" dat zij „dienaers" en de Engelschen „Capiteyn" zouden zijn.... „ende „verlieten soo onse schoone Colonie, die binnen de twee maanden „soo sy daer ghebleven hadden, wel hondert vyftigh duysent „guldens aen Cattoen, Oriaene en Taback soude gerandeert heb-„ben, maer dese Fielten kregen haer loon, datse dese schoone begin

„van Colonie soo verlaten hadde: doen sy nu in de Eylanden „quamen, verkochte d'Engelse, die de naem van Capiteyn hadde, „de Prys en de haer Maets daer toe voor Servant, soo dat de „Engelse een Schelmachtigh Volck is, en souden haer eygen Vaer „voor een Servant verkoopen in de eilanden".

De Vries schijnt een onverwoestbaar optimisme te hebben bezeten. Toen „de Coninck David" in Patria was gearriveerd en hij van zijn „Parsipanten" moest hooren, dat het verfhout één tiende waard was van hetgeen het een paar jaar geleden opbracht, bleek het, dat het schip eene schadelijke voyagie gemaakt had. Dat alles zou volgens De Vries nog niet zoo erg zijn geweest, als men zijn „Colonie", die „met een kleyntjen weer te repareeren ghe- „weest hadde" niet in den steek gelaten had. De „Persipanten" wilden geen geld geven, hetgeen De Vries bitter doet opmerken over het koloniseeren: „. . . . ende van ons werdt het niet gedaen „doordien datter veel Hoetelarye is met de West-Indische Com- „pagnie, dewelcke de Vruchten vande Koopluyden begeert al eerse „volwassen zyn".

In 1635 was eene Fransche nederzetting gevestigd op het eiland aan de vaste kust van Cayenne, doch tengevolge van de slechte behandeling der Indianen bleven moeilijkheden niet uit; men zag zich weldra gedwongen, de volksplanting op te geven.

Rouaansche kooplieden deden in het jaar 1643 op vrij groote schaal een poging tot kolonisatie van Guyana. Onder bevel van „le Sieur" Poncet de Brétigny vertrokken drie à vier honderd man van Rouaan naar Cayenne. Ongelukkiger had men in de keuze van een opperhoofd moeilijk kunnen wezen. De man was niet wel bij het hoofd en leed in ernstige mate aan vervolgingswaanzin. Hij liet bij voorbeeld een kolonist, die gedroomd had, dat de gouverneur dood was, radbraken, omdat die droom bewees, dat hij het plan had gehad, den gouverneur te vermoorden. Een deel van zijn volk liep weg naar Suriname. Het spreekt vanzelf, dat er moeilijkheden kwamen met de Indianen, die dan ook culmineerden in het afmaken tot den laatsten man van een expeditie, die onder aanvoering van De Brétigny naar het binnenland was getrokken, om de weggeloopen Indianen op te vangen. De laatsten maakten van de gelegenheid *geen* gebruik, alle Franschen op te ruimen; de vestiging werd wel is waar verlaten, doch eenige Franschen bleven achter. De meesten trokken naar de Antillen; een paar kwamen in Frankrijk terug, waar zij hoog opgaven van de vruchtbaarheid van Guyana en de geschiktheid van het land om daar volksplantingen aan te leggen.

Die verhalen kwamen ter oore van een Normandisch edelman De Royville, die met eenige vrienden een bedrag van 8000 kronen bijeen bracht en de Compagnie du Cap Nord oprichtte, aan welke maatschappij de koning van Frankrijk octrooi verleende voor het uitsluitend recht, om in Guyana handel te drijven en vestigingen aan te leggen, tusschen de Amazone-rivier en de Orinoco, met uitsluiting van alle anderen.

Den 2den Juli 1652 vertrokken de „Charité" en de „Grand St. Pierre" van Le Hâvre. De expeditie telde achthonderd kolonisten, mannen en vrouwen, en stond onder bevel van De Royville. Al dadelijk liep het mis, daar de gouverneur nog vóór men de Amerikaansche kust bereikt had, den 18den September vermoord werd. Den 29sten September kwam de expeditie eindelijk in Cayenne aan.

De paar Franschen, die men er aantrof en die feitelijk nog ondergeschikt waren aan de oude Rouaansche Compagnie van 1643, dachten er niet aan, zich te verzetten en gaven alles over, wat er nog aan bezitting van de vroegere vestiging aanwezig was. De landverhuizers benoemden twaalf „Directeurs", wat al aanstonds aanleiding gaf tot allerlei moeilijkheden. Het duurde niet lang, of er werd tegen het bestaande „gezag" een samenzwering gesmeed, die ontdekt werd en tengevolge had, dat vier der bewindvoerders gevangen genomen werden. Eén werd onthoofd, en de drie anderen verbannen „naar een woest eiland". Twee van de overblijvende bestuursleden stierven, doch met zes „Directeurs" gingen de zaken niet beter, dan zij met twaalf gegaan waren. Op de N.O. punt van het eiland Cayenne bouwden de kolonisten een fort, Ceperou, dat de oorsprong is geworden van de stad Cayenne. De vestiging was een voorbeeld van wanbeheer; voortdurend was men in oorlog met de Indianen, die zich de plundering van hunne kostgrondjes door de nieuw aangekomenen niet lieten welgevallen evenmin als het tot slaaf maken van eenige hunner door de Franschen. Moord, honger en tweedracht heerschten in dit „Land of misrule". Een groot aantal kolonisten stierf van ziekte en ontbering; van de overblijvenden zochten de meesten in lekke booten een goed heenkomen naar Suriname, vanwaar zij verder naar de Antillen trokken. Vóór het eind van het jaar 1663 waren de laatste Franschen afgetrokken naar Barbados. Het fort, met geschut en al, zoomede de nog aanwezige koopmansgoederen, werden geabandonneerd.

Toch werd het land niet geheel en al verlaten. Een aantal Hollanders en Joden vestigden zich aan de kust van Guyana en wis-

ten door verstandig beleid de vrede met de Indianen te bewaren, zoodat omstreeks 1656 er een begin van een volksplanting was ontstaan. Twee jaar later sloten de kolonisten eene overeenkomst met Balthasar Geslier, baron de Douilly om het land gezamenlijk te besturen en de mijnen te ontginnen, doch dit contract is op niets uitgeloopen.

De kolonisatie der Hollanders en Joden scheen aanvankelijk wel levensvatbaarheid te hebben en 18 Januari 1663 werd door de Bewindhebberen der West-Indische Compagnie ter Kamere van Amsterdam afgekondigd een plakkaat, bevattende de „Con- „ditien, die door de Heeren Bewindhebberen van de Geoctroyeerde „West-Indische Compagnie ter Kamere van Amsterdam gepresen- „teert werden, aen alle de geene, die haer als vrye Coloniers na „Cajane, gelegen aen de vaste Wilde Kuste van West-Indien sullen „willen begeven." Het zou ons te ver voeren, het plakkaat in zijn geheel op te nemen, doch één merkwaardige conditie verdient toch te worden gereleveerd, namelijk dat:

„De Compagnie sal de Coloniers, tot voortsettinge van den „Lantbouw, tot een civielen prys beschicken soo veel Slaven, als „deselve daer toe van noden sullen hebben, welckers betalinge „door haer contant sal worden gedaen, of op termynen 2, 3, 4 a 5 „Jaren, na dat yders gelegentheyt is presenteerende".

Uit het bovenstaande blijkt duidelijk, dat de Loffelyke Compag nie ervan overtuigd was, dat zware veldarbeid in het tropische laagland voor Europeanen uitgesloten werd geacht en van een landbouwkolonie niets kon terecht komen zonder gekleurde werkkrachten, in casu negerslaven.

De „Hollandtsche Mercurius" van 1663, waarin dit plakkaat is opgenomen, zegt verder dat: „Korts daer aen is een schip vol „Volcks, om Cayanen te populeeren, uyt Tessel na West-Indien „gezeylt". Hartsinck zegt over deze onderneming, dat men ging om „Katoen, indigo en suiker te planten, en met de Indianen wel „overeenkwamen".

Niettegenstaande de herhaaldelijke mislukkingen hadden de Franschen hunne kolonisatieplannen aan de Guyana-kust nog niet opgegeven. Op aanraden van „le Sieur" Bouchardeau beijverde de „Chevalier" Le Fèvre de la Barre zich een nieuwe compagnie op te richten. Hij slaagde er in, een kapitaal van 200000 livres bijeen te brengen en van Lodewijk XIV in October 1663 een „Patente" te bekomen voor de Fransche Equinoctiale Compagnie, waarbij De la Barre benoemd werd tot gouverneur van Cayenne en Luitenant-Generaal van de Fransche krijgsmacht, met last, ge-

wapenderhand allen te verdrijven, die zich zonder vergunning binnen het areaal van de Compagnie ophielden. Het octrooi omvatte het gebied, gelegen tusschen de Amazone-rivier en de Orinoco, derhalve wat wij tegenwoordig verstaan onder de drie Guyanas en een stuk van Brazilië. Onze ambassadeur Boreel protesteerde krachtig tegen dit willekeurig en voor ons zoo nadeelig besluit bij het Fransche Hof, doch zonder het minste succes.

Den 26sten Februari 1664 vertrok De la Barre met een vloot van vijf schepen, waarop zich 200 kolonisten ingescheept hadden, van La Rochelle, 15 Maart werd Madeira aangedaan om de drinkwatervoorraad aan te vullen en 11 Mei kwam de vloot op de reede van Cayenne ten anker. Het opperhoofd der vestiging, dat reeds jaren aan de kust gevestigd was, Quiryn Springer of Spranger, was op geen vijandelijkheden bedacht. De kolonisten waren niet in staat weerstand te bieden, en daar de Indianen geen vinger uitstaken om hen te helpen, was het eind van het lied, dat zij zich moesten overgeven. Na door de Franschen te zijn uitgeplunderd, werden de niet-Fransche ingezetenen van Cayenne, Christenen en Joden, naar La Rochelle opgezonden, vanwaar zij naar hun land konden terugkeeren. Het fort Ceperou werd verdoopt in St. Louis. Zoo was ook deze poging der Hollanders om zich in „Cayane" te vestigen tot een ontijdig einde gekomen.

Veel tijd om rustig aan de ontwikkeling van hunne nieuwe kolonie te arbeiden hebben de Franschen niet gehad. In 1666 was de oorlog tusschen Engeland en Frankrijk uitgebroken en den 22sten October 1667 ankerde een vloot onder John Harman, bestaande uit één groot schip, zes fregatten en twee kleine transportschepen, voor Cayenne. Den volgenden dag werd eene landing ondernomen. De Lézy de la Barre werd licht gewond; ernstige weerstand werd niet geboden en ongeveer 200 kolonisten, met den gouverneur aan het hoofd, namen de wijk naar Suriname. Een officier, de Zwitser Ferrand, had met een vijftigtal soldaten een poging tot verdediging gedaan, doch had die moeten opgeven, daar zijn troep niets tegen den overmachtigen vijand kon uitrichten; hem restte dus niets anders dan de overgave op genade of ongenade aan John Harman. Nadat de vestiging was uitgeplunderd en alles wat vervoerbaar was als buit op de Engelsche schepen was ingeladen, werd verwoest, wat verwoest kon worden. Toen de Engelschen dan ook aftrokken, lieten zij niets achter dan wat geblakerde ruïnes.

De volgende episode is ontleend aan een bijna onbekend boekje, in 1691 te Amsterdam door Jan ten Hoorn uitgegeven en geschre-

ven door D. van de Sterre, Medicinae Doctor en geneesheer van het As(s)iento der West-Indische Compagnie te Curaçao. Het is getiteld: „Zeer Aenmerkelyke Reysen gedaen door Jan Erasmus „Reyning, meest in de West-Indiën en ook in veel andere deelen „des Weerelds, etc." Van der Sterre heeft het reisverhaal opgeteekend uit den mond van zijn vriend Reyning en men weet niet, waarover men meer verbaasd moet zijn: over de nauwkeurigheid, waarmede Van der Sterre alles heeft opgeteekend, of over de absolute juistheid, waarmede Jan Erasmus Reyning de episoden, die hij heeft meegemaakt, soms tot in de kleinste bijzonderheden, weergeeft. Zijn verhaal is op tientallen plaatsen te controleeren met de ons *thans* ten dienste staande historische gegevens, doch ik heb nergens iets kunnen aantreffen, dat met de waarheid der *feiten* in tegenspraak is.

Jan Erasmus, zooals hij door vriend en vijand bijna uitsluitend genoemd wordt, die zijn carrière begonnen was als scheepsjongen, had het reeds gebracht tot bootsman op de hoeker „Mercurius", schipper Willeboort de Kok. Het schip was bestemd naar Martinique en voer met meer andere in convooi onder de hoede van een oorlogsschip. Gedurende de reis viel weinig bijzonders voor, en na een vrij voorspoedigen overtocht arriveerde de vloot op de kust van Cayenne, doch in plaats van daar een bloeiende, opkomende Fransche kolonie aan te treffen, vond men slechts de geblakerde muren van hetgeen eens het fort St. Louis geweest was.

Aan boord van het Hollandsche oorlogsschip werd krijgsraad gehouden. Cayenne was reeds door de Hollanders in 1663 gekoloniseerd, doch, zooals wij gezien hebben, werden zij door De la Barre in Mei 1664 verjaagd. Nu de Franschen op hun beurt verdreven waren, meende men, dat het niet uitgesloten was, dat Hunne Hoog Mogenden of de Directeuren der Loffelijke West-Indische Compagnie de proefneming van 1663 zouden willen hervatten. Met het oog hierop werd Jan Erasmus met zes man door den kapitein van het oorlogsschip, nadat Jan's schipper daarvoor zijn toestemming had gegeven, aan land gezet als „Opperhoofd". Hij kreeg provisie voor zes maanden en werd verder aan zijn lot overgelaten. Het convooi zette daarop de reis naar Martinique voort.

Het „gouvernement" van Reyning was niet van langen duur. Een Fransch vluchteling, een Jezuiet, had het bericht van den overval aan Mons. De la Barre, destijds gouverneur van Martinique, doen toekomen. Laatstgenoemde liet geen tijd verloren gaan en zond in December zijn broeder, den gevluchten gouverneur van

Cayenne, met een paar honderd man, om de kolonie te heroveren, een eer, om welke le Chevalier de Lézy gesmeekt had, ten einde den op hem rustenden smaad te mogen uitwisschen. Zooals te begrijpen is, werd het „wapenfeit" der verovering zonder de minste moeite volbracht. Ons „Opperhoofd" en zijn garnizoen van zes man plus levensmiddelen voor zes maanden werden zonder verderen vorm van proces opgezonden naar Martinique. Het geluk was Jan Erasmus dienstig, want het toeval wilde, dat de hoeker „Mercurius" daar nog voor anker lag en de vrijgevallen bootsmansplaats nog niet was vervuld. Zoo werd hij, tot zijn groot genoegen, van Gouverneur weer bootsman.

De Franschen hebben gedurende eenige jaren de gelegenheid gehad, Cayenne te herbouwen en de kolonie tot een zekeren bloei te brengen. Dit tijdperk duurde tot 1676. Zooals men weet, was Frankrijk sedert 1672 in oorlog met de Vereenigde Provinciën. De heeren Hoog Mogenden hadden het plan opgevat, een expeditie uit te rusten, die ten doel zou hebben, de Franschen aan de Guyanakust en op de Antillen zooveel mogelijk afbreuk te doen. Tevens werd de kolonisatie van het eiland Tabago beoogd. In 1676 werd een vloot van elf schepen uitgerust, die onder het bevel stond van „Commandeur" Jacob Binckes (of Benckes, zooals hij zelf zijn naam teekent). Aan de keuze van officieren en gezagvoerders schijnt bijzonder veel zorg te zijn besteed. Zoo vinden wij daar als gezagvoerders Pieter Constant, dezelfde „Pitre", die in 1670 zulk een rol had gespeeld in de muiterij van de „Avanturiers" op Tortuga en in la Goyave, Roemer Vlack, Galtjes en den reeds genoemden Jan Erasmus, die het intusschen reeds gebracht had tot schipper van het kleine fregat, of jachtje, „de Fortuyn", van de Admiraliteit van Amsterdam, voerende acht stukken.

Ter verduidelijking van het volgende een enkel woord over den „Commandeur" Binckes. Hij was ontegenzeglijk een man van grooten moed en bekwaamheid, doch had een eigenaardig karakter. Hij was wel is waar niet opzettelijk onrechtvaardig of onbillijk in de behandeling van zijn subalterne officieren, doch hij had eenige lastige karaktereigenschappen. Zijn voornaamste zorg schijnt te zijn geweest, dat de Admiraliteit er vooral goed van doordrongen werd, dat zij een bijzonder geschikten commandeur in dienst had; dat was Binckes, en niemand anders.

Jan Erasmus' karakter verschilde te veel met dat van zijn chef, dan dat er veel sympathie tusschen beiden kon bestaan. Misschien droeg daar ook wel eenigszins de omstandigheid toe bij,

dat Binckes van zijn jeugd af aan bij de vloot had gediend en Reyning „door de kluisgaten" aan boord was gekomen.

Hieronder volgt het verkort verhaal van de verovering van Cayenne en de Fransche kolonie, zooals dat door Van der Sterre in zijn hiervoor vermeld boek beschreven wordt.

Zonder dat er veel merkwaardigs voorviel, arriveerde de Hollandsche vloot den 4den Mei 1676 voor Cayenne en ankerde tegenover het fort St. Louis. Binckes zond een trompetter naar land, om de kolonie en het fort op te eischen in naam van Zyne Hoogheid den Prins van Oranje en Hunne Hoog Mogenden de Staten Generaal.

De gouverneur, de Chevalier de Lézy, weigerde in een fraai gestelden brief, de sterkte over te geven, hetgeen niet anders was, dan men verwachtte. Den volgenden dag had de landing plaats, waarbij Jan Erasmus het eerst aan land sprong. Toevallig vernam hij later, dat de commandeur voornemens was, een rapport aan de Admiraliteit op te stellen, waarin hij zichzelf de eer wilde toekennen, het eerst aan land te zijn geweest. Ter zake door Binckes ondervraagd, zeide Jan Erasmus zijn superieur vierkant in het gezicht, dat van het verhaal, zooals de commandeur dat gaf, geen woord waar was en dat iedereen, die niet gezien had, dat hij, Jan Erasmus, het eerst aan land was geweest, om het op zijn zachtst uit te drukken, al zeer slecht uit zijn oogen had gekeken. Binckes hield echter *zijn* lezing van het geval vol, waarop Jan Erasmus ten laatste nijdig uitriep: „Nu goed, laat het dan maar zoo blijven!"

Den 7den Mei had de bestorming van het fort plaats. Jan Erasmus commandeerde de voorhoede, die gesteund zou worden door eene compagnie „landmilitie". Door onkunde, onwetendheid, of misschien ook wel uit boos opzet, omdat het bevel over de voorhoede was opgedragen aan een zeeman en niet aan een landofficier, openden de landtroepen het vuur op de voorhoede. In korten tijd kreeg deze 51 dooden en gewonden; toch gelukte het, den vijand terug te dringen. Met medewerking van de compagnie van luitenant La Croys werd het fort tegen vier uur in den middag stormenderhand veroverd. De vijand vroeg en kreeg kwartier en gaf zich op genade en ongenade over. De verliezen van de Hollanders waren vrij zwaar: twaalf dooden en twee en zeventig gewonden. Bijna twee derden der verliezen werd door de voorhoede geleden.

Het schijnt, dat Binckes het met Jan Erasmus weer heeft willen goedmaken. Eerstgenoemde vroeg Reyning, of hij er prijs op zou

stellen, wanneer hij, Binckes, in het rapport, dat aan Hunne Hoog Mogenden en aan Zijne Hoogheid den Prins zou gezonden worden, speciaal van Reyning's daden melding zou maken? De koppige Zeeuw antwoordde, dat hij maar een eenvoudig man van nederige geboorte was en niet de eer had, één van die hooge Heeren te kennen. Zij zouden niet weten, over wien het ging, wanneer zij zijn naam onder de oogen zouden krijgen! En dat hij zich tegen dat rapport over de landing verzet had, dat had hij alleen gedaan, omdat hij niet kon hebben, dat een leugen voor waarheid versleten zou worden.

Binckes bleef nog zeventien dage te Cayenne en regelde het bestuur van de nieuwe kolonie. Quiryn Springer, dezelfde, die reeds in 1663 in de toenmalige Nederlandsche nederzetting het bevel had gevoerd, werd wederom aangesteld als gouverneur. Vier honderd man bleven achter om het kolonisatiewerk van de Franschen voort te zetten. De wijze, waarop met de overwonnenen gehandeld werd, doet eenigszins zonderling aan. Van der Sterre zegt: „De Franse, so mannen als vrouwen, wierd een ge- „deelte scheep gedaen, of daer gelaten, so dat veel hierdoor van „hun vrouw of man gescheiden zijnde, 't geen eenige officieren niet „wel geviel". Welk doel de Hollanders met dien maatregel beoogden, is niet duidelijk.

Den 23sten Mei 1676 vertrok de vloot van Binckes van de reede van Cayenne, met eindbestemming Tabago. Van de schepen is er slechts één in Patria teruggekeerd. Binckes, bijna alle officieren en een groot deel der opvarenden, vonden op Tabago den dood. Wat er overbleef werd krijgsgevangen gemaakt. Slechts Jan Erasmus en eenige anderen gelukte het naar Curaçao te ontsnappen.

Cayenne bleef niet lang in Hollandsche handen. In Frankrijk wekte het bericht, dat de kolonie door Binckes was veroverd, groote verontwaardiging. Zulk een smaad mocht niet ongewroken blijven! In October 1676 vertrok een vloot van tien schepen-van-oorlog, twee fregatten en drie barca-longas van Brest, onder bevel van den vice-admiraal d'Estrée, die een deel van de uitrustingskosten uit eigen middelen bestreden had.

Den 17den December kwam de Fransche vloot voor Cayenne en ankerde op twee mijl afstand van het fort, dat een bezetting van 300 man had en versterkt was met palissadeeringen en aardwerken, beplant met 26 kanonnen. Jean d'Estrée liet 800 man landen en door den Chevalier de Lézy, den gouverneur, die een half jaar geleden door de Hollanders gevangen genomen en naar Frankrijk opgezonden was, het fort opeischen. Springer weigerde

in een bijna even fraai gestelden brief, als De Lézy dat een half jaar geleden onder dezelfde omstandigheden gedaan had. In den nacht van 21 December werd tot den aanval overgegaan en na een bloedig gevecht van een half uur, waarin de Franschen veertig dooden en honderd en vijf gekwetsten kregen, moest het Hollandsche garnizoen zich overgeven. Van onze zijde sneuvelden eenige officieren en manschappen. Volgens Hartsinck zouden de verliezen der Franschen veel minder bedragen hebben, doch de officieele opgave van d'Estrée zal wel de juiste zijn. Volgens de Hollandsche berichtgever zouden de gouverneur, drie kapiteins, twee luitenants, twee vaandrigs, twee „scheepshoofden", de predikant, de secretaris, twee commiezen en de bezetting van 260 koppen, krijgsgevangen gemaakt, en naar Frankrijk opgezonden zijn. Volgens de Fransche opgave zou het aantal der krijgsgevangenen slechts tweehonderd negentien hebben bedragen.

Dit wapenfeit is herdacht op het jubileumzegel van Fransch-Guyana van 50 centimes, gelijk in den aanhef van dit opstel gezegd is.

De Hollandsche krijgsgevangenen werden naar Frankrijk en van daar naar het vaderland opgezonden, waar zij, volgens Hartsinck, „voor bloodaards werden aangezien, aan wien men het „verlies van de kolonie toeschreef".

Zij hadden een dergelijke behandeling niet verdiend, daar zij zich dapper geweerd hadden, zooals wel blijkt uit de zeer hooge verliezen der Franschen. De ware schuldigen waren de Heeren Staten zelf. Er was geen geld om Cayenne en Tabago te hulp te komen, of beter gezegd, de landprovincies hadden er geen geld voor over. Holland's gloriedagen waren geteld. Toen op het dringend verzoek van Binckes de Admiraliteit van Amsterdam eindelijk besloot, uit eigen middelen Thomas Tobias met drie oorlogsschepen en vier honderd man naar West-Indië te zenden, was het te laat! Cayenne was voorgoed overgegaan in Fransche handen en Tabago was verwoest en verlaten.

Fransch-Guyana is met een onderbreking van acht jaar (1809–1817), toen er de Portugeesche vlag woei, voortdurend in Fransch bezit gebleven. De geschiedenis der kolonisatie van Europeanen in het tropische laagland aldaar, is één lijdensgeschiedenis. De grootsch opgezette pogingen hebben schatten verslonden en duizenden menschenlevens gekost en hebben slechts tot resultaat gehad: een armlastige strafkolonie, die een schande is voor onze beschaving, „la Guillotine Sèche".

BOEKBESPREKING

M. F. da Costa Gomez, *Het wetgevend orgaan van Curaçao. Samenstelling en bevoegdheid bezien in het kader van de Nederlandsche koloniale politiek* (Ac. proefschr.) H. J. Paris Amsterdam MCMXXXV.

Op 3 December 1935 heeft mr. M. F. da Costa Gomez, leerling der R. K. universiteit te Nijmegen, dit proefschrift voor de faculteit der rechtsgeleerdheid van de universiteit van Amsterdam met succes verdedigd. Terecht is bij die gelegenheid door den promotor, prof. Kleintjes, den jongen doctor hulde gebracht voor de keuze van zijn onderwerp. Ik sluit mij hierbij gaarne aan; actueeler onderwerp kon een Curaçaoenaar moeilijk kiezen. De wijze van behandeling had ik gaarne anders gezien, daar het gekozen systeem ertoe leidt, dat meermalen hetzelfde moet gezegd worden, en hetgeen bijeen behoort in verschillende deelen van het boek verspreid ligt. Zonder de bijlagen is de tekst 176 bladzijden groot, en de vraagstukken, die aan de orde komen, zijn ten gronde behandeld. Het aantrekkelijke, ook voor wie andere opvattingen en meeningen voorstaan, is, dat de schrijver een eigen standpunt inneemt en verdedigt, wat begrijpelijkerwijs gepaard gaat met bestrijding van anderen.

Een viertal hoofdstukken, die men inleidende hoofdstukken zou kunnen noemen, behandelen geschiedkundig de ontwikkeling der verhouding tusschen Nederland en zijn „koloniën". Aan het einde daarvan geeft de schrijver zijn opvatting van die verhouding, zooals deze geworden is. Op zijn standpunt, dat het karakter van een staatsdeel wordt bepaald door de staatkundige rechten van de bewoners (en door het karakter van het territoir), maakt hij een scherp onderscheid tusschen Nederlandsch-Indië eenerzijds en Suriname en Curaçao anderzijds. De West-Indische staats deelen, zoo zegt hij, vormen krachtens de wet van 1892 op het Nederlanderschap met het rijk [moederland] één volksgemeenschap; Nederlandsch-Indië daarentegen is door de wet van 1910

op het Nederlandsch onderdaanschap buiten de Nederlandsche volksgemeenschap geplaatst, nochtans krachtens een bijzondere „staatsaanhoorigheid" tot den Nederlandschen staat behoorende. Begrijp ik het goed, dan wordt hier tegenover de bestaande theorieën een nieuwe gesteld, nl. die van den tweedeeligen staat: Nederland + Suriname + Curaçao en Nederlandsch-Indië. Uit deze theorie maakt de heer Da Costa Gomez gevolgtrekkingen ten aanzien van de rechten der Nederlandsche staatsburgers, aan wie voor zoover zij in de West wonen, — afgezien van „het onrecht van 1865", Curaçao aangedaan — sinds 1892 de gelegenheid onthouden is deel te hebben aan de behartiging der algemeene staatsaangelegenheden en der bijzondere plaatselijke belangen van het eigen gebied.

Die gelijkstelling van de in Nederland, Suriname en Curaçao wonende Nederlandsche staatsburgers wil Da Costa Gomez in beginsel absoluut, maar hij aanvaardt verschillen op practische gronden. Vandaar dat hij eischt, dat wie, als bijv. de commissie-Staal, aan Curaçao geen algemeen mannen- en vrouwenkiesrecht wil geven, moet aantoonen, dat er practische redenen zijn, die deze afwijking wettigen. Vandaar ook, dat hij — terloops — die afwijking voor Suriname aanvaardt „wegens het onberekenbaar element der Boschnegers en Indianenstammen, wier ontwikkelingspeil de uitoefening der kiezersfunctie onmogelijk maakt".

Afgescheiden van het vraagstuk der bewijslast in deze, dat ik maar laat rusten, staan wij hier op practischen bodem. Ik wil mij nu niet verdiepen in de vraag, of dat algemeene kiesrecht voor „het Europeesche gebiedsdeel" zoo zonder meer dankbaar moet aanvaard worden als het neusje van de zalm, maar ontken de juistheid van des schrijvers stelling: het ontwikkelingspeil der ingezetenen van Curaçao laat de doorvoering van het algemeen kiesrecht op [in?] Curaçao op gelijke gronden als in het „rijk" toe. Daarbij bepaal ik mij in hoofdzaak tot de argumenten, die het proefschrift zelf mij aan de hand doet.

Dat ontwikkelingspeil zal toch allereerst wel bepaald worden door het onderwijs, dat men genoten heeft. Op bladz. 96 nu wordt gesproken van „de zeer gebrekkige onderwijswetgeving op [in?] Curaçao". Mr. Da Costa Gomez is een zoon van het land; hij kan dit aan den lijve gevoeld hebben, zonder er blijkbaar het slachtoffer van te zijn geworden. Er bestaat geen leerplicht, merkt hij op. En het gevolg daarvan vindt men in het laatste „Koloniaal verslag", dat over 1933, waaruit blijkt, dat op een bevolking van 80.000 zielen nog geen 11.000 schoolgaande kinderen zijn.

Dat zegt reeds heel wat.

Meer nog misschien, dat er geen politieke ontwikkeling is. Cort van der Linden wijst in de door den schrijver aangehaalde stukken meer dan eens op het nut der politieke partijen, o.a. als hij zegt (aangehaald op bladz. 94): „Het algemeen kiesrecht waarborgt een rechtsvorming naar de behoeften des volks, waarvan de kenbaarheid tot in onderdeelen mogelijk is geworden door politieke organisaties, gebaseerd op de in het volk levende staatkundige beginselen". Zulke politieke organisaties kent de Curaçaosche samenleving niet. Men heeft, waar noodig (en ook wel als het niet noodig, ja onnuttig, was), een scheidslijn getrokken tusschen Roomsch-katholieken, Protestanten en Joden, maar als „politieke" scheidslijn is die niet bedoeld en onbruikbaar. Voorts heeft men, sinds Chumaceiro de rhetorische vraag stelde, of het kiesrecht Curaçao tot kannibalisme zal voeren, het af en toe beproefd met een Curaçaosche vrijheidsbond, met Jong-Curaçao en met meer misschien, maar blijvend was dit niet; het jongste, wat men op dit gebied zag, in de loop van dit jaar, is ook niet veel belovend voor de duurzaamheid. En het zal niet veel helpen, dat Da Costa Gomez vijftig bladzijden verder (149) van Cort van der Linden zich losmaakt en de stelling poneert: „Aan [Uit?] het feitelijk ontbreken van politieke organisaties kunnen geen gevolgen worden afgeleid tegen de toekenning van algemeen kiesrecht".

Die zullen er wel komen, meent hij. Maar allereerst moet er toch zijn een begeerte van de bevolking naar kiesrecht. Die begeerte is er, zegt D. C. G., zelfs een begeerte naar algemeen kiesrecht. Dat kan echter geenzins gegrond worden, gelijk hij doet, op het ongelukkige rapport van den Kolonialen raad van 1921. Bij die gelegenheid vielen de 13 leden in 4 groepen uiteen. De eerste groep alleen beweerde, zonder bewijs nochtans, dat „de Algemeene Bevolking van Curaçao" (wonderlijk begrip!) algemeen kiesrecht verlangt, maar het werd als eerste stap op den kiesrechtweg door deze leden verworpen. De tweede groep van leden zweeg over het al of niet bestaan van een begeerte naar algemeen kiesrecht, maar verwierp het, „daar zij voor dit kiesrecht in het karakter der Curaçaosche bevolking het grootste obstakel vonden". De derde groep wees het algemeen kiesrecht „met alle beslistheid" af, en de vierde groep wilde waarschijnlijk heelemaal geen kiesrecht.

Ten slotte zou ik erop willen wijzen, dat de uitoefening van het kiesrecht op de eilanden buiten het hoofdeiland allerminst wijst op politieke ontwikkeling. Volgens het reeds aangehaalde „Cu-

raçaosch verslag 1934" kwamen van de kiezers, ruw berekend, aan de stembus:

	1928	1929	1930	1931	1932	1933
Op Aruba		50% 80%		80%		35½%
Op Bonaire		16%		40% 6%		5%
Op St. Martin		40%	40%			
Op St. Eustatius	57%			19%	28% 35%	
Op Saba	4½%		9% 20%		30%	

Kan ik mij alzoo met het door den schrijver voorgestane algemeen kiesrecht niet vereenigen, uit het voorgaande mag niet worden afgeleid, dat ik van alle kiesrecht afkeerig ben. Maar om te beginnen kan dit m.i. niet meer zijn dan een eerlijke proef. Daartoe opent het voorstel van de commissie-Staal den weg. Ook door een geheel verkozen vertegenwoordiging te willen. De deels gekozen deels benoemde vertegenwoordiging, door de regeering voorgesteld, lijkt mij onnoodig, en geboren uit een door niets geboden vergelijking met Suriname, althans niet gerechtvaardigd door de „schijn", waarmee de memorie van toelichting het als behoorende bij een eerste stap op den weg van het kiesrecht verdedigt. Waarschijnlijk zou tegen het regeeringsvoorstel minder bezwaar te maken zijn, als niet „het onrecht van 1865" nu al zeventig jaar duurde, en de thans aanhangige herziening der staatsinrichtingen van de West niet reeds een voorbereiding van dertien jaar noodig had gehad.

De heer Da Costa Gomez is radicaal. Hij is voor een uitsluitend gekozen vertegenwoordigend lichaam, voor algemeen actief en passief mannen- en vrouwenkiesrecht, en wil voor het passieve kiesrecht zelfs niet het voldoen aan de eischen, voor het actieve kiesrecht te stellen.

Het gedeelte van het proefschrift, dat over de bevoegdheid van „het wetgevend orgaan" handelt, is niet meer dan een goede twintig bladzijden groot. Het bevat een overzicht van den bestaanden toestand, een uiteenzetting en bestrijding van de voorstellen van de commissie-Staal en van de regeering, waaruit reeds af te leiden valt des schrijvers eigen standpunt, dat uitloopt op

een analogie met de Staten-Generaal, toekenning van „de hoogste wetgevende en controleerende bevoegdheid" volgens art. 61 der grondwet, waarop Curaçao krachtens zijn cultuur-historische ontwikkeling volledig aanspraak kan maken.

Ook hier wijk ik van Da Costa Gomez af. Afgedacht van theoretische beschouwingen, is het verschil tusschen hem en mij m.i. terug te brengen tot een verschil in beoordeeling van de plaatselijke omstandigheden en toestanden. De voorsprong, die hij als zoon van het land op mij heeft, is zoo groot niet. Hij is 16 jaar weg geweest, ik ben sinds 20 jaar terug. Maar hij is jong en ik ben bezig ouder te worden.

Intusschen wil ik deze bespreking niet besluiten zonder erop gewezen te hebben, dat in dit proefschrift heel veel historisch materiaal is bijeengebracht, dat voor de leden der Staten-Generaal van groote waarde kan zijn bij de beoordeeling van het door de regeering ingediende wetsvoorstel tot herziening van de Curaçaosche staatsinrichting.

DE GAAY FORTMAN

Amsterdam 30 Dec. 1935.

BIBLIOGRAPHIE

A. TIJDSCHRIFTEN, COURANTEN, ENZ.

La Quinzaine Coloniale. 25 Februari 1936, no. 706. La France se survit à Haiti.

Vliegwereld. 27 Februari 1936, no. 4. De ontwikkeling der afdeeling West-Indië van de K.L.M. op Curaçao in 1935.

Duizend en Een. Gratis wekelijksch Bijvoegsel van het Nieuwsblad. 7 Maart 1936. 'n Hollandsche Croesus in de 17de eeuw. Over het geslacht Van Aerssen van Sommelsdijk.

De Herrnhutter. 19 Januari 1936, no. 2. Missi Hartmann. Gestalten uit de Suriname Zending.

The West India Committee Circular. 30 Januari 1936, no. 974. Jamaica's Banana Industry; Co-operative Health Work in Jamaica; The Barbados Sugar Crop; Sir James Carmichael-Smyth; Tucker's Island, Bermuda [gekocht door Mrs Woolley-Hart van Mr. Cornelius Crane te Chicago]; Agricultural News [A Standard Handbook- Use of Organic Waste Material – The Benefits of Co-operation – The Use and Abuse of Irrigation]; Jamaica's Sugar Crop;

Idem. 13 Februari 1936, no. 975. The Turks and Caicos Islands; Film Unit for West Indies. A Gaumont-British Expedition; Trinidad's Oil Industry; Agricultural News [Agricultural Training in St. Lucia. – The Use of Organic Waste – Vitamin C in Citrus Fruits]; Fêtes in Martinique; The St. Vincent Cotton Crop.

Idem. 27 Februari 1936, no. 976. Rum Propaganda; Trinidad's Cocoa Exports; British Guiana's Gold; Sir Walter Scott and St. Lucia; Twenty-Five Years as Bishop [Rev. Edw. Hutson of Antigua]; Sir James Carmichael-Smyth; The West Indian Salt Trade; Jamaica's Sugar Crop; Agricultural News [Tropical Fruit Salad- The Living Organism of the Soil].

Oost en West. Maart 1936, no. 3. Eenige bladzijden uit de geschiedenis van Demerary. Patriotten en Prinsgezinden, door Fred. Oudschans Dentz.

De Tijd. 6 Januari 1936. Een hechtere band tusschen Suriname en Nederland.

De Curaçaosche Volkskrant. 27 Februari 1936, no. 629. Persconflict op Curaçao. Waar 't om gaat [overgenomen uit ,,De Tijd''].

De Surinamer. 26 Februari 1936, no. 4321. De Rijstproeven in 1935, door prof. dr. G. Stahel.

Ons Suriname. Maart 1936, no. 3. Vreugde en teleurstellingen in Ganzee (Boven-Suriname), door Nelly de Borst; Stadszending Paramaribo. 1 November 1934–31 October 1935, door Freule J. W. van Lynden en Mej. Waller; Met Stadszending smalfilmapparaat er op uit, door J. W. van Lynden; In Memoriam zuster Emmy Luise Berthold.

Koloniaal Missie Tijdschrift. Afl. III. 15 Maart 1936. Het Apostolisch Vicariaat van Suriname, door fr. M. F. Abbenhuis; Het Gouden Jubilé der Fraters van O.L. Vrouw, Moeder van Barmhartigheid in de Missie van Curaçao, door P. Jucundus.

De Stuwing. Maart 1936, no. 3. Oost en West, door mr. F. G. Schalkwijk.

Echo's uit de Missies. 25 Maart 1936, no. 4. Na veertig jaren weer eens naar het Vaderland, door Sr. M. Hubertine; Afscheid van onze oude woning [van Santa Familia op Curaçao], door Sr. M. Bathilde.

Nieuwe Rotterdamsche Courant. 22 Maart 1936. Ochtendblad A. Door de wildernis van Zuid-Suriname. Reisverhaal van de grens-expeditie. V.

Indische Mercuur. 4 Maart 1936, no. 10. Breuk in rijst, door prof. dr. G. Stahel.

Tropical Agriculture Trinidad. Januari 1936, no. I. Some Worm-parasites of Stock in St. Lucia, door H. V. M. Metivier;

Idem. Februari 1936, no. 2. Coconut husk Ash as a Fertilizer; The Incidence of the large Moth borer, Castina Licus, in Wild Plants in Trinidad, door D. Vesey-Fitzgerald.

Bulletin Agric. Martinique. Nouv. Série Vierde jaargang, nrs. 3 en 4. Rapport sur la situation économique, agricole et industrielle de la colonie présenté en juin 1935 au Conseil économique de la Martinique, door Raibaud.

St. Dominicus Penning. April 1936. Afl. 118. Curaçao's Natuurschoon door Pater M. Latour; De school op Curaçao, door P. Raph. Meussen.

Neerlandia. April 1936, no. 4. Caribisch of Caraibisch? door C. H. de Goeje.

B. BOEKEN, GESCHRIFTEN, ENZ.

Zoologische Ergebnisse einer Reise nach Bonaire, Curaçao und Aruba im Jahre 1930 (no. 14–22) C. Teil „Abdruck aus Zoologische Jahrbücher. Abteilung für Systematik, Okologie und Geographie der Tiere. Band 67, Heft 5/6. 1936 (bevat bijdragen van H. Augener, Walter Ramner, Waldo L. Schmitt, Mary J. Rathbun, Karl Viets (2), C. Willman, Max Beier en M. Sanders).

Trois siècles de vie Française en Amérique. Conférence faite au Havre le 9 juillet 1935, à l'occasion de la célébration du tricentenaire du rattachement des Antilles et de la Guyane à la France, door Alcide Delmont. Le Havre. Imp. du Petit Havre, 35 rue Fontenelle. 1935.

Carte de la Guadeloupe et dépendances, door R. Clairon. Schaal 1: 100.000. Paris, Girard et Barrère, 17 rue de Buci, 1935.

Programma van de Jubileumtentoonstelling. Twee eeuwen Herrnhutter Zending in Suriname. Gedrukt bij J. H. Oliviera, Paramaribo.

The Atlantic and Slavery, door H. A. Wyndham. Oxford University Press. London. Humphrey Mulford. 12/6.

Coolie Ships and Oil Sailers, door Basil Lubbock. Geïll. Glascow, Brown, Son & Ferguson. 16/–.

England and Slavery, door C. M. MacInnes. J. W. Arrowsmith (London) Ltd. 7/6.

Jaarverslag over 1935 van de Afdeeling Boekverspreiding van het Algem. Nederl. Verbond, door Fred. Oudschans Dentz [zendingen naar Saba, Curaçao, Nickerie en Paramaribo].

Surinaamsch Verslag 1935. I. Tekst van het verslag van Bestuur en Staat van Suriname over het jaar 1934. II. Statistisch jaaroverzicht van Suriname over het jaar 1934. Alg. Landsdrukkerij 's-Gravenhage. 1936.

Curaçaosch Verslag 1935. I. Tekst van het verslag van Bestuur en Staat van Curaçao over het jaar 1934. II. Statistisch jaaroverzicht van Curaçao over het jaar 1934. Alg. Landsdrukkerij 's-Gravenhage. 1936.

Verslag over 1934–1935 van de Groep West-Indië van het Indisch Genootschap, door Fred. Oudschans Dentz [Blz. 159 van de gedrukte verslagen van het I.G. 1936].

O. D.

G. J. J. WOUTERS
Gouverneur van Curaçao

DE NAMEN DER ANTILLEN

DOOR

C. H. DE GOEJE

Wie de namen der West-Indische eilanden bekijkt, ziet dadelijk, dat vele daarvan door de spaansche ontdekkers gegeven moeten zijn. Dat wordt bevestigd door de oude reisverhalen. St. Martin bijv. werd ontdekt omtrent of op den 12en November 1493 (tweede reis van Columbus); het is duidelijk, dat het eiland genoemd is naar den Heilige op wiens naamdag men er kwam. Het staat reeds op de kaart van Juan de la Cosa 1500 [1]).

Verder varende naar Haiti of Española („het spaansche"; op de eerste reis had men daar een garnizoen achtergelaten) „zag de admiraal vele eilanden bij elkaar, die ontelbaar leken; aan het grootste daarvan gaf hij den naam „Santa Ursula" en aan al de anderen de „Elfduizend maagden". Op de oude kaarten staat „le XI mil virgine" en thans heeten ze Virgin Islands. Hier houdt de naam vermoedelijk geen verband met den naamdag der Heilige (21 October). Dat is wel het geval met de kaap in Patagonië, door Magalhães genoemd (volgens Pigafetta) „Capo dele vndici millia vergine". [Virginia in Noord-Amerika is daarentegen genoemd naar Koningin Elisabeth van Engeland].

Van soortgelijken oorsprong zal de naam St. Eustatius zijn; de vroegste kaart, waarop ik den naam („estasia") aantrof, is de Turijnsche kaart van tegen 1523. Op dezelfde kaart verschijnt ook voor het eerst Saba; of dit eiland genoemd is naar het bijbelsche Saba, durf ik niet te zeggen.

De verzamelnaam „Antillen" is ontleend aan den naam van het problematieke eiland Antilia, dat op kaarten van vóór Columbus in het Westen van den oceaan was geteekend. Op oude kaarten vindt men bij de Kleine Antillen de namen Islas de Canibales =

[1]) Over de vraag, of men toenmaals het tegenwoordige St. Martin of een ander eiland heeft bezocht, zie C. K. Kesler, Heeft Columbus St. Maarten ontdekt? De West-Indische Gids XIV.

eilanden der Kariben-Indianen of Islas comarcanas = (verm. ten opzichte van Española) omliggende eilanden.

Enkele spaansche namen hebben geen stand gehouden; bijv. S. Juan Bautista, thans Porto Rico, welke laatste naam doet denken aan een aanpassing aan den indiaanschen naam van dit eiland, *Boriquen*.

Het is weinig bekend, dat van de meeste eilanden ook de vroegere indiaansche namen bewaard zijn gebleven. Enkele daarvan zijn door de Spanjaarden overgenomen, andere kan men vinden in de werken van Ferdinando Colombo, Martyr, Las Casas, Oviedo, Herrera enz. (alwaar ook de verklaring der spaansche namen), en anderhalve eeuw later heeft Breton in zijn woordenboek van het Eiland-Karibisch (vnl. Caraibe-Français p. 409 vlg., Français-Caraibe pp. 219, 352) de door de Eiland-Kariben gebezigde namen vermeld.

Aardrijkskundige namen kunnen wel eens wat leeren omtrent de geschiedenis van een streek. In dit geval echter bevestigen ze slechts wat reeds bekend is. In de hieronder gedrukte lijst vindt men eenige namen die vermoedelijk hetzelfde zijn als Taino (taal van Haiti) *kayo, kaia, kaiari* of Eiland-Karibisch (afkomstig uit het daarin opgesmolten Iñeri; Kleine Antillen) *akaera* = eiland; andere namen bevatten vermoedelijk hetzelfde woordje als bestanddeel, waarop ik dan door een afscheidingsstreepje de aandacht heb gevestigd. Enkele namen laten zich geheel uit het, vrij goed bekende, Eiland-Karibisch vertalen.

De mogelijkheid blijft open, dat er onder de namen ook eenige zijn, die afkomstig zijn van nog oudere bevolkingen. Van zulke bevolkingen waren misschien ten tijde van Columbus nog hier en daar resten aanwezig, die echter evenals de z.g. Taino's snel zijn weggesmolten, toen de Spanjaarden zich in hun land vestigden. De Eiland-Kariben hebben zich langer gehandhaafd, maar zijn thans ook bijna geheel verdwenen, met uitzondering van een deel hunner, dat, door de Engelschen naar Honduras overgebracht, zich daar heeft vermenigvuldigd [1]).

Hier volgt de lijst van indiaansche namen der eilanden; de namen van rivieren enz. bij de spaansche schrijvers, laat ik hier buiten behandeling. * = volgens spaansche schrijvers; de rest is ontleend aan Breton en in fransche spelling.

Bahama-groep, zie bij Oviedo en op oude kaarten. Daaronder

---

[1]) Zie C. H. d. G., Het merkwaardige Karaïbisch; id. Het merkwaardige Eiland-Karibisch. De West-Indische Gids XIV, XVII.

*Lu-cayo**, *Yu-cayo**, door de Spanjaarden ook gebezigd voor de geheele groep en voor de bewoners, en *Cayacos** of *Caycos**.

Groote Antillen: *Cuba*; Jama-yca*; Hayti**, *Aiti*, *Ahitij*, dat „ruw, steenachtig" zou beteekenen; *Bor-iquen**, *Borr-igal* of *Oubouemoin*, Porto Rico.

Kleine Antillen: *Libu-queira**, *Cibu-queira** of *Ayay**, *Iahi*, *Hahihai*, Santa Cruz; *Maliouhana*, Anguilla; *Oualichi*, *Oualachi* (vrouwen-eiland? *ouellechi* = Amazonen), St. Martin; *Ouanalao*, St. Barthélemy; *Ouahomoni*, Barbuda; *Ocamaniro**, *Ocanamainrou*, Redonda; *Amonhana*, Saba (of Santa Cruz); *Aloi*, St. Eustatius; *Liama-iga*, St. Christophers, St. Kitts; *Giaramachi*?; Giama-ica** of *Oualadli*, Antigua; *Oualiri* (*alliru* = witte wolk, dus evenals Nevis, duidende op de wolken om den top?), Nevis; *Alliouagana* Montserrat.

*Caru-cueria**, *Taru-queyra**, *Calou-caera* (*caaru* = ara) Guadeloupe (op Guadeloupe zag Columbus voor het eerst ara's); *Cairoaco**, *Caarou-caera*, les Saintes, *Cayohori* Petite Terre. Deelen van Guadeloupe: *Balaorcone* (*balaoua* = zee, *irocou* = in), Cabster; *Kaera-bone* (*onaboni* = beneden), Basse Terre; *Couchahalaoua* Grande Terre.

Aichi, Marie Galante; *Ouaitoucoubouli* (*oua* = onze, *etoucou* = veldslag, *buli* = kampeeren? dus duidende op het gevecht, waarin de Kariben de Iñeri's totaal versloegen?) of *Ceyre**, *Cayre**, Dominica; *Iuana-caera* (*yoana* = leguaan), *Matinino**, *Madanina**, het vrouwen-eiland der mythe, Martinique, welke naam ik houd voor een in de 17e eeuw ontstane verfransching van *Matinino*; *Iouanalao*, St. Lucia; *Ichirouganaim* (*l-ichirocoune* = het boveneinde), Barbados (dat aan den buitenkant van de andere eilanden ligt); *Iouloumain* (= vrouwen rooven; de Kariben hebben de vrouwen der gedoode Iñeri's behouden en ook nogal Tainoen Arawaksche vrouwen geroofd), St. Vincent; *Camahogne*, Grenada; *Huino*,?; Buriari**, ?; *Arubeira**, *Aloubaera*, Tabago; *Sixibei**, *Chaleibe*, Trinidad.

Voorts: *Zuania**, *Caritaba**, *Caribana** (deze beide verband houdende met den naam der Kariben: *Karipona*, *Karibe*), *Balloue* (wellicht het land nabij Trinidad, dat Columbus *Paria** hoorde noemen), het vaste land van Zuid Amerika.

De Curaçao-groep is ontdekt op de reis van Hojeda, Juan de la Cosa en Vespucci 1499–1500, wellicht door Vespucci alleen [1]).

[1]) Over Vespucci en zijn reizen zweefde een raadsel, dat onlangs zoo goed als opgelost is door A. Magnaghi (Amerigo Vespucci; Roma 1926); aanvulling in mijn voordracht op het Amerikanisten-Kongres

Op een der eilanden zag men menschen van zeer groote gestalte en op een ander vond men verfhout (spaansch *brasil*, italiaansch *verzino*). Op de kaart van Juan de la Cosa 1500, staan daar twee eilanden met de namen insula de gigantes en y. do brasil.

De oudste mij bekende kaart, die de tegenwoordige namen geeft, is die van Vesconte de Maiollo 1519, die aruba, curasote en bojnaj vermeld. Omstreeks dien tijd vallen bemoeiingen van de Spanjaarden met deze eilanden [1]) en de brief van Juan de Ampies hierover [2]), noemt „Aruba y Corazao y Buinare".

Deze namen doen wel een weinig denken aan spaansche woorden, doch Las Casas en Oviedo zeggen, dat Curaçao de naam was, dien de Indianen bezigden. Om dat verder te onderzoeken, zouden we moeten weten, welke taal die Indianen spraken, maar daarvan is bitter wenig bekend. Begin 1635 woonden op Bonaire menschen van den stam der Caquetios [3]) en er is een vermoeden, dat hun spraak leek op het Achagua [4]), arawak-maipure groep, waartoe ook het Taino behoorde. Voorts is er een in de 19e eeuw opgesteld lijstje van vermoedelijk indiaansche woorden van Aruba [5]), waar-

te Sevilla in 1935, waarvan de Handelingen nog niet verschenen zijn). Mijn opstel „Suriname ontdekt" in T. Kon. Ned. Aardr. Gen. 1934 behandelt die reizen nog volgens de voorstellingen van de Navarrete.

[1]) G. J. van Grol, De grondpolitiek in het West-Indische domein der generaliteit, 's-Gravenhage 1934, I p. 76, vermeldt, dat tegen 1515 een spaansche vloot 2000 Indianen van deze eilanden ontvoerde als arbeidskrachten voor Hispaniola (Haiti); de rest der bevolking werd omgebracht. Ten gerieve van onderzoekers moge ik hier aanteekenen, dat het woord „*naborias*" in den brief van Juan de Ampies (Eerste Jaarverslag T., L. en V. kundig Genootschap te Willemstad, Curaçao; Amsterdam 1897, p. 91; zie ook Tweede id., 1898 p. 143 vlg.), vrij zeker ontleend is aan het Taino, waarin het „client", „slaaf" beteekende.

[2]) Zie vorige noot.

[3]) I. A. Wright, Nederlandsche Zeevaarders op de eilanden in de Caraïbische zee, Utrecht 1934, document no. 58.

[4]) Oorsprong en betekenis van den naam Curaçao, (pater A. Euwens) Amigoe di Curaçao Nov. 1935/Jan. 1936.

[5]) A. J. van Koolwijk, De Indianen Caraïben van het eiland Aruba, T. Kon. Ned. Aardr. Gen. 1882 (de naam Caraïben is een vergissing). De enkele indiaansche woorden in het Papiamentoe: *hamaka* hangmat, *kanoa* boot, *kunuku* plantage, *mainsji* mais, zijn waarschijnlijk medegekomen met het spaansch, dat ze aan het Taino ontleende. Het op Bonaire gebezigde woord *chogogo* flamingo, is misschien ook langs dezen weg binnengekomen. J. H. J. Hamelberg (T. Kon. Ned. Aardr. Gen. 1907 p. 111) begaf zich in een gissing, toen hij de veraf wonende Warau's of Guarauno's voor den naam Curaçao aansprakelijk stelde en in een vergissing doordien hij het Guarani uit Paraguay-Brazilië voor hun taal hield.

van enkele ook aan die taalgroep doen denken. Maar dat is ten eenenmale onvoldoende om zich te kunnen wagen aan een uitlegging der namen Aruba, Curaçao, Bonaire en Adicora, l.g. de onlangs door van Grol teruggevonden naam van Klein Curaçao [1]).

NASCHRIFT:

De aangehaalde opstellen in de Amigoe di Curaçao zijn thans in brochurevorm verschenen: De naam Curaçao. Haar historie, oorsprong en betekenis. Een nagelaten studie van Wijlen Pater A. Euwens O. P., bewerkt door Pater H. M. Hulsman O. P., Curaçao 1936. Het daar in noot 17 aangehaalde dagbladbericht is niet geheel juist. Het onderzoek heeft Amerigo Vespucci gezuiverd van den blaam, dat hij een vervalscht reisbericht zou hebben gegeven en vastgesteld, dat hij twee belangrijke ontdekkingsreizen heeft gemaakt: 1499-1500 (met de Hojeda, die echter wellicht niet de geheele reis heeft mede gemaakt) langs de noordkust van Zuid Amerika van beoosten de monden der Amazone tot bewesten Curaçao; 1501—2 langs de oostkust van Zuid Amerika. Een jaar vóór Vespucci, had in 1498, Columbus op zijn derde reis, nabij Trinidad het vasteland van Zuid Amerika ontdekt.

Zie voor indiaansche woorden nog M. D. Latour O.P., Vreemde invloeden in het Papiamento, De West-Indische Gids XVII; de vermelding dat op Curaçao Caraïben gewoond zouden hebben is wel het oude misverstand, dat een taai leven heeft?

---

[1]) Van Grol, a.v.p. 76.

CURAÇAO, ZIJN NAAM EN ZIJN TAAL

DOOR

W. R. MENKMAN

Aan vriendelijkheid van den redacteur van den Amigoe di Curaçao danken wij de ontvangst van

De naam Curaçao. Haar historie, oorsprong en betekenis. Een nagelaten studie van Wijlen Pater A. Euwens O.P. Bewerkt door Pater H. M. Hulsman O.P. Uitgever St. Augustinus Boekhandel, Curaçao.

Toen ik in de gelegenheid was van deze publicatie kennis te nemen, was juist ook het artikel van Pater Latour verschenen, over de vreemde invloeden in het Papiamento (zie den 17en jaargang van ons tijdschrift, no. 12). Deze samenloop gaf mij aanleiding tot het schrijven van dit artikel en tot de keuze van den titel ervan.

Het is een verblijdend verschijnsel, dat ook na het heengaan van Pater Euwens de belangstelling voor historische en taalkundige aangelegenheden, onze Nederlandsche Antillen betreffende, bij de Curaçaosche missie is blijven voortleven.

Pater E. verzamelde gedurende eenige jaren allerlei gegevens, op den naam Curaçao betrekking hebbende en het was zijn voornemen, in een lezing het resultaat van zijn onderzoek aan het Curaçaosche publiek bekend te maken. De staat zijner gezondheid echter belette hem uitvoering aan dit plan te geven en Pater Hulsman hield de voordracht in zijn plaats, op 12 Augustus 1931 te Willemstad. In een brochure, gedagteekend Februari 1936, heeft laatstgenoemde nu een nadere bewerking dezer voordracht uitgegeven.

Of de piëteit tegenover den overleden historievorscher, welke het motief voor de publicatie was, zóó ver gegaan is, dat E's gegevens altijd met de meest scrupuleuze nauwkeurigheid verwerkt zijn, valt moeilijk te beoordeelen. Het is mogelijk, dat hier

of daar een foutje ingeslopen is, dat niet op rekening van den overledene gesteld mag worden.

Evenmin is het Pater E. aan wien voor het geheel mijn persoonlijke erkentelijkheid toekomt, voor de aandacht welke in de brochure aan publicaties van mijn hand geschonken werd; mijn Sprokkelingen immers (W.I. Gids, 17e jaarg. Nos. 3/4) zijn hem niet meer onder de oogen gekomen.

Zooals te verwachten was, hebben E's nadere onderzoekingen zijn reeds vroeger uitgesproken meening ten aanzien van den naam Curaçao niet aan het wankelen gebracht. Inderdaad, het is niet de naam van een ontdekker, niet die van een heilige en niet die van een plaats op het Iberisch schiereiland. Wat kan het dan anders zijn dan de — min of meer nauwkeurig — phonetisch opgenomen naam, welke Indianen, al dan niet bewoners, aan het eiland gaven. Ook in Angelsaksisch, in Fransch en in de rest van Nederlandsch Amerika komen Indiaansche namen voor en Spaansch en Portugeesch Amerika wemelen ervan.

Wat de schrijfwijze betreft, zou ik er niet al te veel waarde aan willen hechten, dat De Laet in zijn Iaerlijck Verhael Curaçao juist zóó schreef als wij het tegenwoordig doen; dat hij den naam altijd zoo schreef, pleit voor zijn consequentie, maar behoeft overigens niets te beteekenen. Evenals zijn tijdgenooten, veroorloofde ook hij zich vrijheden ten aanzien der spelling van plaatsnamen.

Dat De Laet de Nederlandsche schrijver was, die het eerst den naam Curaçao in ons land bekend maakte — d.w.z. dien naam in een door de drukpers vermenigvuldigd geschrift gebruikte — zal wel juist zijn; ook ik heb ten minste dien naam niet bij eenigen ouderen vaderlandschen auteur aangetroffen. Ook kan er weinig tegen zijn, Jan Jansz. Otzen te beschouwen als den eersten Nederlander die Curaçao kende door een verblijf op het eiland; er is althans geen oudere bekend, maar dat hij een Hollander geweest zou zijn, behoeft niet a priori vast te staan, immers in de Spaansche documenten (De Nederl. Zeevaarders I) [1]) wordt hij een Westindisch kleurling genoemd. Hoe Otzen den naam Curaçao geschreven en uitgesproken heeft (brochure bladz. 4 en 5) zal wel niet meer uitgemaakt kunnen worden.

Wanneer nu maar niet gedacht wordt evenwel, dat Curaçao bij de Nederlanders van vóór 1634 geheel onbekend was, hetgeen moeilijk aan te nemen is, ook al moesten Bewindhebberen zich door Otzen aangaande ligging en gesteldheid des eilands laten in-

[1]) West-Ind. Gids XVII, 7, bladz. 199.

lichten, respectievelijk eenigszins misleiden (zie Van Grol, Grondpolitiek).

Een Engelschman (Middleton) bezocht in 1601 Bonaire; toen in 1623 het eerste schip der W.I. Comp. daar zout kwam halen, lagen er reeds twee Zeeuwsche en twee Hollandsche schepen (Wassenaer, Hist. Verhael); in 1626 doorkruisten een aantal Hollanders het eiland (De Laet, bladz. 78). Aruba wordt in 1624 door De Laet genoemd (Iaerlijck Verhael bladz. 25) en was dus toen blijkbaar bij de onzen bekend. Volgens een, helaas hier te lande niet beschikbaar Amerikaansch tijdschriftartikel van Irene A. Wright, ageerden er reeds in 1609 Nederlanders bij of op Cuba. Bij een zoo vroegtijdige bekendheid met de Caraibische Zee en met de andere benedenwindsche Antillen, bij Engelsche en Nederlandsche zeevaarders, ligt het voor de hand, dat men bij ons ook van Curaçao wel iets geweten zal hebben.

Waarom zou de kaart van Curaçao in De Laet's Iaerlijck Verhael door Van Walbeeck gemaakt zijn en waarom wordt deze laatste kapitein genoemd (brochure bldz. 4 en 5)? Van Van Walbeeck is bekend, dat hij kaarten teekende (zie het journaal der Nassausche vloot), maar de Curaçaosche kaart van De Laet is niet gesigneerd. Dat Van Walbeeck, die voor en na zijn directeurschap van Curaçao, bestuursfuncties in Brazilië bekleed heeft, geen scheepsbevelhebber of kapitein bij het leger geweest is, heb ik al eens eerder betoogd (W.I. Gids XVII, 3/4, bladz. 89). Zelfs Jean Charles de Baas, de gouverneur der Fransche Antillen van 1673, wordt thans (brochure bladz. 6) kapitein genoemd.

In den naam Curaçao een woordspeling te zien, zal wel niet meer in ernst bij iemand opkomen, hoewel het als anecdote zeker de vermelding waard was, dat Pater E. eens een brief ontving, geadresseerd Cura Asado. En dat Père Labat verband zocht tusschen corossol en Curaçao, zegt voor mij ook al heel weinig. De brochure zelf zegt (bladz. 6) dat de corossol tusschen 1638 en 1656 op de Fransche Antillen inheemsch was en de groote Larousse noemt dit woord eenvoudig als de vulgaire Fransche benaming der anone muriquée, niet juist op Martinique. Wat deze encyclopedie verder zegt over corossol en corossolier, doet vermoeden, dat vrucht en boom allang onder deze namen bij de Franschen bekend waren, voordat zij contact hadden met Nederlandsch Curaçao.

Dat de naam Curaçao meer of minder sterk op eenige Portugeesche woorden lijkt, beteekent ook al weinig, omdat Portugal met Curaçao geen bemoeienis gehad heeft, zooals al reeds eerder

betoogd is. Waar dan nog bijkomt dat, ook al komt de schrijfwijze overeen, daarom de uitspraak nog niet dezelfde behoeft te zijn. Woorden uitgaande op ão — zooals coração (hart), curação (genezing), restauração, João, São — worden uitgesproken alsof er een n op het eind stond; zóó althans geeft J. F. Valdez (Diccionario Portuguez-Francez) het aan. Voetnoot 14 op bladz. 17 der brochure is misleidend; luenga beteekent natuurlijk lang en tusschen penultima en luenga kunnen wij ons nog een zelfstandig naamwoord denken.

Acht men het werkelijk van belang, naar oorsprong en beteekenis van den naam Curaçao een diepgaand onderzoek in te stellen, dan is het inderdaad gewenscht, ook de oude Spaansche kroniekschrijvers er op na te zien, zooals Pater E. blijkbaar gedaan heeft. Maar dan moet men ook bedenken, dat Oviedo en Las Casas hunne historias generales geschreven hebben, tientallen van jaren nadat het eiland door de Spanjaarden ontdekt was. Ook oude kaarten dienen geraadpleegd en zijn dan ook geraadpleegd. Wat deze laatste betreft moge ik opmerken, dat deel 32 van de groote Espasa (Enciclopedia universal ilustrada Europeo-Americana) inderdaad, bij het artikel Mapa (niet mappa, zooals de brochure twee maal zegt, bladz. 16 en 19) een fraaie reproductie geeft (Mapa XIII) der kaart van Bartolomé Oliva, uit de zestiende eeuw. Op deze kaart evenwel heet ons eiland Curaçante, niet Corozante (brochure bladz. 19).

Beschouwingen over den ouden naam Isla de los gigantes leiden er van zelf toe, Amerigo Vespucci te herdenken, den man die volgens velen het eerst de overtuiging kreeg, dat men daar aan de overzijde van den Atlantisehcn Oceaan met een groot vasteland — een nieuwe wereld — te doen had en wiens verlatijnschte vóórnaam vroeg in de zestiende eeuw aan die nieuwe wereld — óf aan dat vasteland, óf aan Brazilië — toebedeeld werd. Of hij werkelijk reeds in het voorjaar van 1497 (niet 1479, zooals in de Addenda et corrigenda vermeld wordt, achter de brochure) een reis aanving en op die reis het vasteland der nieuwe wereld bereikte, voordat Cabot of Columbus het betreden hadden, alsook welk deel van die wereld hij toen bezocht hebben zou, zijn strijdvragen. Alles hangt er slechts van af, of een zekere, heel in het begin der zestiende eeuw gepubliceerde brief, gedagteekend Lissabon 4 September 1504 en blijkbaar gericht aan den gonfaloniere van Florence, P. de Soderini, inderdaad door Vespucci geschreven en betrouwbaar is. Varnhagen meende (omstreeks 1870) te mogen constateeren van wèl (verg. brochure bladz. 19) en de Heer C. H. de Goeje wel-

licht ook; dit laatste is ten minste de conclusie waartoe men komt, wanneer men leest wat in de brochure uit de Maasbode geciteerd wordt, maar de opmerking met betrekking tot noot 17 (Addenda et corrigenda) maakt het weder onzeker of inderdaad Magnaghi het met Varnhagen eens was of oneens. In ieder geval, kan men thans (1935 of 1936) niet meer zeggen dat er „onlangs" met betrekking tot Vespucci's reizen iets nieuws ontdekt zou zijn, want Magnaghi's boek (Amerigo Vespucci etc.) is in 1926 te Rome verschenen.

Hoe dit alles zij evenwel, dat Vespucci de reis van 1499 medegemaakt heeft, die waarop Cucaçao „ontdekt" werd, wordt niet in twijfel getrokken; er bestaan daarvoor nog andere aanwijzingen dan van hem zelf afkomstige, of aan hem toegeschreven mededeelingen. Alleen kan men er over twisten, of Vespucci als de ontdekker van Curaçao aangemerkt worden moet, dan wel Ojeda, de leider der expeditie.

Wat nu het verhaal der reuzen aangaat, de brochure geeft dit uit de tweede hand, n.l. uit Las Casas en Herrera, terwijl het citaat bovendien niet op Curaçao, doch op Bonaire betrekking heeft. Hetgeen erop volgt gold Curaçao en is maar kort; in het barbaarsche Italiaansch van dezen z.g. tweeden brief van Vespucci heet het: „.... cipartimo, y fumo ad un altra isola; & troua'mo „che in epso hibituaua gente molto grande etc" en aan het slot: „Andauano del *tucti dismidi como li altri* Chiamo questa isola, „lisola di giganti a causa di lor grandeza etc." (zie Varnhagen, Amerigo, Vespucci).

Natuurlijk echter is de aanwezigheid van reuzen op Bonaire niet waarschijnlijker dan op Curaçao.

Ik zie thans, in de West-Indische Gids van Juli-Augustus 1935 (bladz. 109) dezelfde fout gemaakt te hebben, welke ook anderen begaan hadden, n.l. die van het reuzenverhaal te willen putten uit den z.g. eersten brief van Vespucci, dien welken hij in 1502 of 1503 uit Lissabon schreef aan zijn, destijds te Parijs vertoevenden ouden beschermer, Lorenzo di Pier Francesco di Medici, welke laatste het epistel door Fra. Giovanni Giocondo (van Verona) in het Latijn liet vertalen. In werkelijkheid kwam het verhaal voor in den reeds genoemden tweeden brief, dien aan Soderini.

Dat de leider der expeditie van 1499 niets over reuzen gezegd zou hebben (brochure bladz. 20) is wel wat boud gesproken. Immers, er is van Ojeda een verklaring bekend (Navarrete III, 54), waarin deze beweert, van de golf van Paria naar Perlas te hebben gezeild — en verder naar Quinquibacoa — en el Golfo de Ve-

nicia ontdekt te hebben. Ook is in die verklaring sprake van los Frailes en van de islas de los Gigantes. Columbus, zoo verklaarde Ojeda, was (op de derde reis van dezen laatste, 1497) niet op het vasteland aan den wal geweest. Als zijn metgezellen op den tocht van 1499 noemde Ojeda, in de acte in kwestie, „Juan de la Cosa é „Morigo Vespuche é otros pilotos".

Met betrekking tot de vraag, of Vespucci niet zelfstandig Curaçao ontdekt hebben kan, zijn nog van belang de door Navarrete gepubliceerde documenten (III, 7, 544, 545), aangaande de scheiding der reisgenooten op de Venezolaansche kust.

Aangenomen dat de naam Curaçao een Indiaansche naam is, dan zou het woord ons kunnen helpen, bij pogingen om vast te stellen van welken stam de Indianen waren die, bij de komst der blanken, het eiland bewoonden, hoewel wij er dan toch weder niet zeker van zijn zouden of zij den naam niet van nog vroegere inwoners overgenomen kunnen hebben. Of, omgekeerd, zouden wij kunnen trachten, uit de taal van een bepaalden Indianenstam, den naam Curaçao te voorschijn te halen. Wat wij echter lezen, op de bladz. 21 e.v. der brochure, aangaande de niet meer levende Indianentalen, doet wel vreezen dat wij achter P. Euwens' onderzoek een punt moeten zetten en dit geldt zoowel voor de namen Bonaire en Aruba, als voor den naam Curaçao.

Aan hetgeen de brochure vermeldt, ten aanzien van de geographische verbreidheid van dezen naam, ten slotte, wil ik nog iets toevoegen.

Ik heb er al eens vroeger op gewezen, dat de naam der Caracasbaai (Bahia de Caracas, of B. de Caraques) evengoed in verband kan staan met de schuin tegenover liggende kust van Caracas, of Caraques, vanwaar men deze baai bezeilen kan, als met caraques, of kraken, groote schepen welke in de genoemde baai ankeren konden (vergelijk Bahia de Caraques in Ecuador), maar dat eerstgenoemde afleiding waarschijnlijker is.

Nu doet zich, ook met betrekking tot den naam Curaçao, iets voor dat, misschien, naar het vasteland terugvoert. In De Nederlandsche Zeevaarders.... in de Caraïbische Zee enz., deel II (Werken Hist. Gen. 3e serie no. 64) publiceert Miss Wright een document (no. 118, bladz. * 121), waarin gesproken wordt van: „el puerto que llaman de los Curasaos, cossa de trez quartos de „legua a barlobento de el de Cumarebo" (brief uit Coro van 16 December 1642). Nu heb ik wel een aldus genaamd haventje op de Venezolaansche kust in de moderne kaarten niet kunnen vinden, maar het zal er destijds wel geweest zijn.

Natuurlijk is het mogelijk, dat het haventje genoemd was naar het eiland, maar het omgekeerde is even goed denkbaar. In welk laatste geval wij den oorsprong van den naam Curaçao op de kust van Venezuela zouden moeten zoeken, zeer waarschijnlijk ook al weder met een zeer geringe kans van slagen.

Of er eenig verband bestaat tusschen de petroleumindustrie op Curaçao en de namen Curaçao en Curazao, resp. bij het Meer van Maracaibo en in Mexico (bladz. 7 der brochure), moet gemakkelijk uit te maken zijn.

En thans de taal van Curaçao. Volgens den aanhef van het hooger genoemde artikel van Pater Latour, zou het Papiamento als zoodanig aangemerkt moeten worden, een stelling welke eenigszins vreemd aandoet. Immers, zoolang Curaçao onder Nederlandsch bewind gestaan heeft, is de taal van het moederland ook de taal van Curaçao geweest, d.w.z. de taal van het gouvernement, dus de ambtelijke taal, de taal van wetgeving en rechtspraak en, gedurende een paar eeuwen, ook de taal van den openbaren eeredienst. Maar, daarenboven is er ook steeds een grootere of kleinere groep inheemsche intellectueelen geweest, al dan niet in overheidsdienst, voor wie kennis van het Nederlandsch — hetzij in Nederland, hetzij op Curaçao verkregen — iets vanzelfsprekends was, in verband met stand, maatschappelijke positie, afkomst en traditie. Dat men ook in deze groep zich in het dagelijksch verkeer, al dan niet bij voorkeur, van Papiamento bediende, verandert niets aan de zaak. Bovendien, zooals John de Pool in zijn „recuerdos" liet uitkomen [1]), was in zijn tijd, voor de beschaafde inheemschen, het Papiamento géén schrijftaal.

Wat P. Latour later zegt, aangaande de geringschatting van den Curaçaoenaar voor het Nederlandsch, geldt alleen voor de groote massa, in wier leven tot kort geleden onze taal geen rol hoegenaamd speelde, maar die thans, door de veranderde economische omstandigheden, wel verplicht is zich dat moeilijke Hollandsch eigen te maken.

Ondervindt de missie, die het eigenlijke volksonderwijs voor het overgroote deel in handen heeft, bij dat onderwijs voordeel van de, blijkbaar door haar aanvaarde spelling-Marchant, ook wat aangaat de populariseering van het gesproken Nederlandsch? In de Nederl. overzeesche gewesten is onze taal een

[1]) Del Curaçao que se va. Zie West-Ind. Gids XVII, 9.

kasplantje — zelfs in Suriname, men denke aan het groote contingent Aziaten aldaar — en hier te lande is wel eens de vraag gerezen, of ook niet de gedachte aan de overzeesche Nederlanders en Nederlandsche onderdanen, tot groote voorzichtigheid had behooren aan te sporen, ten aanzien van veranderingen in de spelling.

Papiamento dus is, laten wij zeggen: de volkstaal op Curaçao (en op de beide andere benedenwindsche Ned. eilanden in de Caraibische Zee).

P. Latour meent prof. Van Ginneken's definitie van het Papiamento (Afrikaansch negeridioom — Europeesche cultuurtaal) te moeten aanvullen (Bantudialecten — Spaansch), doch hij acht zoowel door de eene als door de andere omschrijving, het wezen der Curaçaosche taal nog maar in zeer ruwe trekken geschetst. Is de ruwe teekening echter desniettemin in het algemeen juist? Ik geloof van niet.

Mij lijkt het nauwkeuriger het Papiamento in de eerste plaats te beschouwen als een verbasterde Europeesche taal, onverschillig welke bijmengsels zij bevat; trouwens, P. Latour zelf zegt, wat verderop, dat het hoofdbestanddeel Spaansch is. Alleen zou ik dan Portugeesch in de plaats van Spaansch willen stellen. Of liever, ik zou willen zeggen, dat het P. voornamelijk ontleend is aan de taal der Portugeezen en niet aan die der Spanjaarden, ten einde den factor der verwantschap, of der gelijke afkomst, van het moderne Spaansch en het moderne Portugeesch, reeds bij voorbaat buiten discussie te stellen.

In hetzelfde verband, als waarin dat in de brochure van P. Hulsman van den naam Curaçao gezegd wordt, gaat ook ten aanzien van het Papiamento het historische boven het taalkundige.

De activiteit der Portugeezen op de Westkust van Afrika dateert van vóór het midden der vijftiende eeuw en zij hebben aldaar, evenals later in Indië, hun taal geintroduceerd, waarin de Spanjaarden hen in Amerika nagevolgd hebben.

Het Portugeesch is dus eerst de eenige en daarna nog geruimen tijd de meest bekende Europeesche taal geweest, aan de kust, waar de negerslaven voor West-Indië vandaan kwamen. Merkwaardig is, hetgeen Joachim Nettelbeck in zijn levensbeschrijving [1]) mededeelt, aangaande zijn eerste groote reis, met een Amsterdamschen slavenhaler (omstreeks 1750), naar de kust van Guiné. De kapitein liet hem (een jongen van een jaar of

[1]) Universal Bibliothek 3851/3855.

twaalf) op de uitreis — opdat hij later als tolk zou kunnen fungeeren — door twee negermatrozen onderrichten in de kusttaal, een mengsel van Portugeesch, Engelsch en Afrikaansch (let op de volgorde), welke taal overal waar de Europeesche slavenhalers zaken deden, verstaan werd. Dat in deze kusttaal het Portugeesche element in de zestiende en de zeventiende eeuw nog grooter geweest moet zijn, ligt voor de hand.

Dit was dus de lingua franca welke de, uit verschillende taalgebieden afkomstige slaven leerden, aan de kust en tijdens den overtocht; werden zij in de nieuwe wereld in een Spaansche kolonie afgeleverd, dan was bij hen van de taal hunner meesters reeds een ondergrond aanwezig.

Door bijzondere omstandigheden evenwel, kwamen de Afrikanen op Nederlandsch Curaçao eigenlijk in een Portugeesche omgeving, veel meer dan in een Spaansche. Er bestaat geen goede reden om te veronderstellen, dat zij aldaar Spaansch-sprekende meesters zullen hebben aangetroffen.

De Nederlandsche gezagdragers op Curaçao waren aanvankelijk personen die in Brazilië gediend hadden (Van Walbeeck, Stuyvesant, Mathias Beck, om er maar enkele te noemen) en Portugeesch kenden; de welgestelde blanken, die zich als kolonisten op het eiland kwamen vestigen, waren Portugeesche Joden en, wanneer deze al direct negerslaven medebrachten, dan waren het slaven uit Brazilië.

Verscheidene eenvoudige woorden in het hedendaagsche Papiamento herinneren nog altijd meer aan Portugeesch, dan aan Spaansch. Ik noem slechts: muhé (Port. mulher, Sp. mujer), trabao (Port. trabalho, Sp. trabajo), cachó (Port. cão, Sp. perro), pretoe (Port. preto, Sp. prieto) [1]). Dat later de Spaansche invloed groot geweest is, weten wij allen, d.w.z. dat het Papiamento der blanken en der andere vrijen, dien invloed ondergaan moet hebben, door het in de tweede helft der zeventiende eeuw ontstane nauwe contact met de naburige Spaansche koloniën.

Dat ik niet geloof, dat in het Curaçaosche Papiamento, indirect via de Kaap de Goede Hoop, *Maleisch*-Portugeesch terecht gekomen zou zijn, zal uit het bovenstaande wel duidelijk zijn. Trouwens, onze vestiging aan de Kaap, in het midden der zeventiende eeuw ontstaan, waaraan P. Latour zooveel aandacht schenkt, heeft met den slavenhandel op de West noch direct noch indirect iets van beteekenis te maken gehad.

[1]) De Pap. spelling is volgens Hoyer, Papiamentoe i su manera di skirbié.

Onze auteur geeft een aantal woorden, welke volgens hem, zeer waarschijnlijk, aan een of ander Bantudialect ontleend zouden zijn. Ik wil hierbij het volgende aanteekenen.

Papia (de stam van Papiamento) doet óók denken aan het Port. fallar en het Sp. hablar (van fablar). Maribondo (Pap. maribomba) is een Port. woord, dat wesp beteekent en wel speciaal een Braziliaansche wespensoort (ook in Suriname heeft men last van marabonsen). Maluco is eenvoudig het Port. woord voor gek. Het Pap. kakalaka komt niet overeen met een hedendaagsch Port. woord voor kakkerlak, maar wel met het Sp. cucaracha, waarvan de groote Espasa de etymologie niet aangeeft, maar waarvan het Woordenboek der Ned. Taal zegt, dat het waarschijnlijk een Westindische naam is, welken wij overgenomen hebben. Het Pap. Sambo (volgens Latour een familienaam) lijkt op het Port. Zambo, dat o.a. mulat beteekent.

Ons leguaan (Pap. guano) is, volgens het Woordenb. der Ned. Taal, een vervorming van het Sp. iguana, dat weder aan het Arabisch ontleend zou zijn. Aia (Pap. yaya) is een Port. woord, dat als ayah in Britsch-Indië terecht gekomen is (Hobson-Jobson .... Anglo-Indian.... words and phrases). Lamber (Pap. lembe) is ook al weder Port. Waarom zou ribana (onderdeel van den naam eener streek op Aruba) geen verband houden met het Port. ribeira en het Sp. ribano?

Dat de Punda al in 1673 de Punt heette, is een eenigszins misleidende mededeeling. Immers, in De Laet's Iaerlijck Verhael, dat in 1641 uitkwam, lezen wij op bladz. 488 (jaar 1635): „Het Fort- „jen op den Bergh volmaeckt zijnde, wierdt het Quartier ghe- „raseert / ende 't overighe volck naer de Punt ghetransporteert". Ten minste in 1641 en zeer waarschijnlijk reeds in 1635, noemde men dus op Curaçao de plaats waar het fort stond, reeds de Punt en van een woord, aan de Zulu- of Kaffertalen ontleend, kon toen moeilijk sprake zijn. Havana, aan de onzen zoo goed bekend, allang voordat zij Curaçao veroverden, had ook een Castillo de la Punta — en ook een ketting om dwars over de haven te spannen, zooals Curaçao in 1641. Hoe men er toe gekomen kan zijn, van pun*t*a te maken poen*d*a, weet ik ook niet.

Over bacoba zullen wij maar niet lang praten en over batata evenmin; onze Hollandsche zeevaarders hadden al omstreeks 1600 bacoven gegeten en batate is volgens het Woordenboek der Ned. Taal van Amerikaanschen oorsprong, een woord waarvan het Spaansch vormen met een p kent en dat van daar in andere talen overgegaan is.

Ten slotte blijft er o.a. over pinda of pienda, door het Pap. in het Nederl. bekend geworden, waarvan het Woordenb. der Ned. Taal de Afrikaansche afkomst erkent (congol. mpinda).

Natuurlijk kan men zeggen, dat Portugeezen, Spanjaarden, Nederlanders en andere zeevarende volken woorden van Afrikaanschen, Aziatischen en Amerikaanschen oorsprong in hun talen opgenomen hebben, maar daarom gaat het toch eigenlijk niet, met betrekking tot het Papiamento. Historisch althans komt het er maar opaan hoe en wanneer dit laatste, als taal of dialect, ontstaan is.

Over den eersten oorsprong van een woord valt niet te twisten en Afrikanen, zoowel als Indianen, hebben op hun beurt Europeesche woorden in hun talen opgenomen.

Thans de aan Indiaansche talen ontleende bestanddeelen van het Papiamento.

Woorden als canoa, cacao en eenige andere, zijn ook in ongeveer alle Europeesche talen opgenomen.

Gaarne wil ik aannemen, dat plaatsnamen en namen van dieren, planten en vruchten, voorkomende in het Pap. der benedenwindsche eilanden, voor een belangrijk deel aan Indiaansche talen ontleend zijn. De Spanjaarden hadden deze namen (veelal dezelfde als op het naburige vasteland) gevonden en behielden ze; de Hollanders vonden ze op hun beurt en veranderden er evenmin iets aan. Rechtstreeksch contact tusschen Indianen en negers evenwel kan er nooit veel geweest zijn, althans niet op Curaçao. Toen laatstgenoemden daar hun intrede deden, waren eerstgenoemden nog maar gering in aantal en leefden teruggetrokken.

Dat caboya uit het Caraibisch afkomstig zijn zou, wil ik op gezag van P. Latour nog wel aannemen (zelf ben ik geen taalkundige), hoewel het veel lijkt op het Port. cabo, dat óók kabel of touw beteekent. Maar dat crabou, of claboe iets met Caraibisch te maken hebben zou, wil er bij mij zoo maar niet in. De Indianen kunnen een naam voor ijzer gehad hebben, maar spijkers maakten zij niet en deze laatste gebruiksvoorwerpen heeten in het enkelvoud in het Port. cravo, in het Sp. clavo.

Over het Maleisch-Portugeesch zeide ik reeds iets. Bij de woorden, door P. Latour opgesomd, als uit deze taal in het Pap. overgegaan, moge ik het volgende opmerken.

Soebatten is uit het Maleisch in *onze* taal overgegaan (zie het Woordenb. der Ned. Taal, dat niet van *Port.*-Mal. speekt), baatje

eveneens (zie Baale, Handboek vreemde woorden en uitdrukkingen, als voren). Volgens de Enc. van Ned. O.-I. is badjoe Maleisch, afgeleid van het Perzische bazoe (Sanskr. bãhoe = arm). Voor robbedoes geeft Kuipers' woordenboek alleen de verwantschap aan met rob (het zoogdier).

Bottel zou, volgens het Woordenb. der Ned. Taal, waarschijnlijk uit het Engelsch in het Nederl. overgegaan zijn (Port. botelho, Sp. botella).

Kraal is natuurlijk het Port. en Sp. corral (omheinde ruimte voor vee), dat allerwege in Afrika, Azië en Amerika doorgedrongen is. Sambrero: sombré komt overeen met het Sp. sombrero, maar ook met het Port. sombreiro.

Van lamoen: lamoenchi geldt hetzelfde als van bacoba.

Dat de Kaapsche boeren eenig aandeel gehad zouden kunnen hebben in het ontstaan van Pap. woorden, kan ik niet inzien.

Tet, tette: tete doet denken aan het vulgair-Hollandsche tiet en dat er overeenkomstige woorden bestaan in Romaansche talen, doet er weinig toe (zie Middelnederl. Woordenb. onder teite). Milie (ook millie) is volgens het Middelned. Woordenb. door *ons* uit het Latijn overgenomen, evenals (maar dan indirect) mil. Hebben wij, of hebben anderen het in den tijd van den slavenhandel naar de kust van Afrika gebracht? Het is inderdaad ook een Kaapsch-Hollandsch woord, maar beteekende oorspronkelijk niet mais, doch gierst. Ook tatá is Port. (volgens Valdez: Papa, terme enfantin).

Wat ten slotte de Nederlandsche woorden en uitdrukkingen in het Papiamento betreft, is plak (placa) niet een zoo héél gewoon Hollandsch woord; het werd nog vrij laat, in de beteekenis van geldstuk, ook in Schotland gebruikt (plack).

Dat èn in Curaçao èn in Suriname dezelfde Nederlandsche spreekwoorden in de volkstalen overgegaan zijn, is niet verwonderlijk, zou ik zeggen, aangezien in beide gebieden de overheerschende bevolkingsgroep die der blanke Hollanders was. P. Latour noemt enkele van die spreekwoorden en meent dat hij ze niet in eenige moderne Europeesche taal thuisbrengen kan (?).

„Bergen en dalen ontmoeten elkander niet, maar menschen wel" staat in Stoett (Nederl. spreekw., uitdrukkingen en gezegden), „Als de kok met den bottelier kijft, hoort men waar de boter „blijft" in Nederl. spreekwoorden van P. J. Harrebomée.

Zich verdiepend in kwesties, zooals die van den oorsprong van

den naam Curaçao en het ontstaan van het Papiamento, loopt men gevaar de oplossingen al te diep te zoeken.

Studies over deze onderwerpen hebben echter het voordeel, dat zij leiden tot het aan het daglicht — of in herinnering — brengen van bijzonderheden, de geschiedenis onzer Benedenwindsche Eilanden betreffend.

Amsterdam, 1 Mei 1936.

BEVOLKINGSCIJFERS VAN CURAÇAO

DOOR

B. DE GAAY FORTMAN

Eerst 31 December 1930 heeft Curaçao zijn bevolkingsregister gekregen. Een burgerlijke stand dagteekent van 1831 en heeft bij de invoering van de nieuwe wetgeving van 1868 zijn regeling gekregen in het naar het Nederlandsche voorbeeld gemaakte Burgerlijk wetboek van Curaçao, dat op dit stuk, in overeenstemming met het concordantie-beginsel van artikel 138 van het Regeeringsreglement, de ontwikkeling van het moederland gevolgd heeft.

Bevolkingsregister en burgerlijke stand geven tezamen de ontwikkeling der bevolking weer; de gegevens van den burgerlijken stand dienen het bevolkingsregister, maar het laatste behoeft er meer. Betrouwbare cijfers omtrent den omvang der bevolking, die behalve door geboorte en overlijden door vestiging en vertrek bepaald wordt, kunnen alleen door een wettelijk geregeld bevolkingsregister gegeven worden. En vóór 1831 moest men ook in Curaçao de gegevens, die tot den burgerlijken stand behooren, bijna uitsluitend zoeken in de kerkelijke registers, die echter geen overlijdensboeken bevatten, al zullen daaromtrent eenige gegevens te vinden zijn in de archieven der wees- en boedelkamers, en meer nog in het Journaal van ontvangst van kerkegerechtigheid wegens begraven enz., dat zich over de jaren 1769 tot 1831 in het oud-archief van Curaçao Aruba en Bonaire op het Rijksarchief bevindt.

Dit archief is in het algemeen wat den burgerlijken stand betreft zeer onvolledig. Doopboeken der Gereformeerde kerk vóór 1727 zijn er niet; van 1752 tot 1820 zijn zij met een hiaat tusschen Juni 1784 en Januari 1785, waarop wellicht eenige ongedagteekende inschrijvingen betrekking hebben, aanwezig. 1820 tot 1828 ontbreekt. Het Luthersche doopboek loopt van 1757 tot 1825. De gegevens der Roomsch Katholieke kerk zijn van 1782 tot 1819 in hun geheel aanwezig, met twee boeken over de jaren 1768–1778, waaruit 1771–1774 ontbreken.

De Portugeesch Israelietische gemeente heeft een volledige lijst van geboorten over 1722 tot 1831 met aanteekeningen van het overlijden der ingeschrevenen. De ondertrouw- en trouwboeken van de Gereformeerde (Hervormde) kerk zijn er van 1714–1822.

In Onze missiën in Oost- en West-Indië van Febr. 1922 heeft de toenmalige pater, thans bisschop, Gijlswijk een zeer belangwekkend opstel geschreven „De huwelijksvorm der burgerlijke wetgeving in Curaçao", waaruit blijkt, dat de R.K. kerk oudere doopboeken heeft, dan hierboven genoemd, en ook gegevens over huwelijken van Roomsch Katholieken.

Minuut-akten van burgerlijke ondertrouw en trouw zijn aanwezig van 1708 tot 1807 in de protocollen van den secretaris van den Grooten raad en van 1807 tot 1816 afzonderlijk.

Dit wat Curaçao betreft. Van Aruba en Bonaire is er niets.

Van de bovenwindsche eilanden zijn alleen omtrent St. Eustatius eenigszins belangrijke gegevens aanwezig over doop en huwelijk in de Hervormde kerk, over huwelijken van Joden en voor de burgerlijke overheid en ook een „Register van overledenen, gehouden ter secretarie. 1793–1817".

Men mag aannemen, dat de burgerlijke stand-gegevens na 1828, die tot 1845 op het Rijksarchief zullen berusten, geïnventariseerd in handschrift, heel wat vollediger zullen zijn.

Uit het oud-archief is een en ander gepubliceerd. Hamelberg heeft de ondertrouw- en trouwakten der Hervormden van 1714 tot 1722 afgedrukt in het vijfde jaarverslag van het Curaçaosch genootschap, en in het zesde verslag dezelfde akten van St. Eustatius van 1710 tot 1740. Voorts hebben in het Koloniaal Weekblad tusschen 1928 en 1932 heel wat akten een plaats gevonden.

Men ziet daaruit hoe weinig scherp de scheidingslijn liep niet alleen tusschen Gereformeerden en Lutherschen maar zelfs tusschen Protestanten en Roomschen. Het doopboek der Gereformeerde kerk 1785–1799 begint met de doopakte van Johannes Horthensius Römer, geboren 16 September 1784, „overgenomen uit het Luthersche doopregister, gedoopt bij absentie van de Gereformeerde predikanten door den Lutherschen leeraar". In hetzelfde doopboek is de laatste doopakte van ds. De la Houssaye van 4 September 1796. Daarna volgen eenige doopvermeldingen door ds. P. J. van Esch van kinderen, „welke bij gebrek aan Gereformeerde Predikanten in de hervormde gemeente door den Lutherschen predikant Jacobus Muller Antoniszn. gedoopt zijn ge-

worden", overgeboekt uit het Luthersche doopboek tusschen 22 Januari 1798 en 9 Februari 1800. En dan komen, overgenomen uit 't Roomsche doopregister, de namen der kinderen, „die, bij gebrek van Gereformeerde Predikanten, in deze gemeente, gedoopt zijn geworden door de Roomsche Priesters te Curaçao".

Men mag aannemen, dat al deze boeken een schat van gegevens bevatten omtrent de oudste Curaçaosche families. Echter maakt men zich in Curaçao in den regel niet druk om de genealogie. Het is al weer bijna tien jaar geleden, dat de heer Jorge B. Suarez in Boletin Comercial een soort encyclopaedisch werk aankondigde met levensbeschrijving van vooraanstaande Curaçaoenaars tusschen 1827–1927. Het is tot nu toe niet verschenen. Een genealogie is nog iets anders, meer van persoonlijk en familie- dan van algemeen belang. Zij zou ook oplossen de oorsprong van al die dubbele en zelfs driedubbele namen, die op het oog familienamen lijken, maar in werkelijkheid veelal slechts als voornamen gebruikte familienamen zijn. Ik heb mij laten vertellen, dat, anders dan in het moederland, tegen deze wijze van naamgeving in Curaçao bij den burgerlijken stand geen bezwaar bestond en bestaat, omdat daar niet geldt de Napoleontische wet, die nog steeds voor Nederland deze zaak regelt. En wat het veelvuldig Curaçaosch gebruik van meervoudige achternamen betreft — in Nederland, zoo vernam ik, is de overheid daarmee lastig, en bij inwilliging van het verzoek moet men veel betalen, maar in Curaçao is het goedkoop en een gunstige beschikking regel.

Men heeft in Curaçao lang een tijd gehad — en nog zal deze wel niet geheel weg zijn —, dat menschen, vooral uit de volksklassen, met twee of drie namen te boek stonden; dikwijls was die, welke zij volgens den burgerlijken stand droegen, dan de ook hun het minst bekende. En die burgerlijke stand-naam was dan veelal nog niet eens juist, doordat de moeder of vader zijn eigen naam niet wist en de vroedvrouw er maar wat van maakte, bijv. den voornaam van de moeder als achternaam van het kind opgaf. Er loopen dan ook heel wat Curaçaoenaars rond met voornamen als achternamen. En ook de ambtenaren van den burgerlijken stand schijnen in nauwkeurigheid in het bijhouden en bewaren der registers wel eens tekort geschoten te zijn. Vergeleken met Nederland heeft de Curaçaosche gerechtelijke statistiek altijd een buitengewoon groot aantal verzoekschriften tot verbetering van de registers van den burgerlijken stand vermeld. Ik herinner mij dat nog zeer goed van een twintig, vijf en twintig jaren geleden. Er was dan altijd reden tot groote verwondering over het geheugen,

waarvan blijk gegeven werd. Men nam de orkaan van 1877 als uitgangspunt, en de mededeeling van een getuige, dat hij zich herinnerde, dat een kind twee jaren vóór- of vier jaren na de orkaan was geboren, was geen zeldzaamheid.

Volgens een mededeeling in de Amigoe heeft men ook bij de zuivering van den burgerlijken stand en de inrichting van het bevolkingsregister den rechter te hulp geroepen. In 1935 alleen werden op Curaçao 205 vonnissen ter naamverbetering in geboorteacten ingeschreven; 66 huwelijks- en 22 overlijdensacten werden verbeterd.

Het Curaçaosche bevolkingsregister dagteekent eerst van 31 December 1930. Daarvóór hebben vele schrijvers te allen tijde cijfers over de bevolking, onderscheiden naar kleur, kerk en status, gegeven, maar zeer betrouwbaar zijn die gegevens niet. Zoo geeft Van den Bosch, den lateren commissaris-generaal, in zijn bekend werk over onze koloniën de bevolking van het eiland Curaçao op als tellende in 1813 12840 zielen, van welke 6026 slaven, maar hij voegt eraan toe, dat anderen 15 tot 19000 inwoners opgeven. Teenstra, die de bevolking van St. Eustatius van 2668 in 1818 tot 1828 met 400 doet terugloopen, deelt mee (in 1833), dat die bevolking geen tiende deel meer van een halve eeuw tevoren bedraagt. En inderdaad wordt voor 1780 een bevolking van meer dan 25000 zielen op dit eiland opgegeven.

Ook de Koloniale verslagen en de latere Verslagen van bestuur en staat van Curaçao hebben geregeld bevolkingscijfers meegedeeld. De eerste tienjaarlijksche volkstelling vond plaats in den nacht van 31 December 1930 op 1 Januari 1931. Men stelde toen een bevolking vast van 76.332 zielen, zijnde 8610 meer dan het cijfer van 1929, het laatste vóór de instelling van het bevolkingsregister. Begrijpelijkerwijs vertegenwoordigt dit laatste cijfer niet alleen een vermeerdering van dat over het voorafgaande jaar maar ook een verbetering daarvan. Voor Curaçao alleen is het 5.821.

De Amigoe van 11 Maart l.l. e.v.v. heeft eenige artikelen gewijd aan den tegenwoordigen burgerlijken stand en het bevolkingsregister, ontleend aan een onderhoud met den heer M. Bartels Daal, chef van dezen dienst.

Allereerst wordt het volgende staatje van het inwonersaantal in het gebiedsdeel gegeven:

	1900	1930	1934	Op 1 Jan. 1936
Curaçao (totaal) . .	30.636	50.335	52.796	55.463
Stad		23.243	25.848	27.231
2e distr.		21.735	19.585	20.682
3e distr.		5.357	7.363	7.550
Aruba	9.702	15.687	18.975	20.414
Bonaire	5.086	6.139	6.028	5.939
St. Maarten	3.174	2.376	2.773	2.674
Saba	2.177	1.688	1.483	1.416
St. Eustatius . . .	1.634	965	1.199	1.198
Totaal.	52.109	77.003	83.254	87.104

Hierbij treft een klein verschil in de tweede kolom — als ten minste het totaalcijfer van 77.003, daar genoemd, ook dat is der eerste tienjaarlijksche volkstelling — met het boven opgegeven cijfer 76.332.

De A m i g o e geeft echter niet alleen cijfers en feiten zonder meer, maar bewerkt deze ook statistisch en weet vergelijkingen met andere landen te maken. Ook daarvan wordt hier een en ander weergegeven.

Het *geboortecijfer* van het gebiedsdeel Curaçao over 1935 is 32.3 per 1000 inwoners; voor Roemenië, het hoogste uit Europa, is dit cijfer 32.4.

Voor de verschillende eilanden is dit cijfer:

Curaçao	29.2	St. Maarten . .	28.4
Aruba	44.8	St. Eustatius . .	39
Bonaire	25.9	Saba	20.7

Het zeer lage cijfer van Saba wordt verklaard uit de afwezigheid van vele mans, die buiten het eiland werk hebben. Het eiland had in 1935 339 mannen en 877 vrouwen als inwoners. Voor het zeer hooge cijfer van Aruba zoekt de redactie geen verklaring. Wel wijst zij op de gestadige toename met een zeer hoog cijfer voor 1932, terwijl het geboortecijfer voor het eiland Curaçao zich voortdurend in dalende richting beweegt:

Per 1000 inwoners:

1930	Curaçao	(eiland)	35.9	Aruba	39
1931	„	„	33.5	„	40
1932	„	„	33.2	„	50
1933	„	„	31.4	„	44.2
1935	„	„	29.2	„	44.8

Belangwekkend is deze vergelijking:

Roemenië	32.4	Schotland	
Curaçao	32.3	Denemarken	16.1
Bulgarije		Zwitserland	
Portugal		Frankrijk	
Polen		België	16
Spanje	23.2	Estland	
Littauen		Noorwegen	14.8
Italië		Engeland	
Hongarije	21.4	Zweden	13.7
Nederland	20.2	Oostenrijk	13.5
Ierland			
Tsjecho-Slowakije	18		
Duitschland			

Het *sterftecijfer* in het gebiedsdeel is niet ongunstig. Hier worden alleen cijfers van de verschillende eilanden gegeven.

Over 1886–1895 was voor het eiland Curaçao het gemiddeld sterftecijfer 19.4 per 1000 inwoners; in het zeer drooge jaar 1912 53; in 1927 17.4, wat ook ongeveer het gemiddelde was van 1920 tot 1930. Daarna was het

1930 . . .	16	1933 . .	11 (of 13)
1931 . . .	17	1935 . .	12.3
1932 . . .	13 (of 11)		

Dit laatste cijfer staat tusschen dat van Cuba (11.2) en Panama (12.6), de gunstigste cijfers in Midden-Amerika.

Voor Aruba worden de volgende sterftecijfers gegeven per 1000 inwoners:

1928	12	1932. . . .	13
1930	14	1933. . . .	9
1931	16	1935. . . .	11.1

De andere eilanden hebben voor 1935 de volgende overeenkomstige cijfers:

Bonaire	11.1	St. Eustatius . .	17.2
St. Maarten. . .	21.5	Saba	15.7

St. Maarten overtreft in ongunstigen zin zelfs Roemenië met

20.7. De Amigoe meent, dat hier misschien verband met de hookwormziekte moet gezocht worden. Voor andere jaren waren de sterftecijfers van St. Maarten per 1000 inwoners:

1930	20	1932.	16
1931	23	1933.	14

Het sterftecijfer van Nederland, het laagste van Europa, is 8.4 per 1000 inwoners.

Het geboorteoverschot in Curaçao is 20 per 1000 inwoners, zegt de Amigoe, zoodat het gebiedsdeel misschien wel een der eerste plaatsen der wereld bezet.

Doordat het blad het sterftecijfer voor het geheele gebiedsdeel niet noemt, zou men kunnen denken, dat de redactie hier een vergissing begaat. Het geboortecijfer per 1000 inwoners van het *gebiedsdeel* is 32.3 en het bovengenoemd sterftecijfer van het *eiland* Curaçao is 12.3, zoodat men zoo komt op 20. Echter is het sterftecijfer van het eiland Curaçao over 1935 29.2 per 1000 inwoners, en het geboorte-overschot derhalve 16.9, dus nog gunstiger. Maar toevalligerwijs is, zooals mij bij narekening gebleken is, het sterftecijfer per 1000 inwoners voor de geheele kolonie in 1935 gelijk aan dat van het hoofdeiland, dus 12.3; het geboorteoverschot voor het geheele gebiedsdeel is dus inderdaad 20 per 1000 inwoners geweest in 1935.

Over de *huwelijkscijfers* schrijft de Amigoe ongeveer aldus:

In Nederland schommelt het aantal huwelijken per 1000 inwoners sinds het jaar 1840 om het cijfer 7, met tweemaal een laagtepunt van 6, nl. tijdens de beruchte aardappelziekte van 1847 en de oorlogsjaren 1914–'15. Twee hoogtecijfers 9 dagteekenen van de jaren 1850 en 1920.

Het huwelijkscijfer schijnt dus wel met de economische toestand nauw te zijn verbonden, zooals ook de Curaçaosche cijfers in de z.g. malaisejaren aantoonen.

Voor het eiland Curaçao zijn de cijfers uit de laatste jaren per 1000 inwoners:

1930.	9
1931.	6
1932.	6
1933.	5
1935.	7

Op Aruba en Bonaire was over het jaar 1935 het huwelijkscijfer 12, op St. Maarten 5, op Saba 10 en op St. Eustatius 1.4.

Op de eilanden, waar het huwelijkscijfer laag is, alhoewel nog

mooi, vergeleken met de niet-Nederlandsche eilanden in West-Indië, en in het bijzonder in de Engelsch sprekende, is het aantal *geboorten buiten echt* hoog.

St. Eustatius met 1.4 huwelijk per 1000 inwoners had in 1935 19 buitenechtelijke geboorten tegen 24 in echt, en St. Maarten met 5 huwelijken op de 1000 inwoners heeft zelfs 47 buitenechtelijke tegen 19 in echt. Bonaire en Aruba echter met een hoog huwelijkscijfer hebben, wat geboorten in echt betreft, veel mooiere cijfers.

Hier volgt een percentsgewijze vergelijking van de buitenechtelijke geboorten

	1932	1933	1935
Curaçao	37%	36%	35%
Aruba	21%	24%	20%
Bonaire	26%	34%	25%
St. Maarten.	61%	64%	71%
Saba	33%	38%	31%
St. Eustatius . . .	49%	60%	44%

Dit wijst, althans voor Aruba en Bonaire, Saba en St. Eustatius op vooruitgang.

Het aantal *echtscheidingen* was op het eiland Curaçao 29, d.i. dus op 50.000 (lees 55.500) inwoners).

Hierop laat de Amigoe een redeneering volgen, die niet juist schijnt. In Nederland, aldus het blad, rekent men door elkaar 5 inwoners als een gezin. Dat zou voor het eiland Curaçao 11.000 huwelijken geven, maar hier mag men wel 8 inwoners voor een gezin nemen, en dus zouden er 6875 gehuwde paren zijn. 29 echtscheidingen op 6875 gehuwde is 4.3 echtscheidingen op 1000 gehuwde paren. Voor Nederland was dit cijfer in 1933 1.8 en in 1934 1.7, dus Curaçao geeft wel een heel slecht cijfer.

Nu zit in dit onderstelde van 8 inwoners in één gezin een groote willekeur. Ik weet ook niet of dat van 5 in één gezin voor Nederland rekening houdt met ongehuwden. Maar de redactie van de Amigoe verwaarloost geheel, dat die 6875 gezinnen niet allemaal gezinnen van *gehuwde* paren kunnen zijn, als men let op het nog altijd groote cijfer (35%) der onechte geboorten. Doet men dat wel, dan zou men tot een nog veel hooger cijfer dan 4.3 voor dat der echtscheidingen op 1000 gehuwde paren moeten komen.

Het komt mij voor, dat dit er reeds op wijst, dat er in deze redeneering een fout moet zitten. Als men ziet het groote aantal echtscheidingen, dat in Nederland wordt uitgesproken, lijken ook de cijfers voor dat land ter vergelijking gegeven nog wel erg gunstig. Worden hier wel gelijkwaardige grootheden vergeleken?

De Amigoe deelt mee, dat zij van het bevolkingsregister niet heeft kunnen krijgen het juiste getal der gehuwde paren, daar deze slechts bij de tienjaarlijksche volkstelling worden berekend. De eerste tienjarige volkstelling op Curaçao is van 31 December 1930. Het aantal gehuwde paren op dien datum moet dus bekend zijn. En het cijfer der echtscheidingen over 1930 zal ook bekend zijn. Als men nu eens vergelijkbare cijfers voor Nederland en Curaçao over dat jaar gaf.

De Amigoe van 21 Maart 1326 laat op deze beschouwingen volgen een „statistiek van het Apost-Vicariaat van Curaçao over het jaar 1935".

Vroeger vond men in de Koloniale verslagen ook cijfers omtrent de bevolking naar de gezindten. Al jaren geleden zijn deze gegevens om onbekende redenen ineens verdwenen. Nu schat de missie het aantal Roomsch Katholieken op 69000, te weten 44700 voor Curaçao, 16200 voor Aruba, 5850 voor Bonaire, 975 voor St. Maarten, 325 voor St. Eustatius en 950 voor Saba. Deze schatting is, zegt het blad, aan den lagen kant, ook als men die vergelijkt met de cijfers van de volkstelling van 1930, en ook omdat men daarbij tot ongewoon hooge geboorte- en sterftecijfers onder Roomsch-Katholieken komt, vergeleken met de daarvoor van gouvernementswege verstrekte gegevens. O.a. zou dan het sterftecijfer van Aruba, 44.8 per 1000 inwoners, voor Roomsch Katholieken 51 moeten zijn.

Deze geschatte cijfers geven aan, dat 81% van de bevolking van de benedenwindsche en $42^{1}/_{2}$% van die der bovenwindsche eilanden Roomsch Katholiek zou zijn.

Een vergelijking van de geboortecijfers, van gouvernementswege verstrekt, met die der doopsels volgens de missieboeken geeft aan, dat van alle geborenen Roomsch Katholiek zijn gedoopt:

op Curaçao	93%	(81)	op St. Maarten	35%	($36^{1}/_{2}$)
op Aruba	92%	(79)	op St. Eustatius	34%	($27^{1}/_{2}$)
op Bonaire	$>$ 100%	($98^{1}/_{2}$)	op Saba	79%	($67^{1}/_{2}$)

De cijfers tusschen haakjes zijn die van het door mij berekende percentage der bevolkingscijfers dat Roomsch Katholiek is.

Merkwaardig is in deze cijfers, zegt de Amigoe, dat op Bonaire de geboortecijfers van het Gouvernement niet kloppen met de in de Katholieke kerk gedoopte kinderen.

Wat de sterftegevallen betreft heeft de missie op Bonaire en Aruba een groot verschil met de gouvernementscijfers.

Het volgende staatje wordt daarvan gegeven:

	Gouv.	Missie
Curaçao	682	631
Aruba	227	232
Bonaire	66	76
St Maraten.	56	15
St. Eustatius . . .	19	8
Saba	22	16

Uit de gegeven cijfers omtrent de sterfgevallen valt nog wel iets te leeren omtrent de kindersterfte.

Op Curaçao waren 42% der sterfgevallen kinderen beneden de 7 jaar;
op Aruba 65%
op Bonaire 44%.

Wel mag de aandacht gevestigd worden op het abnormaal hooge cijfer der kindersterfte op Aruba.

Ten slotte wijst het blad op een maatschappelijk voordeel van een goed ingerichten burgerlijken stand en bevolkingsregister: toeneming van het aantal erkenningen door de moeder en ook toeneming van de daarop gevolgde huwelijken.

Ik heb met het bovenstaande in de eerste plaats willen wijzen op den vooruitgang, die Curaçao gemaakt heeft met zijn bevolkingsregister en zijn verbeterden burgerlijken stand. In de tweede plaats heb ik de aandacht willen vragen voor de belangwekkende beschouwingen van de Amigoe, die naar meer smaken. Misschien dat men ons de vergelijkende cijfers in volgende jaren wat overzichtelijker kan geven.

Amsterdam, 2 Mei 1936.

BIBLIOGRAPHIE

A. TIJDSCHRIFTEN, COURANTEN, ENZ.

The West India Committee Circular 12. Maart 1926, no. 977. The Trinidad Harbour Scheme. Sir Claud Hollis Unveils Commemorative Tablet; Jamaica's Banana Exports; Filming the West Indies; Jamaica Banana Producers; Agricultural News [Cocatime- Cacao-Shell and Vitamin D-Weeds and their Control].

Idem. 26 Maart 1936, no. 978. The Institute of Jamaica; A Governor's Note-Book. Sir Reginald St.-Johnston's Reminiscences; Jamaica's Economic Position; West Indian Exports; The Family Tinne, door Fred .Oudschans Dentz; Sir Walter Scott and St. Lucia, door Castries; Trinidad's Progress; In Praise of Jamaica; de Quincy's Opposite Number, door J. Graham Cruickshank [een geschiedkundige verhandeling over gouverneur Abr. Jacob van Imbyse van Batenburg]; Agricultural News [Banana Bliss-Storage of Grapefruit and Oranges — A Parasite of Cacao Thrips — Centralised Cane Breeding].

Idem. 9 April 1936, no. 979. The Grapefruit Industry; The West-Indian Cotton Industry; Grapefruit Juice. Its Great Dietetic Value; Commercial Products of the West Indies. I. Lime Oils; The Preservation of Records. Prof. Coupland and Guiana's Archivist; The Family of Tinne, door D. E. Tinne; Agricultural News [The Two Cacao Moths — Citrus Production in Palestine — Ceylon Cacao — The Transport of Mangoes].

Idem. 23 April 1936 no. 980. Jamaica's New Loan; Barbados' Sugar Industry; Agricultural News [Tomatoes and Tobacco — A Palestine Agricultural Journal — Improved Position in Sea Island Cotton — Bermuda Lilies in St.-Helena — The Need for Careful Fruit Inspection] The Manufacture of Humus.

Nieuwe Rotterdamsche Courant, 9 April 1936. Avondblad D. Negerpoezie in Latijnsch Amerika, door Albert Helman.

Idem. 16 April 1936. Ochtendblad C. De vloottocht van Abraham Crynssen (1666–67) [lezing van J. C. M. Warnsinck in het Historisch Genootschap].

Het Vaderland. 26 April 1936. Ochtendblad C. Een zeereis Westwaarts, door J. Slauerhoff.

De West. 3 April 1936, no. 2927. Brazilië als vruchtenland.

De Surinaamsche Politie. April 1936, no. 16. Opvoedingsgestichten, door Ph. S.; Historische aanteekeningen omtrent de Politie, [in Suriname] door Ph. S.

De Banier. 28 Maart, 1, 4 en 8 April 1936, nrs. 696 t/m 699. Hoeveel rechtstelsels?, door C. R. Biswamitre.

De Surinamer. 11 Maart 1936, no. 4325. Bezuiniging bij de radio.

Recueil des travaux botaniques Néerlandais. Vol. XXXIII. 1936. Notes on Agave in Aruba, Curaçao, Bonaire and some parts of the South American Continent, door P. Wagenaar Hummelinck.

Oost en West. April 1936, no. 4. Eenige merkwaardige visschen in Suriname, door Fred. Oudschans Dentz; Crossroads of the Caribbean Sea, door Hendrik de Leeuw [boekbespreking door Fred. Oudschans Dentz].

De Automaat. 4 en 18 April 1936, no. 7 en 8. Een kijkje in onze West, door Carolina van Dommelen.

Ons Suriname. April 1936, no. 4. God heeft groote dingen gedaan [uittreksels uit Jaarverslagen].

International Sugar Journal. 38ste Jrg. no. 445. The Sugar cane in British Guiana, door N. M. L.

Tropical Agriculture, Trinidad. 13de Jrg. nr. 1 en 3. Investigations on Sugar cane and Sugar cane Soils in Antigua. Preliminary results of the new Experimental Scheme, door P. E. Turner, cs.

Idem. No. 2. A Variety Test in Sugar cane, door R. Cecil Wood.

Idem. No. 3. Deforestation in the West Indies.

Bulletin British West Indian Central Sugar cane Breed Station. No. 2. Report on the Sugar cane Variety Problems in St. Lucia derived from a Visit during April 1934, door A. E. S. McIntosh.

Idem. No. 6. An Account of the Policy and Methods employed in the Breeding and inital Stage of Selecting Sugar cane Seedlings, door A. E. S. Mc Intosh.

Idem. No. 8. Gumming disease Investigations in Barbados, door A. E. S. Mc Intosh en G. C. Stevenson.

Agricultural Journal Barbados. 4de Jrg. no. 3. The Effect of Climatic Conditions on Diatiaea saccharalis, door R. W. E. Tucker; Report of the Geneticist for the Year 1934–35, door A. E. S. Mc Intosh.

Buiten. 18 Maart 1936, no. 13. Parasolmieren en termieten in Suriname, door C. K. Kesler.

De Ingenieur. 6 Maart 1936, no. 10. Het goudvoorkomen in Suriname. Waar moet naar nieuwe ertsreserves gezocht worden?, door Ir. L. C. van Nes (Voordracht voor de Afdeeling Mijnbouw. Tak Nederlandlandsch-Indië van het Kon. Instituut van Ingenieurs op 10 December 1935 te Delft).

B. BOEKEN, GESCHRIFTEN, ENZ.

De Vliegende Krant. 8 Maart 1936. no. 1. [Verschenen te Paramaribo. Uitgever en redacteur F. Heinze, Kerkplein 9].

Creole Enchantment, door Tristam Hill. Londen. Geoffrey Bles, 1936, 7/6.

The Storage of Trinidad Citrus Fruits, door E. R. Leonard. Memoir. no. 2, Low Temperature Station. The Imperial College of Tropical Agriculture. 2/—.

The Storage of West Indian Mangoes, door C. W. Wardlaw en E. R. Leonard. Memoire no. 3. The Low Temperature Station. The Imperial College of Tropical Agriculture. 2/—

A List of West Indian Maps and Illustrations Relative to the West Indies contained in the Gentlemen's Magazine, 1731–1833, door Lowell Joseph Ragatz.

The Leeward Island List, 1936. Antigua. The Government Printing Office. 1/—.

A Traveller in the West Indies, door Owen Rutter. London. Hutchinson & Co. Ltd. 1936. 2/—.

Flora of Surinam (Dutch Guyana), door dr. A. Pulle. Vol. II (pg. 145–336) Kon. Ver. Koloniaal Instituut te Amsterdam. Mededeeling No. XXX. Afd. Handelsmuseum no. 11.

Curaçao-aloë, door dr. P. A. Rowaan. Berichten van de Afd. Handelsmuseum van de Kon. Vereeniging Koloniaal Instituut. No. 101 (Overgedrukt uit „De Indische Mercuur" van 22 Januari 1936, no. 4).

De Naam Curaçao. Haar historie, oorsprong en beteekenis. Een nagelaten studie van Wijlen Pater A. Euwens, O.P. bewerkt door Pater N. M. Hulsman P.O. Uitg. St. Augustinus Boekhandel, Curaçao. *f* 0.50.

Curaçao Netherlands West Indies Tourist Guide. Issued by the Chamber of Commerce.

Inlichtingen en onderzoekingen van de Afdeeling Handelsmuseum in 1935. Kon. Ver. Kol. Instituut no. XXXIX. Afd. Handelsmuseum. No. 16. *f* 2.—. [Behandeld worden: Belegen Surinaamsche koffie, Surinaamsche Sinaasappelen, Kings, (een Citrus-vrucht uit Suriname), Pompelmoezen uit Suriname, Sawarie-noten].

Brieven uit Bethesda. Paramaribo no. 4. Januari 1936, door L. B(eck). Druk De Bussy, Amsterdam.

The Life of Sir Henry Morgan, with an account of the English Setlement of the Island of Jamaica (1665–1685), door Brig. Genral, E. A. Cruickshank. The Macmillan Company. of Canada Ltd. Macmillan & Co. Londen. 21/—.

Warning from the West Indies: A Tract for Africa and the Empire, door W. M. Macmillan. Londen. Faber & Faber Ltd. 8/6.

From a Colonial Governor's Note-Book, door Sir Reginald St.-Johnst. Londen. Hutchison & Co. Ltd. 12/6.

N.V. De Curaçaosche Hypotheekbank. Verslag over het Zestigste Huishoudelijk jaar (1935).

Hoeveel rechtsstelsels? door C. R. Biswamitre. (Overdruk uit: „De Banier) Drukkerij Eben Haëzer (P. A. May) Wagenwegstraat 79*a*.

Les Antilles Filles de France. Martinique-Guadeloupe-Haïti, door Marthe Oulié. Paris, Fasquelle, II rue de Grenelle. septembre 1935, 12 fr.

Plantkunde van Curaçao voor m.u.l.o, door fr. M. Realino, onderwijzer aan het St. Thomas-college Curaçao. R.K. boekhandel „St. Augustinus". St. Thomas-College, Curaçao 1935. *f* 1.50.

Kon. Vereeniging Koloniaal Instituut, Amsterdam. 25ste jaarverslag 1935, [waarin opgenomen 34ste jaarverslag van het Van-Eeden-Fonds over] 1935.

De Economische Toestand van Suriname in 1935. Verslag uitgebracht door de Kamer van Koophandel en Fabrieken te Paramaribo. 1935. Gedrukt bij J. H. Oliviera. Paramaribo.

Koninklijk Nederlandsch Metereologisch Instituut No. 102. Mededeelingen en Verhandelingen. 36. Het Klimaat van Nederlandsch West-Indië, door dr. C. Braak. Rijksuitgeverij 's-Gravenhage, *f* 1—.

Landbouwproefstation, Suriname. Serie Overdrukken No. 8. Breuk in Rijst, door Prof. Dr. G. Stahel (overdruk uit „De Indische Mercuur" van 4 Maart 1936).

De Surinaamsche Bank. Verslag 1936. O. D.

OP DEN OCEAAN VOOR EN NA COLUMBUS
(met een oplossing van het raadsel van Antilia)

DOOR

C. H. DE GOEJE

I

Met eenig recht geldt Columbus als de ontdekker van Amerika. Want het is zijn reis van 1492, die geleid heeft tot de algeheele verkenning, verovering en kolonisatie van dit werelddeel door en voor het in de volgende eeuwen leidende deel der menschheid. En hij is het geweest, die deze reis heeft voorgestaan en doorgezet.

In het Noorden hadden reeds vroeger Europeanen Amerika bereikt: Noormannen uit Groenland omstreeks 1000 n. Chr., misschien kabeljauwvisschers, waaraan het eiland Stokafixa op oude kaarten lijkt te herinneren; wellicht in 1472 een Deen, vergezeld van den ouden Cortereal. Of nog andere zeevaarders vóór Columbus Amerika hebben gezien, is zeer onzeker [1]).

Stellig wist men kort voor 1492 niet, dat daar in het Westen een groot werelddeel lag. Op de kaart van Toscanelli van 1474 [2]), de Laonglobe en de globe van Behaim van 1492 [3]) is tusschen de voorzijde van Europa-Afrika en de achterwal van Azië één doorloopende oceaan geteekend.

Toch was men ook elders dan in het Noorden reeds een eind in dien oceaan uitgevaren. De Madeira-groep, de Azoren, de Canarische eilanden en de Kaap Verden zijn in de 14e en 15e eeuw ontdekt of herontdekt.

---

[1]) R. Hennig, Raadselachtige landen (nieuwe bewerking en vert. R. Blijstra), Amsterdam 1932, p. 253.

[2]) G. Uzzielli, La Vita e i tempi di Paolo dal Pozzo Toscanelli, in Raccolta di documenti e studi publ. d. R. Comm. Colombiana, P.V.,V. I, Roma 1893. Toscanelli's kaart is niet teruggevonden en kan slechts naar verschillende gegevens gereconstrueerd worden (o.m. Hennig p. 143).

[3]) E. G. Ravenstein, Martin Behaim, his life and his globe, London 1908.

Op kaarten van dien tijd zijn echter niet alleen deze eilanden aangegeven, doch ook nog andere, die namen dragen, en waarvan sommige nog een eind buiten de Azoren liggen. De onderstelling is reeds gemaakt, dat eenige daarvan eigenlijk eilanden of gedeelten van het vasteland van Amerika aangeduid hebben.

Over deze eilanden is veel geschreven, doch men heeft hoofdzakelijk nagegaan, of ze aan aardrijkskundige werkelijkheden zouden kunnen beantwoorden [1]). Aan de meeste dier eilanden is echter iets bijzonders, dat vordert, dat men het bekijkt in het verband van zijn tijd en uit een min of meer ethnologisch gezichtspunt.

Om dat met vrucht te kunnen doen, zal het nuttig zijn er ons rekenschap van te geven, dat nog niet zoo heel lang geleden de geheele menschheid leefde in opvattingen, inzichten of voorstellingen, die thans nog slechts hier en daar voorkomen en waar de huidige verstandsmensch eigenlijk niet goed weg mee weet. Een algemeene trek daarvan is, dat de geheele wereld is voortgekomen uit het wezen of de daden van de godheid in zijn vertakkingen en dat de geschiedenis van dit wereldworden ten deele bekend en de sporen ervan soms nog aanwijsbaar zijn en dat nog altijd natuurgeesten en ook wel hoogere bovenzinnelijke wezens werken in natuur en mensch, en men er door magische handelingen invloed op kan uitoefenen.

In het kader van die oude opvattingen ligt, dat men het mogelijk achtte, dat een landstreek of eiland bijzondere bovenzinnelijke eigenschappen heeft, afkomstig van geestelijke wezens, of zelfs dat ze als geheel een soort belichaming van een dergelijk wezen is.

Zoo stak er voor den ouden mensch geen ongerijmdheid in, dat Europa een wezen, doch tevens Midden-Griekenland was — later

---

[1]) A. de Humboldt, Examen critique de l'histoire de la géographie du nouveau continent, Paris 1836; M. d'Avezac, Les îles fantastiques de l'Océan occidental au moyen-age, Paris 1845; K. Kretschmer, Die Entdeckung Amerika's, Berlin 1892; A. E. Nordenskiöld, Periplus, Stockholm 1897; H. Beuchat, Manuel d'archéologie américaine, Paris 1912; W. H. Babcock, Legendary islands of the Atlantic, New York 1922; Hennig a.v.; Ravenstein a.v. Reproducties oude kaarten, behalve in deze werken: kaart gebr. Pizigano 1367, M. Jomard, Les monuments de la géographie, Paris (verkleind bij Hennig p. 248, Babcock p. 41); Catalaansche kaart 1375, Enciclopedia vniversal ilvstrada evropeo -americana, Barcelona 1923, deel España bij p. 1092; kaart Beccario 1435, G. Uzzielli in Stud. Bibl. e biogr. s. storia d. geografia in Italia, Roma 1875; diversen J. Mees, Histoire de la découverte des îles Açores et de l'origine de leur dénomination d'îles Flamandes, Gand 1901, plaat.

ging de naam over op het geheele werelddeel. Noch, dat Atlas een reus was, die aan den rand der aarde op hoofd en armen den hemel ophield en later in een berg veranderd werd. Of dat Okeanos een wezen was, doch tevens de de aarde omspoelende wereldstroom en onze gewone oceaan. De verhalen van de Hesperiden, die de gouden appels behoeden en de Elysische vlakte, oord van onsterfelijkheid, beantwoorden aan niets, dat wij in onze wereld van ruimte en materie kennen; toch waren ze gelokaliseerd, in het Westen.

Tusschen den tijd, toen men de wereld aldus zag of opvatte, en de onze, nu we haar anders zien of anders opvatten, ligt een overgangstijd van opkomend ongeloof aan het oude en daarnevens nog vasthoudend geloof, met zijn ontaardingen tot bijgeloof.

De Grieksche geograaf Strabo, ± 63 v. Chr.–20 n. Chr. (Geogr. I. 1. 1–5, III. 2. 12–13) meent, dat de Elysische vlakte een dichterlijke verbeelding is van berichten over de heerlijke streken in Spanje en dat de eilanden bewesten Afrika daaraan hun naam van „Eilanden der Gelukzaligen" danken. De eilanden, die men met dien naam betitelde, waren de Canarische eilanden, misschien ook de Madeira-groep, zie nog Plinius (Hist. Nat. VI 31–32 of 36–37), Plutarchus (Sertorius VIII), Ptolemæus.

Daarentegen vindt men op de Ebstorfkaart van 1284 bij eilanden tegen de westkust van noordelijk Afrika een afbeelding van den tuin der Hesperiden, bewaakt door den draak. En op deze en andere middeleeuwsche kaarten, vooral de bekende Herefordkaart (tusschen 1276 en 1283 [1]), zijn overal mythologische dieren, monstermenschen uit de verhalen der oudheid en ook christelijke figuren geteekend, en bij deze laatste is toch stellig wel bedoeld geweest, dat ze als werkelijkheid zouden worden opgevat.

Voorts verschijnt in die tijden het eiland van St. Brandan op de kaarten.

St. Brandan, Iersch Heilige (484–577), zou een zeereis gemaakt hebben, volgens de Navigatio S. Brendani en andere teksten (ook Nederlandsche), waarvan de oudste, die men kent, uit de 11e eeuw is. Als wij die verhalen lezen, dan verkeeren we in het onzekere, of we hier te doen hebben met een reisverslag, omkleed met en doordrongen van christelijke voorstellingen en wonderen, of dat zij in het geheel geen gewone reis beschrijven, doch de geestelijke ervaringen van een mysticus weergeven.

Er komt nog een twijfel bij: is het verhaal oorspronkelijk, of is

[1]) K. Miller, Die ältesten Weltkarten, Stuttgart 1895–8.

het uit elementen van andere herkomst opgebouwd? Verschillende dingen herinneren sterk aan vóór-christelijke Keltische mythen, andere aan Oostersche verhalen [1]).

In de Middeleeuwen heeft men nochtans gemeend, dat St. Brandan een werkelijk eiland heeft bereikt. Honorius van Autun, kerkelijk schrijver uit de 12e eeuw, vertelt in zijn De imagine mvndi: „Er is een zeker Oceaan-eiland genaamd Perdita [het Verlorene], dat verre uitmunt boven de omringende landen in schoonheid en vruchtbaarheid, aan de menschen onbekend. Dat eiland werd bij een of andere gelegenheid ontdekt en later heeft men ernaar gezocht doch is het niet ontdekt; het is om die reden, dat men het Perdita noemt. Men zegt, dat Brandanus tot dit eiland gekomen is".

Iets korter vinden wij hetzelfde op de Ebstorfkaart en nog korter op de Herefordkaart; op deze kaarten is het eiland van St. Brandan geteekend bij de Gelukzalige eilanden der oudheid. En volgens een der Brendanus-legenden (Babcock p. 35) was het reisdoel van den Heilige een eiland nabij den berg Atlas.

Honorius heeft de zaak opgevat, zooals een aardrijkskundige van onzen tijd het zou doen. Op de Herefordkaart is de twijfel weggelaten. Op latere kaarten wordt St. Brandan eenvoudig als bestaand eiland geteekend, soms gelijkgesteld met de Gelukzalige eilanden.

Maar niet alleen de oude Grieken kenden mythische wondere streken of eilanden; ook Iersche mythen vertellen van dergelijke dingen. En het eilandje Brasil, op middeleeuwsche kaarten ergens ten zuidwesten van Ierland, staat onder verdenking van het wonderland Hy Breasail van een Keltische mythe te zijn [2]). Evenwel zegt Westropp van „Brasil, Ui Breasail or Hy Brazil": „I am not aware of any even moderately old authority for these last two forms" [3]); en straks zal een andere mogelijkheid besproken worden.

Op de kaart van Fra Mauro (1459) staat een „I. del Berzel, queste isole de hibernia son dite fortunate". Misschien zijn van dergelijken aard: de Deorum insulæ bij noord-Portugal [4]); de

[1]) D'Avezac a.v.; M. J. de Goeje, La Légende de Saint Brandan, Actes VIII Congrès int. d. orientalistes Stockholm-Christiania 1889; R. D. Benedict, The Hereford Map and the Legend of St. Brandan, Bull. Am. Geogr. Soc. XXIV, 1892.

[2]) F. Nansen, Nebelheim, Leipzig 1911.

[3]) Th. J. Westropp, Brasil etc., Proc. Royal Irish Academy XXX, C, Dublin 1912 p. 255.

[4]) Ptolemæus' Geographia en oude Ptolemæus-atlassen.

naam van een eiland der Madeira-groep, Porto Santo; de „Tres Fortune Insule" op de Ebstorf kaart bezuiden Ierland; de inham op de westkust van Ierland (vermoedelijk Clew Bay) met een menigte eilandjes, met bijschrift „Lacus fortunatus ubi sunt insule que dicuntur sancte beate ccclxvii" [1]). En de aanteekening op de kaart van Benincasa (1482): „In Hibernië zijn vele eilanden waarvan men gelooft, dat ze wonderdadig zijn. Een daarvan is een klein eiland waar de menschen die er wonen nimmer sterven, want wanneer ze oud zijn, worden ze buiten het eiland gebracht. Op dat eiland zijn boomen waardoor vogels worden voortgebracht als rijpe vijgen, die wegvliegen [verm. het vroegere geloof, dat uit de eendenmosselen de rotganzen voortkwamen]. Er is eveneens een ander eiland genaamd Bra waar de vrouwen die er wonen, nimmer bevallen, want als hun tijd gekomen is, worden ze buiten het eiland gebracht en bevallen daar volgens de zeden" [2]). Iets dergelijks gedeeltelijk in het Libro del Conoscimiento ±1350, op de Catalaansche kaart 1375 en op de kaarten van Pizigano 1367 en Pareto 1435. Het laatste herinnert ons aan de nog bestaande gewoonte, dat Britsche dames in overzeesche gewesten, als een blijde gebeurtenis te wachten staat, daarvoor naar het moederland gaan.

Wat nu zulk geloof aan landen van belofte, gelukzalige eilanden of oorden van onsterfelijkheid betreft: men kan het voor kinderlijk bijgeloof houden of uit wenschvervullingsdroomen verklaren en dat kan voor vele gevallen zeer juist zijn, maar er is toch ook een diepere oorsprong aan te wijzen, n.l. in dat wat de oude mensch beleefde bij de initiatie of inwijding.

De noviet werd, veelal na langdurige en strenge voorbereiding, gebracht in een bijzonderen toestand, waarbij als het ware de ziel tijdelijk los is van het lichaam; inwijding wordt daarom ook wel een soort sterven genoemd. Dan verschijnt in het bewustzijn een ander aspekt van de wereld, dan dat, wat de zintuigen ons toonen: geestelijke werelden, waarin de ziel na den dood is, doch die ook de werelden zijn, waaruit het leven voortkomt. In dat wat men bij die inwijding doormaakt, beleeft men beproevingen en een doorgang door oorden van verschrikking, doch ook oorden

---

[1]) Kretschmer a.v. p. 190; id. Die italienischen Portolane des Mittelalters, Berlin 1909; het Libro del Conoscimiento, Hakluyt Soc. II, 29, p. 12, zegt: „In this island [Ibernia] there is a great lake, and they say that the lake brings good fortune, because many enchantments were made on its banks in ancient times".

[2]) Kretschmer, Entdeckung p. 192.

van zaligheid. Trouwens: ook de Navigatio S. Brendani lijkt heel veel op een verhaal van zulke belevingen.

En er is nog iets anders: voor die talrijke volken, die van meening zijn, dat de mensch na den dood wederkeert op aarde, verrijst hij verjongd uit die geestelijke regionen. Ook degene, die de inwijding heeft doorgemaakt, geldt dikwijls als een wedergeborene. Een soort vernieuwing kennen wij trouwens allen in de verkwikking, die de slaap ons schenkt [1]).

Iets van dien aard, zij het al niet precies hetzelfde, steekt vermoedelijk in de overlevering der Selk'nam-Indianen, dat de voorouders in een slaap van eenige dagen, gevolgd door een afwassching door een godheid, weder jong gemaakt werden [2]). Daar gaat ons nu een licht op, over wat de aanleiding zou kunnen zijn geweest tot het verhaal van Indianen van Porto Rico over de bron, die aan grijsaards de jeugd kon wedergeven. Juan Ponce de Leon heeft er in 1512–13 naar gezocht en de bron niet gevonden, doch wel Florida ontdekt [3]).

II

Dikwijls wordt gezegd, dat de menschen van den ouden tijd die voor ons onverklaarbare, of onjuist gebleken dingen verzonnen zouden hebben. Ik geloof echter, dat men vroeger bijzonder weinig fantasie had, of althans ze niet toepaste, angstvallig vasthield aan de overlevering, ook dan nog als men in het geheel niet meer wist, wat aanvankelijk bedoeld was, en dat veel van den onzin, dien wij later opzij hebben moeten zetten, op een dergelijke wijze ontstaan is.

Hoezeer men vroeger elkaar napraatte en klakkeloos voorgangers copieerde, weet ieder, die oude geschriften en kaarten met elkaar heeft vergeleken.

---

[1]) W. Brede Kristensen, Het leven uit den dood. Studiën over Egyptischen en oud-Griekschen godsdienst, Haarlem 1926; V. Magnien, Les mystères d'Éleusis, Paris 1929; L. Lévy-Bruhl, Remarques sur l'initiation des medicine-men, in Die kulturelle Bedeutung der Komplexen Psychologie, herausg. v. Psychologischen Club Zürich, Berlin 1925; voorts C.H. d. G. in West-Ind. Gids XI en XIII.

[2]) M. Gusinde, Die Feuerland-Indianer, Mödling 1931 I p. 576–9.

[3]) Uitvoerige gegevens (de conclusies lijken mij niet juist): E. Bauvois, L'Élysée transatlantique et l'Éden occidental, Revue de l'histoire des religions VII, VIII, Paris 1883; id. La Fontaine de Jouvence et le Jourdain dans les traditions des Antilles et de la Floride, Le Muséon III, Louvain 1884.

Miller meent, dat talrijke middeleeuwsche kaarten, waaronder de zooeven genoemde Hereford- en Ebstorfkaarten, afstammelingen zijn van de door Agrippa voor keizer Augustus vervaardigde kaart. En de Ptolemæus-atlassen van de 15e en 16e eeuw stammen af van Ptolemæus' Geographia; nog op die, welke in 1507 te Rome is uitgegeven, voeren de Canarische eilanden de oude namen, die Plinius vermeldt.

Inmiddels is op de kaart van Roger II van Sicilië en den Arabischen geograaf Edrisi, voltooid in 1154, reeds in zooverre met dit stelsel gebroken, dat (volgens Miller) wel het schema van Ptolemæus is genomen, doch niet de inhoud van diens kaarten [1]).

Edrisi vertelt ons voorts [2]), hoe acht „avonturiers" op expeditie zijn gegaan om te zien wat er in den oceaan is en wat zijn grenzen zijn. Men voer met oostenwind uit Lissabon, kwam na 11 dagen aan een zee, die een rottende lucht verspreidde, met vele riffen en slechts weinig verlicht, voer daarop om de zuid en kwam na 12 dagen aan een eiland met vele schapen, wier vleesch echter bitter en oneetbaar was, zoodat ze er alleen de huiden van bewaarden. Nog 12 dagen verder naar het zuiden kwam men op eilanden, die bewoond waren [blijkens de beschrijving vermoedelijk de Canarische eilanden, bewoond door de Guanchen, die thans zijn opgesmolten in de Spaansche bevolking].

Omtrent 1300 beginnen de reizen van Italiaansche zeevaarders [3]), waarbij de Canarische eilanden en de Madeira-groep bezocht en vrij goed in kaart gebracht zijn en ook namen zijn gegeven. Het Libro del Conoscimiento, ± 1350 [4]), vermeldt (met * gemerkt de nog thans gebezigde namen): gresa* [graciosa], lançarote*, bezimarin, rachan, alegrança*, uegimar, forte ventura*, canaria*, tenerife*, isla del infierno, cumera*, ferro*, aragania, salvaje*, desierta*, lecmane (hout = Ital. legname, Port. madeira*), puerto santo*.

Vervolgens: lobo, cabras, brasil, columbaria, ventura, san jorge, conejos, cuervo marines. Ook op de kaarten van de 14e eeuw en later zijn, behoudens kleine verschillen, deze eilanden aange-

[1]) K. Miller, Charta Rogeriana. Weltkarte des Idrisi, Stuttgart 1928.

[2]) R. Dozy et M. J. de Goeje, Description de l'Afrique et de l'Espagne par Edrisi, Leyde 1866.

[3]) Enciclopedia Italiana, Milano 1930 etc., artikelen Canaria en Madera; Rev. James Williams, Recuerdos históricos de las Islas Canarias, Reimpresa La Prensa, Santa Cruz de Tenerife 1925–6; en zie op de Catalaansche kaart van 1375 bij de Canarische eilanden de vermelding van een reis in 1346 met afbeelding van een schip.

[4]) Hakluyt Soc. II, 29.

geven en wel van de Madeira-groep (die op de juiste plaats is geteekend) bijkans in een lijn recht naar het Noorden, hetgeen toont, dat de voorstelling schematisch is. Hoewel hun plaats noch hun onderlinge ligging overeenkomt met de Azoren, zou het denkbaar zijn, dat ze hun aanzijn danken aan een bericht van een schip, dat omstreeks 1300 de Azoren verkend heeft.

Een andere mogelijkheid is, dat berichten over de Canarische eilanden door een misverstand op deze plek terecht zijn gekomen. Er zijn n.l. eenige overeenstemmingen die doen vermoeden, dat men misschien meer van elkaar heeft overgenomen, dan het aanvankelijk lijkt. Vooreerst in deze noordelijke reeks 1 lobo, 2 ventura, 3 san jorge, overeenkomend met Canarische eilanden 1 uegimar (noot in Eng. uitgave Vachi-marini Isla de los Lobos), bezimarin, 2 forte ventura, 3 lançarote. Dan, de vermelding van een eiland der geiten of schapen en een eiland der vogelen: Plinius, Capraria en vermelding, dat er veel vogels zijn; Honorius, Hesperides.... In his oves albis velleribus abundabant, quae ad purpuram optime valebant (vgl. de Purpurarii bij Plinius); reis St. Brandan een schapeneiland en een vogeleneiland; Edrisi het eiland der schapen (Djazirato 'l-Ghanam) en in de nabijheid Raca, dat het eiland der vogels (Djazirato 't-Toyour) is; Herefordkaart buiten Ierland een Insula arietum en een Insula auium; Ebstorfkaart buiten Ierland een Areanum insula; kaart van Dalorto 1325 buiten Ierland een „Insula de montones siue brasil"; Libro del Con. en kaarten, noordelijke reeks isla de las cabras, isla de brasil en isla de cuervos marinos; de naam Açores is volgens de geschiedschrijvers ontstaan doordien de ontdekkers daar veel açores, een soort roofvogels, zagen [1]).

Men zou nog kunnen meenen, dat de namen van twee der Azoren: São Jorge en Corvo en de naam Brazil van een voorgebergte op Terceira (volgens Babcock, p. 56) het bewijs leveren, dat die noordelijke eilandenreeks van de 14e eeuw betrekking moet hebben gehad op de Azoren. Evenwel melden de geschiedschrijvers, dat de Azoren bij verschillende tochten, de eerste in 1427, de laatste in 1453, ontdekt zijn. Eerder mag dus worden aangenomen, dat men toenmaals enkele der reeds op kaarten of in beschrijvingen voorkomende namen heeft toegepast op de nieuw gevonden eilanden, omdat ze ten naastenbij op dezelfde plaats lagen.

Ten slotte nog iets over het eiland Man of Mayda, dat langen

---

[1]) Mees a.v. p. 55, 66.

tijd ergens bewesten Ierland is aangegeven. Op de kaart van Edrisi is aan de binnenzijde van Ierland, doch dicht bij den zuidkant, een eiland gezire dans geteekend, dat Miller, naar mij lijkt met recht, houdt voor Man in de Iersche Zee. Op de Catalaansche kaart van 1375 staat ten Z.W. van Ierland een Insula de Man, dat ik voor hetzelfde houd. Enz. Ik zie geen aanleiding om, zooals Babcock (p. 93) doet, het in verband te brengen met Bermuda, Cape Cod of Cape Breton in Amerika, noch om (p. 59) Brazil in verband te brengen met de streek bij New Foundland.

III

Nog meer verdient onze aandacht het eiland Antilia, omdat Toscanelli, die met Columbus in betrekking heeft gestaan, het in zijn brief van 1474 noemt.

Op de globe van Behaim, 1492, is ver in het Westen een eiland geteekend, met bijschrift „als men zelt nach crist gepurt 734 jor als ganz hispania von den heiden auf affrica gewonen wurdt do wurdt bewont de obgeschriben Insula antilia genant Septe zidade von einem erzbischoff von porto portigall mit sechs andern bischoffen und andern cristen man und frawen di zu schiff von hispanie dar geflohen kommen mit irem vieh hab und gut anno 1414 ist ein schiff aus hispania ungefert darbei gewest am negsten".

Zooals men weet, is in 711 in den slag bij de Guadalete koning Roderik verslagen door de Mooren, die daarop betrekkelijk snel het grootste deel van het Iberisch schiereiland veroverd hebben. De geschiedschrijver Manuel de Faria Souza (1590–1649) vermeldt, dat er toen Portugeezen zijn scheepgegaan naar de Gelukzalige eilanden, waar nog eenige resten van Spaansche bevolking waren, doch waar ze zijn aangeland, kan hij niet met zekerheid zeggen.

Voorts is er bij Behaim (en waarschijnlijk reeds ten tijde dat Beccario zijn kaart van 1435 maakte) en bij Fernando Colombo (uitgave Ulloa 1571) en Galvano (1563) [1]) het verhaal van de Zeven Steden en F. Colombo zegt, dat ten tijde van Hendrik den Zeevaarder, Galvano, in 1447, een schip, door storm naar het Westen gedreven, daar aankwam.

Nu wordt echter van vee en van een aantal van zeven gesproken in een stuk van den koning van Portugal van 2 Juli 1439, luidende: „Don Affonso.... Aan allen die dezen brief zullen zien,

[1]) Hakluyt Soc. I, 30.

laten wij weten, dat de Infante Dom Amrique [Hendrik de Zeevaarder] mijn oom ons heeft laten melden, dat hij last gaf om schapen te brengen in de zeven eilanden der Açores en dat het ons behage, dat hij last zou geven ze te bevolken" enz. [1]). En op S. Miguel, Azoren, is er een groote uitgebrande krater, wiens bodem, waarin twee meertjes, bewoond is en die den naam draagt: Caldeira das Sete Cidades.

Alles tezamen genomen lijkt het mij, dat wat er aan waarheid moge schuilen in het verhaal der Zeven Steden betrekking heeft gehad op de Azoren of op nog dichter bij Europa-Afrika gelegen eilanden; dat het mogelijk is, dat een schip, door storm naar het Westen gedreven, op een dier eilanden een Portugeesche kolonie heeft aangetroffen, waarvan men tevoren op dit schip niet wist, doch dat die kolonie misschien een door Hendrik der Zeevaarder gestichte nederzetting was, in elk geval niet overblijfsel van een immigratie in de 8e eeuw.

De naam Antilia heeft misschien oorspronkelijk daar niets mede te maken gehad.

Wij lezen bij Edrisi: „Dit eerste klimaat [de oude indeeling der aarde in klimaten] begint ten westen van de westelijke zee die men de zee der Duisternis noemt. Niemand weet wat er aan gene zijde daarvan is. In die zee zijn twee eilanden, al-Khalidat (de Gelukzalige eilanden) genaamd, daar waar Ptolemæus begint de lengten en breedten te tellen. Men zegt, dat er op elk dezer eilanden een van steenen gebouwde zuil is, honderd ellen hoog. Op elk dezer twee zuilen is een koperen standbeeld, dat met de hand de ruimte achter zich aanduidt. Dergelijke zuilen zijn er, naar men meldt, ten getale van zes. Een ervan is die van Cadix, in het Westen van Spanje; niemand kent daarbuiten bewoonbare landen... de eilanden van Masfahan en van Lagous behooren tot de zes waarvan wij gesproken hebben onder den naam van al-Khalidat ....Wat Masfahan betreft, de schrijver van het Boek der Wonderen meldt, dat in het midden van dat eiland een ronde berg is, waarop men een roode zuil ziet.... Abou Carib al-Himyari liet deze zuil oprichten om aan de zeevaarders te toonen, dat er aan gene zijde van dat punt geen uitweg is, geen plaats waar men landen kan. Men voegt erbij, dat men ook op het eiland Lagous een zuil van soliede constructie ziet...."

Op de kaart van Pizigano van 1367, die ook in ander opzicht toont, dat er Arabische berichten in verwerkt zijn, is ongeveer op

[1]) Mees a.v. p. 128.

de plaats, waar de (niet op die kaart aangegeven) Azoren liggen, zoo'n standbeeld geteekend, blijkende uit het bijschrift, dat ongeveer luidt „Hoc sont statuã q(uae?) sunt ãt tenprs [of: renpres] Acũles [of: Atũlis] quçirqo fundo ãt segurtare homiñoz naueganty quare est fudo ad este mare quoz poxit nauegare et foram partem statua est mare fonte que non poxit tenebant(?) naves".

Het beeld, dat de arm naar het oosten opgeheven houdt, voert op een banderol de initialen ST en AS en het rijst op uit een medaljon of voetstuk, waarin een voorstelling, vermoedelijk van Johannes den Dooper en Jezus aan den Jordaan. Het lijkt dus wel of het standbeeld hier is omgezet in de figuur van een christelijken Heilige.

Nu is op de kaart van Beccario van 1435 ongeveer op diezelfde plaats een eilandje geteekend, waarbij een naam (vermoedelijk) I in Mar, door een smalle straat gescheiden van een ten zuiden daarvan gelegen groot rechthoekig eiland, waarop de naam Sa.. a.o, waarvoor Uzzielli leest S. Atanagio, Babcock Salvagio. Op de kaart van Bianco 1436 heet het, voor zoover te lezen, y[a] de la man Satanaxio. Op een kaart van Soligo c. 1455 liggen in de buitenste rij eilanden, benoorden sete zidades, een y[a] de san tomas en daar benoorden een y[a] de santana.

Neemt men nu aan, dat deze eilanden ontstaan zijn uit een voorstelling als die bij Pizigano, die weder terug te brengen is tot berichten als die van Edrisi betreffende eilanden niet ver van Europa-Afrika, dan moet iets dergelijks ook wel worden aangenomen voor de andere eilanden, die er kennelijk bij behooren: ten zuiden van Sa..a.o bij Beccario een nog grooter rechthoekig eiland, Antillia, en daar bewesten een klein vierkant eiland, Reylla of dgl. Het is denkbaar, dat de naam Antilia een verbastering is van Açũles bij Pizigano, dat zelf weder een weinig lijkt op Açores (of moet men lezen: ad ripas Atlantis?).

Te vermelden valt nog, dat de Antilia-groep ongeveer even ver uit den wal is geteekend, als in werkelijkheid de Azoren liggen, dat de kaarten van Beccario 1426 en van Benincasa 1482 in die buurt schepen teekenen en dat bij Beccario 1455 bij deze eilanden staat „Insulle de novo Repte" — doch in dien tijd valt de ontdekking der Azoren.

Duidelijk is te zien, dat de voorstelling der eilanden schematisch is, en de zeven inhammen op de kust van Antilia zijn wel zeer waarschijnlijk aangegeven om te passen op het verhaal van de 7 steden en de 7 bisschoppen. Benincasa plaatst bij elk dezer in-

hammen en bij dergelijke op het noordelijke groote eiland een naam; het zou kunnen, dat deze niet anders zijn, dan verwrongen namen van eilanden op vroegere kaarten.

Ik kan geen redelijk argument vinden voor de meening, reeds bij Galvano (1563) en onlangs weder door Babcock voorgestaan, dat de Antilia-groep iets zou hebben uit te staan met een voorcolumbische ontdekking van Amerika. Alles, wat er aan werkelijkheid in te vinden is, wijst naar de Azoren of zelfs naar eilanden nog dichter bij Europa-Afrika.

IV

De Guanchen van de Canarische eilanden waren verwant aan het Cro-Magnon ras in Europa, waaruit wel blijkt, dat er reeds in zeer oude tijden verkeer op den oceaan is geweest, zij het al, dat men zich wellicht niet heel ver buiten de kusten waagde. Ook de verdeeling van megalithen en andere steenen overblijfselen uit vroegen tijd, in West-Europa en Afrika wijzen daarop, naar het mij lijkt.

Uit historische tijden zijn er eenige berichten van groote zeereizen [1]), en omtrent het begin onzer jaartelling kenden de Grieksche en Romeinsche geografen stellig de Canarische eilanden en wellicht de Madeira-groep.

Niettemin is op de kaarten van vóór 1400 bijna niets van de buitenzee geteekend. Hun rand ligt slechts even buiten de kust van Europa-Afrika en daar lag ook de meridiaan van 0° van Ptolemæus (en nog ligt in die buurt de meridiaan van Greenwich die beginpunt van telling voor onze zonnetijd is). Het hangt samen met de opvattingen der oudheid omtrent de grens der Oikumene, van de bewoonbare wereld [2]).

Een blijvende kennis van den oceaan is eerst ingezet met de reizen der Portugeezen in de 15e eeuw. Nog klinkt daar na de opvatting der oudheid, zij het in vernieuwden vorm, dat de diepste werkelijkheid ligt in de godheid en dat het aardsche daarvan slechts uitvloeisel is en er zich naar heeft te regelen. Want waarschijnlijk is de hoofdzakelijke drijfveer van die reizen geweest, de drang om het Christendom te verbreiden [3]). Bij de reis van Co-

[1]) Mr. W. J. van Balen, De ontdekking van de wereld, Amsterdam 1932; R. Hennig, Terrae Incognitae, I, Leiden 1936.

[2]) H. Haag, Die Geschichte des Nullmeridians, Leipzig 1913.

[3]) Mr. W. J. van Balen, Wat dreef de Portugeezen naar Indië? T. Kon. Ned. Aardr. Gen. 1936.

lumbus en wat daar onmiddellijk op volgde, heeft dit eveneens sterk meegesproken [1]). En de meer materieele en politieke belangen liet men zich waarborgen door de hoogste geestelijke autoriteit: den Paus.

Door pauselijke bullen en verdragen met Spanje schenen bezitsrecht en handelsmonopolie der Portugeezen op „de veroveringen in Afrika en eilanden en aangrenzende zeeën" (zooals het luidt in de bul van Paus Nicolaas V van 8 Januari 1454) wél verzekerd, en toen dan ook Columbus de Taag binnenviel en 9 Maart 1493 ontvangen werd door den Koning van Portugal João II, kreeg hij van dezen te hooren, dat de nieuw ontdekte landen van rechtswege aan Portugal toebehoorden.

Ferdinand en Isabella echter hebben terstond moeite gedaan om hun rechten te verzekeren met het gevolg, dat bij de bullen van Paus Alexander VI (Borgia) van 3 en 4 Mei en 25 September 1493 een scheidingslijn getrokken werd tusschen het Portugeesche en het Spaansche gebied, en wel een lijn op 100 mijlen bewesten de Azoren en Kaapverden. Daar is Portugal weer tegenop gekomen en bij het Verdrag van Tordesillas in 1494 is de scheidingslijn verlegd naar 370 mijlen bewesten de Kaapverden.

De verkenning door de Portugeezen van de westkust van Afrika was in de 15e eeuw steeds verder gegaan en in 1486 bereikte Bartholomeu Diaz Kaap de Goede Hoop. Daarop volgde, 1497–1499, de beroemde tocht van Vasco da Gama, rond de Kaap naar Indie. En nu gingen de dingen door elkaar loopen.

De ontdekkingen van Columbus lagen ver in het Westen. Maar misschien had de Koning van Portugal eigen berichten over land, dat dichterbij lag, en heeft hij er daarom voor gezorgd, dat de demarcatielijn bij het verdrag van Tordesillas naar het Westen werd verlegd [2]). Dan is het wellicht geen toeval geweest, dat de Portugeesche vloot, die onder Cabral in 1500 naar Indië voer, de oostkust van Zuid Amerika aanliep. Cabral nam het land voor zijn vorst in bezit en zond terstond bericht naar Portugal. Ook d'Albuquerque, die in 1503 naar Indië voer, heeft die kust aangeloopen, welke inmiddels reeds in 1501–2 door Amerigo Vespucci, toenmaals in dienst van Portugal, tot 50° Z.br. was verkend. Dat

[1]) Hakluyt Soc. II, 65, 70, Select documents illustrating the four voyages of Columbus. Introduction by Cecil Jane „The objective of Columbus".

[2]) J. Cortesão, Le traité de Tordesillas et la découverte de l'Amérique. Atti XXII Congr. int. Americanisti, Roma 1928.

is de grondslag geweest van de Portugeesche vestiging in Amerika, tegenwoordig Brazilië.

Nog even zijn de zaken in den knoop geraakt, daar waar de verlengde lijn van Tordesillas aan de andere zijde van de aarde ligt. Doordringende naar het Oosten, hadden de Portugeezen in 1511 Malaka veroverd [in 1522 plaatsten ze daar, waar tegenwoordig Batavia ligt, een, sedert teruggevonden, gedenksteen of pedrão [1])] en in 1512 de Molukken bereikt. Doordringende naar het Westen, had Balboa in 1513 aan gene zijde van de landengte van Panama een oceaan gezien; in 1520 kwam Magalhães in Spaanschen dienst, varende rond de zuidpunt van Amerika in dien oceaan en in 1521 bereikte zijn expeditie de Philippijnen en de Molukken, waar ze de Portugeezen reeds gevestigd vond. Bij het verdrag van Saragossa van 1529 heeft toen Spanje tegen een som gelds de Molukken aan Portugal afgestaan. De Philippijnen bleven Spaansch.

Omtrent den tijd der groote geografische ontdekkingen zijn de menschen van het blanke ras al bijna gelijk tegenwoordig. Aanvankelijk tracht men nog de nieuwe ontdekkingen vast te knoopen aan Bijbel en klassieken; Columbus wijdt bijv. een heele beschouwing aan de ligging van het aardsche paradijs [2]). Weldra houdt echter ook dit op; er is nu in het geheel geen plaats meer voor Gelukzalige eilanden en dgl., tenzij als bloote namen.

De namen Hesperiden (eilanden, baai of voorgebergte aan de westkust van Afrika), Gelukzalige eilanden of Eilanden der gelukzaligen (meest de Canarische eilanden) en Gorgades of Gorgonen-eilanden (meest de Kaapverden) zijn na de 16e eeuw verdwenen. Europa, Atlas, Oceaan bleven; ook de oude naam Atlantische Oceaan. Op oude kaarten heet zij veelal Mare Oceanum of Oceanus occidentalis en de zee bij Indië, Oceanus orientalis. Na de ontdekkingen van Balboa en Magalhães heet hij Mar del Nort en de oceaan bewesten Amerika Mar del Sur of Mar Pacifico. Ook in het Octrooi, verleend aan de West-Indische Compagnie (1621), heet het „soo op de Noortzee als op de Zuytzee".

In 1589 verneemt Jan Huygen van Linschoten, dat men gelooft aan het bestaan van St. Brandan [3]) (niet te verwarren met het ook wel door onze zeevaarders genoemde gelijknamige eiland, dat beoosten Madagascar zou liggen) dikwijls gezien en bezocht is, en nog in 1721 heeft men ernaar gezocht [4]).

[1]) F. de Haan, Oud Batavia, Batavia 1922, I p. 1 en foto; een andere Portugeesche padrão is afgebeeld in van Balen, Ontdekking, I p. 238.

[2]) Hakluyt Soc. II, 70, p. 34.

[3]) Linschoten Ver. II, Linschoten, Itinerario 2e deel p. 167.

[4]) D'Avezac a.v.

Ook Mayda heeft een taai leven gehad; het komt nog voor op een kaart van 1814.

Brasil staat zelfs nog op een kaart van 1853. De naam van Brazilië in Zuid Amerika heeft met dit eilandje niets te doen, is ontleend aan den Europeeschen of Oosterschen naam van het verfhout. Of, veel vroeger, ook het eilandje Brasil daarnaar genoemd is, durf ik niet te zeggen.

Antilia heeft misschien mede een rol gespeeld in het reisplan van Columbus. Hoe de naam overging op de West-Indische eilanden, blijkt uit de mededeeling van Martyr in 1493, dat Columbus het eiland ten Oosten van Cuba aanzag voor Ophir, doch dat uit de cosmografische werken blijkt, dat dit en aangrenzende eilanden de „Antiliae insulae" zijn, terwijl Columbus er den naam Hispaniola aan gaf [1]). In een brief van 1501 schrijft Cantino van „una caravella de la maiestà del re de Spagna, la quale havea mandata più mesi fanno alle sue insule Antile" [2]) en op zijn kaart van 1502 is niet meer het oude eiland Antilia geteekend, doch staat bij de West-Indische eilanden „Las antilhas del Rey de castella".

Het denkbeeldige eiland komt nog een enkel maal met den naam Antilia op een kaart voor en nog lange tijd onder den naam Sept cites. Er zijn ook nog berichten geweest van „Zeven Steden" op het vasteland van Amerika [3]).

De nieuw ontdekte streken zijn een tijdlang, vooral door Columbus, gehouden voor de achterwal van Azië met aanliggende eilanden, en dat gaf aanleiding tot het gebruik van de namen las Indias voor het land en Indio (vrouwelijk India) voor de inboorlingen, namen die gebleven zijn; bij ons West-Indië en Indiaan.

Daarnaast komt vroegtijdig de benaming „Nieuwe Wereld" op.

En vervolgens de naam Amerika. Tusschen 1492 en 1507 hebben een twintigtal ontdekkingsreizen plaatsgevonden. De langste aaneengesloten kustlijn, die men daarbij aantrof, en die werkelijk den indruk van een werelddeel maakte, was de noord- en oostkust van Zuid Amerika; en degene, die bijna die geheele kust verkend had, was Amerigo Vespucci. Zijn verdienste leek des te grooter in een in 1504 of '05, vrij zeker buiten zijn toedoen of medeweten, te Florence uitgegeven werkje, waarin iemand met romantische of journalistieke neigingen de twee echte reizen had uitgesponnen

---

[1]) Petrus Martyres, de rebus Oceanicis & Orbe nouo, Basiliae 1533, Dec. I.

[2]) Raccolta R. Comm. Colombiana, Roma 1892–3, a.v. P.III, V. I p. 152. Hierin ook de pauselijke bullen betreffende de demarcatielijn.

[3]) Babcock a.v. p. 147.

tot vier en de eerste in 1497 liet aanvangen, waardoor Vespucci nog voor Columbus het vasteland van Amerika bereikt zou hebben. Dit werkje was blijkbaar bekend aan den geograaf Waldseemüller te St. Dié in Lotharingen, die het heeft opgenomen in zijn in 1507 uitgekomen Cosmographiæ Introductio [1]).

In dit werk staat: „Quarta orbis pars (quam quia Americus invenit, Amerigen quasi Americi terram sive Americanam nuncupare licet)" en elders „quarta pars per Americum Vesputium (ut in sequentibus audietur) inventa est, quam non video cur quis jure vetet, ab Americo inventore, sagacis ingenii viro Amerigen quasi Americi terram, sive Americam dicendam, cum et Europa et Asia a mulieribus sua sortita sint nomina".

Op de bijbehoorende kaart ziet men wat bedoeld is: de naam America staat daar bij het tegenwoordig Zuid Amerika, dat daar nog niet eens verbonden is met het kleine deel van het latere Noord Amerika, dat reeds ontdekt was. Op de kaart van Ruysch in den Ptolemæus atlas, Rome 1508, is dit laatste zelfs aan Azië gehecht en verschijnt het tegenwoordig Zuid Amerika als een los werelddeel, waarop de naam staat Terra Sancte Crucis sive Mondus Novus.

De naam Amerika is gebleven en toen de noordelijke helft van het werelddeel bekend werd, ook daarop toegepast.

Het gedeelte aan de noordkust van Zuid Amerika, omsloten door Amazone en Orinoco, dat wij Guyana noemen (verm. naar een thans verdwenen Indianenvolk, dat zich Guayana noemde), gold vroeger als een deel van Peru. In besl. St. Gen. 15 Dec. 1597 staat „het Landt van Guiana gelegen in het Coninckryck van Peru". Op een kaart van Linschoten's Itinerario staat „Afbeeldinghe van alle de Zee-custen des gheheelen Zuyderschen deels van America, genaempt Peruviana".

Na Columbus en Bartholomeu Diaz en Vasco da Gama is de verkenning en het in kaart brengen van het aardoppervlak in snel tempo voortgegaan, zoodat er op het oogenblik nog maar weinige „witte plekken" op de kaart zijn. Doch niet zonder aanvankelijk gebrekkige voorstellingen, vergissingen en misverstan-

---

[1]) The Cosmographiae Introductio of Martin Waldseemüller, New York 1907; ook: J. Fischer and Fr. R. v. Wieser, The oldest map with the name America of the year 1507 and the Charta Marine of 1516, London 1903 (id. Insbruck 1903); H. N. Stevens, The first delineation of the new world and the first use of the name America on a printed map, London 1928.

den. Ook in den Atlantischen Oceaan is een en ander verschenen, dat later weer moest verdwijnen.

Daar is dan het eiland der duivelen bij Noord Amerika [1]) waarbij soms griezelige voorstellingen. Misschien het tegenbeeld van en van soortgelijken oorsprong als de Gelukzalige eilanden, St. Brandan enz.; waarschijnlijker echter een spiegeling van het vroeger geloof, dat de gevaren der zee aan demonische invloeden toeschreef; men vergelijke de sage van den Vliegenden Hollander [2]).

Er verschijnt ook een eiland Buss, in het Noorden, ontdekt in 1578, dat men in 1745 beschouwde als te zijn verzonken [3]). En beoosten Tabago en Barbados een eiland St. Bernardo of Da Fonseca, dat een paar eeuwen op de kaarten heeft gestaan [4]).

En nog wel meer valt te vertellen; maar het is tijd om te eindigen.

---

[1]) C. P. Burger Jr., Het eiland der duyvelen. Nog eens het Duyvelen -Eiland en andere eilanden der verbeelding. Het Boek 20, 's-Gravenhage 1931.

[2]) G. Kalff, De Sage van den Vliegenden Hollander, Zutphen 1923.

[3]) Babcock a.v. p. 174.

[4]) C. H. de Goeje, Suriname ontdekt, T. Kon. Ned. Aardr. Gen. 1934 p. 52 en kaart p. 54.

NOG ENIGE PAPIAMENTSE SPREEKWOORDEN

DOOR

DR. IR. P. COHEN HENRIQUEZ en DR. D. C. HESSELING

De heer W. M. Hoyer te Curaçao had de vriendelijkheid ons een aantal Papiamentse spreekwoorden te doen toekomen. Onze hartelijke dank! Wij hopen, dat ook anderen dit voorbeeld zullen volgen en ons weinig bekende, typische spreekwoorden en zegswijzen zullen zenden ter completering onzer verzameling.

Een deel van de door Hoyer gezonden spreekwoorden komt voor op de lijst van spreekwoorden, die wij vermeldden in de eerste twee regels van ons opstel, geplaatst in *De West-Indische Gids*[1]; andere waren ons òf niet òf in een andere vorm bekend. Sommige van deze laatste genieten weinig bekendheid, zijn echter zo sprekend voor de kenner van het Papiaments, dat wij ons veroorloven deze als toevoegsel tot bovenbedoeld opstel aan de lezers van *De West-Indische Gids* aan te bieden.

De spreekwoorden zijn geplaatst naar de alfabetische volgorde van de hoofd- of trefwoorden, (gespatieerd) gelijk ook zal geschieden bij het uitgeven (als supplement van een beraamd Papiaments-Hollands Woordenboek) van alle ons dan ten dienste staande spreekwoorden. Bij het kleine getal, dat wij hier bekend maken, vonden wij geen overtuigende equivalenten in het Negerengels of Negerhollands.

Kore pa a w a s e r u, kai den laman. Voor de regen wegloopen, (en) in zee vallen. Bet.: Van kwaad tot erger komen. Vgl.: Van de regen in de drop.

B u r i k u no sa pusta ku kabai. De ezel pleegt geen wedstrijd te houden met het paard. Bet.: Dat is geen portuur! Daar kan ik (hij, jij) toch niet tegen op. Je moet je niet meten met menschen, die je uit de aard der zaak overtreffen.

Mas lana k a c h ó tin, mas piew e tin. Hoe meer haar de hond heeft, hoe meer luizen hij heeft. Bet.: Hoe meer eer (of geld, of

[1]) Papiamentse en Negerengelse Spreekwoorden (W.I.G. XVII, blz. 161–172).

macht) hoe meer zorgen. Vgl.: Crece honor, crece dolor. Neger-eng.: Bigi boekoe kili domini = Het groote boek doodt de dominee.

Pa korkoba ku k a l b a s ta, e tin su tapadera. Hoe krom een kalebas ook is, hij heeft zijn deksel (N.B. Op Curaçao worden uitgeholde kalebassen gebruikt voor het bewaren van allerlei kleine zaken, als sleutels, geld etc.; het deksel past uit de aard der zaak steeds, daar dit uit dezelfde kalbas is gesneden als het onderstuk). Bet.: Hoe lelijk, arm of onaantrekkelijk iemand ook is, hij zal zijn kameraad of geliefde wel vinden. Vgl.: Op ieder potje past een dekseltje.

Kada l a d r o n ta husga pa su kondishon. Iedere dief oordeelt naar zijn eigen omstandigheden. Bet.: Iedereen kan het beste zijn eigen zaken beoordeelen. Ieder bekijkt de zaken in verband met zijn eigen positie.

Si bo no kièr tin gera ku l a g a d i s h i, no planta bonchi kantu di trankera. Indien je geen ruzie wilt hebben met de hagedis, plant dan geen bonen vlak bij de heg. (De hagedissen huizen graag in heggen; als je de bonen vlak bij de heg plant, kan het niet uitblijven, dat de hagadissen ze beschadigen). Bet.: Je moet niet provoceerend optreden; geen mogelijkheden tot wrijving scheppen, indien je ruzie wilt vermijden.

Awa na un m a n, kandela na otro. Water in de eene hand, vuur in de andere. Bet.: Onoprecht zijn, twee aangezichten tonen.

Muchu amèn ta daña m i s a. Te veel „amen's" doen schade aan de kerkdienst. Bet.: Te veel schaadt; ook het beste kan overdreven worden.

Esaki ta N á n á, Ba Flip mes ta atras. Deze is Nana, Baas Flip zelf komt achterna. Bet.: Dit is nog maar een voorproefje, het ergste komt nog!

Kada hende sa kon e ta mata su p r u g a. Ieder weet hoe hij zijn vlo doodt. Bet.: Iedereen kan het beste zijn eigen zaken beoordelen. Bemoei je niet met mijn aangelegenheden; ik zal zelf wel weten hoe mijn zaakjes op te knappen.

Paña pretu no ta r ò w. Zwarte kleren zijn (nog) geen rouw. Bet.: Schijn bedriegt. Het uiterlijk heeft niet altijd het innerlijk weer.

Mal nòmber ta s i b o y o largu. Een slechte naam is (als) de lange ui. Bet.: De geur van een ui hindert lange tijd en tot op groote afstand, zo ook een ongunstige reputatie.

Stroi s u k u riba stropi. Suiker strooien op stroop. Bet.: Overbodig werk doen. Vgl.: Uilen naar Athene dragen.

Pèrdè s o ñ o na kabes, buské na pia. De slaap aan het hoofd verliezen (en) aan de voeten zoeken. Bet.: Nooit versagen; als het langs de ene weg niet lukt, dan maar langs de andere.

Papia u n, papia dos. Een zeggen, twee zeggen. Bet.: Wie A gezegd heeft, moet ook B zeggen.

STAATKUNDIGE GESCHIEDENIS VAN CURAÇAO
(De Curaçaosche begrooting voor 1936)

DOOR

B. DE GAAY FORTMAN

Gouverneur Van Slobbe is een zondagskind. Maar niet alleen heeft hij in zijn ambtsperiode wind mee gehad. Zijn verdiensten voor Curaçao zijn niet gering. En dat is ook tot het moederland doorgedrongen. Toen de kabinetscrisis van dezen zomer voorbij was en „Oorlog" vacant bleek, noemde *De Telegraaf* den heer Van Slobbe als toekomstig minister. Onafhankelijk daarvan ging op Curaçao af en toe het gerucht van zijn heengaan, zooals iedere gouverneur dat nu eenmaal eenige keeren moet meemaken, en, zooals ook gebruikelijk is, eenige opvolgers werden met stelligheid genoemd. Hoezeer deze laatsten als gewoonlijk slechts aan praatjes hun kansen te danken hadden, bleek ditmaal wel heel duidelijk, toen de minister-president in de Tweede kamer bij de behandeling van hoofdstuk XIII der staatsbegrooting (Koloniën) zich aansloot bij de hulde, door baron Van Boetzelaer van Dubbeldam aan den gouverneur van Curaçao gebracht, en meedeelde, dat deze verzocht had te mogen terugkeeren van zijn post, maar hij, minister, hem had meegedeeld op bestendiging van zijn beleid hoogen prijs te stellen.

Intusschen heeft de heer Van Slobbe aan dien aandrang geen gehoor gegeven; hij heeft bij zijn ontslagaanvraag volhard, en bij Koninklijk besluit van 7 April 1936 is hem ontslag verleend. Weer duiken er betrekkingen voor hem op, maar nu van lager orde als het hem eerst toegedachte ministerschap, nl. die van secretaris-generaal bij hetzelfde departement en die van burgemeester van Breda. En als zijn opvolger is benoemd de homo novus, de heer G. J. J. Wouters, burgemeester van Eibergen, wiens benoeming aan die van den heer De Jong van Beek en Donk een 35 jaar geleden doet denken, met dien verstande dat laatstgenoemde liberaal en eerstgenoemde, als alle diens opvolgers, Roomsch Katholiek is.

Intusschen had gouverneur Van Slobbe, zeker in den laatsten

tijd, ook in Curaçao een goede „pers", gelijk bleek, toen den 17den September 1935 de heer Bichon van IJsselmonde in den Kolonialen raad uitsprak, dat het gouvernement in de laatste jaren hard gewerkt heeft en ook veel bereikt heeft wat gebleken is een verbetering te zijn.

Met name heeft des gouverneurs beleid en de wind mee verblijdende resultaten opgeleverd voor de aflossing der kasvoorschotten over 1928 tot 1931, groot ƒ 7.106.000.—, welk bedrag op 31 December 1935 geslonken was tot ƒ 349.000.—. Dit cijfer noemt de gouverneur in het ontwerp der begrooting voor 1937, maar het ministerie van Koloniën houdt er een ingewikkelder berekening op na. Men becijferde daar, dat ten laste der begrootingen 1933/4/5 was afbetaald ƒ 2.600.000.—, en dat door overmaking van overtollige kasgelden het saldo der schuld was geslonken tot ƒ 550.000.— (9 December 1935). Maar men kan ook redeneeren, zoo volgde daarop, dat van de nadeelige saldi der rekeningen 1928/31 ad ƒ 7.106.000.— nog blijft te betalen 4 millioen, waarvan ƒ 2.022.406.— te vinden is in de overschotten van 1932/3/4. „Daartoe zal voor het eerst strekken het op de begrooting voor 1936 gebracht batig saldo van het dienstjaar 1932 ad ƒ 604.406.— ....Men zal dus vooreerst ook nog bedacht dienen te zijn op algeheele dekking, op bovenbedoelde wijze, van voormelde nadeelige saldi".

Het is te verstaan, dat zelfs een langdurig parlementariër als de heer Van Boetzelaer van Dubbeldam moest verklaren, dat hij dit niet begreep en den minister opheldering verzocht. Hij kreeg die in dezen vorm: de tweede redeneering in de memorie van antwoord behandelt alleen de boekingskwestie. Heel duidelijk is het nog niet, want de opmerking ligt voor de hand, dat die overtollige kasgelden toch ook wel ergens geboekt moeten zijn. Zou de meer begrijpelijke beteekenis der onheilspellende uitlating in de genoemde memorie van antwoord niet deze zijn, dat de gouverneur alsnog voor de reeds gedane uitgave nog de formeele machtiging of liever medewerking van den Kolonialen raad behoeft.

In den Kolonialen raad kwam kort tevoren dezelfde zaak ter sprake. De gouverneur had in de memorie van antwoord bij de verhooging der begrooting voor 1936 meegedeeld: „Door voordeelige saldi en regularisatie van afgeloopen jaren zal nog gedekt moeten worden een bedrag van ƒ 3.506.023.04½". De afdeelingen vonden het niet duidelijk maar „begrepen" toch, dat dit bedrag op een tekort van destijds ƒ 349.000.— na „in werkelijkheid betaald is". Intusschen moet men niet vergeten, dat voor afbetaling

ook gebruikt zijn de deposito's van den Vreemdelingendienst, die natuurlijk moeten terugkomen.

„Met zeer groote verbazing" werd bij deze gelegenheid kennis genomen van de mededeeling van het bestuur, dat ook de tekorten over 1896 en 1897, tezamen *f* 280.532.55½ nog moeten worden terugbetaald. Volgens mijn aanteekeningen, een overzicht van alle subsidies van het moederland van 1867 tot 1912, ontleend aan de officieele stukken, zou alleen over 1895 en 1896, de beide jaren, onmiddellijk volgend op de twaalf gouden jaren 1883–1894, een voorschot verleend zijn, en wel in 1895 van *f* 80.388.50 en in 1896 van *f* 199.609.39½, dus bij elkaar *f* 279.997.89½, wat maar *f* 550.— scheelt met de laatste officieele opgave. Voor 1897 zou weer een subsidie verleend zijn en wel tot een bedrag van *f* 119.985.38. Bij de begrooting voor 1937 zijn hierover eenige mededeelingen gedaan, waaruit blijkt, dat het hier inderdaad de jaren 1895 en 1896 betreft; de tekorten worden daar gesteld op *f* 108.125.02½ en *f* 199.686.93, terwijl een overschot van vorige jaren ad *f* 27.279.40 voor 1895 in mindering gebracht wordt. Het regeeringsvoorstel van destijds om een „bijdrage" te geven is op voorstel van de commissie van rapporteurs vervangen door een „voorschot"verleening.

In den Kolonialen raad is in het zittingsjaar 1935/6 als gewoonlijk nogal wat begrootingsarbeid verricht moeten worden, nl. behalve de vaststelling der begrooting voor 1936 de wijziging dier begrooting en van die van 1934 en 1935.

Het ontwerp, dat de begrooting voor 1934 wijzigde, was een regelingsontwerp. De voor dat jaar op *f* 7.636.947.— geraamde uitgaven hadden *f* 636.883.— meer bedragen: tegenover hoogere uitgaven tot een bedrag van *f* 1.033.552.— hadden andere posten *f* 396.669.— minder beloopen, dan geraamd was. In die hoogere uitgaven is begrepen een verhoogde aflossing van opgenomen kasgelden van *f* 800.000.—, waardoor in één jaar *f* 2.300.000.— is afgelost, wat natuurlijk ook aan de renterekening ten goede is gekomen. De douane-uitgaven moesten met bijna *f* 50.000.— verhoogd worden wegens toeneming van het scheepvaartverkeer. De Koloniale raad betuigde zijn instemming met een en ander door er niets van te zeggen.

Ook bij de verhooging van de begrooting voor 1935 bleek de goede gezindheid van den Kolonialen raad. Behalve gelden voor de verhoogde onderwijssubsidies krachtens de ten vorigen jare tot stand gekomen nieuwe wettelijke bepalingen werden o.a. aangevraagd: *f* 350.000.— voor afdoening van de erfenis van 1929,

de onteigening van Rooi Canarie en Suffisant; *f* 50.000.— voor aankoop gronden ten behoeve van de wegenverbetering; *f* 40.000.— voor vliegvelduitgaven en *f* 34.000.— voor terugbetaling inkomstenbelasting aan de naaml. vennootschap Dijckerhoff en Widmann „in verband met voor rekening van het Gouvernement van Curaçao in régie uitgevoerde werken". Voor den niet-ingewijde is dit niet heel duidelijk. Den raad, die natuurlijk wel op de hoogte zal zijn geweest, gaf het aanleiding in het voorloopig verslag het vertrouwen uit te spreken, „dat in den vervolge geen bepaling als in de memorie van toelichting.... bedoeld, welke minder juist voorkwam, in contracten van het Gouvernement met particulieren zal worden opgenomen". Bij de openbare behandeling van dit ontwerp werd van de zijde van den raad slechts aangedrongen op verlaging van lasten als motor- en voertuigbelasting, loodsgeld, accijnsen, douanediensten. Van gouvernementswege is hierop niet geantwoord.

Ten aanzien van deze begrootingswijziging moet voorts nog opgemerkt worden, dat het ontwerp ervan vergezeld ging van een geheel nieuwe raming der middelen ten bewijze dat de voorgestelde uitgaven ruimschoots uit de ontvangsten bestreden zullen kunnen worden.

Het ontwerp der begrooting voor 1936, reeds begin Februari 1935 ingediend, begrootte de uitgaven op *f* 7.395.498.— (1935: *f* 6.798.685.—) en de ontvangsten op *f* 7.406.406.— (*f* 6.482.700.—) De memorie van toelichting was uiterst sober, als gewoonlijk. Aan het gedetailleerd economisch overzicht van het jaar 1934 zij ontleend, dat dit jaar voor Curaçao als havenplaats gunstig wordt genoemd. Vergeleken met 1933 was er een toeneming van den invoer met 3%. Het totale gewicht van de producten, ingevoerd voor verwerking in de petroleumraffinaderijen, vermeerderde met 2.6%. De scheepvaartcijfers vertoonen voor Curaçao en Aruba een tamelijk groote verbetering. De vermeerdering der in- en doorvoercijfers is voor Aruba gunstiger dan voor Curaçao. De waarde van den uitvoer verminderde op beide eilanden belangrijk. Van de oude volksnijverheid, de strooheodenvlechterij, wordt gezegd, dat velen, die werkeloos waren of wier kostwinners zonder verdiensten kwamen, ook in 1934 dezen tak van nijverheid beoefenden; de uitgevoerde hoeveelheid, 20.680 dozijn, was vrijwel gelijk aan de gefabriceerde.

Heeft de Koloniale raad in kwade jaren voortdurend gestreefd naar beperking der uitgaven en nagenoeg steeds ook tot belastingverhooging meegewerkt, gunstiger geldelijke omstandigheden

zijn voor den raad steeds aanleiding geweest om aan te dringen op verruiming van den belastingdruk. Zoo wees het college erop in zijn voorloopig verslag, dat bij de raming der middelen niet gerekend was met het automatisch vervallen der benzine-belasting op 1 Januari 1936, die men slechts zou willen handhaven, als daarmee gepaard ging een aanmerkelijke vermindering der motorrijtuig-belasting. Het bestuur betuigde daarmee instemming, maar wilde afwachten de loop der middelen in 1935, desnoods 1936, om — in ieder geval op 1 Januari 1937 — een vermindering van de motorrijtuigbelasting tot op de helft te doen ingaan. De raad had echter blijkbaar vasten grond onder de voeten en gaf in overweging tegelijkertijd de verlenging van de benzinebelasting en de vermindering der motorrijtuigbelasting met ingang desnoods op 1 Januari 1937 [1]) aan de orde te stellen. Aldus is geschied. Vlak vóór de behandeling der begrooting zijn beide ontwerpen aangenomen. Het verband, in de memorie van toelichting gelegd tusschen de heffing op benzine eenerzijds met de aflossing der kasvoorschotten en de vorming van een pensioenfonds anderzijds, werd door den Kolonialen raad in zoover niet aanvaard, dat men de heffing wederom tot een tijdvak van drie jaren bepaalde en de verwachting uitsprak, dat het pensioenfonds, wanneer de kasvoorschotten eenmaal zullen zijn afgelost, wel uit andere middelen gevonden zal kunnen worden. De voorzitter heeft dit in de openbare raadsvergadering nog eens onderstreept. Zulk een rede, van den voorzitterszetel af gehouden, schijnt tegenwoordig te heeten een „toelichting op het ontwerp". Bij deze gelegenheid is ook weer het wonderlijke van het Curaçaosche stelsel der bestuursgemachtigden gebleken. De heer Cohen Henriquez vroeg van het Bestuur de toezegging, dat de verlaging der motorrijtuigbelasting, zoodra de middelen het mochten gedoogen, zou ingaan. De administrateur van Financiën, die aanwezig was als bestuursgemachtigde voor de begrooting, antwoordde: U keek mij aan, maar ik kan U geen uitsluitsel geven, want ik ben voor deze zaak niet gemachtigd. Trouwens niemand scheen gemachtigd en zoo moest de voorzitter het zonder antwoord doen. Ik noem dit „het Curaçaosche stelsel der bestuursgemachtigden", want de toepassing van dezelfde formeele regeling is in Suriname veel soepeler. De heeren hoofden van diensten worden in Curaçao op dit punt wel erg klein gehouden. Wie lust heeft, leze ook eens na de onvruchtbare gedachtenwisseling in den raad bij art. 164

[1]) De inwerkingtreding is later bepaald op 1 Jan, 1936.

van de begrooting voor 1936. Het is bijna onbegrijpelijk, dat de raad daarmee genoegen genomen heeft. En ook de notulen der vergadering van 25 Juni 1935 leveren nog een bijdrage over dit onderwerp.

Nog een paar punten wil ik uit de schriftelijke behandeling naar voren brengen.

Een in lang niet bereden stokpaardje werd van stal gehaald, toen naar aanleiding van de tijdelijke vervanging van den inspecteur der belastingen door den gouvernements-accountant erop werd aangedrongen om ook de hoogere betrekkingen door landskinderen te laten vervullen.

Als praecedent werd bezwaar gemaakt tegen het verleenen van ƒ 4000.— steun voor herstelling van de Protestantsche kerk op Aruba, maar de gouverneur kon op een viertal praecedenten in 1931 wijzen. Intusschen is zonder noemenswaardig verzet van de zijde van het Bestuur met algemeene stemmen aangenomen een amendement van den voorzitter om geen tegemoetkoming maar een rentedragend voorschot te geven. De motiveering werd in den vorm van een axioma voorgedragen: Het ligt niet op den weg van het Bestuur om tegemoetkomingen te geven voor den bouw van kerkgebouwen.

Heeft de stoomverbinding tusschen de bovenwindsche eilanden en Curaçao al een verbetering van den economischen toestand van de bovenwindsche groep opgeleverd? vroeg de Koloniale raad. De gouverneur meende deze vraag bevestigend te kunnen beantwoorden met een beroep op de gunstige vergelijking van de cijfers van het vervoer van vee en landbouwproducten in 1930 en 1934, t.w.

landbouwproducten	1933	96.704	1934	236.242 K.G.
vee	1933	105	1934	204 stuks,

terwijl de laatste tijd een sterke stijging van het passagiersverkeer aanwees.

Wel eenigszins vreemd deed het aan, dat ƒ 20.000.— voorschot ten bate van de volkshuisvesting van den Roomsch Katholieken Volksbond gevraagd werd, zonder dat het Bestuur omtrent rente en aflossing zich reeds een denkbeeld gevormd had. Bij de mondelinge gedachtenwisseling konden hieromtrent echter voldoende inlichtingen gegeven worden. Ook bleek een verhooging van het rentetype der kasvoorschotten van 1.4% over 1933 tot 2.7% over 1934 verklaard door oplooping van de rente van de vlottende schuld.

Den 10den Mei 1935 werd de openbare behandeling der begrooting gehouden. Slechts drie leden hebben een rede gehouden.

Eerste spreker was de heer C. N. Winkel. De kern van zijn betoog was: het stemt tot verheuging, dat de middelen zoo ruim vloeien; toch moet men op beperking van de uitgaven bedacht zijn, want verlaging van lasten is dringende eisch. De buitenstaander, vooral die in Nederland, zou uit het weinige, dat hij van Curaçao hoort, wel eens den indruk kunnen krijgen, dat dit stukje van de wereld alleen door de crisis niet beroerd is. De heer Winkel vertelt het wel anders, en ook daarom kan het van beteekenis zijn, bij zijn rede wat uitvoerig stil te staan.

Hij begon met te zeggen, dat de wereldcrisis in dit gewest, in het bijzonder op het hoofdeiland, zwaar gevoeld is. In de gouden jaren vóór 1929 had de handel groote voorraden gekocht; nieuwe handelsbetrekkingen met het buitenland waren aangeknoopt; groote credieten werden gegeven. Toen de kans keerde, bleef men zitten met hooge bedrijfsonkosten, hooge belastingen en oninbare vorderingen.

Nu moet gezegd, dat wat de heer Winkel noemde als de oorzaken van het keeren van den kans voor een groot deel buiten de wereldcrisis staat. In de eerste plaats toch wees hij op de drastische maatregelen tegen vreemdelingen na de dies ater van 8 Juni 1929, waardoor velen het land moesten verlaten en anderen afgeschrikt werden. De koopkracht verminderde; banken en groothandelaren werden het slachtoffer van den kleinhandel, die in gebreke bleef het verstrekte crediet terug te betalen. Toen hebben Chineezen, Britsch-Indiërs, Syriërs enz. van de „verwarring en ondergang" van den Curaçaoschen handel gebruik gemaakt, om zich erin te werken, de kooplieden van een gedeelte van hun groote voorraden voor een prikje af te helpen, en, weinig bedrijfsonkosten als zij hebben, die kooplieden concurrentie aan te doen; daarna gingen zij zelfs den plaatselijken groothandel voorbij, kochten rechtstreeks in het buitenland en verwierven den naam van goedkoop te zijn, waarbij op qualiteit der waren niet werd gelet. Voeg daarbij de bezuiniging bij de C.P.I.M. met haar gevolgen, de prijsdaling in het buitenland, de devaluatie in Engeland en Amerika en de Japansche concurrentie, en men komt tot het beeld, dat de heer Winkel aldus schetste:

„En nog liggen onbetaalde wissels bij de banken opgestapeld en hebben de banken en de handelshuizen moeite om een percentage van hunne vorderingen te innen. De toestand is abnormaal en gaat maar door.

Steeds worden kredieten gegeven door nieuwe firma's die zich willen indringen en komen er nieuwe winkels. De inkomsten

uit invoerrechten loopen hooger. Curaçao stapelt goederen op. De vraag blijft maar of Curaçao zal kunnen verkoopen wat ingevoerd wordt en of de toekomst werkelijk zoo rooskleurig is, als de opbrengst der middelen over 1934 doet denken.

De toestand is zoo, dat er handelaren zijn, die maar bestellen en de goederen in ontvangst nemen wanneer het hun convenieert en anders maar weigeren deze te accepteeren of een uitweg zoeken om verlaging van prijs te krijgen. In den provisiehandel en wel bij vreemdelingen, vooral bij Syriërs, is dit gewoonte geworden en daarom kunnen deze zekere waren goedkooper aanbieden dan de Curaçaosche kooplieden.

Tot het innen van schulden en ook om deze menschen te dwingen zich te houden aan de eischen van den handel vinden wij niet voldoende steun in civiele procedure, die te moeilijk te ingewikkeld en te langzaam is. Faillietverklaring is niet de methode; het bewijs is geleverd dat de lasten en kosten niet betaald worden en dat de schuldeischers niets krijgen van hunne vorderingen".

Somber beeld voorwaar. Nog versterkt door wat dezelfde spreker zei van den zwaren druk der achterstallige belastingen, die met aanmaningen, dwangbevelen en beslaglegging achterhaald worden.

Opmerkelijk is, dat dit beeld anders was dan het bestuur gegeven had in het reeds aangehaalde economische overzicht, bij de begrootingscijfers overgelegd. Geheel anders ook dan dat, hetwelk de gouverneur vier dagen later in zijn openingsrede gaf. Men oordeele: „In den algemeenen economischen toestand is geen noemenswaardige verandering gekomen.... Nederland moet nog steeds alle krachten inspannen om den toestand meester te blijven. Curaçao verkeert in betrekkelijk gunstige omstandigheden,.... de omstandigheden, die thans Curaçao begunstigen.. De scheepvaart nam wederom toe.... De groote oliemaatschappijen verwerkten te samen in 1934 ongeveer 10% meer ruwe olie dan in 1933. Het laat zich aanzien, dat de productie nog zal stijgen.... De handel is vrijwel stabiel gebleven.... De werkeloosheid is betrekkelijk gering".

Gaarne had ik ook het oordeel van de Kamer van Koophandel over 1935, het jaar, dat bijna ten halve verstreken was, toen deze begrooting behandeld werd, gegeven, maar het is nog niet in mijn bezit. Wel heeft de gouverneur zich in het gedetailleerd economisch overzicht van 1935, bij de begrootingsstukken voor 1937, weer gunstig uitgelaten over het jaar 1935 voor Curaçao als havenplaats. Kan het ook zoo zijn, is men geneigd te vragen, dat die „oude Curaçaosche handel" zich moet aanpassen?

De heer Winkel meende, dat die „oude" handel gered moest worden. Hij wees daartoe de volgende middelen aan. Allereerst natuurlijk zou de toelating van vreemdelingen, die zich op Curaçao willen vestigen of geruimen tijd daar doorbrengen, vergemakkelijkt moeten worden. Voor doortrekkende vreemdelingen is de Winkelsluitingsverordening een bezwaar. De Kooplieden-verordening, straks nog te vermelden, kan tot verbetering van den toestand meewerken. Voor de achterstallige belastingen moet een afbetalingsregeling getroffen worden. De lasten dienen verlicht te worden; de gebruiksbelasting kan verdwijnen.

Met dit laatste, verlaging van lasten, was de heer Cohen Henriquez het niet zoo aanstonds eens; althans deze spreker, die als oorzaak van den achteruitgang van den ouden handel noemde „de inzinking en het binnendringen van vreemde elementen", een ook elders waargenomen verschijnsel, wees op de hooge lasten, waaronder de handel in het buitenland gebukt gaat, en vroeg zich af, of Curaçao in zulke bijzondere omstandigheden verkeert, dat men tot aanzienlijke belastingverlaging zijn toevlucht zou moeten nemen. Deze spreker zag wel voordeel voor den handel in verlagen van de accijns op gedistilleerd. Dat was het eerste, wat zijns inziens na aflossing der kasvoorschotten aan de orde moest komen. Misschien wat eenzijdig en historisch niet onaanvechtbaar was zijn lofrede op den handel: „De handel immers is steeds de voornaamste, de zekerste bron van bestaan geweest voor Curaçao; allerlei proeven zijn in den loop der tijden genomen voor landbouw en voor visscherij, welke niet steeds de verwachte resultaten hebben gehad. Ook kunnen wij niet te veel op de olie rekenen. Waarom zouden wij niet bij den handel ons heil zoeken?"

Door de bestuursgemachtigden is met geen woord ingegaan op de groote lijnen van deze beide redevoeringen. Slechts op enkele detailpunten hebben de heeren Winkel en Henriquez antwoord ontvangen. Wel is een week of zes later de gouverneur in een brief aan den Kolonialen raad teruggekomen op het verwijt van den heer Winkel, dat de civiele prodecure in Curaçao „te moeilijk, te ingewikkeld en te langzaam zou zijn", zeer terecht; maar was nu geen der bestuursafgevaardigden bij machte om dit aanstonds te zeggen?

De derde spreker de heer E. C. Martijn kreeg zelfs in het geheel geen antwoord. En toch was zijn rede voor een groot deel juist bestemd voor de hoofden der diensten, van welke er als bestuursgemachtigden aanwezig waren. De spreker kondigde zijn onderwerp aan als *de ontwikkeling der bevolking van Curaçao*. Er is voor

dit doel meer te doen dan met ƒ 15.000.— voor studiebeurzen, plaatsing bij de politie en wat het bestuur meer doet, te bereiken is, meende hij. Spreker wees nu niet in de eerste plaats op de bezetting der hoogere posten in de Curaçaosche ambtenaarswereld door uitgezonden ambtenaren, maar stelde vast, dat „voor de onnoozelste baantjes, die best door landskinderen bekleed zouden kunnen worden", ook al ambtenaren uitgezonden worden. Op verschillende gouvernementskantoren worden de aspiraties der landszonen gedrukt. De „Oude wereld", die Curaçao regeert, begrijpt niet, dat men vertoeft in een land, dat in de „Nieuwe wereld" ligt, waar karakter en gewoonten anders zijn, die men moet trachten te begrijpen, ook om de band aan het moederland te versterken. Spreker wees op de tegenstelling, dat een assistent-accountant uit Nederland komt op een traktement van hoofdcommies, terwijl een zoon van het land, meester in de rechten, wordt geplaatst als adjunct-commies. Het betoog eindigde in een opwekking tot het Bestuur om een studiefonds in het leven te roepen, ten einde de landskinderen meer gelegenheid te bieden om te studeeren, en zichzelf in de toekomst van goede krachten te verzekeren.

Met een enkele opmerking bij eenige artikelen eindigde het weinig omvangrijke begrootingsdebat, dat geenerlei wijziging bracht in het voorgestelde ontwerp behalve in de omschrijving van de post voor kerkbouw op Aruba.

Op den laatsten dag van 1936 diende de gouverneur het eerste ontwerp in tot wijziging dezer begrooting. Het ging daarbij om verhoogingen tot een bedrag van ƒ 271.006.—, te verminderen met ƒ 75.416.— aan verlagingen, zoodat een verhooging tot ƒ 195.590.— overbleef. De belangrijkste verhoogingen betroffen ƒ 38.820.— voor het bijzonder onderwijs, ƒ 50.000.— voor de luchtvaart, ƒ 54.080.— voor de politie, ƒ 21.456.— voor het kadaster (waardoor ƒ 7.816.— voor het hypotheekkantoor komt te vervallen), ƒ 12.500.— voor de Kamer van Koophandel, ƒ 20.000.– verhooging van het crediet voor de Vereeniging voor volkshuisvesting, ƒ 20.000.— voor voortgezette verbetering van het melaatschen-gesticht Zaquito, ƒ 16.500.— voor een nieuw postkantoor op Aruba.

De ƒ 50.000.— voor de luchtvaart betreft een subsidie aan de Koninklijke Luchtvaart Maatschappij. Deze ziet de mogelijkheid, aldus de memorie van toelichting, om van Curaçao in de nabije toekomst een belangrijk knooppunt te maken van luchtlijnen.

De voorgestelde subsidie is bedoeld als een maximum bijdrage in het tekort, dat over 1936 verwacht wordt, omdat althans in den eersten tijd geen „rentabiliteit van het luchtvaartbedrijf" zal worden verkregen, daar nieuwe wegen moeten worden gebaand.

Voor het nieuw in te richten kadaster, aanvankelijk alleen voor het eiland Curaçao gedacht, zullen ambtenaren noodig zijn; het hoofd van den dienst wordt hypotheekbewaarder.

De voor de Kamer van Koophandel aangevraagde gelden zouden moeten dienen voor aanstelling van een „vollen" secretaris en uitbreiding van de bevordering van het toeristenverkeer.

Tegen de subsidie voor de K.L.M. rees nogal wat verzet in de afdeelingen van den Kolonialen raad, maar na een zeer uitvoerige toelichting, in de memorie van antwoord verstrekt, heeft de raad deze post aanvaard. Ook alle andere posten behalve die betreffende de Kamer van Koophandel. Men vond met name de uitgaven voor het nieuwe secretariaat, die voor een goed deel verband zouden houden met de voorgestelde invoering van een handelsregister, wat voorbarig. En krachtig werd de post van de zijde van het bestuur ook niet verdedigd. Over de gedachtenwisseling in openbare zitting kan ik niet meer meedeelen, daar op heden, 15 Mei 1936, als laatst verschenen notulen die van 14 Januari 1936 ontvangen zijn.

De openingsrede van den gouverneur, 14 Mei 1935 in den Kolonialen raad gehouden, waaruit ik reeds een en ander ter belichting van den economischen toestand meedeelde, verdient nadere beschouwing, ook als terugblik op des gouverneurs beleid of, wil men, als een uiteenzetting van de wijze, waarop hij ernaar gestreefd heeft van den gouden tijd nut te trekken door naast de schulddelging de maatregelen te nemen, die, als de kansen keeren, Curaçao niet weer doen terugvallen in zijn oude geldelijke afhankelijkheid van het moederland. Een dezer maatregelen zal zijn de vorming van het Pensioenfonds, dat bedoelt de jaarlijksche begrootingen te ontlasten van de pensioenlasten. Oorspronkelijk bij ontwerpverordening voorgesteld, heeft de gouverneur, toen het ontwerp al rijp was voor openbare behandeling, meegedeeld dat de oprichting van dit fonds bij Koninklijk besluit zal geschieden. Voorts is er de wegenverbetering, die ook aan het toeristenverkeer ten goede moet komen; de bouw of verbetering van verschillende gouvernementskantoren; verbetering van den havenmond, herziening van den belastingdienst door instelling van een accountantsdienst en reorganisatie van den buitendienst. De

gouverneur heeft zelf onder dergelijke maatregelen, op de onzekere toekomst gericht, genoemd de onthouding van datgene wat handel, nijverheid en scheepvaart te veel belemmeringen in den weg zou leggen. En ook: onthouding van maatregelen, die Curaçao op groote blijvende lasten zouden brengen. Dit laatste is niet geheel uitgebleven, en men kan eraan toevoegen: kon niet geheel uitblijven. Curaçao was in veel opzichten met zijn tijd niet meegegaan. Ik vermeld weer een en ander uit de openingsrede: de verbetering van den gezondheidsdienst (uitbreiding van het werk der gouvernementsgeneeskundigen, ook specialisten, tuberculosebestrijding, melaatschen- en krankzinnigenverpleging), de reinigingsdienst, de keuringsdienst van waren, de bouw- en woningdienst, vliegdienst, onderwijs, De gouverneur heeft er terecht op gewezen, dat dit alles met medewerking van den Kolonialen raad is tot stand gekomen. De waarde van zijn initiatief en uitvoering wordt er niet minder door.

Hier volgt een staatje van de ontvangsten en uitgaven in de eerste en laatste bestuursjaren van de laatste zes gouverneurs:

Jhr. De Jong van Beek en Donk						verschil
1902	ontv. *f*	544.587.—	uitg. *f*	733.806.—	– *f*	189.219.—
1909	ontv. *f*	656.307.—	uitg. *f*	1.009.739.—	– *f*	353.431.—
Mr. Nuyens						
1910	ontv. *f*	854.389.—	uitg. *f*	1.205.237.—	– *f*	350.848.—
1919	ontv. *f*	1.496.992.—	uitg. *f*	2.667.005.—	– *f*	1.170.013.—
Helfrich						
1920	ontv. *f*	2.283.701.—	uitg. *f*	3.552.863.—	– *f*	1.269.162.—
1921	ontv. *f*	1.648.848.—	uitg. *f*	2.698.331.—	– *f*	1.049.482.—
Mr. Brantjes						
1922	ontv. *f*	1.812.966.—	uitg. *f*	2.517.350.—	– *f*	704.383.—
1928	ontv. *f*	5.136.143.—	uitg. *f*	5.589.817.—	– *f*	453.674.—
Ir. Fruytier						
1929	ontv. *f*	7.568.173.—	uitg. *f*	9.266.989.—	– *f*	1.698.815.—
Van Slobbe						
1930	ontv. *f*	8.086.966.—	uitg. *f*	12.073.539.—	– *f*	3.986.573.—
1931	ontv. *f*	7.450.646.—	uitg. *f*	8.417.606.—	– *f*	966.959.—
1936	ontv. *f*	7.609.406.—	uitg. *f*	7.599.792.—	+ *f*	9.614.—

Voor gouverneur Van Slobbe, die 20 Februari 1930 het bestuur aanvaardde, heb ik ook de cijfers over 1931 gegeven, omdat de hooge cijfers van het eerste jaar meer voor rekening van de beschrijving van den boedel van zijn ambtsvoorganger komen. Vermeld moet ook, dat onder mr. Brantjes de jaren 1924, 1925 en 1927 met een batig saldo eindigden, en dat de cijfers voor 1936 ramingcijfers zijn.

En om nu nog eenmaal op de openingsrede terug te komen — wel heel duidelijk blijkt, dat de gunstige toestand uitsluitend Curaçao en Aruba betreft. Over de bovenwindsche eilanden sprak ik reeds: een orienteering op het hoofdeiland is het, waarvan eenige verbetering verwacht wordt, en misschien ook de winning van vulkanische asch op St. Eustatius. „De toestand van Bonaire is stationnair. Nu en dan moet worden ingegrepen om te voorkomen, dat de toestand zorgwekkend wordt", heet het mistroostig.

Het Curaçaosche parlementaire zittingsjaar heeft nogal eens geleid tot klein echecs van het bestuur, en bijna steeds was de Koloniale raad eenstemmig in zijn afkeuring. Verworpen werd een wijziging van de Zegelverordening, voor zoover deze bedoelde de kosten eener vergunning tot het dragen van wapenen te verhoogen. Verworpen werd eveneens, met op een na algemeene stemmen, een nog van 1931 dateerend voorstel tot vaststelling van voorschriften, op te volgen door fabrikanten van koolzuurhoudende wateren; de raad vreesde onnoodige belemmering van de nijverheid en prijsverhooging van het artikel.

Bij een voorstel tot aanvulling der „Algemeene Verordening I. U. en D. 1908", onder meer bedoelende de bevoegdheid van het bestuur om borgstelling te eischen bij uitvoer van bepaalde artikelen uit te breiden tot sigaretten, sigaren, wijn, tabak en bier rees verzet. Het betreft hier goederen, waarvan het vermoeden bestaat, dat zij, na voor uitvoer uit het entrepôt te zijn uitgeslagen, weer in het geheim op de kust worden gelost, en dus zonder betaling van de verschuldigde accijns weer in het verkeer gebracht zouden worden. De heer Cohen Henriquez ontkende het veelvuldig voorkomen van dezen vorm van smokkelarij en bestreed het doelmatige van het voorgestelde middel ter bestrijding van het kwaad. In dit stelsel past de eisch van het zoogenaamde landingscertificaat bij doorvoer. Sinds 1923 bestaat deze wijze van smokkelarij-bestrijding. De heer Cohen Henriquez ontkende niet den clandestienen invoer op zichzelf, maar betoogde, dat deze uit het buitenland komt. Behalve een amendement tot

schrapping van de uitbreiding der borgstelling, stelde dit raadslid een motie voor, om de landingscertificaten af te schaffen, als zijnde te belemmerend voor den handel. Amendement en motie werden met algemeene stemmen aangenomen ondanks het dreigement van den bestuursgemachtigde met een kostbaar recherchevaartuig, dat dan zou noodig worden.

Bij deze gelegenheid was tevens voorgesteld, om het invoerrecht op geiten en schapen te verhoogen van *f* 0.50 op *f* 1.50 en dat op houtskool op *f* 0.25 te stellen. Deze voorstellen hebben aanleiding gegeven tot eenige belangrijke economische beschouwingen. De bedoeling van het eerste voorstel was de teelt van de genoemde dieren te beschermen. De bestuursgemachtigde wees erop, dat men ermee rekening moet houden, dat de arbeidende stand zeer afhankelijk is van „de Petroleum", waar nu volop werk te krijgen is, maar over eenigen tijd honderden ontslagen kunnen worden, die dan op landbouw en veeteelt zullen terugvallen. Telkens komt de oude kwestie terug: eenerzijds de meening, dat Curaçao het van den handel moet hebben, anderzijds de praktijk, dat de groote massa bij werkschaarste in de stad terugkeert naar buiten, naar de grondjes, waar zij nog een niet te versmaden verdienste uit landbouw en veeteelt haalt. Een der leden van den raad wist te vertellen, dat in de buitendistricten van het hoofdeiland alleen reeds op gouvernementsgronden 3300 huurders zich met schapen- en geitenteelt bezighouden. Een amendement-V. d. Biesen, ingegeven door vrees voor prijsstijging van het vleesch, om het invoerrecht niet te verhoogen, werd ingetrokken, en aangenomen werd een amendement van den voorzitter om de verhooging tot *f* 1.— te bepalen.

Een amendement-V. d. Linde Schotborgh wilde met het invoerrecht op houtskool 100% boven het bestuursvoorstel gaan. Hier vreesde de bestuursgemachtigde wel prijsstijging van het binnenlandsche product van een al te hoog invoerrecht, ten koste van de kolenbranders, die de concurrentie met de kerosine niet zouden kunnen volhouden. Toch werd ook dit amendement aangenomen.

Vermeldenswaard is voorts een uitgebreide herziening van de „Algemeene Politiekeur 1917", die heeft plaats gevonden en gevolgd is door een nieuwe uitgave. Hoofdzakelijk betrof deze aanvulling de verkeersregelen. Maar ook stelde het bestuur een verbod van tamboerdansen voor, omdat deze dikwijls aanleiding geven tot ongeregeldheden en handelingen, in strijd met de goede zeden. Dit ondervond nogal wat verzet in den raad. Maar, zeide men daar: iets anders zou het zijn, als het bestuur aanvoerde, dat het alge-

meen belang de voorgestelde bepaling vordert. En de gouverneur antwoordde prompt: natuurlijk doe ik dat, want als het algemeen belang iets eischt, is het, dat verboden wordt, wat dikwijls aanleiding geeft tot ongeregeldheden en handelingen, in strijd met de goede zeden. En toen aanvaardde de raad het voorstel.

Bij de behandeling der verkeersvoorschriften ontstond een belangwekkend juridisch debat tusschen het raadslid mr. Bichon van IJsselmonde en den bestuursgemachtigde mr. Jas over de vraag, of de politie de bevoegdheid moet hebben een buschauffeursvergunning om andere redenen in te trekken dan wegens overtreding van de voorwaarden, waaronder zij is verleend. Een motie van het genoemde raadslid, die deze vraag ontkennend beantwoordde, werd met algemeene stemmen aangenomen.

Onder de wettelijke regelingen, die in 1935 haar beslag kregen, dient nog genoemd het Curaçaosch wetboek van Koophandel, vastgesteld bij Koninklijk besluit, waardoor dit gebiedsdeel een modern handelsrecht rijk geworden is. Het is nog slechts gedeeltelijk in werking getreden. Op gelijke wijze kwamen tot stand een „Curaçaosch luchtvaartbesluit 1935". De sanctiemaatregelen tegen Italië zijn ook in Curaçao afgekondigd. Ook verscheen een „Hinderlijk-geluidkeur Publicatieblad 1935 no. 129", alleen geldig voor het stadsdistrict op Curaçao.

Het in het vorige zittingsjaar ingediende ontwerp tot vaststelling van de verplichting van den werkgever tot en van de aanspraken van den arbeider op tegemoetkoming bij ziekte heeft tot uitvoerige gedachtenwisseling aanleiding gegeven, die 3 Augustus 1935 is blijven steken bij de memorie van antwoord. De hiermee parallel loopende „ongevallenregeling" is in hetzelfde stadium van behandeling maar van later datum, nl. Februari 1936. Voor den Kolonialen raad wordt dit nog een heele kluif.

Verordeningen, die de leden van den Kolonialen raad niet erg lusten, kunnen een heel lange geboortegeschiedenis hebben. De voorzitter zelf heeft daarvan iets verteld ten aanzien van het ontwerp, houdende eenige bepalingen betreffende kooplieden. Dit dagteekent uit het zittingsjaar 1932/3, en is een heel jaar lang blijven liggen. Op zijn beurt heeft het bestuur een lang uitstel genomen voor de beantwoording van het voorloopig verslag, maar tot openbare behandeling heeft het ontwerp het nog niet kunnen brengen. Ondanks het feit, dat sommige raadsleden er de redding van den ouden handel van verwachten, en de gouverneur meent, dat aan de meeste bezwaren der afdeelingen is tegemoet gekomen.

Een ander onderwerp, dat maar niet afdoende geregeld schijnt te kunnen worden, is de winkelsluiting. In October is een nieuw wijzigingsontwerp ingediend, bedoelende o.m. de regeling van den arbeidstijd van het personeel. De Koloniale raad ontving weder verschillende adressen; zelfs polemiseert de Kamer van Koophandel over het hoofd van den raad heen met den gouverneur; en de handel zelf oordeelt niet eenstemmig over de vraag, of de arbeidstijd van het personeel al dan niet gekoppeld moet worden aan de winkelsluiting. Het uitvoerige voorloopig verslag wacht sinds December op antwoord.

Heel kras maakt de Koloniale raad het met een ander ontwerp Op het 3 October 1935 ingediende voorstel tot vaststelling van bepalingen omtrent hen, die hun beroep maken van het verleenen van rechtsbijstand is nog altijd geen voorloopig verslag verschenen. Wie den raad in deze iets verwijten kan, de gouverneur zeker niet. In de memorie van toelichting op dit ontwerp toch deelt deze mee, dat hij een verordening van 17 Nov. 1933, rakende een verwant onderwerp, nog altijd niet heeft afgekondigd. Hoe is dat te rijmen met art. 46 en art. 22 van het Regeeringsreglement? De gouverneur had bezwaren tegen de regeling, naar nu blijkt, maar dan had hij de vaststelling der verordening in beraad moeten houden.

Tot zoover Curaçao.

De Staten-generaal zijn in het begrootingswerk voor Curaçao niet gemoeid geweest.

Op hoofdstuk XIII (Koloniën) zijn de uitgaven voor Curaçao geraamd op *f* 383.860.—. Behalve het reeds meegedeelde, is er over Curaçao in de Tweede kamer niets van beteekenis gezegd dan in een opmerking van den minister, die nieuwe geldelijke lasten op dit gebiedsdeel zal kunnen leggen. De heer Colijn besprak het vraagstuk van de verdeeling van de vlootkosten Nederland-Indiën, waarbij hij de mogelijkheid opperde, dat Curaçao, als het na de aflossing der kasvoorschotten nog een belangrijk jaarlijksch overschot zou hebben, een bijdrage zou kunnen geven in verband met de kosten van het marineschip aldaar. Hiermee zijn dus niet bedoeld de *f* 219.430.—, die voor het detachement mariniers op de begrooting van Koloniën staan, maar de *f* 496.737,—, geheel of gedeeltelijk, die op de begrooting van defensie voorkomen als uitgaven voor de bescherming van Curaçao. Deze zaak is ook eenige jaren geleden aan de orde geweest.

Volledigheidshalve vermeld ik, dat de heer Van Kempen de

taak, die de heer Fock in de Eerste kamer placht te vervullen, overgenomen heeft en aangedrongen heeft op een behoorlijke behandeling van de Curaçaosche begrooting in de Staten-generaal. Hoe deze afgevaardigde daarvoor als argument ook kon laten gelden „de typische tegenstelling omtrent boeking en afrekening van voorschotten" is zonder meer niet duidelijk en bleek verder niet. De minister is op deze opmerking niet ingegaan, waarschijnlijk in de overtuiging, dat desgewenscht bij de aanstaande behandeling van de herziening van het regeeringsreglement dit onderwerp aan de orde zou kunnen komen. Aldus is ook geschied en straks zal ik daarop terugkomen.

Aan het oordeel van de Staten-generaal is ook nog onderworpen geweest de goedkeuring van een dading tusschen het gouvernement van Curaçao en de N.V. voorheen H. J. Nederhorst te Gouda voor den bouw van woningen in de West-Indische Compagniestraat en omgeving. Of deze dading voordeelig voor het gouvernement is geweest, is uit de stukken niet af te leiden. In de Kamers is er niets over gezegd, en de Koloniale raad is er niet in gekend.

En nu het belangrijkste — de herziening van het Reglement op het beleid der Regeering in de Kolonie Curaçao, waardoor dit geworden is de *Wet op de staatsinrichting van Curaçao* of de *Curaçaosche Staatsregeling*, zooals de officieele naam zal zijn.

Men weet, dat het de grondwetsherziening van 1922 is, die deze herziening noodzakelijk gemaakt heeft. De wijzigingen, bij deze gelegenheid in de grondwettelijke bepalingen betreffende het bestuur der overzeesche gebiedsdeelen gebracht, eischten herziening van de uitwerking dezer beginselen in de regeeringsreglementen. Veertien jaren is over deze herziening gedaan. De commissie, die haar onder de voortreffelijke leiding van den oud-gouverneur van Suriname, den heer G. J. Staal voor West-Indië voorbereidde, was binnen een jaar met de uitvoering van haar opdracht gereed. Haar rapport en de daarop gegronde voorstellen, uitgaande van het departement van Koloniën, hebben verschillende reizen naar Suriname en Curaçao gemaakt, zijn daar aan het oordeel van ten minste vijf gouverneurs, de Koloniale staten en den Kolonialen raad onderworpen geweest, hebben de bemoeienis van vijf ministers van Koloniën geëischt, en ten slotte de wisseling in de leiding van de zevende afdeeling van het departement meegemaakt. Zooveel hoofden zooveel zinnen? Wie zal dat aan de groote klok hangen? De voorzitter der commissie

van 1922 is ook na haar ontbinding zijn medewerking blijven verleenen, en heeft ten slotte, ook al wijkt het tot stand gekomene in vele opzichten af van de ontwerpen der commissie, een verdiende bekroning van zijn arbeid mogen zien in zijn bevordering tot commandeur in de Oranje-Nassau orde.

De ontwikkeling van het staatsrecht van Curaçao is, dank zij Bordewijks beide studiën, wel zeer gemakkelijk naspeurbaar geweest. Ik moge den belangstellenden lezer verwijzen naar de daaraan en aan de praktijk der latere jaren ontleende opstellen in dit tijdschrift tusschen de jaren 1922 en 1934, en aan de daarin tot nu toe voortgezette jaarlijksche beschouwingen over de begrootingspolitiek en de „parlementaire geschiedenis" van Curaçao.

De geschiedenis der grondwetsherziening van 1922 biedt weinig rechtstreeksche aanraking met de herziening van het regeeringsreglement van Curaçao. Meer dan de West kwam de Oost een plaats toe in het middelpunt der beschouwingen, en de vraag is gewettigd, of èn bij het ontwerpen èn bij het vaststellen der nieuwe bepalingen men zich er wel rekenschap van gegeven heeft, dat het nieuwe in dien vorm ook voor Suriname en Curaçao zou moeten worden uitgevoerd. Men denke zich voor een oogenblik eens in het verschil in de verhouding tusschen den gouverneur-generaal van Nederlandsch Indië en het Plein te 's Gravenhage en die tusschen de West-Indische gouverneurs en het departement van Koloniën. De tientallen jaren lange geldelijke afhankelijkheid van het moederland heeft zoo zeer haar stempel gezet op het bestuursbeleid in Suriname en Curaçao, dat zelfs in de betere jaren voor laatstgenoemd gebiedsdeel een beteekenende verandering in die verhouding niet bereikt schijnt te zijn.

Men mag de vraag stellen, of Curaçao rijp is voor wat het nu krijgt? Immers zulke politieke gaven dringt men niet op; de begeerte ernaar zou moeten leven in de begiftigden. Ik herinner aan hetgeen ik twee maanden geleden te dezer plaatse schreef over het kiesrechtvraagstuk in een bespreking van het proefschrift van mr. Da Costa Gomez. Naar mijn meening zal zich deze wijziging in de staatsinrichting daarginds zonder schokken voltrekken; men zal zich gemakkelijk aanpassen aan hetgeen men als uitwerking van de beginselen der grondwetsherziening thuisgestuurd krijgt. En de praktijk zal wel veel verzachten van wat in beginsel een radicale omwenteling zou kunnen lijken.

Omtrent de hoofdpunten der herziening worde hier verslag gedaan.

Curaçao krijgt in de Koloniale staten zijn „vertegenwoordigend lichaam", echter niet een geheel uit gekozen leden samengesteld college, maar 5 van de 15 leden zullen door den gouverneur worden benoemd, na raadpleging met den Raad van bestuur. Dit stelsel „schijnt" het aangewezene voor Curaçao, waar voor het eerst een vertegenwoordigend lichaam in het leven geroepen zal worden en de invoering van het kiesrecht een geheel nieuwe maatregel is, zegt de memorie van toelichting. Men zou op deze goedkoope redeneering kunnen opmerken: schijn bedriegt. Belangrijker is, dat der commissie-Staal een geheel gekozen vertegenwoordiging het „voor Curaçao aangewezen" stelsel scheen. Sterker dan de argumenten der regeering zijn sommige van die, welke in het voorloopig verslag ter verdediging van het regeeringsvoorstel werden aangevoerd, nl. het verkrijgen van vertegenwoordigers der eilanden buiten het hoofdeiland en de geringe politieke ontwikkeling (van de bewoners?) van dit gebiedsdeel. Waarschijnlijk zal men zich in Curaçao over deze zaak niet druk maken. Eenmaal kiesrecht op deze wijze invoerende, zie ik echter geen redelijk bezwaar tegen een vertegenwoordiging, uitsluitend van gekozen leden. Het groote bezwaar tegen het regeeringsvoorstel met nog wel door den gouverneur en niet door de Kroon benoemde leden is naar mijn meening gelegen in de scheiding, die er zou kunnen komen tusschen leden en leden van eenzelfde college, allen met dezelfde taak en bij de uitoefening daarvan gebonden door denzelfden eed. Alleen de praktijk zal het antwoord kunnen geven, of dit bezwaar gegrond is. Een amendement-IJzerman in den geest der commissie-Staal werd bij zitten en opstaan verworpen.

Liever dan in de onderscheiding, onder de leden van de Koloniale staten aangebracht, had men naar mijn gevoelen de gewenschte waarborgen voor een behoorlijke samenstelling moeten zoeken in de regeling van het passieve en ook in het actieve kiesrecht.

Wat dit laatste betreft — zelfs het sociaal-democratische kamerlid de heer IJzerman ging niet zoover, dat hij algemeen kiesrecht wilde. In den Kolonialen raad ging destijds, een vijftien jaren geleden reeds, de heer Van der Veen Zeppenfeldt het verst, toen hij zelfs met analphabeten wilde rekening houden en daarom een wijze van uitoefening van het stemrecht met kleuren wilde, wat natuurlijk voor de kleurenblinden weer moeilijkheden zou hebben opgeleverd. In denzelfden tijd beval de heer Van Kol getrapte verkiezingen aan. De commissie-Staal achtte de invoering van algemeen kiesrecht „met het oog op het ontwikkelingspeil der bevolking.... in afzienbare toekomst volstrekt on-

mogelijk". Er is nu gekomen een capaciteitenkiesrecht, nader bij kiesreglement te regelen, voorloopig gedacht als meer ontwikkeling eischende dan het gewoon lager onderwijs verschaft, en een censuskiesrecht, op dezelfde wijze uit te werken, met dien verstande dat het inkomen, waarvan belasting moet betaald worden, niet boven ƒ 1500.— mag worden bepaald; op de bovenwindsche eilanden, waar directe belastingen ontbreken, komt een kiesrecht voor bezitters van onroerend goed van ten minste zoodanige waarde, als bij kiesreglement te bepalen, mits voor St. Maarten niet beneden ƒ 500.— en voor de andere eilanden niet boven ƒ 300.—. Dit laatste sluit zich aan bij de bestaande regeling van het kiesrecht voor de raden van politie, die echter ook voor Aruba en Bonaire geldt. Men rekent op een kiezerscorps van 6250 personen. Een poging om een actief vrouwenkiesrecht in te voeren, is niet gelukt.

Wel heeft de Tweede kamer een passief vrouwenkiesrecht aanvaard. Overigens zijn de eischen voor het passieve kiesrecht dezelfde als voor het actieve. Het kan dus voorkomen, dat een statenlid niet aan de minimum-eischen van het capaciteitenkiesrecht voldoet, als hij maar het noodige minimum-inkomen geniet.

De derde wijziging, die de memorie van toelichting belangrijk noemt, is de op Oost-Indische leest geschoeide conflictenregeling. Zij komt in de plaats van het bekende art. 48 van tegenwoordig, dat regeling van elk onderwerp, aan de Koloniale verordening voorbehouden, bij Koninklijk besluit mogelijk maakt. Dit art. 48 speelt een groote rol in de Curaçaosche „parlementaire" geschiedenis. Eenige malen — ik denk o.a. aan de subsidieering van het bijzonder onderwijs en aan het politievraagstuk — heeft het een ginds niet gewenschte oplossing gebracht, en meer nog wellicht heeft het als stok achter de deur dienst gedaan. Dit art. 48 nu past niet in het stelsel van art. 61 der grondwet; daarover is men het eens. Daarvoor komt deze regeling: indien de tusschen gouverneur en staten gevorderde overeenstemming ontbreekt, zal de gouverneur binnen zes maanden het ontwerp-verordening ten tweeden male aan de Staten ter goedkeuring kunnen aanbieden, en, indien ook dan geen eenstemmigheid wordt verkregen, zal regeling bij algemeenen maatregel van bestuur kunnen plaats vinden. In de tweede plaats is aan den gouverneur de bevoegdheid gegeven zonder medewerking van de Staten verordeningen vast te stellen, indien dit college nalaat binnen een door den gouverneur bepaalden tijd zijn gevoelen kenbaar te maken of wel geen overeenstemming verkregen is, terwijl, in dit laatste geval, dringende omstandig-

heden onverwijlde voorziening eischen; de nadere regeling kan dan bij algemeenen maatregel van bestuur geschieden, als de Staten dit binnen twee maanden verlangen.

Ik acht het zeer de vraag, of deze oplossing in Curaçao zal bevredigen. Niet onwaarschijnlijk is, dat men daar nog liever het oude art. 48 behouden had, want practisch komt de nieuwe regeling neer op een inschakeling van den gouverneur voor spoedeischende gevallen, zooals trouwens art. 32bis ook doet. Daarbij komt, dat de redactie van art. 92ter allerminst onberispelijk is en ook daardoor in de toepassing aanleiding tot moeilijkheden geven kan.

Een ander belangrijk punt, waaraan de commissie-Staal nogal veel aandacht geschonken had, maar regeering en Staten-generaal minder uitvoerige beschouwingen hebben gewijd, is het vernietigingsrecht en het nieuwe schorsingsrecht ten aanzien van verordeningen.

De praktijk onder het geldende regeeringsreglement is aldus, dat een door den gouverneur na verkregen goedkeuring van den Kolonialen raad vastgestelde verordening onverwijld aan de Koningin gezonden wordt, en eerst afgekondigd, nadat van de Kroon bericht is ontvangen, dat bij deze geen voornemen tot vernietiging bestaat, of nadat 6 maanden verloopen zijn zonder dat de gouverneur bericht ontvangen heeft, dat vernietiging heeft plaats gehad of in overweging is In spoedeischende gevallen ter beoordeeling van gouverneur en van Raad van bestuur, kan eene koloniale overordening vroeger worden afgekondigd en ingevoerd. De vernietiging moet geschieden bij met redenen omkleed besluit, den Raad van state gehoord, wegens strijd met wet of algemeenen maatregel van bestuur (artt. 49, 50, 51 R.r.).

Het is te verstaan, dat in den geest, waarvan bij de laatste grondwetsherziening is uitgegaan, behoefte gevoeld is, voor dit onderwerp nadere regelen te stellen, ten einde grondwettelijke waarborgen te geven, dat in de richting van autonomie wordt gestuurd, en het vernietigingsrecht te leggen in de handen van de wetgevende macht. Het nieuwe artikel 62 der grondwet doet dit, en noemt als vernietigingsgronden: strijd met de grondwet, met de wet of met het algemeen belang. Bovendien kent het tweede lid van dit artikel aan de Kroon een schorsingsrecht ten aanzien van deze verordeningen toe.

Verschillende vragen komen bij de regeling van deze stof aan de orde. Vooreerst deze: bestaat er tusschen vernietiging en schorsing een zoodanig onlosmakelijk verband, dat niet vernietigd zou

kunnen worden zonder voorafgaande schorsing? Ik meen, dat het tegendeel reeds hieruit blijkt, dat het initiatief tot eene vernietigingswet ook toekomt aan de Staten-generaal. De commissie-Staal schreef dan ook voor, dat de door den gouverneur aan den Koning toegezonden verordening, door dezen aan de Staten-generaal moet worden meegedeeld. Deze laatsten zouden dan kunnen beoordeelen, of zij van hun recht van initiatief ten deze gebruik willen maken. In het nu wet geworden regeeringsvoorstel is dit echter niet overgenomen.

In de tweede plaats vraagt men zich af, of schorsing- en vernietigingsrecht ook nader aldus kunnen geregeld worden, dat deze rechten in omvang en duur beperkt worden. Bij eene vergelijking der beide leden van art. 62 der grondwet valt het op, dat het vernietigingsrecht absoluut gegeven wordt, terwijl de bepaling van de wijze, waarop het schorsingsrecht zal moeten worden uitgeoefend, aan de wet wordt overgelaten.

Ofschoon het ongetwijfeld in de bedoeling gelegen heeft, *alle* Koloniale verordeningen aan de mogelijkheid van schorsing en vernietiging bloot te stellen, en dit in de woorden der grondwet duidelijk tot uiting komt, zal men niet aanstonds willen toegeven, dat ten aanzien van den duur dezer mogelijkheid geen reden tot onzekerheid aangaande de bedoeling van den wetgever bestaat. Men heeft de meening verdedigd, dat het tegenwoordige Regeeringsreglement bedoelt, alleen *nieuwe* verordeningen vernietigbaar te maken, en zich daartoe beroepen op den regel van art. 50, dat afkondiging van koloniale verordeningen alleen geschiedt, wanneer blijkt, dat vernietiging niet te wachten is, en op de bevoegdheid van de Kroon krachtens art. 48 R.r. Toegegeven moet worden, dat zoodanige beperking aanbeveling kan verdienen. Anders toch is er een voortdurende belemmerende bedreiging. Dit klemt te meer, wanneer men aanneemt, dat een stelsel van vertraagde afkondiging, als nu art. 50 R.r. geeft, niet meer strookt met de gedachte aan meer autonomie en met het schorsingsrecht als zoodanig, dat een verbindbare verordening onderstelt.

Hoe wenschelijk ook, ten aanzien van het vernietigingsrecht laat de grondwet o.i. geen beperking toe. Ten aanzien van het schorsingsrecht kan men misschien anders redeneeren, nl. dat onder de bovengenoemde regeling bij de wet is begrepen een beperking van het recht in tijdsduur, zoodat het na verloop van een zekeren tijd na de totstandkoming komt te vervallen.

Intusschen heeft noch de commissie-Staal noch de regeering

deze beperking van vernietigings- of schorsingsrecht voorgesteld. Ook wordt niet uitdrukkelijk gezegd, dat deze rechten alleen ten aanzien van nieuwe verordeningen bestaan. Art. 51 laat ook ruimte voor een andere opvatting. Wel is thans bepaald, dat schorsing vervalt, indien zij niet binnen een jaar door een wetsvoorstel tot vernietiging gevolgd is.

In art. 57 is uitdrukkelijk een Koninklijk vernietigingsrecht ten aanzien van besluiten van den gouverneur opgenomen. —

Meermalen is de verzuchting gehoord: regel in Curaçao toch niet alles zoo maar op zijn Oost-Indisch; Curaçao, land en volk, hebben een eigen aard en karakter. Die stem is tot de regeering en de Staten-generaal nog niet doorgedrongen. De minister heeft het standpunt der herziening aldus geformuleerd: „dat het gewenscht is om zooveel mogelijk concordantie te hebben, omdat alle drie wetten [voor Ned. Indië, Suriname en Curaçao] uitwerking geven aan een zelfde grondwettelijk artikel". En het Tweede kamerlid Ir. Feber sprak met instemming van „den eisch van principieele congruentie, van congruentie in beginsel en hoofdlijnen tusschen de Wet op de Staatsinrichting van Nederlandsch-Indië en deze beide Regeeringsreglementen voor Suriname en Curaçao". De heer Van Kempen vestigde de aandacht op de status van Nederlandsch-Indië, Suriname en Curaçao tegenover het moederland, die hij eenzelfde noemde, met een leidende rol van Nederland. Het is jammer, dat niemand hierop verder is ingegaan; allicht waren dan Da Costa Gomez' beschouwingen op dit punt in het debat betrokken, waartoe ook overigens alle reden bestond (kiesrecht, samenstelling der staten), terwijl nu slechts enkele kamerleden hebben blijk gegeven van deze studie, zoo geheel actueel voor het aan de orde zijnde onderwerp, te hebben kennis genomen.

Intusschen heeft dit uitgangspunt der herziening meegebracht, dat in den regel nieuwigheden, uit de Indische staatsregeling overgenomen, er grif ingingen, ook zonder nadere toelichting, terwijl afwijkingen de aandacht trokken.

Een dezer afwijkingen was het ontbreken van „'s Konings aanwijzingen" als door den gouverneur in acht te nemen bij de uitoefening van het algemeen bestuur in naam en als vertegenwoordiger des Konings. Hier had de minister overgenomen het voorstel der commissie, voorgezeten door den heer Staal, die zijn standpunt in deze heeft uiteengezet in dit tijdschrift, derde jaargang, blz. 545 e.v. In de Oost-Indische staatsregeling zijn „'s Konings aanwijzingen" destijds gebracht door een amendement-

Feber. De minister had het vervallen der „stipte inachtneming van 's Konings bevelen" uit het regeeringsreglement zonder daarvoor iets anders in de plaats te stellen toegelicht als noodig om te vermijden „in strijd met den geest der grondwet" woorden, die „zouden kunnen doen denken aan volslagen afhankelijkheid, volstrekte onzelfstandigheid van den Landvoogd". Het was te verwachten, dat de minister op dit punt zou moeten zwichten voor de verwijzing naar de voor de Oost geldende bepaling. Aldus is geschied, en een amendement-IJzerman, om de oorspronkelijke voorgestelde redactie te herstellen is „bij Suriname" gesneuveld en „bij Curaçao" ingetrokken.

De ministerieele verantwoordelijkheid is hierbij ter sprake gekomen. De heer Colijn heeft een opmerking, als zou met het regeeringsvoorstel een beperking van deze verantwoordelijkheid bedoeld zijn geweest, duidelijk afgewezen. De minister van Koloniën blijft verantwoordelijk, zoo heeft hij gezegd, voor 's Landvoogds namens den Koning gevoerd beleid, zelfs voor datgene, wat buiten zijn voorkennis geschiedt, al heeft hij eraan toegevoegd, dat de Staten-generaal bij de hanteering van hun daarmee overeenstemmende bevoegdheden goed zouden doen te bedenken, dat de gouverneur ginds zekere dingen nu eenmaal beter weet en kan beoordeelen dan Kamer + minister te zamen in Nederland.

In de Eerste Kamer is het debat tusschen de heeren De Savornin Lohman en Colijn voortgezet, vooral als academisch debat op hoog peil. M.i. betreft het hier een uitermate practische kwestie, en dan zal zich ook daarin wel een verschil tusschen Oost en West blijven vertoonen. Hoe weinig de minister practisch veranderd ziet, blijkt wel uit zijn meededeeling, dat een gouverneur, die niet geneigd mocht blijken de hem in verband met het algemeen beleid gegeven aanwijzingen op te volgen, per keerende mail een ministerieel briefje te verwachten had van dezen inhoud: „Ik heb vernomen, dat het met uw gezondheidstoestand niet al te best gesteld is en in verband daarmede geef ik u in overweging ontheffing uit uw ambt aan te vragen".

Een ander verschil met Nederlandsch-Indië is de begrootingsbehandeling, eigenlijk alleen ten aanzien van Curaçao met zijn sluitende begrootingen van practisch belang. Men heeft er wat tegen gesputterd, maar deze stap achteruit heeft men Curaçao toch bespaard. De heer Van Kempen heeft met een beroep op Mr. Fock het meeste bezwaar gemaakt en gewezen op de „kasvoorschotten", die een niet-sluitende begrooting indertijd moesten camoufleeren. Terecht, naar ik meen, maar deze afgevaardig-

de had, nu hij eenmaal den heer Fock aanhaalde, niet mogen nalaten diens taak over te nemen en mee te deelen — met een eeresaluut aan gouverneur en Kolonialen raad — dat de aflossing der kasvoorschotten zeker diens stoutste verwachtingen had overtroffen. Minister Colijn kon erop wijzen, dat een herhaling van die kasvoorschottengeschiedenis door de nieuwe redactie van het desbetreffend artikel van het regeeringsreglement van de baan is. —

Het vijfde hoofdstuk van het regeeringsreglement, dat het bestuur der eilanden regelt, is vervangen door een tweetal nieuwe artikelen over „de bestuursindeeling en de plaatselijke gemeenschappen", die de regeling dezer geheele materie overbrengt naar den verordeningswetgever, daarbij uitdrukkelijk uitgaande van de bestaansmogelijkheid van autonome gemeenschappen.

Ook met het oog op de latere uitwerking dezer artikelen kan het van belang zijn, hier nog eens even vast te leggen, hoe de commissie-Staal zich de oplossing gedacht had. Ik doe dit met de bewoordingen, waarin ik destijds in het Koloniaal Weekblad deze voorstellen samenvatte:

„Ieder eiland vormt een district en — behalve 't eiland Curaçao — tevens een gemeente onder het bestuur van een gezaghebber. In het district Curaçao staat geen gezaghebber aan het hoofd, en de gezaghebber kan over meer districten staan. Ook selfgovernment is in handen van den gezaghebber gelegd. Het bestaande stelsel van bijstand door landraden in de bestuursuitoefening van den gezaghebber is verlaten; in de praktijk werd daarvan nagenoeg geen gebruik gemaakt, zegt de Commissie, en op de bovenwindsche eilanden was 't dikwijls feitelijk onmogelijk dien bijstand in te roepen.

Aan den Raad van politie is de bevoegdheid gegeven om plaatselijke keuren of reglementen te maken nopens alle onderwerpen, de huishouding der gemeente betreffende. Wat tot die huishouding behoort zal eene verordening aanwijzen. Dat zal dus voor 't eene eiland meer of minder dan voor 't andere kunnen zijn. Niet onwaarschijnlijk zal dit in de praktijk worden in verband gebracht met de financieele draagkracht der gemeente. Immers: „de Raad van politie is bevoegd om ter bestrijding van de huishoudelijke uitgaven der gemeente eigen belastingen te heffen en leeningen aan te gaan, volgens regelen bij verordening te stellen".

Practisch wordt er aan de positie van het hoofdeiland, het district Curaçao, niets veranderd. In het tegenwoordige Regeeringsreglement wordt eigenlijk gezegd, dat de Koloniale Raad de Raad van politie is voor het eiland Curaçao. Geheel overbodig,

zegt de Commissie, want die plaatselijke keuren voor Curaçao, zijn eigenlijk Koloniale verordeningen met beperkte werking wat de plaats betreft. Is er dus geen *gemeente* Curaçao, de mogelijkheid van verscheidene gemeenten op Curaçao wordt geopend. Maar waar er geen districtshoofd, gezaghebber, is, moet voor de voorzitting van den Raad van politie een persoon worden aangewezen, en wel door den gouverneur. . . . .

Wat betreft de wijze, waarop een verdere decentralisatie het best in toepassing zou kunnen worden gebracht, meent de Commissie zich in verband met de op andere eilanden van ouds bestaande toestanden te kunnen beperken tot het eiland Curaçao.

Op twee kwesties, die zich voordoen, wordt de nadruk gelegd: op het nieuwe stelsel, dat toegepast zou worden in een gebied, dat niet in het bezit van eene daaraan beantwoordende ontwikkeling is, en op de financieele kwestie.

Deze laatste laat de Commissie zeer zwaar wegen. De decentralisatie zal, naar zij meent, ook al acht men haar wenschelijk uit anderen hoofde, moeten wijken voor geldelijke bezwaren, wanneer de tegenwoordige toestand nog ongunstiger zou worden door de decentralisatie. En daarover oordeelt zij niet gunstig. Anders dan niet minder deskundige personen in den laatsten tijd wel uitgesproken hebben, is zij van oordeel, dat Curaçao nog geruimen tijd in geldelijk opzicht van Nederland afhankelijk zal blijven.

En wanneer men nu weet, dat het vooral de groote kosten van het *centraal* beheer zijn, die in verband met de economische zwakte van de gemeenschap, waarover dat beheer wordt gevoerd, de wanverhouding tusschen onkosten en uitgaven schept, en dat de decentralisatie dat centraal beheer niet of slechts weinig zal kunnen ontlasten, dan is daarvan ook geen heil te verwachten voor verbetering van die wanverhouding.

Het is waar, wat gezegd wordt, dat de zuiver locale uitgaven van geen, althans weinig, beteekenis zijn voor den stand der algemeene geldmiddelen. Maar toch zouden wij het niet gering willen schatten, wanneer van die locale uitgaven de gemeenschap kon worden ontlast. Dit komt echter vanzelf ter sprake, wanneer de Commissie onder de oogen ziet de vraag, of tegen het financieele bezwaar voordeelen opwegen.

Men verwacht van deze decentralisatie in de eerste plaats de uitschakeling van verschillende plaatselijke onderwerpen uit de algemeene begrooting. Als men dit nu los kon maken van de geldelijke kwestie dan zouden inderdaad de locale besturen over

aangelegenheden als begraafplaatsen, straatreiniging, besproeiing, onderhoud van straten, slachtplaats, brandweer, voorzieningen kunnen treffen, beter misschien dan wanneer de Staten-Generaal in die détails moeten afdalen, maar de beperkte draagkracht der locale ressorten zal een beroep op - en daarmee eene beoordeeling door de Staten-Generaal noodig maken.

Eene goede voorziening van plaatselijke behoeften en vermindering van de lasten der algemeene begrooting berekent men vervolgens als voordeelen van de decentralisatie. Op zichzelf is er tusschen deze twee reeds eene tegenstelling zegt de Commissie. En richt men het oog op Willemstad, dat dan toch allereerst voor gemeentelijke decentralisatie in aanmerking komt, dan heeft men reeds nu het prae, dat hier de gouverneur en de Koloniale Raad beslissen. Als men de locale behoeften uitbreidt, dan is er meer geld noodig, wanneer meer moet gedaan worden. Te vreezen is, dat de gemeenten hetzelfde beeld van noodlijdendheid zouden geven, als de gouvernementen, waarin zij gelegen zijn. Wanneer de Commissie in dit verband zich de vraag stelt, of men aan die gemeenten niet een beperkte taak zou kunnen geven, antwoordt zij meer apodictisch dan overtuigend: „het opleggen van eene onbeduidende taak zou in verband met de beteekenis van deze bevolkingsagglomeraten in geen enkel opzicht voldoening geven".

En wat ten slotte betreft de bevordering van het verantwoordelijkheidsbesef op geldelijk gebied, waarop men als gevolg der decentralisatie hoopt: de Commissie verwacht er niets van, als die gemeenten steeds op de algemeene geldmiddelen moeten steunen.

Voor Willemstad raadt de Commissie de instelling van eene plaatselijke rechtsgemeenschap beslist af".

Over de beide herzieningsontwerpen was slechts één adres bij de Tweede kamer ingekomen. Het was van den Raad van politie op Aruba, gedagteekend 26 Juli 1933, en hield in een verzoek om de regeling der bevoegdheden der raden van politie niet langer aan koloniale verordeningen over te laten. Bij den aanvang der openbare beraadslaging is dit adres ter griffie neergelegd ter inzage van de leden. Daar denzelfden dag de beraadslagingen afliepen, ligt de veronderstelling voor de hand, dat weinig leden van de geboden gelegenheid gebruik zullen hebben gemaakt. Althans niemand heeft er iets over gezegd.

Ik acht het aangenomen regeeringsvoorstel te verkiezen boven dat der commissie-Staal. De Staten-generaal zijn erdoor ontkomen aan de beslissing over een materie, waarvan geen der honderd leden op de hoogte kon zijn. —

Van de in omvang kleinere wijzigingen, soms niet zonder principieele beteekenis, die in het oude regeeringsreglement zijn aangebracht, noem ik de volgende:

de aanvaarding van den naam St. Maarten voor St. Martin;

de vervanging van koninklijke besluiten door algemeene maatregelen van bestuur;

de regeling van de toelating, vestiging en uitzetting in Curaçao primair bij verordening;

de schrapping van de eisch van bekrachtiging bij de wet van bepalingen, waardoor de toelating in Curaçao van in Nederland gedrukte stukken belemmerd wordt.

de voorschriften, die des gouverneurs integriteit ten opzichte van Curaçaosche handelsondernemingen moeten waarborgen, zijn uitgebreid tot den afgetreden gouverneur gedurende vijf jaren;

de benoeming van den procureur-generaal en van den administrateur van financiën is van den Koning aan den gouverneur gekomen;

het vervallen van de mogelijkheid van opschorting der afkondiging van den gouverneur toegezonden wetten tot goedkeuring van internationale verbintenissen;

het voorbehoud van regeling bij algemeenen maatregel van bestuur, gemaakt voor al wat betreft de verdragen en andere overeenkomsten met vreemde mogendheden en de uit het volkenrecht voortvloeiende rechten en verplichtingen in het algemeen, alsmede de verdediging van het grondgebied van Curaçao (nieuw art. 46*bis*, ontleend aan art. 91 der Indische staatsregeling);

het hooren van de Koloniale Staten over ontwerpen van algemeene maatregelen van bestuur en van wetten, uitsluitend of in belangrijke mate Curaçao betreffende (nieuwe artt. 30 en 50*bis*, als artt. 70 en 71 der Indische staatsregeling);

de gelegenheid tot benoeming van buitengewone leden van den Raad van bestuur, optredende als plaatsvervangers (nieuw art. 58*bis*);

de uitbreiding van de verplichting tot het hooren van den Raad van bestuur over de ontwerpen van de hierboven genoemde wetten en algemeene maatregelen van bestuur, die aan het oordeel van de Koloniale staten worden onderworpen;

de gelijktijdige aftreding van alle leden van de Koloniale Staten;

het verval van het lidmaatschap der Koloniale staten bij afwezigheid uit Curaçao van langer dan acht maanden;

de verplaatsing van de opening van de zitting der Koloniale staten naar den eersten Dinsdag in April en van de behandeling der begrooting naar de nieuwe zitting;

de toekenning van een eigen benoemden griffier aan de Koloniale Staten;

de nieuwe redactie der „parlementaire onschendbaarheid" en uitbreiding daarvan tot de bestuursgemachtigden;

de uitdrukkelijke bepaling, dat het slot der rekening ook bij de wet wordt vastgesteld, wanneer de Staten hun goedkeuring daaraan niet hechten;

de uitbreiding der verplichting tot medewerking van de landsverdediging en bewaring van de inwendige rust van de „ingezetenen" tot de „inwoners";

de benoeming van den voorzitter der Koloniale staten door den gouverneur. —

Nog een onderwerp wil ik vermelden uit de gedachtenwisseling, dat echter niet tot eenige wijziging heeft geleid.

Bij de schriftelijke gedachtenwisseling is een en ander maal aangedrongen op wijziging van art. 163 van het regeeringsreglement: „In Curaçao wordt gelijke bescherming verleend aan alle erkende kerkgenootschappen". Eigenlijk was de overeenkomstige Surinaamsche bepaling de aanleiding tot de gedachtenwisseling. Ik vermeld alleen hetgeen voor Curaçao van belang is. De moeilijkheid is, dat destijds bij de behandeling dezer bepaling (voor Suriname) in 1865 in de Tweede kamer de minister Fransen van de Putte heeft te verstaan gegeven, dat „erkend" hier beteekent: van staatswege geldelijk ondersteund (Bordewijk, *Handelingen over de Reglementen op het beleid der Regeering in de koloniën Suriname en Curaçao*, blz. 700 e.v.). De minister heeft meegedeeld, dat het Hof van justitie (in Suriname) later deze interpretatie heeft gevolgd. Nu is er — ook de minister heeft hierop gewezen — in Curaçao een Gereformeerde kerk, die niet gesubsidieerd is uit 's lands kas. „De positie van die gemeente.... is onzeker", aldus de minister, en daarna sprak hij erover, dat de Hindoes en Mohammedanen in Suriname zich achtergesteld voelen, omdat zij geen eed mogen afleggen. De minister zal niet geweten hebben, dat in Curaçao naar die maatstaf ook de gereformeerden in rechten geen eed mogen afleggen. Immers niet alleen art. 147 van het uit 1914 dagteekenende Wetboek van strafvordering laat slechts getuigen, die behooren tot een erkende godsdienstige gezindheid toe tot de aflegging van den getuige-eed, maar geheel hetzelfde doet art. 145 van het vijf jaar oude Curaçaosche wetboek van

burgerlijke rechtsvordering. En wat moeten dus de gereformeerden doen, die als getuigen gehoord zullen worden? Zij moeten de *belofte* afleggen, dat zij de geheele waarheid en niets dan de waarheid zullen zeggen,.... nadat hun is voorgehouden de strafbepaling op het geven van een valsch getuigenis voor den rechter. Van achterstelling gesproken!

Minister Colijn heeft gemeend den oogenblikkelijken toestand te kunnen redden door zich los te maken van Fransen van de Putte's interpretatie en deze terug te dringen tot het oude regeeringsreglement. Is hiermee deze zaak voor de toekomst opgelost? Het valt te betwijfelen. Vooreerst is in de nieuwe Curaçaosche Staatsregeling uitdrukkelijk de oude bepaling ongewijzigd overgenomen. En in de tweede plaats is nu nog niet uitgemaakt, wat dan thans wel „erkende kerkgenootschappen" zijn. De door den minister voor Suriname in uitzicht gestelde wijziging dezer bepaling, waarop de gouverneur reeds had aangedrongen, is ook voor Curaçao wel dringend noodig.

Ik moge mijn uitvoerig overzicht hier eindigen.

Curaçao gaat een nieuwe toekomst tegen. Aan de uitvoering van het regeeringsreglement zal vóór de invoering nog wel een en ander gedaan moeten worden. En dan zal Curaçao zijn eerste Koloniale staten voor $^2/_3$ *moeten gaan kiezen.*

Is het noodig, dat daarbij de politiek in optima forma haar intrede doet in de Curaçaosche samenleving? Het schijnt zoo, ofschoon de geschiedenis daar is, om te bewijzen dat tot nu Curaçao daarvoor geen vruchtbare bodem geweest is. En wel niemand zal beweren, dat zonder wat men partij-politiek noemt een volk niet gelukkig kan zijn. Ondanks de les van het verleden zijn weer pogingen gedaan tot oprichting van partijformaties naar Nederlandsch model.

In Augustus 1935 is opgericht de „Liberale volkspartij op (in?) Curaçao". Meer dan een ontwerp-program in wat eigenaardigen vorm heb ik er niet van gepubliceerd gezien. Het moet oorspronkelijk in het Papiamentsch gesteld zijn. Ik ontleen de volgende vertaling met eenige wijziging aan de A m i g o e d i C u r a ç a o:

1. Het doelmatig behartigen van de Curaçaosche belangen, waardoor een goede verstandhouding tusschen Holland en Curaçao tot stand wordt gebracht en medegewerkt wordt aan den vooruitgang van beide landen.

2. Het bevorderen van handel en nijverheid in het algemeen en het geven van meer bescherming aan den arbeider.

3. Met de overheid wordt in werkelijk liberalen zin meegewerkt. Alle mogelijke invloed van kapitalisme en godsdienst moet worden geweerd.

4. Het invoeren van een kiesrecht, waarbij de burgerij ampele gelegenheid wordt gegeven om vertegenwoordigers van het volk te kiezen.

5. De gouverneur en de procureur-generaal worden gekozen uit personen, die ten minste vijf jaren op (sic!?) Curaçao hebben vertoefd en een helder inzicht hebben in den toestand van dit gebiedsdeel. Voor deze ambten hebben de kinderen des lands de voorkeur, mits zij er de noodige bekwaamheden voor bezitten.

6. Afschaffing van de doodstraf.

7. Moeilijkheden, welke de kinderen des lands in den vreemde ondervinden, dienen uit den weg te worden geruimd, en het verblijf of bezoek van vreemdelingen in Curaçao dient zoo aangenaam mogelijk te worden gemaakt.

8. Bevordering van wetenschappen en kunsten.

9. Bescherming van de vrouw en den minderjarige.

10. Armenverzorging door het gouvernement voor behoeftige Nederlanders, die door geestelijke of lichamelijke gebreken geen arbeid kunnen verrichten.

11. Voorziening in een gezondheidsdienst en van overvloedig drink- en waschwater voor de bevolking.

12. Bevordering van het onderwijs in den meest uitgebreiden zin des woords, en invoering van verplicht schoolbezoek tot den leeftijd van 16 jaren.

13. Nationaliseering van alle inrichtingen, welke van algemeen volksbelang zijn.

Men ziet het: meer een program van actie dan van beginselen.

22 Januari 1936 is verder opgericht de „Curaçaosche Roomsch Katholieke Partij", die zich richten wil naar het voorbeeld van de „Katholieke staatspartij" in Nederland en een program van beginselen èn een program van actie in uitzicht stelt.

En eindelijk berichtte de Amigoe van 9 Mei l.l. de oprichting van de „Curaçaosche liberale partij", waarvan het blad meedeelt, dat vele punten van het voorloopig samengestelde program letterlijk ontleend zijn aan dat van de Nederlandsche „Vrijheidsbond".

Met belangstelling zullen velen afwachten wat er van dat alles worden zal.

Amsterdam, 21 Mei 1936.

WEST-INDIË EN DE BERICHTEN NOS. 1–100 VAN DE AFDEELING HANDELSMUSEUM VAN HET KOLONIAAL INSTITUUT

DOOR

IR. W. SPOON

In het verslag van de Afdeeling Handelsmuseum over 1920 [1]) lezen wij: „Eenige kortere publicaties konden gereed gemaakt worden en wel als een nieuwe uitgave, t.w. de Berichten van de Afdeeling Handelsmuseum, die verschijnen in De Indische Mercuur, en als overdruk aan de instellingen, met welke het Koloniaal Instituut in ruilverkeer staat, alsmede aan andere belanghebbenden, toegezonden worden". Daarop volgt dan de mededeeling, dat in dat jaar de nos. 1–4 verschenen.

In December 1935 is no. 100 verschenen. In een tijdvak van 15 jaren is dus een serie van 100 nummers in druk gegeven kunnen worden. Een gemiddelde van 6 à 7 „Berichten" per jaar, waarmede de Afdeeling Handelsmuseum getuigenis aflegt van haar gestadige arbeid om aan producten van bevolking en ondernemingen in Ned. Oost- en West-Indië, in ruimere kring bekendheid te geven.

De onderwerpen, welke zooal in de periode 1920–1935 werden behandeld, blijken inderdaad zoowel met Ned. Oost-Indië als met Ned. West-Indië verband te houden. Daarnaar ingedeeld verkrijgen wij het volgende beeld:

Onderwerpen betreffende	Ned.-Indië	in 85	Berichten
„ „	Suriname	in 21	„
„ „	het Gewest Curaçao	in 1	Bericht

Het totaal bedraagt meer dan 100, doordat eenige Berichten zaken behandelen zoowel van beteekenis voor Ned. Indië als voor Suriname. Zien wij dan hier, aan de hand van het in de bijlage gegeven overzicht, wat met betrekking tot West-Indië in de Berichten is behandeld.

Suriname. De banden met Suriname blijken in de periode 1920–

[1]) Jaarverslag Kol. Inst. *10*, 26 (1920).

'35 geenszins onbelangrijk te zijn geweest. Voorop staat de afzet van versche vruchten, sinaasappelen (4 Berichten), bananen (2), ceders of sucade-vruchten (2), ananas (1) en tomaten (1), in totaal dus 10 van de 21 Berichten. Doch ook producten van geheel anderen aard zijn bestudeerd, zooals de vluchtige bamba-olie, geneesmiddelen (perubalsem, kwassie-hout), de geschiedenis van de Surinaamsche koffie (de „blauwe boon"), vetleverende palmen, nekoe-wortel als insecticide, balata-melk, bananenmeel, enz.

Kortom, waar mogelijk blijkt de Afdeeling Handelsmuseum de gelegenheid aangegrepen te hebben de aandacht op een Surinaamsch product te vestigen, een weg die ook verder zeker gevolgd zal worden.

Het Gewest Curaçao. In de periode 1920–'35 is één Bericht aan het Gewest Curaçao gewijd kunnen worden, en wel aan het zout dat op de eilanden Bonaire, Aruba en Sint Maarten uit zeewater wordt gewonnen.

Oogenschijnlijk een gering resultaat, waarbij echter bedacht moet worden, dat de zes eilanden die in West-Indië met elkaar het Gewest Curaçao vormen, door hun natuurlijke gesteldheid niet tot de levering van producten op de wereldmarkt in eenigszins belangrijke hoeveelheden bestemd zijn. Met genoegen vermelden wij daarom hier, dat het tweede honderdtal Berichten geopend met no. 101, als onderwerp een product van het Gewest Curaçao, nl. de aloë van Bonaire en Aruba, heeft. Een gelukkige omstandigheid, omdat daaruit mag blijken, dat de Afdeeling Handelsmuseum ook de producten van het Gewest Curaçao waar mogelijk, naar voren blijft brengen.

OVERZICHT VAN DE ONDERWERPEN BEHANDELD IN DE BERICHTEN NOS. 1–100 VAN DE AFDEELING HANDELSMUSEUM MET BETREKKING TOT NED. WEST-INDIË

Aetherische oliën — 1 Bericht.
Bamba-olie uit Suriname . . . . (No. 41)
Geneesmiddelen — 2 Berichten.
Perubalsem uit Suriname . . . . (Nos. 22 en 30)
Hout — 2 Berichten.
Balsa-hout in Suriname . . . . (No. 16)
Kwassie-hout uit Suriname . . . . . . (No. 61)
Koffie — 1 Bericht.
Arabica-koffie in Suriname . . . . (No. 81)

Minerale grondstoffen — 1 Bericht.
Zout in het Gewest Curaçao . . . . . . (No. 87)
Oliën en vetten — 1 Bericht
Vetzaden uit Suriname . . . . (No. 2)
Plantenziekten en plagen — 2 Berichten.
Nekoe-wortel in Suriname . . . . (Nos. 65 en 79)
Rubber — 1 Bericht.
Balata-melk . . . . (No. 33)
Vruchten — 10 Berichten.
Surinaamsche sinaasappelen . . . . . . (Nos. 62–68–78–86)
Bananen uit Suriname . . . . (Nos. 77 en 80)
Sucade-vruchten uit Suriname . . . . . (Nos. 18 en 42)
Ananas uit Suriname . . . . (No. 47)
Surinaamsche tomaten . . . . (No. 82)
Zetmeelgewassen — 1 Bericht.
Bananenmeel uit Suriname . . . . (No. 84)

BOEKBESPREKING

Hoeveel rechtsstelsels? door C. R. Biswamitre. Lid der Koloniale Staten. Overdruk uit „De Banier". Gedrukt bij Drukkerij Eben Haëzer (P. A. May) Wagenwegstraat 79a (Paramaribo).

De in het Surinaamsche nieuwsblad De Banier door den Heer Biswamitre behandelde aangelegenheid — rechtseenheid of rechtsverscheidenheid in Suriname — is, zoowel hier als ginds, de aandacht komen vragen, toen, in het laatste gedeelte van 1934, bij de Tweede Kamer een wetsontwerp ingediend werd (het lang verbeide) tot wijziging der regeeringsreglementen van Suriname en Curaçao en de Regeering daarbij de verwachting uitsprak, dat, wat Suriname betreft, nádere wijzigingen niet lang meer zouden kunnen uitblijven, ten doel hebbende, in meerdere mate dan tot dusver mogelijk geweest was, tegemoet te komen aan de bijzondere rechtsbehoeften van een zeer groot deel der Surinaamsche bevolking, t.w. het Aziatische deel, dat der Britsch-Indiërs en Javanen.

De Heer Biswamitre, zelf uit het z.g. Britschindische deel der Surinaamsche bevolking voortgekomen, meent, dat Hindostani's en Indonesiërs (zooals hij de beide betrokken bevolkingsgroepen wenscht te noemen), der Nederlandsche Regeering dankbaar behooren te zijn voor haar goede bedoeling, doch dat het in het belang der Surinaamsche gemeenschap en in dat der beide Aziatische groepen zijn zal, wanneer de bestaande rechtseenheid gehandhaafd wordt.

Intusschen was reeds gebleken, dat onze Staten-Generaal niet onverdeeld gunstig gestemd waren voor de door de Regeering voorgestane dualiteit van rechtsbedeeling, doch tot een uitspraak is het niet gekomen en daartoe bestond ter gelegenheid der onderhavige partieele wijziging van het regeeringsreglement ook geen reden. Nadere wijzigingen, zoo deelde de Regeering mede, zullen wel niet zeer spoedig ter hand genomen kunnen worden en

intusschen kunnen wellicht de meest dringende voorzieningen bij landsverordening tot stand gebracht worden.

Dat inmiddels aangaande het principe een lid der Surinaamsche vertegenwoordiging — en dan nog wel het eenige lid van Aziatische afkomst — in het openbaar zijn meening uitgesproken heeft, kan niet anders dan in hooge mate aan een goed overzicht der aangelegenheid in kwestie ten goede komen.

De Heer B. begint — en dat was zeker niet overbodig — met in herinnering te brengen, dat nog in 1929 de toenmalige minister van Koloniën zich in zeer positieve bewoordingen uitsprak voor behoud der in 1865 aanvaarde gelijkheid van rechtsbedeeling voor alle groepen der Surinaamsche bevolking en inbreuk op dit stelsel van gelijkheid principieel verwierp. De vraag, wat er in de daarna verloopen 5 à 6 jaar wel gebeurd kan zijn, dat tot herziening noopte van het vroegere standpunt, probeert de heer B. niet te beantwoorden. De Regeering zelf heeft ook niet getracht dezen „omzwaai" te verklaren, wat vreezen doet, dat wij staan voor een triomf van den Indischen geest in het Nederlandsche koloniale beleid [1]), voor een bureaucratische overwinning, eerder dan voor een door veranderde omstandigheden geboden herziening van een vroeger aanvaard standpunt.

De heer B. wijst erop, dat de Javanen in Suriname, die allen geacht worden Mohammedanen te zijn, geen eenheid vormen met de mohammedaansche groep der Britsch-Indiërs en dat deze laatsten de neiging hebben, onder de leiding van enkele intellectueelen, zich te splitsen in gemeenschappen en gemeenschapjes, waarin heel wat meer tegenstellingen tot uiting komen, dan die ééne groote: Hindoe—Mohammedaan. De waarschuwing, de bestaande verdeeldheid niet nog grooter te maken, dan zij reeds is, door notitie te nemen van werkelijke of vermeende speciale rechtsbehoeften, op grond van religieuse verschillen, is zeker niet misplaatst.

En evenmin is dat de vraag, of men wel weet, welke rechtsbegrippen er dan eigenlijk onder de Aziatische bevolkingsgroepen leven. Meer speciaal met betrekking tot de Britsch-Indiërs lijkt die vraag gemotiveerd. De heer B. vestigt er de aandacht op, dat die begrippen door den langdurigen omgang met de andere elementen wijzigingen ondergaan hebben en dus niet meer dezelfde zijn als in de landen van herkomst; dat een nauwkeurige formuleering nauwelijks te verkrijgen zou zijn en dat zij wel eens zóó

[1]) Zie mijn artikel: Onze West en de Indische geest, in De Avondpost van 5 en 12 Mei 1935.

weinig vast zouden kunnen blijken te staan, dat zij als basis eener wettelijke regeling onbruikbaar zouden geacht moeten worden.

Natuurlijk wijdt ook de heer B. allereerst aandacht aan de bestaande huwelijkswetgeving en aan de consequenties, waarvoor men, gegeven de volkomen unieke uitzonderingstoestand, waarin Suriname verkeert, zou komen te staan, wanneer men in dit land recht zou willen laten wedervaren aan de zeden en gewoonten van het Aziatische deel der bevolking op het punt van het huwelijk.

Nog moeilijker dan het invoeren eener speciale wetgeving nopens Oostersche huwelijken acht de heer B. de keuze der personen, die in Suriname met het voltrekken, ontbinden enz. van zoodanige huwelijken belast zouden moeten worden, en hij zal hierbij ook al weder voornamelijk het oog hebben op de groep der Britsch-Indiërs, voorloopig nog de sterkste der beide Aziatische elementen.

Ten stelligste ontkent de heer B, dat het in Suriname bestaande rechtsstelsel een belemmering zou opleveren voor de Britsch-Indiërs en de Javanen aldaar, om naar behooren hun godsdiensten, zeden en gebruiken te kunnen volgen. Ook acht hij het een gevaar, dat getornd worden zou aan den geldenden regel, dat uitsluitend de rechterlijke macht kennis neemt van geschillen van burgerlijken aard. Hij acht de berechting van zoodanige geschillen bij den rechter veiliger dan bij administratieve ambtenaren of bij arbiters uit de eigen kringen der Aziatische ingezetenen.

Meer in het bijzonder het burgerlijk huwelijk, zooals dat in Suriname, conform de Nederlandsche wetgeving, doch met enkele vereenvoudigingen, speciaal voor Aziatische immigranten, geregeld is, zou volgens hem met geen enkele religieuse overtuiging van Hindoes of Mohammedanen in strijd zijn. Wel maken deze beide groepen nog weinig gebruik van de gelegenheid tot het sluiten van zoodanige huwelijken, maar in dat opzicht staan zij niet in belangrijke mate achter bij het gros der christelijke ingezetenen.

Een ongehuwd samenleven — ook volgens eigen ritus ongehuwd — geldt bij de Aziatische bevolkingsgroepen in Suriname niet als iets immoreels, meent de heer B. Precies dus zooals bij de gekerstende ingezetenen van Afrikaansche afkomst. Wat heeft met dit sociale verschijnsel de wetgeving eigenlijk te maken? De als buitenechtelijk geregistreerde geboorten onder de Aziaten zijn, volgens den heer B., meestal ook volgens hun eigen opvattingen buitenechtelijk, wat in strijd is met hetgeen de officieele verslagen ons steeds hebben willen laten gelooven.

In een hooger aangehaald artikel van mijn hand heb ik er op gewezen, dat de statistiek eensklaps een verhooging aangeeft van het aantal gevallen dat Aziaten, tot dusver bekend onder de letters en nummers der immigratieregisters, zich geslachtsnamen kiezen, wanneer van overheidswege eens extra moeite gedaan wordt om den immigranten op de voordeelen van zoodanige keuze te wijzen. Merkwaardigerwijze vertelt de heer B. ons thans, dat hetzelfde verschijnsel zich voordoet, met betrekking tot het burgerlijk huwelijk. Onbekendheid met onze rechtsinstellingen, zoo met betrekking tot het huwelijk, als op ander gebied, is niet de oorzaak van de nog onvolkomen aanpassing; achterkleinkinderen der eerst aangevoerde immigranten zitten thans op de schoolbanken.

De Heer B. berekent, dat van de thans in Suriname levende Britsch-Indiërs 43% in hun nieuwe vaderland geboren is, van de Javanen 20%. Reeds 20 jaar geleden werd de immigratie uit Britsch-Indië gestaakt en het contact met het stamland verbroken; de immigratie van Java werd voortgezet, maar de Javanen passen zich gemakkelijker aan nieuwe toestanden aan dan de Britsch-Indiërs. Respectievelijk 63 en 42 jaar lang heeft het vaderlijke Surinaamsche gouvernement al het mogelijke gedaan om Britsch-Indiërs en Javanen met onze Europeesche rechts*instellingen* vertrouwd te maken en er hen de zegeningen van te doen genieten. Moeten wij thans van hun speciale rechtsbehoeften notitie gaan nemen, misschien wel zoodanige behoeften creëeren, terwijl zij zelf die niet, of niet meer voelen?

Behalve de rechtseenheid, heeft ook de samenleving met andere groepen op de Aziaten invloed gehad; de heer B. meent, dat er een groote verandering in levenshouding en levensgewoonten valt te constateeren tusschen de Aziaten in Suriname van 20 jaar geleden en die van thans, en allicht heeft hij daarbij weder vooral het oog op die van Britschindische afkomst.

Wat misschien wel het meest opvalt in des heeren B.'s betoog, dat is het psychologische element, dat erin naar voren komt. Statistisch gelden de Aziaten in Suriname — het lijkt vreemd, maar het is nu eenmaal zoo — nog altijd niet als inboorlingen, ook al zijn zij, hun ouders en hun grootouders, in het land geboren; en traditioneel heeten Surinamers alleen die inheemschen, die van Europeesche en Afrikaansche afkomst zijn. Is het te verwonderen, dat de ingeborenen van Aziatische afkomst, of liever diegene onder hen, die, dank zij de liberale Nederlandsche kolonisatiepolitiek, intellectueel en sociaal een hooger peil bereikt hebben dan hun

voorouders, liever niet door verbreking der eenheid van rechtsbedeeling, het verschil tusschen creool en immigrant nog eens extra geaccentueerd willen zien?

En zoo doet zich hier nogmaals het eigenaardige verschijnsel voor, dat voorgenomen hervormingen het eerst bestrijding vinden bij hen, in wier belang die hervormingen in overweging genomen worden. In dit geval terecht, zou ik zeggen.

Moge de Hollandsche geest van 1865 ten slotte de overwinning behalen over den Indischen van onze dagen!

Amsterdam, Mei 1936 W. R. MENKMAN

De Economische Toestand van Suriname in 1935. Verslag uitgebracht door de Kamer van Koophandel en Fabrieken te Paramaribo 1935.

De circulaire, waarmede de Kamer dit verslag aan het publiek aanbood, was gedagteekend 25 Maart 1936. Het groote aantal belangrijke gegevens over 1935, welke het boekje bevat, waren derhalve beschikbaar, voordat het eerste kwartaal van het nieuwe kalenderjaar geheel verstreken was. Ook nóg officieelere Surinaamsche instanties dan de Surinaamsche Kamer hebben tot dusver niet in dezelfde mate voldaan aan den eisch van snelheid in de berichtgeving, welke vooral met betrekking tot economische cijfers en beschouwingen, zoo klemmend is. Het Verslag van Bestuur en Staat van Suriname, dat in het thans loopende jaar in druk verschenen is, heet wel Surinaamsch Verslag 1935, maar het heeft betrekking op het kalenderjaar 1934. Het is het verslag, dat in gevolge een grondwettelijke bepaling vóór het einde van 1935 door de Regeering aan de Tweede Kamer uitgebracht moest worden.

De prijzenswaardige vroegtijdigheid, waarmede de Kamer van Koophandel en Fabrieken te Paramaribo, zooals gewoonlijk, met haar jaaroverzicht voor den dag gekomen is, beteekent allerminst dat zij iets goeds te rapporteeren had. Wanneer wij een bekend cliché gebruiken zouden en zeggen, dat het verslag in mineur gesteld is, dan zouden wij een te optimistischen indruk kunnen wekken aangaande den beschreven toestand.

Die toestand is er inderdaad een — en dat blijkt maar al te duidelijk uit de mededeelingen der Kamer — van een steeds, maar in een langzaam tempo, voortschrijdend verval. En zelfs in deze langzaamheid steekt weinig hoopvols. De staat van zaken is

reeds lang zóó slecht, dat er voor belangrijke dalingen der conjunctuur eenvoudig geen ruimte is; het absolute nulpunt kan nu eenmaal niet bereikt worden, zoolang het moederland nog daar is om hulp te verleenen.

Met die hulp kan tweeërlei doel beoogd worden: leven en gezondheid der bevolking te beschermen en de rechtsorde te handhaven, ook wanneer het land zelf de voor het een en ander noodige geldmiddelen niet op kan brengen, en dan, wat heel iets anders is, de voorwaarden te scheppen voor betere toestanden in de toekomst, de bevolking op den weg te leiden naar een beter bestaan.

Deze laatste, niet de eerste doelstelling levert de grootste moeilijkheden op, en of, om eraan te beantwoorden, de moederlandsche hulp wel in den meest passenden vorm verleend wordt, schijnt een open vraag te moeten blijven.

W. R. MENKMAN

Curaçao, Netherlands West Indies. Tourist Guide issued by the Chamber of Commerce.

Ook de Curaçaosche Kamer van Koophandel en Nijverheid geeft jaarverslagen, welke eerder verschijnen dan de Verslagen van Bestuur en Staat. Thans, omstreeks 1 Mei, echter is haar verslag over het vorige jaar hier te lande nog niet ontvangen. Dat de Curaçaosche Kamer al geruimen tijd in staat is veel en veel betere toestanden te schetsen, dan haar Surinaamsche zuster vermag te doen, is algemeen bekend.

De K.v.K. e. N. van Curaçao wijdt zich ook aan de bevordering van het toeristenverkeer, en op welke wijze zij dit doet, daarvan levert de door haar uitgegeven „folder" in de Engelsche taal (of misschien zouden wij moeten schrijven „the language of the U.S.") een voorbeeld.

Dit gidsje („Colorful Curaçao" is de ondertitel) voldoet aan alle eischen, welke aan een zoodanige publicatie gesteld mogen worden. Het formaat is handig, de illustraties zijn goed en de tekst bevat geen hinderlijke onjuistheden.

De kaartjes geven een goed beeld van het binnenlandsche wegenstelsel, van de positie der Willemstad en van de ligging onzer eilanden ten opzichte van de buitenwereld; de foto's vertoonen Curaçao op zijn voordeeligst en de informaties, welke gegeven worden, beantwoorden in klein bestek wel zoo ongeveer alle vragen, welke een tourist verwacht kan worden te stellen.

Er is aanleiding voor één opmerking. In het begin van den tekst wordt gesproken van „the better classes and the shopkeepers". Natuurlijk kan hiermede niets denigreerends bedoeld zijn aan het adres der winkeliers, maar er had toch beter moeten uitkomen, dat er niet van een tegenstelling sprake is.

W. R. Menkman

BIBLIOGRAPHIE

A. TIJDSCHRIFTEN, COURANTEN, ENZ.

Het Petrus Donders Tijdschrift. Januari 1936. Afl. 5. Merkwaardige datums; Veertig jaren melaatschen verpleging, door Zr. Engelmundis; In Landsgrond Boniface, door J. A. M. Walle; De Nestor der Surinaamsche Missie 2 × gouden jubilaris, door W.; Mijn eerste zendingsreis naar het Boschland.

Idem. Februari 1926, Afl. 6. Merkwaardige datums; Pater Donders in beeld; Woorden van een „Heilige"; Een schitterend getuigenis van 'n niet-katholiek over den Eerw. Pater Donders, door A. Verheggen; Waar is het nieuwe klooster? [van de inlandsche zusters], door W.; Op de koffie, door Zr. M. Clotilde; Voorburg, door A. de Groot; Mijn eerste zendingsreis naar het Boschland.

Idem. Maart 1936. Afl. 7. Merkwaardige datums; Pater Donders in beeld; Woorden over onzen Heilige; De nieuwe „parochie" [in de Commetewane], door A. de Groot; Hoe men reist in Suriname, door A. J. Hilgen; Het schot in den nacht, door A. de Groot; Hanna'slust, door Sr. Hyacinthe.

Idem. April 1936. Afl. 8. Merkwaardige datums; Pater Donders in beeld; Pater Donders Kroniek; Pater Kooger's verzoek om oud linnen; Missie onder de Indianen van Suriname; Eere tien tien . . . (Surinaamsche sprookjes). III De spin en de tyger, door A. Verschure; Een kijkje in school en huis (Hanna's lust), door Sr. Hyacinthe.

Idem. Mei 1936. Afl. 9. Merkwaardige datums; Pater Donders in beeld; Een aanvullend kerkelijk proces; Woorden van een „Heilige"; Jaarverslag 1935 der Surinaamsche Missie.

The West India Committee Circular. 7 Mei 1936, no. 981. British Guiana Gold; The Turks and Caicos Islands; Jamaica's Sugar Crop. Larger Output Anticipated; Sir Gordon Lethem on Constitutional Changes in the Leeward Islands; Agricultural News [Fibres-Argentine Fruit Industry-Mauritius A Sugar Island-Avocado Oil].

Idem. 21 Mei 1936, no. 982. Our Golden Jubilee; The President and the Chairman write; A Message from the Secretary of State for the Colonies; Some Messages from Governors of the West Indian Colonies, British Guiana and British Honduras; „Forty Years on" Recollection of The West Indies. Memories of the Anti-Bounty League 1896–1902; The West Indian Committee. Report of the Excecutive Committee for 1935–6; The West India Committee in 1886. Its Leaders and their Work; The West Indies in 1886. Conditions Then and Now; Jamaica's Sugar and Rum; Agricultural News [Is Cassava an Exhausting Crop? — Jamaican Mangoes at Covent Garden — Beekeeping-Malaria and Agriculture]; The cocoa Situation.

De Vriend des Huizes. Februari en Maart 1936, no. 2 en 3. Een zeetocht langs onze West-Indische eilanden, door Douwe Andringa.

Onze Overzeesche Gewesten. Wekelijksch bijblad van de „Avondpost". 24 Mei 1936. Surinaamsche Aangelegenheden. Behandeling door den Nederlandschen Wetgever, door W. R. Menkman.

Tropical Agriculture Trinidad. 13de jaargnag, no. 3. West Indian Notes; Recent Investigations on Sugar-cane and Sugar-cane soils in St. Kitts. I. Preliminary Results of the new Experimental Station, door P. E. Turner.

Bulletin Mensuelle International Colonial. Havre. 8ste jaargang, no. 76. La production bananière aux Antilles et à la Guyane en 1935.

Bulletin Imperial Institute. 34ste jaargang, no. 1. Trinidad. The chemical Composition of the Cacao tree.

International Sugar Journal. 38ste jaargang, no. 448. Sugar-cane breeding in the West Indies.

De Wereldkroniek. 9 Mei 1936, no. 2196. Het landschap van Curaçao, door mr. Cola Debrot (met foto's van L. W. J. Vermunt en J. van Balkom).

Algemeen Weekblad voor Christendom en Cultuur. 29 Mei 1936, no. 31. Wat het Bosch mij vertelde, door P. M. Legêne.

Het Vaderland. 7 Juni 1936. Ochtendblad. Een zeereis Westwaartsch Curaçao, De meest Nederlandsche kolonie, door J. Slauerhoff.

De West. 15 April 1936, no. 2930. Een contrast. De economische toestand in Suriname en in Demerara.

Idem. 20 April 1936, no. 2932. Zijn wij op den goeden weg met onze leprabestrijding? [overgenomen uit De Nederlander van 3 Maart] door dr. K. P. C. A. Cramberg.

Oost en West. Mei 1936, no. 5. De Zee rondom St. Maarten (N.W.I.) door ir. F. S. Langemeyer; Twee Nederlandsche schrijvers over de West (Hartsinck en Netscher), door Fred. Oudschans Dentz.

La Quinzaine Coloniale. 25 April 1936, no. 710. L'industrie aurifère Guyanaise en 1935, door V. Lebedeff.

Idem. 10 Mei 1936, no. 711. La forêt guadeloupeène.

De Curaçaosche Volkskrant. 30 Maart 1936, no. 656. Een Radiomonopolie op Curaçao?.

De Nieuwe Rotterdamsche Courant. 8 Mei 1936. Avondblad A. Het protest der Koloniale Staten.

Idem. 21 Mei 1936. Ochtendblad C. De te waterlating van het motorschip Koningin Emma. Het eerste schip voor de nieuwe Vaartuigendienst in Suriname.

Idem. 8 Juni 1936. Avondblad E. Door de wildernis van Zuid-Suriname. VI, door H. E. Rombouts.

De Telegraaf. 6 Juni 1936. Ochtendblad. Eerste blad. Een Stuyvesant-monument te New York, door Troubadour.

De Vakbeweging. 23 Januari 1936, no. 2. Onze Dertiende Provincie, door A. W. Yzerman.

Idem. 20 Februari 1936, no. 4. Het Vasteland van de West. Mogelijkheden voor vestiging, door A. W. Yzerman.

Idem. 16 April 1936, no. 8. In het rijke Suriname leeft een arme bevolking, door A. W. Yzerman.

Idem. 28 Mei 1936, no. II. De eilanden van de West, door A. W. Yzerman.

De Koerier. 29 October 1935. Suriname's Pater Damiaan [de oud-officier pater Felix Lemmens].

Het Zendingsblad van de Gereformeerde kerken in Nederland. Mei 1936, no. 5. Kerkbouw op Curacau (I).

Ons Suriname. Mei 1936, no. 5. De nood der Christen-gemeenten in Suriname; Uittreksel uit de jaarverslagen uit den arbeid onder de Creolen; Een merkwaardige beweging onder de Boschnegers; De Jaarrekening 1935 [ongedekt tekort *f* 113.279,88].

Ons Suriname. Juni 1936, no. 6. Jaarverslag 1935 over het Jeugdwerk der Ev. Br. Gem. in Suriname, door R. E. C. Doth: De eerste Smalklankfilm-avond op Groot-Chatillon, door J.F.; Het Zendingsmuseum [te Zeist].

De Curaçaosche Volkskrant. 24 April 1936, no. 676. L. B. Smith, door W. M. H. [vroegere consul der Vereenigde Staten van Noord-Amerika op Curaçao].

De Herrnhutter. 29 Maart en 12 April 1936, nos. 7 en 8. Schetsen uit het Bethesdaleven.

De Rijkseenheid. 17 Juni 1936, no. 38. Islas inutiles, door Emeritus [Benedenwindsche eilanden].

Nederlandsch Fabrikaat. 20 Juni 1936, no. 6. Propaganda voor het Nederlandsch Fabrikaat in Suriname.

Koloniaal Missie Tijdschrift. 15 Juni 1936, afl. VI. Het Apostolisch Vicariaat van Suriname. 24. Verzet en verweer, door fr. M. F. Abbenhuis.

Tropisch Nederland. 4 Mei 1936, no. I. Onzekerheid omtrent de grenzen van Suriname, door C. K. Kesler.

Idem. 18 Mei 1936, no. 2. West-Indische vruchten. De Advocaat, door C. K. Kesler.

Idem. 1 Juni 1936, no. 3. Bestuursregeling in de West, door C. K. Kesler.

B. BOEKEN, GESCHRIFTEN, ENZ.

Koloniale Postspaarbank Curaçao. Verslag over 1935.

Het Kinderhuis „Saron" [in Suriname]. Jaarverslag over 1935, door C. en M. van Baalen-Louweriers.

Byblad op het Gouvernements-blad van Suriname. Mei 1936. [Uitgegeven van bestuurswege. Overzicht van beschikkingen, circulaires, enz aanvangende met het jaar 1900].

Nickerie. Maandblad 1ste jaargang no. 1. [verschenen 1 Februari 1936. Redacteur-Uitgever. J. C. Hẹave. In het 2de nummer is de naam gewijzigd in *Nickerie Bode*. Verschijnt om de 14 dagen.]

Een blik in de geschiedenis der Evangelische Broedergemeente, door ds. Th. Müller. *f* 1.25.

Feestbundel 1936. [ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan van het Geneeskundig Tijdschrift voor Ned.-Indië en het 25-jarig bestaan der organisatie van den dienst der Volksgezondheid] G. Kolff en Co. Batavia C. *f* 15.— [waarin voorkomt: De Gezondheidszorg in Nederl. West-Indië, door P. H. L. Lampe.]

O. D.

[1]) Aldus eenige malen zoo geschreven.

HET VERGAAN VAN DE ZEEMEEUW IN 1825

DOOR

H. M. HULSMAN O.P

De Curaçaosche courant van Zaterdag 5 Maart 1825 verscheen met een bericht, dat op Dinsdag tevoren Z.Ms. brik de Kemphaan, gecommandeerd door den Kapitein-luitenant van Rijn vertrokken was „hebbende onder konvooi tot de Monapassaat, het Nederlandsche fregatschip de Zeemeeuw schipper J. R. Böning".

Hetzelfde blad meldde op Zaterdag 19 Maart, dat Woensdag de Kemphaan weer was teruggekeerd, maar van de Zeemeeuw werd verder niets vernomen. We kunnen ons indenken, dat dit verlies jarenlang aanleiding gegeven heeft tot allerlei vermoedens en veronderstellingen, vooral daar men hier de mening was toegedaan, welke Teenstra weergeeft in zijn in 1836 verschenen boekje, dat de Zeemeeuw het eerste goud van Aruba aan boord had.

De jaren echter hadden ook de herinnering aan dit scheepsdrama uitgewist, toen op 6 Januari 1908 in no. 45 van De Vrijmoedige het volgend artikel verscheen:

Een drama, afgespeeld op de Caraïbische zee.

Een drama, lang geleden afgespeeld op de wateren der Caraïbische zee en waarover tot nu toe een dikke sluier heeft gehangen gaf jarenlang aanleiding tot allerlei vermoedens en veronderstellingen, die, bij het lichten van dien sluier, niet juist blijken te zijn geweest.

Na lang wachten, ten einde ons gegeven woord gestand te doen, is het ons eindelijk vergund, dien sluier op te lichten en mededeelingen te doen, die veel kans geloopen hebben, voor altijd onbekend te zijn gebleven.

Het was den vierden Mei 1861. In eene der baaien van het schiereiland Guagira lag een sierlijk gebouwde, spierwit geschilderde schoener, metende ongeveer tachtig ton. Hij was slank en dobberde elegant op de zachte deining, die de Caraïbische zee

aan de noordkust van dat schiereiland veroorzaakt. Hij had twee kanonnen aan boord om, door het lossen van twee schoten, den bewoners van die kust kennis te geven, dat men handel met hen wilde drijven. Op het achterschip van den schoener zaten de kapitein en een oude zeeman, die het geweer van den kapitein schoonmaakte. Al pratende vroeg deze aan den ouden man, of het waar was hetgeen men van hem vertelde, nl. dat hij als kajuitsjongen aan boord van een zeeroover had gevaren. De oude man sloeg een wantrouwenden blik op den kapitein, doch werd weldra gerust gesteld met de mededeeling, dat hij als kajuitsjongen voor niets verantwoordelijk was, dat aan boord mocht hebben plaats gehad en zeker zelfs niet wist, met welk doel het schip waar hij aan boord was, weggezeild was.

Na veel praten en beloven ving de zeeman aldus aan. „Geef mij uw woord van eer als caballero, dat gij, zoolang ik leef, u geen woord zult laten ontvallen van hetgeen ik u ga mededeelen". Dit woord werd gegeven — en ook gehouden.

„Welnu, wij zeilden op een Zaterdagmorgen uit de haven van Curaçao met een topzeilschoener, *Beluche* genaamd, werkten op onder de kust en liepen des nachts tusschen Curaçao en Bonaire door, onzen koers noordwaarts richtende. Na verloop van drie dagen kregen wij Porto-Rico in het gezicht en bleven wij gedurende vijf dagen benoorden de Mona-passage op en neder houden. Den zesden dag werd des morgens omstreeks acht uur door den uitkijk in de mars den kapitein toegeroepen: „In het zuiden een brik in het gezicht". Onmiddellijk werd er koers gezet op de brik en, haar genaderd zijnde, een stopschot gelost. De brik zeilde door, doch een tweede schot joeg haar een kogel door het grootzeil en deed haar bijdraaien. Van boord den topzeilschoener werd daarop de boot te water gelaten. De kapitein en dertien man, allen zwaar gewapend, namen er plaats in en men roeide naar de brik toe. Aldaar aangekomen, stonden zij allen in een oogwenk op het dek van de brik, die *De Zeemeeuw* bleek te zijn, den 1sten Februari (*moet zijn Maart*) uit de haven van Curaçao naar Nederland vertrokken. Aan den kapitein van dit vaartuig werd bevolen al het goud dat hij aan boord had, onmiddellijk af te geven. Aan dat bevel geen gehoor willende geven, werd hij bedreigd opgehangen te zullen worden. Deze bedreiging deed hem besluiten het goud, dat hij op Curaçao ontvangen had en bestemd was, om naar Nederland te worden overgebracht, af te geven. Vergezeld van een der zeeroovers begaf hij zich in de kajuit en bracht weldra een kist op dek, die het bedoelde goud be-

vatte. Een verder onderzoek, door den rooverkapitein zelf gedaan, deed hem nog verscheidene zaken van waarde vinden, die alle in de boot van de *Beluche* en later aan boord gebracht werden. Dit afgeloopen zijnde, werd den kapitein van *De Zeemeeuw* medegedeeld, dat zijn schip in den grond geboord zou worden, hij met het volk de brik moest verlaten en met zijne zeilboot naar St. Domingo of Porto Rico zeilen kon. De zeilboot werd in orde gebracht en van water en provisie voorzien. Alles gereed zijnde, begaf het scheepsvolk zich in de boot en wachtte op den kapitein, een bisschop en mevrouw D., welke twee laatsten passagiers waren, om in de boot te stappen. Een vreeselijke scène had toen plaats; de rooverkapitein weigerde, mevrouw D. met de boot van *De Zeemeeuw* te laten vertrekken, welke gelast werd, onmiddellijk weg te zeilen. MevrouwD. werd met geweld in de boot van de *Beluche* gedragen en aan boord gebracht, waar haar de kajuit van den kapitein als verblijfplaats werd aangewezen. Dit alles afgeloopen zijnde, werden de vier kanonnen van de *Beluche* geladen en werd er koers gezet op de boot van *De Zeemeeuw*, die ongeveer eene mijl ver weggezeild was. Op twee honderd pas van de zeilboot genaderd, werden twee kanonnen op haar gericht en afgevuurd. Een der kogels sloeg een stuk van de voorsteven weg en een oorverdoovend geroep van „Genade! genade!" steeg uit de boot op, doch tevergeefs. Een derde en vierde schot troffen de boot midscheeps en deed haar met man en muis in de diepte verdwijnen, *De Zeemeeuw* werd vervolgens in den grond geboord, en de koers van de *Beluche* zuidwaarts gesteld. Na drie dagen bereikte zij de westkust van het eiland Bonaire, waaronder drie dagen op- en onder gehouden werd.

Mevrouw D. weigerde, behalve een kopje sago-pap, eenig ander voedsel te gebruiken. Na aldus zes dagen aan boord van de *Beluche* te hebben doorgebracht, werd haar den zevenden dag, des morgens, door den Kapitein (B. L.) een kopje sago-pap gebracht, dat hij eigenhandig had klaar gemaakt; eenige uren later stierf Mevr. D. aan hevige maagkrampen. Het lijk werd in een stuk zeildoek genaaid, eenige steenen erbij gevoegd en in zee begraven. De kanonnen van de *Beluche* werden in het ruim nedergelaten en onder de ballaststeenen verscholen. Twee dagen later zeilde de *Beluche* doodkalm de haven van Curaçao binnen. Het geroofde werd des nachts van boord gehaald en op de werf van Sjoon N. M. gelost.

Aldus verging in de diepte der Caraïbische zee de Hollandsche

brik *De Zeemeeuw*, die door het Hollandsche oorlogsschip *De Valk* (*Kemphaan*) tot in de nabijheid van de Mona-passage begeleid werd en over welker wedervaren tot nu toe nooit een helder licht heeft geschenen. De politie heeft toenmaals niets vermoed van hetgeen met *De Zeemeeuw* had plaats gehad, want zij die bij het gebeurde tegenwoordig waren, hebben als het graf gezwegen.

Vele jaren na het gebeurde met *De Zeemeeuw* vernam ik, dat op een bal het kruis, toebehoord hebbende aan den bisschop, die zich aan boord van de brik bevond, en de haarkam van mevrouw D. gedragen en herkend zijn geworden. Nu heb ik u alles medegedeeld wat ik mij herinneren kan. Herinner gij u nu steeds uwe belofte".

Indachtig aan de spreuk „Laat de dooden rusten" hebben wij zorgvuldig het noemen van namen vermeden en, getrouw aan onze belofte, eerst na den dood van den ouden zeeman besloten, zijn verhaal openbaar te maken, — een drama, dat drie en negentig (*drie en tachtig*) jaar geleden heeft plaats gehad in de nabijheid van Curaçao en hier niet bekend is.

J. H. B. G.

We hebben bovenstaand sensationeel verhaal voorzien van enkele verbeteringen tusschen ( ) in de tekst.

Ditzelfde verhaal over het vergaan van de Zeemeeuw heeft dezelfde schrijver J. H. B. Gravenhorst later nog eens beschreven, als onderdeel van een groot feuilleton in de Amigoe di Curaçao, dat begint in het nummer van 13 Juni 1914 en tot het laatste nummer van die jaargang doorloopt. Dit feuilleton heet: „*Van Curaçao naar New Orleans langs een omweg*", en speelt voornamelijk onder de Indianen van Goagira. De kapitein van het schip, Gravenhorst zelf, heet daar *Edgar* en de hoofdpersoon is een Indiaanse prinses *Humare*, waarmede hij trouwt.

In het nummer van 8 Augustus verhaalt de kapitein aan Himare de geschiedenis van het vergaan van de Zeemeeuw. Het eiland Oro in dat verhaal is Aruba; Curaçao wordt aangewezen met Z. en de brik Z.M. is de Zeemeeuw. In hoofdzaken zijn de verhalen 1 (uit De Vrijmoedige) en 2 (uit de Amigoe) hetzelfde, maar in bijzonderheden verschillen ze nog al.

Zoo lezen we in verhaal 2, dat de oude zeerob zijn historie vertelde met tranen in de oogen, uit berouw over zijn medeplichtigheid; dat het Aruba-goud voor Nederland in vaten, met zout gevuld, verborgen was, en niet door de zeeroovers gevonden werd;

dat de kapitein van de Zeemeeuw op het eerste stopschot gehoorzaamde; dat het verdere onderzoek van het schip niet door de kapitein zelf, zooals in verhaal 1, maar door twee manschappen gedaan werd. Volgens verhaal 2 werd eerst de Zeemeeuw lek gemaakt en daarna werd de zeilboot van de Zeemeeuw met 5 schoten in den grond geboord. Volgens verhaal 1 eerst met 4 schoten de zeilboot, daarna de Zeemeeuw.

Volgens verhaal 1 werd al het Arubagoud meegenomen; volgens verhaal 2 ging het mee de diepte in.

Volgens verhaal 1 werd de Zeemeeuw gepraaid op den 6en dag en bleef de Beluche 9 dagen daarna op zee rondzwalken en werd op de 7e dag Mevr. D. vermoord; volgens verhaal 2 zijn deze cijfers respectievelijk 5, 10 en 9. Verder wordt nog in verhaal 2 meegedeeld, dat de vroegere scheepsjongen later „op de Engelsche kolonies" de echtgenoot van Mevr. D. heeft ontmoet.

Een merkwaardigheid is nog, dat het verhaal van De Vrijmoedige is van 4 Mei 1861, het verhaal in de Amigoe begint op dezelfde datum van het jaar 1878.

Wie is de schrijver van deze beide verhalen?

Het is de heer Johan Hendrik Bennebroek Gravenhorst geb. op Curaçao 4 Oct. 1830 en aldaar overleden op 29 April 1919. Hij was gehuwd met Anna Gerbrecht Hellmund. Aanvankelijk zeeman en kaptein van een bark, waarmede hij geregeld reizen maakte van Curaçao naar Aruba, Goagira, Cuba enz., ging hij later wonen op zijn plantage Gasparito en werd districtsmeester. Zijn vader was Mr. Jacob Bennebroek Gravenhorst, gehuwd met Welmoet Nagel. Deze was president van de rechtbank op Curaçao en in die kwaliteit wnd. Gouverneur tijdens het verlof en na het ontslag van Jhr. Rammelman Elsevier, van 28 April 1854 tot 23 Febr. 1856, de komst van den nieuwen Gouverneur R. F. van Lansberge.

Het verhaal in Goagira (toen Gravenhorst dus 45 jaar was) is waarschijnlijk, maar dan met zeer veel fantasie, de geschiedenis van zijn wedervaren onder de Indianen van dat land.

Wat vertelt de historie van het vergaan van de Zeemeeuw?

Dit tijdvak van de Curaçaosche geschiedenis, 1816–1828, is beschreven door Mr. B. de Gaay Fortman in De West-Indische Gids van het jaar 1927. Deze vermeldt ook het vergaan van de Zeemeeuw, waar hij melding maakt van de poging door gouverneur Cantz'laar aangewend, om in het moeder-

land een afzetgebied te vinden voor het zout van deze eilanden Dit zout zou als lading kunnen gebruikt worden voor de schepen, die met bijna geen of zonder vracht naar het moederland moesten vertrekken. „Zoo werden", schrijft hij op bladz. 246, „dan als eerste zending met de *Zeemeeuw*, kapitein J. R. Bonning, het schip waarmee Niewindt de reis gemaakt had, en dat reeds zes maanden op vracht had liggen wachten, 600 vaten „Bonairesch" zout aan de „consignatie" van de heeren Crommelin en Scheidius gezonden tegen betaling van veertig stuivers Ned. het vat voor vracht. Den 1sten Maart 1825 vertrok dit schip van Curaçao onder convooi van Zr. Ms. brik *Kemphaan* tot de Mona-passage. Nimmer heeft men verder van dit schip iets vernomen, zoodat het vermoeden voor de hand ligt, dat het met man en muis vergaan of wellicht door zeeroovers genomen is".

In een noot weerlegt deze schrijver als onjuist de mededeeling van Teenstra, die als vertrekdatum 1 Mei opgeeft en dat het eerste goud van Aruba aan boord was.

Volgens het gouvernementsjournaal was het Aruba-goud, een hoeveelheid van 71 k.g. aan Van Raders meegegeven, toen deze met baron Krayenhoff op Zr. Ms. fregat van 44 stukken *Amstel* op 20 Augustus naar Nederland ging (zie Encycl. voor W. I. in v. Goud). Volgens De Gaay Fortman waren wel aan boord de weesmeester Mr. W. Webb Duyckinck en 14 militairen, wier diensttijd verstreken was.

Teenstra zegt wel, dat er enkele passagiers van Curaçao aan boord waren, maar noemt geen namen.

De Curaçaosche courant uit het jaar 1825 geeft geen ander bericht, als waarmede we dit artikel openden. Passagiers worden niet vermeld, noch lezen we van eenig verder bericht aangaande het verloren gaan van de Zeemeeuw.

Vooral dat de naam van Mr. W. Webb Duyckinck als passagier niet vermeld wordt, vinden we merkwaardig, daar we geregeld voorname passagiers vermeld vinden; maar nog merkwaardiger ia, dat we in de couranten van Dec. 1925 verschillende malen een mededeeling vinden opgenomen van de weesmeesteren G. Vos en *Mr. W. W. Duyckinck*, omtrent een verkoop als gemachtigden van een zekere Theod Vaerst.

Omtrent de aanwezigheid van een Mevrouw D(uyckinck), waarvan Gravenhorst spreekt, tasten we dan ook geheel in het duister.

Al even duister is de persoon van den bisschop. Zelfs vermoeden

we, dat hier een verwarring heeft plaats gehad van den schrijver of zegsman (de oude zeeman), doordat de Zeemeeuw op de reis naar Curaçao, waar het schip op 27 Aug. 1824 was aangekomen, aan boord had Pastoor Niewindt, den lateren bisschop en Apostolisch vicaris van Curaçao.

Gravenhorst zegt in zijn verhaal, dat dit de twee eenige passagiers waren (Mevr. D. en de bisschop), terwijl De Gaay Fortman nog spreekt van 14 militairen. Was dit laatste het geval, dan zou vermoedelijk wel anders zijn opgetreden tegen de 13 zeeroovers, dan Gravenhorst beschrijft.

Zeeroverijen waren in de dagen van de Zeemeeuw geen denkbeeldige gevaren. Mr. De Gaay Fortman schrijft in zijn reeds aangehaalde studie (bladz. 100)) „In de loop van 1822 vond de „koopman Antony Mattey in de herhaalde geweldenarijen ter „zee aanleiding, den gouverneur te vragen om lettres de marque „voor zijn schoeners *Diana* en *Anna* om die schepen tegen zee-„roovers te verdedigen en tegelijk hindernis toe te brengen aan „de schandelijke bedriegerij, welke gepleegd werd door vaartui-„gen, die zich niet ontzagen van de Nederlandsche vlag tot hun „privaat oogmerk valsch gebruik te maken. Cantz' laar weigerde „dit, omdat Nederland niet in oorlog was, wel werd Mattey toe-„stemming verleend om zijn schepen tot eigen verdediging tegen „zeeroovers te wapenen".

En verder op bladz. 245: „De handel, die niet naar het Zuiden „ging, had meermalen last van zeeroovers. De Curaçao-„sche courant van 19 Januari 1824 bracht het bericht „van de buitmaking van de golet *Dorothea* van George Curiel „onder de kust van Puerto Rico door een klein zeerooversvaar-„tuig onder de Fransche republikeinsche vlag, waarbij de geheele „bemanning op een jongen na vermoord werd.... Van toen af „verleenden herhaaldelijk de Nederlandsche oorlogsschepen con-„vooi aan koopvaardijschepen, die van Curaçao uitzeilden, tot „aan de Mona-passage.

We komen thans op de naam van den kaperkapitein, door Gravenhorst aangegeven enkel met de letters B. L.

We vermoeden, dat hiermede bedoeld zal zijn Bartholomeo Lion, ook wel Leon geschreven. Deze stierf in het jaar 1882; op welke leeftijd heb ik niet kunnen achterhalen, maar in hogen ouderdom; hij heeft de geschiedenis van de Zeemeeuw nog 62 jaren overleefd, als hij tenminste de kaperkapitein geweest is.

Hij was een Corsicaan (vergel. het franse woord Corsaire voo

zeeroover) van afkomst en heette eigenlijk Lioni. Van Carupano kwam hij op Curaçao en was familie van de Corsicanen Mattei, Agostini, Bianchi, en Blasini, die zich hier omstreeks 1820 vestigden.

Zijn naam komt echter niet voor in de schepenlijsten van De Curacaosche courant uit die dagen.

Antony Mattei, die we boven genoemd vinden in het citaat uit De Gaay Fortman, alsmede in het verhaal van Gravenhorst, waar de werf van Sjoon N. M. ongetwijfeld die van *Nanna Mattei* is, was de eerste Corsicaan, die op Curaçao kwam, en Agostini, een stamvader van sommige Curaçaosche families, geboren op Corsica in 1802, was aan hem verwant.

Of Mattei zich aan zeeroverij heeft schuldig gemaakt, valt niet uit te maken. Zeker blijkt uit bovenstaand citaat, dat zijn schoeners Diana en Anna tegen zeerovers door bewapening beveiligd waren.

Wijlen de historicus P. A. Euwens, aan wien ik talrijke aantekeningen in zake deze stof heb ontleend, stelt zich de vraag: Zou het misschien een dezer schepen (van Mattei) zijn geweest, die de Zeemeeuw heeft aangevallen?

Volgens De Curaçaosche courant van 1825 is er in die dagen geen *Beluche* uitgevaren of binnengekomen; wel vinden we in een schepenlijst, dat op 2 Maart *(1 dag na de Zeemeeuw)* de *Diana* is uitgeklaard, gezagvoerder Dominguez, met bestemming La Guaira, en op 18 Maart werd deze golet weer ingeklaard als komende van Puerto Cabello.

Eenzelfde tijd is dus dit schip buitengaats geweest als het kaperschip in het verhaal van den ouden zeeman.

We geloven, dat in het verhaal van Gravenhorst deze grond van waarheid opgesloten ligt, dat de Zeemeeuw, volgens de verklaring van een ooggetuige (de vroegere scheepsjongen) in handen van Curaçaosche kapers gevallen is.

Omtrent de nadere bijzonderheden, wie deze Curaçaosche kaper was? wie de passagiers aan boord van de Zeemeeuw waren? tasten we echter nog in het duister.

Het is mogelijk, dat de Curaçaosche archivalia, welke niet onder ons bereik maar in patria zijn, meer klaarheid brengen kunnen omtrent dit drama in de Caraïbische zee.

NASCHRIFT. De heer Hulsman geeft mij in zijn begeleidenden brief vrijheid om in bovenstaand artikel te veranderen en te

verbeteren, indien ik in de loop der jaren nadere gegevens gevonden heb. Inderdaad heb ik nog een vondst gedaan. Ik maak van deze gelegenheid gebruik, om drie punten in mijn artikel van negen jaar geleden, die pater Hulsman min of meer in twijfel trekt, met de stukken te staven.

1. Waren er wel 14 militairen aan boord van de Zeemeeuw? Hieromtrent kan geen twijfel bestaan. Het gouvernementsjournaal (Oud-archief van Curaçao enz. op het Rijksarchief, no. 242) vermeldt op 1 Maart 1825 letterlijk: „Het Nederlandsche koopvaardij schip de Zeemeeuw gevoerd door schipper J: R: Boning, aan boord hebbende de lading die vermeld staat op het hierbij, als bijlaag, gevoegde manifest La A:, is heden naar Amsterdam vertrokken, onder convooi van Z: M: brik Kemphaan tot door de mona passage; mede nemende veertien militaire manschappen van het garnizoen alhier, wier tijd van dienst geexpireerd is".

Er staat dus met zooveel woorden, dat het schip met deze lading en militairen *is* vertrokken.

2. Was toch niet het goud aan boord? Het gouvernementsjournaal vermeldt met zooveel woorden, dat het goud in Augustus 1825 aan baron Van Raders is meegegeven, toen deze met de *Kemphaan* naar Nederland ging. Tegen afdracht van dit goud mocht gouverneur-generaal Cantz'laar *f* 26.698.90 op het departement van Koloniën trekken. De Curaçaosche Courant van 11 Maart 1826 deelt mee, dat een stuk afgedragen is aan het museum te Leiden. Prof. C. G. C. Reinwardt heeft dit goud onderzocht en daarover geschreven in de Nieuwe verhandelingen der eerste klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut van Wetenschappen, Letterkunde en Schoone Kunsten te Amsterdam. De volgende zending van Curaçao naar Nederland heeft volgens het gouvernementsjournaal in 1827 met het paketvaartuig *Curaçao* plaats gevonden. Deze overeenstemming met de West-Indische Encyclopaedie lijkt mij eveneens afdoend.

3. Was mr. W. Webb Duyckinck aan boord? Ik heb in mijn oude aanteekeningen niet meer kunnen vinden, waaraan ik deze mededeeling ontleend heb. Wel vind ik in het gouvernementsjournaal op 11 Jan. 1825, dat de gouverneur-generaal gunstig beschikt op „een rekwest van Mr. W. W. Duyckink mede administreerende weesmeester en lid van het Collegie der wees- onbeheerde en desolate boedel-kamer alhier, inhoudende verzoek om zich ter genezing der kwaal waaraan hij laboreert, voor den tijd

van een jaar naar Nederland te mogen begeven", „ingaande dat verlof met den dag van zijn vertrek uit deze kolonie". Afdoend is echter iets nieuws, dat ik vond. In het Oud-archief van Curaçao no. 1235, de minuut-notulen der vergaderingen van het bestuur van de weeskamer vindt men onder dagteekening van 11 September 1826 een bericht aan den Raad van politie naar aanleiding van een verzoek van de nabestaanden van mr. W. W. Duyckinck betreffende diens nalatenschap. In dat stuk is vervat een mededeeling van den anderen weesmeester Vos over zijn waarneming van mr. Duyckincks belangen „met en zedert het vertrek naar het moederland van het Lid Mr. W. W. Duyckinck aan boord het Nederland (sic!) Schip de Zeemeeuw op primo Maart des voorgaande Jaars 1825". Maar, zal men zeggen, hoe kunnen dan nog in Dec. 1825 in De Curaçaosche courant mededeelingen voorkomen van weesmeesteren G. Vos en mr. W. W. Duyckinck als gemachtigden van Theod. Vaerst. Ook dit is te verklaren. Beide heeren waren nu eenmaal gemachtigd in hun hoedanigheid en bleven dat. Voorts was er met instemming van den gouverneur-generaal een schikking getroffen tusschen Duyckinck en Vos, inhoudende dat laatstgenoemde „buiten nadeel van" eerstgenoemde zich „alleen met de werkzaamheden van weesmeesteren zal belasten", en het is dan ook wel zeer eigenaardig, dat de notulen der vergaderingen van de weeskamer steeds vermelden, dat alle leden aanwezig zijn. Dat Duyckinck overleden was, werd eerst in den loop van 1826 aangenomen; zijn opvolger, 18 Juli 1826 benoemd, trad 1 Januari 1827 in functie. Het komt mij voor, dat de oude heer Gravenhorst, hoe spannend zijn verhaal ook is, maar wat gefantaseerd heeft; vandaar, dat hij in 1914 niet meer wist, hoe hij het in 1908 verteld had.

Amsterdam 10 Juni 1936. B. DE GAAY FORTMAN.

MUSEA IN WEST INDIË

DOOR

FRED. OUDSCHANS DENTZ

Wanneer wij een overzicht geven van de musea in West Indië, maken onze eigen overzeesche gewesten, Suriname en Curaçao, geen schitterend figuur. In Suriname bestaat geen museum; in Curaçao was er een, waarvan de inventaris voorloopig werd opgeborgen. In Britsch Guyana en op de Britsche eilanden daarentegen bestaan tal van goede musea, welke wij een voor een zullen noemen.

1. *Suriname.* In 1865 gelukte het den toenmaligen gouverneur R. F. van Lansberge den heer J. M. Janssen Eyken Sluyters te bewegen zijn verzameling opgezette inlandsche vogels, viervoetige dieren en andere naturalia aan de kolonie ten geschenke te geven, in plaats van die naar Europa te zenden. In het *Gouvernements-advertentie-blad* van 16 Februari 1865 werd hiervan melding gemaakt en tevens bekend gemaakt, dat de heeren dr. F. A. C. Dumontier, I. Sander, mr. C. J. Heylidey, mr. G. J. A. Bosch Reitz, J. M. Janssen Eyken Sluyters en F. Carstairs zich in commissie hadden gesteld, ten einde na te gaan in hoeverre men het beoogde doel — de oprichting van een museum — zou kunnen bereiken en tevens, door het daaraan toevoegen der Koloniale Bibliotheek, een inrichting van wezenlijk nut voor de Kolonie in het leven zou kunnen roepen.

Een inteekenlijst, aan de ingezetenen aangeboden, had geen goeden uitslag. In den loop van het jaar 1865 had de gouverneur uit eigen middelen een huis gehuurd, waarin het museum tijdelijk werd geplaatst. Het jaar daarna, 1866, werd het naar een der zijgebouwen van het gouvernementshuis overgebracht.

Een tweede poging, in 1867 bij het publiek aangewend, slaagde, waarop de Landvoogd zich bereid verklaarde een in twee woningen verdeeld huis in de Gravenstraat, toen aan het gouvernement behoorende, vroeger de Surinaamsche Bank, dat in bruikleen aan

de Roomsch-Katholieke Missie was afgestaan, aan de Koloniale Bibliotheek en het Museum ter beschikking te stellen.

Bij resolutie van 9 Mei 1867 no 2 werd bepaald, dat de Surinaamsche Koloniale Bibliotheek en de verzameling van voorwerpen van natuurlijke historie, door den heer Eyken Sluyters en anderen als grondslag voor een museum aan de kolonie geschonken, evenals het gouvernementsgebouw in de Gravenstraat, tot opzeggings toe aan het Surinaamsche Genootschap ter bevordering van kennis in bruikleen zouden worden gegeven.

Ofschoon de lotgevallen van Bibliotheek en Museum nauw zijn samengeweven, zullen wij trachten zooveel mogelijk alleen het laatste te behandelen, al kunnen beide onderwerpen niet geheel gescheiden worden.

Met de museumvoorwerpen werd ook de bibliotheek aan genoemd genootschap gegeven (resolutie van 29 Mei 1867, no 9). Dit genootschap, in 1867 opgericht, bleef tot 1875 bestaan. Bij de opheffing werden aan het Bestuur de bibliotheek en het museum — ten deele vroeger in bruikleen afgestaan — aangeboden en bij resolutie van 8 Februari 1867 no 1 door het Bestuur aanvaard. Onder den naam *Koloniaal museum* werden deze onder beheer van den gouvernements-secretaris geplaatst in het z.g. „logeergebouw", terwijl voor het dagelijksch toezicht en schoonhouden van de voorwerpen en van de lokalen een custos werd aangesteld. Bibliotheek en museum werden voor belangstellenden dagelijks toegankelijk gesteld van 8 tot 12 uur 's middags, alleen de Zaterdag uitgezonderd.

Het z.g. „logeergebouw", een woning op het terrein van het gouvernementshuis gelegen, was aanvankelijk, zooals de naam ook aanduidt, gebruikt voor het logeeren van gasten van den gouverneur, die te zijnen huize geen plaats konden vinden en ook woonde eenmaal de adjudant van den gouverneur in dit gebouw. Allengs veranderde het doel geheel, en werd het gebouw een passe-partout, waarin bibliotheek en museum gehuisvest werden, de Krijgsraad en de Kantonrechter zittingen hielden, huwelijken werden voltrokken en examens afgenomen.

De eerste commissarissen van de nieuwe instelling — Bibliotheek en Museum — waren de heeren J. F. A. E. van Lansberge en W. F. van Genderen.

De commissie, welke met het beheer erover was belast, werd in 1888 ontbonden en dit beheer over en de zorg voor beide en den palmentuin — een gedeelte van den tuin, by het gouvernementshuis behoorend — aan den Inspecteur voor het Onderwijs opge-

dragen bij resolutie van 26 Maart 1907 no 1769. In dat jaar werd bij resolutie van 7 December no 11631*a* bepaald, dat ook des Zaterdags de bibliotheek en museum geopend zouden zijn.

De gouverneur had intusschen bij resolutie van 21 October no 10069 een commissie benoemd tot overweging van de maatregelen tot verbetering van den ongunstigen toestand, waarin de Koloniale Bibliotheek, wat de localiteit aangaat, verkeert en daarvan verslag uit te brengen, vergezeld van de noodige voorstellen. In die commissie werden benoemd als lid en voorzitter de waarnemend Inspecteur voor het Onderwijs J. J. Heilbron, tot lid en secretaris Fred. Oudschans Dentz, tot leden de heeren W. L. Loth, gouvernementslandmeter, ds. H. Buiskool, E. B. J. Luitink, directeur van de Hendrikschool, en C. R. Frowein, zendeling van de Evangelische Broedergemeente, aan wien bij beschikking van 21 November d.a.v. eervol ontslag gegeven werd.

In hun op 17 Maart 1908 uitgebracht verslag gaf de commissie te kennen, dat een degelijke reorganisatie van beide instellingen dringend noodig was; de boekerij eischte meer plaats, zoodat in het gebouw voor het museum geen ruimte meer overbleef. Een onderzoek had aan het licht gebracht, dat de verzameling, welke met den naam museum bestempeld werd, gering was, onbeteekenend en in een zoodanigen staat van verval, dat zij slechts weinig nut kon stichten. Bezoekers trok zij niet De geheele verzameling opgezette dieren was zeer verwaarloosd. Op den zolder trof men een hoeveelheid afgekeurde en reeds tot vervuiling overgegane dieren aan. De toenmalige custos was door ouderdom en lichaamszwakte niet bij machte behoorlijk toezicht en zorg aan beide verzamelingen te geven. En, hoe ongaarne ook, de commissie moest na ampele besprekingen in overweging geven, waar de boekerij een zeer waardevol bezit was en het belangrijkste van de twee, het koloniaal museum als zoodanig op te heffen en het goede daarin aanwezig te redden. De beste plaatsen ter bewaring van de doozen met schelpen, de boschnegervoorwerpen, de gedetermineerde gesteenten — een geschenk van het geologisch-mineralogisch museum te Leiden —, bleek de Hendrikschool en andere enkele scholen te zijn, waar zij onder behoorlijk toezicht zouden komen.

De gouverneur hief bij beschikking van 16 Mei 1908 het museum op en volgde ook verder de voorstellen van de commissie.

In dat zelfde jaar werd een Schoolmuseum gesticht door de Vereeniging tot Bevordering van het Onderwijs, welk museum op 26 Maart geopend werd. Daarheen werd een belangrijk ge-

deelte van den nog bruikbaren inventaris van het Koloniaal Museum overgebracht, naar men meende, voor ondergang bewaard en daaraan een veilige en nuttige bestemming gegeven.

Schoolmuseum. Een en twintig jaren heeft dit Schoolmuseum bestaan. Het was vele jaren goed behuisd in de bovenverdieping van de Emmaschool, waarin ook de boekerij en de leeszaal van de Vereeniging waren ondergebracht. De verzameling had zich geleidelijk uitgebreid.

Maar de belangstelling verflauwde en het museum verliep. Den 19den April 1929 bevatte *De West* het sober berichtje, dat de algemeene vergadering van de Vereeniging tot Bevordering van Onderwijs besloten had het schoolmuseum te liquideeren. Dat dr. H. D. Benjamins, de gewezen Inspecteur voor het Onderwijs [1]), die reeds noode het Koloniaal museum had zien opheffen tijdens zijn verlof in 1907 hier te lande, was opgeschrikt, lag voor de hand. Hij schreef in het Koloniaal Weekblad van 30 Mei 1929, dat hij het een wandaad noemde, waartegen hij ondanks zijn pogingen, bij den minister van Koloniën aangewend, om dezen ongedaan te maken, niets vermocht. Want „wat nu met de liquidatie bedoeld wordt is ons niet duidelijk" schreef hij. „De hier bedoelde voorwerpen zijn niet het eigendom van de vereeniging en zij mag daarover niet beschikken. Zij moet die weer ter beschikking van het Gouvernement stellen [2]), dat deze moet opbergen tot de tijd aanbreekt, dat men tot de stichting van een museum kan overgaan, zooals Britsch-Guyana er een bezit. Misschien bedoelt men dat met de „liquidatie". Publieke verkooping van de voorwerpen zou grooter vandalisme zijn, dan men in 1908 beging".

Die verkoop heeft inderdaad op 5 Februari blijkens advertentie in *De West* van 31 Januari 1930 no 2128 plaats gehad door den vendumeester D. E. Brandon, die „Aiquars, [3])onderwijzers, zoowel schoolhoofden als niet hoofden, kooplieden, ambtenaren, boeren en burgerlui" tot deze bijzondere veiling uitnoodigde!

Wij zullen verder de sluier werpen over deze tragische geschie-

---

[1]) Dr. Benjamins betitelde zich zelf als inspecteur *voor* het Onderwijs, terwijl zijn latere collega in Curaçao inspecteur *van* het Onderwijs wordt genoemd.

[2]) De opmerking van dr. Benjamins was volkomen juist. Is er een grondig onderzoek ingesteld naar de herkomst van de verkochte voorwerpen? Hetgeen niet het eigendom der vereeniging was, maar bij opheffing van het Koloniaal Museum veilige huisvesting had gevonden in het Schoolmuseun. kon bezwaarlijk verkocht worden.

[3]) Dit woord staat aldus in de advertentie.

denis, welke zeker geen hoog denkbeeld van de intellectueele gesteldheid van Suriname heeft gegeven, maar toch is het nuttig haar aan de vergetelheid te ontrukken, en over te gaan tot een tweede, evenmin verkwikkelijke, geschiedenis, nl. die van Curaçao, welke wij aan de welwillende mededeeling van den inspecteur van het Onderwijs aldaar, den heer H. J. Schroeder, danken.

2. *Koloniaal- en schoolmuseum op Curaçao 1904—1931.*

De Curaçaosche Maatschappij tot bevordering van Landbouw, Veeteelt, Zoutwinning en Visscherij hield op 23, 24 en 25 Mei 1904 in de lokalen der Hendrikschool te Willemstad op Curaçao en op de aangrenzende terreinen eene tentoonstelling. Voorzitter dezer vereeniging was toen de heer H. H. R. Chapman, Secretaris de heer G. B. Dussel.

De toenmaligen Gouverneur Jhr. De Jong van Beek en Donk opende de tentoonstelling, waaraan feestelijkheden verbonden waren met eene rede, waarin reeds de gedachte naar voren kwam, „dat uit deze tentoonstelling geboren zou kunnen worden een kleine permanente tentoonstelling van hetgeen daartoe geschikt wordt bevonden, om bij voortduring de talrijke ons eiland bezoekende vreemdelingen op de hoogte te kunnen stellen en houden van onze producten".

Deze gedachte is verwerkelijkt en uit de tentoonstelling is eene permanente tentoonstelling, voortgekomen welke ondergebracht werd in een der lokalen van de Hendrikschool aan het Hendrikplein te Willemstad op Curaçao. De verzameling omvatte voorwerpen van huishoudelijk gebruik op Curaçao, zaden, visschen, voortbrengselen van Curaçaosche nijverheid (o.a. stroohoeden), mineralen en gesteenten.

Bij G.B. van den 7den Januari 1905 werd de verzameling als gouvernementsinstelling aanvaard en de heer G. B. Dussel als conservator aangesteld. Zij werd langzamerhand Koloniaal- en Schoolmuseum genoemd.

In 1908 werd er eene verzameling geschenk-exemplaren van school- en andere boeken, en catalogi op het gebied van onderwijs aan toegevoegd.

In de jaren 1908–1916 werd de collectie, die zich in een druk bezoek, zoowel van inwoners als van vreemdelingen, mocht verheugen,uitgebreid met gesteenten, visschen, een opgetuigden schoener en Surinaamsche houtsoorten.

In het jaar 1916 trad als conservator van het museum op de heer L. W. van Eps, die tot het jaar 1924 bijzondere zorg aan het museum besteedde.

In 1917 werd de afdeeling Boekerij overgebracht naar het kantoor van den Inspecteur van het Onderwijs en daar verder beheerd, tot zij in 1920 bij de oprichting van de Gouvernements-Boekerij en Openbare Leeszaal daarin werd opgenomen. Bij G.B. van den 22sten October 1917 No. 840 werd ook het beheer en het toezicht van het Koloniaal en Schoolmuseum opgedragen aan dezen Inspecteur van het Onderwijs.

Reeds in de jaren na 1920 begon, tegelijk met den opbloei van Curaçao, de belangstelling in het Schoolmuseum te verflauwen. Gedacht werd aan overplaatsing naar de Inspectie van het Onderwijs om het museum geheel te vereenigen met de intusschen tot stand gekomen Openbare Gouvernements-boekerij en leeszaal. Van dit voornemen moest worden afgezien, daar de boekenvoorraad ter Inspectie van het Onderwijs zoodanig toenam, dat er weinig beschikbare ruimte overbleef.

Hierbij kwam nog, dat de verzameling langzamerhand, doordat vele tentoongestelde voorwerpen den invloed van het tropisch klimaat ondergingen, hare aantrekkelijkheid verloor. De onmogelijkheid om op Curaçao na den dood van den heer Van Eps in 1924 een geschikten conservator te krijgen, zoomede de omstandigheid, dat in de jaren, voorafgaande aan 1925, teneinde eene sluitende begrooting te krijgen op alle uitgaven bezuinigd werd, en derhalve het museum niet werd uitgebreid, waren mede oorzaak, dat de belangstelling voor het schoolmuseum en ook zijne belangrijkheid in dalende lijn gingen. In de jaren 1927 en 1928 was het aantal bezoekers zoo gering, dat er geen bezwaar in gezien werd, toen er in 1928 plaatstekort aan de Hendrikschool ontstond, de lokaliteit van het museum in gebruik te nemen en de voorwerpen voorloopig in kasten op te bergen in afwachting van de bestemming, die er aan ware te geven.

In 1931 werden nieuwe vitrines aangemaakt en de nog geschikte voorwerpen daarin tentoongesteld. Zij werden krachtens G.B. van den 16den Juli 1932 No. 811 in den inventaris der Hendrikschool opgenomen en onder de zorg van het hoofd dier school geplaatst.

Van de musea in Britsch West Indië (waaronder Bermuda en Britsch-Guyana begrepen zijn) zijn van die op de 12 plaatsen, welke wij achtereenvolgens in alphabetische volgorde willen behandelen [1]), slechts die van Georgetown in Britsch-Guyana en

[1]) Wij raadpleegden o.a. hierbij het rapport van de heeren F. A. Bather, M.A., D.Sc., F.R. S. en T. Sheppard, M.Sc., F.G.S., F. S. A. Scot., die in begin 1933 een studiereis door West-Indië maakten in op-

Kingston op Jamaica van beteekenis. Daarbij zou dat van Port of Spain op Trinidad genoemd kunnen worden, indien gebouw en inventaris niet in 1920 door brand vernield waren.

De musea in Britsch West Indië zijn niet alle op zich zelf staande gebouwen. Op sommige plaatsen zijn zij in de bibliotheken gehuisvest, hetzij in vitrines geplaatst in zalen, waar men ruimte heeft (St. Lucia, St. Vincent, Grenada), hetzij in daarvoor bestemde gedeelten (Bermuda, Bahamas, St. Kitts, Antigua). In sommige plaatsen maken ze min of meer een zelfstandig deel uit van een instelling, zooals te Kingston van het „Jamaica Institute", in Georgetown van de „Royal Agricultural Society of British Guiana", in Port of Spain van het „Victoria Institute", op Barbados van het „Codrington College". Dan zijn er musea, welke in afzonderlijke gebouwen zijn ondergebracht, die men zelf als een deel van het museum kan beschouwen. Dergelijke historische gebouwen zijn er b.v. op Antigua, Bermuda, Bahamas, St. Kitts. Dominica bezit een museum in een speciaal voor het doel opgericht gebouw.

1. *Antigua.* Hier vindt men 2 musea. *a.* dat te St. Johns in de openbare leeszaal en *b.* de Old Naval Dockyard met Museum.

a. In 1929 begon de gouverneur van de Leeward eilanden het museum te St. Johns, dat in een gedeelte van de leeszaal werd onder gebracht in vitrines, omvattende enkele weekdieren, schelpen, insecten, Caraïbische en Arowaksche steenen werktuigen en aardewerk, enz.

b. De Engelsche haven met de oude marine scheepswerf, waar Nelson zijn schepen in 1784–7 herstelde, werd door de marine tot 1889 gebruikt. Toen nam het koloniaal gouvernement het terrein over met de gebouwen, welke door de zorg van den gouverneur sir Reginald St. Johnson werden hersteld. Het admiraalshuis bevat tal van voorwerpen, op Nelson betrekking hebbend, meubelen kaarten, portretten enz. Oude kanonnen en ankers vormen een openluchtmuseum.

2. *Bahamas.* *a.* Het museum te Nassau werd tegelijk met de bibliotheek in 1847 gesticht en beiden verhuisden naar hun tegen-

---

dracht van de Carnegie Corporation te New-York; het verslag verscheen in druk met een Directory bij de Museums Association, Chaucer House, Malet Place, Londen, W.C.I., 1933.

Ook vonden wij eenige bijzonderheden in The Pocket Guide to the West Indies, door sir Algernon Aspinall, 8ste druk, 1935.

woordige huisvesting in 1879. Het museum is een bescheiden instelling, die nog weinig van opvoedkundige waarde bevat. Plannen, gedurende de driehonderdjarige herdenking in 1929 gemaakt tot verbetering en uitbreiding, moesten opgegeven worden tengevolge van den orkaan, welke groote schade aanrichtte, maar enkele belangstellende inwoners zijn nog steeds doende de plannen te trachten te verwezenlijken.

b. De oude forten Charlotte, Montagu en Fincastle op het hoofdeiland New-Providence zijn na het vertrek van de uitgezonden garnizoenen in 1891 zooveel mogelijk hersteld om tot openluchtmuseum te dienen.

3. *Barbados. a.* De gift van Andrew Carnegie voor de stichting van een openbare leeszaal, welke in 1906 geopend werd, was oorspronkelijk eveneens bestemd voor de stichting van een museum, maar van dit laatste kwam niets. In de Wetgevende vergadering van 7 Mei 1929 kwam het museum andermaal ter sprake en werd een bedrag van £ 250.— beschikbaar gesteld voor den aankoop van de particuliere verzameling van Revd Canon N.B. Watson op voorwaarde, dat een even groot bedrag door particulieren zou worden bijeengebracht en een goede huisvesting worden verkregen. Eerst in 1933 werd het plan verwezenlijkt. De gouverneur keurde de ingediende plannen op 31 Mei van dat jaar goed en als voorloopig museum-gebouw werd van 1 November 1933 af de oude militaire gevangenis nabij de hoofdplaats Bridgetown aangewezen [1]). „The Barbados Museum and Historical Society" heeft reeds een belangwekkend driemaandelijksch tijdschrift uitgegeven [2]).

b. Het Codrington [theologisch] College op het eiland, door een gouverneur-generaal in 1710 nagelaten en bestaande uit 2 oude suikerplantages, bezit een museum, dat niet voor het publiek open is, maar op aanvrage bezichtigd kan worden. Het bevat tal van Arowaksche en Caraïbische voorwerpen, documenten en oudheden van het eiland.

4. *Bermuda. a.* The Bermuda Natural History Museum te Hamilton, de hoofdstad van het eiland, werd op initiatief van den gouverneur sir William Reid in 1843 gesticht, toen de Wetgevende vergadering op 1 Juli een besluit nam, waarbij den beheerders van de Openbare leeszaal werd opgedragen de museum verzameling in een der zalen te huisvesten. Het waren voornamelijk voort-

---

[1]) 8 Mei 1934 is het museum voor het publiek opengesteld.

[2]) The Journal of the Barbados Museum and Historical Society. Een driemaandelijks verschijnend tijdschrift, dat uitkwam November 1933.

brengselen van andere landen en kunstvoorwerpen, òf geleend door de eigenaars òf aangekocht met door het Bestuur toegestane fondsen. In 1902 werd de Bermuda Natural History Society opgericht met het doel „of promoting research into the Natural History of these Islands, and of establishing and maintaining a Museum of Natural History and an Aquarium". In datzelfde jaar 1902 werd een nieuwe Museumverordening in het leven geroepen. Het gouvernement huurde het aantrekkelijke gebouw „Par-la-Ville" in Queen-Street van het gemeentebestuur van Hamilton om het te gebruiken als Openbare leeszaal en tijdelijk Museum van Natuurlijke Historie. Het is open van I0 tot 4 uur behalve op Zondag .

b. De Historical Society Musea te Hamilton en St. George.

Het Historisch genootschap te Hamilton en St. George hebben ieder een museum. Het eerste is in een huis in Frontstreet dicht bij het centrum der stad. Een commissie, die voor de rente van hypotheek borg stond kocht huis en terrein voor £ 1800. Enkele bijdragen werden geschonken. De vereeniging telt 100 leden. Heerenleden betalen een pond, damesleden 15 shillings per jaar. Het museum, dat voor een shilling toegankelijk is, is open van 10 tot 1 en van 2 tot 5 uur, behalve op Zondag. Het museum bevat schilderijen, kaarten, platen, oud huisraad, glas en porcelein, zilver uit den ouden tijd van Barbadiaansche families.

Het tweede museum, dat te St. George, is gehuisvest in een huis, dat bekend staat als City Hall, maar geen betrekking heeft met de municipaliteit. Het werd een paar jaar geleden gekocht voor £ 500, bijeengebracht uit giften van £ 25. Het herstellen van het gebouw kostte eveneens £ 500, een bedrag, dat grootendeels bijeenkwam door de opbrengst van een in 1931 gehouden historische optocht. De jaarlijksche bijdrage is 5 shillings, doch de inkomsten komen voornamelijk uit een collectebus. Het museum is open van 10 tot 6 in den zomer en van 10 tot 5 in den winter, behalve op den Zondag. Er is een bestuur van 5 leden en een curator. Vier dames treden bij toerbeurt als toezichthoudster op. Ieder jaar houdt de vereeniging een historische tentoonstelling, waarvoor oude families op het eiland inzendingen leenen. In dien tijd slapen een of twee mannen voor bescherming in het gebouw. In beide musea hebben schoolkinderen vrijen toegang.

Het gouvernements-aquarium in het dorp Flatts heeft veel bekijks. De toegang is 2 shillings. Het staat onder deskundig beheer. Van de opening af, in Februari 1928, tot 9 April 1933 waren 102587 bezoekers geregistreerd.

Het Agricultural Experiment Station te Hamilton heeft bovendien nog een verzameling insecten.

5. *Britsch Guyana.* Het British Guiana Museum te Georgetown, de hoofdstad van het land, is een van de beide belangrijke musea in de Engelsche West-Indiën (nl. met dat van Jamaica). In 1844 werd the Royal Agricultural and Commercial Society of British Guiana gesticht, maar het duurde tot 1897 voordat mr. (later: sir) Everard im Thurn het museum in het leven riep, waarvan hij de eerste curator werd, opgevolgd door James Rodway [1]), H. Quelch, dr. Walter E. Roth en Wilson Minshall.

Museum, boekerij en leeszaal zijn stichtingen van de vereeniging.

Het museum werd bestuurd door een speciale commissie uit de vereeniging. Het gouvernement schonk een subsidie. Vooral Rodway en Roth hebben zeer veel voor het museum gedaan. Roth werkte er halve dagen (voor een mager salaris) en het overige deel van den dag in het gouvernements-archief. Het museum is sedert de stichting gehuisvest in het gebouw van de R.A. & C. Society, hoek Water- en Ross Streets. Het gebouw is onaantrekkelijk en onvoldoende voor de groote en waardevolle verzameling. Men vindt er de vogels van Britsch Guyana, meestal opgezet. Een 4 tot 5000 vogelhuiden worden in laden bewaard. Zij zijn alle gecatalogiseerd en worden tweemaal per jaar gereinigd. Er zijn eenige uitgestorven specimina bij. Voorts gewervelde dieren, insecten, in 120 vitrines geborgen, gesteenten, houtsoorten, gekleurde modellen van vruchten, steenen werktuigen van Indianen, zaden, Indiaansch aardewerk en versierselen, manden, hoeden enz. van vlechtwerk. Uit de geschiedenis der kolonie vindt men er platen, foto's, teekeningen, oudheden, oorlogsherinneringen enz. De toegang is vrij. Het museum is open Maandag en Dinsdag van 10 tot 4 uur, Vrijdag van 10 tot 5 uur en Zaterdag van 10 tot 2 uur. Op Zon- en feestdagen is het gesloten, waartegen, evenals tegen de late uren van opening, al herhaaldelijk in de pers bezwaren zijn gemaakt. Lezingen en tentoonstellingen in verband met het museum worden van tijd tot tijd gehouden. Een reorganisatie van het museum is thans op komst.

De verordening van 1908 inzake de Carnegie Public Library geeft het bestuur machtiging te zorgen voor „a collection of exhibits indicative of the resources of the Colony and its industries at their various stages". Als gevolg daarvan heeft de Car-

---

[1]) Zie de W.I. Gids van Juni 1927, Jaargang IX, blz. 67 vlgg.

negie Corporation een som van $ 20.000 geschonken voor de uitbreiding van het gebouw van de Openbare leeszaal, ten einde huisvesting te krijgen voor het museum, gesticht, gehuisvest en onderhouden door de R.A. & C. Society. Na vele jaren subsidie te hebben geschonken heeft het gouvernement dit thans ingetrokken en daardoor was het bestuur der vereeniging niet in staat het museum langer aan te houden. In een vergadering van 29 Januari 1934 heeft het besloten het museum in bruikleen over te doen aan het gouvernement, dat de verplichting op zich zal nemen het uit te breiden en te onderhouden. De overdracht heeft plaats gehad en het zal, zoodra de uitbreiding van het gebouw van de Openbare leeszaal met fondsen van de Carnegie Foundation is voltooid, worden overgebracht [1]). Na den dood van dr. W. E. Roth is in Oct. 1934 Wilson Minshall, voorheen redacteur van de Daily Chronicle en secretaris van de Tourist Committee „supervisor" geworden (een curator is blijkbaar nog niet gevonden).

In het kantoor van den Commissaris van Land en Mijnen wordt voorts een verzameling gesteenten aangetroffen, afkomstig van vroegere expedities (waaronder die van sir James Harisson). Het Landbouwdepartement bezit nog een verzameling insecten en planten.

6. *Dominica*. In de hoofdstad van dit Bovenwindsche eiland, Roseau, is het Victoria Memorial Museum, gesticht in 1931, toen door het bouwen van de nieuwe Carnegie Library in de Victoria Memorial Gardens, het oude gebouw van de Library beschikbaar kwam. Een comité van particulieren voert het beheer. Het gouvernement, dat per jaar £ 30 bijdraagt in de kosten van onderhoud, benoemt dit comité van directeuren tot een Board of Trustees. Het gebouw en erf behooren aan het gouvernement, dat voor het onderhoud slecht zorg draagt. Men treft in het museum aan monsters van grondsoorten van het eiland, hout, zaden en vruchten, ongewervelde dieren, huiden en eieren en opgezette vogels. Een bijzondere attractie is een exemplaar van een stormvogel (Pterodoma hesitata), op Dominica als de Dioblotin bekend, welke men zeventig jaren lang uitgestorven waande, totdat het dier na een storm op het eiland werd gevonden. Men beweert, dat er slechts 5 exemplaren van bestaan. Verder herbergt het museum een 300-tal steenen werktuigen van Caraïbisch en Arowaksch maaksel en een fraaie postzegelverzameling. Het museum is van particuliere giften afhankelijk.

[1]) West India Committee Circular, 5 Maart 1934, no. 925.

7. *Grenada.* In de hoofdplaats St. George's is een museum in de Openbare leeszaal, welks beheer ook over dit museum gaat. Het is geborgen in een kamer boven een pakhuis en slecht gehuisvest. De inhoud bestaat uit vogels van het eiland, eenige oude kaarten, foto's en eenige Caraïbische werktuigen. In den Botanischen tuin is een herbarium en zoölogische verzameling, welke met eenige particuliere goede verzamelingen een goed geheel zouden vormen, indien er een behoorlijk gebouw beschikbaar was. Ofschoon het Bestuur daartegenover zeer sympathiek staat, laat de armoede van het eiland uitvoering van deze plannen niet toe.

8. *Jamaica.* Het museum in de hoofdstad van Jamaica, Kingston, behoort aan het Institute of Jamaica for the Encouragement of Literature, Science and Art. Dit lichaam was de opvolgster van de Jamaica Society, in 1830 opgericht, die het eerste museum van natuurlijke historie in het leven riep. In 1843 vereenigden zich de verschillende landbouwvereenigingen op het eiland tot een General Agricultural Society of Jamaica, terwijl in 1854 de Royal Society of Arts werd gesticht. Ook deze twee smolten in 1864 samen onder den naam The Royal Society of Arts and Literature, waarvan de toenmalige gouverneur van het eiland voorzitter werd. Deze vereeniging, ondersteund door vrijwillige bijdragen, had een subsidie van het gouvernement van £ 150.—. Toen dit onvoldoende bleek, werd de vereeniging in 1873 gelikwideerd en de verzameling aan het Bestuur overhandigd en tezamen met de specimina, bijeengebracht door de in 1860 en 1866 ondernomen geologische opnemingen, opgeborgen onder de zorg van den gouvernements-scheikundige. In 1879 werd het Institute van Jamaica gesticht met het doel een leeszaal, boekerij en museum in te richten, lezingen te organiseeren enz. Aan dit Instituut werden, behalve de Openbare leeszaal in Date Tree Hall, al de verzamelingen geschonken. In 1895 richtte men een tweeverdiepingsgebouw op ten behoeve van de artikelen van natuurlijke historie ten noorden van Date Tree Hall, terwijl de geschiedkundige verzamelingen in het oude gebouw bleven. Toen kwam in 1907 een aardbeving, welke Date Tree Hall verwoestte en de muren van het gebouw van het museum van natuurlijke historie scheurden. Vier jaren lang heeft men daarna de verzamelingen in een pand in Orange Street gehuisvest. De beschikbare fondsen lieten slechts het bouwen van een nieuw gebouw op de puinhopen van Date Tree Hall toe. In November 1911 was dit gebouw gereed en de opening van het Instituut had 6 Januari 1912 plaats.

De zoölogische, geologische, botanische en archeologische

verzamelingen, ook de ornithologische, worden als rijk en belangrijk beschreven, terwijl ook de geschiedkundige afdeeling veel waardevols bevat aan platen, foto's, voorwerpen uit den slaventijd, antiquiteiten, documenten en Arowaksch snijwerk. De meeste aandacht wordt aan de boekerij besteed, niet aan het museum, dat geen eigenlijke curator heeft. Het Instituut houdt van tijd tot tijd tentoonstellingen en lezingen. Het museum is kosteloos te bezichtigen van 9 tot 5 uur op weekdagen. Er is blijkbaar nog veel werk te doen om de verzameling goed tot haar recht te doen komen.

In Spanish Town, 13 mijl van Kingston, de eerste Britsche hoofdstad is als merkwaardigheid „Kings House", de vroegere woning van den gouverneur, in 1762 gebouwd en door den brand van 1925 gedeeltelijk verwoest.

9. *St. Lucia*, een der Benedenwindsche eilanden. In de hoofdstad Castries werd in 1847 een bibliotheek gesticht met de bedoeling daaraan een museum te verbinden. Het voornaamste in het museum is een verzameling van lokale natuurlijke historie,door een planter geschonken. Deze „Kennaway verzameling" is in de Openbare leeszaal geborgen. De omvang is klein.

10. *St. Christopher*, een der Bovenwindsche eilanden, beter bekend als St. Kitts, heeft in de hoofdstad Basseterre een verzameling, in 1929 begonnen, welke in de Openbare leeszaal is ondergebracht en bestaat uit Caraïbische steenen werktuigen, oude kaarten, platte gronden, platen, een grafzerk van de Cunningham familie met wapen en het jaartal 1733 en enkele militaire zaken. De leeszaal (museum) is open op weekdagen van 9 tot 5. Dit museum is voor de beide eilanden St. Kitts en Nevis.

Tien mijlen van Basseterre is het oude fort Brimstone Hill, het „Gibraltar van West-Indië", dat ontmanteld is. De gebouwen zijn hersteld, en met oude wapens en andere herinneringen is het als een openlucht-museum te beschouwen. Het gouvernement draagt jaarlijks voor onderhoud een bedrag bij.

11. *St. Vincent*, een der Benedenwindsche eilanden, heeft in de hoofdstad Kingston een museum in de Carnegie Openbare Leeszaal, welke in 1909 geopend werd.

Men vindt in dit museum een fraaie verzameling Caraïbische steenen werktuigen, wapens, monsters van producten van het eiland en een goede uitstalling van sea eiland katoen, door het departement van den Landbouw ingericht.

12. *Trinidad en Tobago*. Het Victoria Institute in de hoofdstad Port of Spain, in 1887 gebouwd als een herinnering aan koningin

Victoria's jubileum, was bestemd als een wetenschappelijke instelling met een museum. Het museum is in 1889 begonnen met een verzameling fauna van de kolonie. Later werden er archaeologische verzamelingen aan toegevoegd. Het gebouw brandde in 1920 af en werd tusschen 1923 en 1926 herbouwd en onder de contrôle van de Board of Industrial Training geplaatst, welke aan het Onderwijsdepartement is verbonden.

In 1927 vatte men het plan voor een museum weer op. Uit een legaat werd het traktement van een curator bekostigd, die ook benoemd werd, maar, aangezien er eind 1928 nog niets was begonnen, nam hij ontslag. In 1931 werd de Trinidad Field Naturalist Club verzocht fauna en flora voor het museum te verzamelen en dus een begin te maken. Er bestaat een „Museum Committee, Royal Victoria Institute and Field Naturalists' Club". Er is nog steeds geen nieuwe curator en al het werk wordt vrijwillig door leden van de club verricht. Het museum bevat geologische, botanische, zoölogische verzamelingen, producten des eilands en enkele platen en foto's. Het is op werkdagen geopend van 9 tot 4 uur op Zaterdag van 9 tot 12.

In het departement van den Landbouw, bij den Botanischen tuin gelegen, is een uitstekend verzameld herbarium, gerangschikt naar het systeem van Kew. Er bestaan plannen voor de stichting van een museum voor hygiëne.

Het Imperial College of Tropical Agriculture te St. Augustine, een vroegere suikerplantage, bezit een groote verzameling preparaten van plantenziekten, insecten, grondmonsters, diagrammen enz.

In de Carnegie Openbare leeszaal te San Fernando, de tweede plaats op het eiland, is gelegenheid geschapen voor een museum, maar nog niets tot stand gebracht. In het plaatsje Pointe- à Pierre waar de olie maatschappij „Trinidad Leashold Ltd" is gevestigd, is een eerste klas geologische verzameling voor studie doeleinden.

Ook op het onderhoorige eiland Tobago is in het plaatsje Scarborough de gelegenheid een Openbare Leeszaal en museum te vestigen nog niet verwezenlijkt.

IN MEMORIAM PROF. E. VON HORNBOSTEL

DOOR

JHR. L. C. VAN PANHUYS

Op 28 November 1935 is te Cambridge in Engeland overleden Erich Maria von Hornbostel, de groote, geleerde muziekkenner, die o.a. dr. Herskovits heeft bijgestaan met de bewerking van door den laatsten in Suriname op wetenschappelijke wijze opgenomen liederen. Het is te hopen, dat het dr. Herskovits spoedig zal mogen gelukken om de uitkomsten van dat musicologisch onderzoek naar in het Zuid-Amerikaansche gebiedsdeel bij beschaafden en onbeschaafden verzamelde volksmelodieën openbaar te maken.

Prof. v. H. stamde van vaderszijde uit een oude (oorspronkelijk Hannoveraansche adellijke) familie; hij werd in 1877 te Weenen geboren en promoveerde er in 1900 tot Dr. phil. Te Berlijn stelde hij zich onder leiding van den hoogleeraar Stumpf; hij hield zich daar o.a. bezig met toonpsychologisch onderzoek en legde met prof. S. den grondslag voor een phonogrammenarchief, dat van 1906 af, toen hij juist was teruggekeerd van een muziekwetenschappelijke studiereis onder de Pawnee-Indianen, uitsluitend verder door hem werd verzorgd en dat, onder zijn leiding, uitgroeide tot de rijkste en beste verzameling van exotische muziek ter wereld. Van zijn Amerika betreffende verhandelingen worden hier vermeld: *Phonographierte Indianer-Melodien aus Britsch Columbia* (in Boas Anniversary Vol. 1906); *Ueber einige Panpfeifen aus Nordwestbrasilien* (in Th. Koch-Grünberg, Zwei Jahre unter den Indianern, 1910); *Zwei Gesänge der Cora Indianer*, I. *Melodien und Formanalysen* (in K. Th. Preuss, Die Nayarit-Expedition, 1912); *Musik der Makuschi, Taulipàng und Yekuana* (in Th. Koch-Grünberg, Vom Roroima zum Orinoco, Bd. III, 1923). Van zijn artikelen over Afrika noem ik *African Negro-Music* (in „Africa" I, 1928); van die over Indië *Gesänge aus Seram* (*Molukken*) (in O. D. Tauern, Patasiwa und Patalima, 1918). Het laatste met eenige voorliefde, omdat ik destijds daarvan een lied, tekst

met notenschrift, heb overgenomen in een artikel (31 blz.) over wetenschappelijk onderzoek op Seran en over het boek van dr. Tauern, in het tijdschrift van het Kon. Ned. Aardrijkskundig Genootschap, weinig vermoedende dat ik vele jaren later nog eens met prof. von Hornbostel in briefwisseling zou komen.

Dr. (Mr.) Jaap Kunst, die mij door de welwillende toezending van een overdruk van zijn artikel „Bij den dood van Erich von Hornbostel", in het Januari-nummer 1936 van het Orgaan der Federatie van Nederlandsche Toonkunstenaars-vereenigingen, waarvan de secretaris, dr. K. Ph. Bernet Kempers te Amsterdam Harmoniehof 22[1] gevestigd is, in staat heeft gesteld dit in memoriam te schrijven, wijst voorts op een aantal meer principieele en samenvattende artikelen, die de overledene deed verschijnen, zooals *Musik der Naturvölker* (in Meyer's Gr. Konversations-lexicon, 1912); *Vorschläge zur Transkription exotischer Melodien* (in Sammelb. der I. M. G. XI, 1909); over *Systematik der Musikinstrumente* (in het Z. für Ethnol. 1914); over *Musikalische Tonsysteme* (in Geiger und Scheel, Handbuch der Physik, Bd. VIII, 1927) en nog vele andere. Tot zijn werk behooren tal van boekbesprekingen, welke in sommige gevallen uitgroeiden tot zelfstandige, boeiende verhandelingen met rijken inhoud, b.v. over *American Negro-Songs* (div. auteurs, in The Internat. Review of Missions, Vol. XV, No. 60, 1926). Men dankt hem ook de samenstelling van en een gedegen commentaar op door C. Lindström A. G. onder den titel „Musik des Orients" uitgegeven verzameling gramofoonplaten van exotische muziek, welke het Westen eindelijk de oogen opende voor de bekoring en schoonheid, c.q. de merkwaardigheid, o.a. van Japansche, Chineesche, Balische, Javaansche, Soendaneesche, Voor-indische, Perzische en Tunesische muziek.

Een van de belangrijkste uitkomsten van zijn levenswerk was zijn ontdekking van het oud-Chineesche blaaskwintenstelsel en den invloed daarvan over een groot deel der Oude en Nieuwe Wereld. Hij heeft bijna met zekerheid aangetoond, dat eenzelfde metrische norm ten grondslag ligt aan de lengtemaatsystemen van Oud-China, Praecolumbiaansch Peru, de Sumerische en Babylonische rijken en Oud-Aegypte. In *Die Herkunft der altperuanischen Gewichtsnorm* (in „Anthropos" XXVI, 1931) toonde hij aan, dat ook *deze* norm zijn oorsprong vindt in Oost-Azië. Een reeks van verhandelingen getuigt van zijn psychophysiologische studiën. Hij maakte studie van oorsprong en beteekenis van het alphabet, en ook van de touw- (overneem-) spelletjes, die o.a.

door prof. Pospičil (naar deze mij mededeelde) worden onderzocht en over welk onderwerp Dr. Lindblom zijn *String figures in Africa* (in Riksmuseets Etnografiska Avdelning Smärre Meddelanden, Nr 9, Stockholm, 1930) heeft geschreven. Ik merk even op, dat ik vermoed, dat deze spelen (cat-craddles, enz.) nog in Suriname o.a. bij de Boschnegers te vinden zullen zijn.

Tevens was hij een goed pianist en een meer dan verdienstelijk componist.

Deze zoo verbijsterend veelzijdig begaafde geest huisde in een zwak lichaam. Hij bezat een fijne humor en een kinderlijke blijmoedigheid. In 1917 is hij hoogleeraar geworden. Hij heeft (evenals verscheidene Duitsche en Oostenrijksche muzieketnologen) Nederlandsch geleerd, *om kennis te kunnen nemen van hetgeen in die taal over Indonesische muziek is gepubliceerd.* Nimmer stond het belang van zijn persoon op den voorgrond. Maar deze man, zegt Mr. Kunst, die niemand ooit heeft benadeeld, die de Duitsche wetenschap door zijn genialen arbeid nieuwen luister heeft bijgezet, werd, omdat zijn moeder en echtgenoote niet-, of niet geheel Arisch waren, het bestaan in het rijk onmogelijk gemaakt. In 1933 zag hij zich genoodzaakt Berlijn te verlaten en zijn geliefd Phonogramm-Archiv in den steek te laten. Wel werd hem te New-York een leerstoel aangeboden, doch de emoties over het onrecht hem en velen van zijn beste vrienden aangedaan, het drukkende gevoel met een zeer labiele gezondheid een nieuw leven te moeten opbouwen, gevoegd bij het ongewone klimaat en de enerveerende drukte van de grootste stad ter wereld, heeft zijn veerkracht gebroken en zijn hart aangetast.

Drie maanden zocht hij herstel op de Bermuda-eilanden. Van daar mocht ik van hem twee brieven ontvangen. Het verblijf bracht hem geen baat; hij moest zwaar ziek de Nieuwe Wereld verlaten en vond in Londen een onderkomen en medische verpleging.

Eere aan de Engelschen, die hem uitnoodigden naar Cambridge te komen, waar de Universiteit hem een stipendium toekende.

Ik heb de gedachte, dat de Surinaamsche volksgemeenschap geschikt is om ons eenmaal ook een muziekgenie te schenken. Een groot geleerde en een befaamd letterkundige hebben wij al van Suriname gekregen. Indien dan zulk een begaafd man moge voortkomen uit de Surinaamsche jeugd, moge hij dan ook tot hooger scheppen gebracht worden door zich in te denken wat von Hornbostel geleden heeft, en hoe hij niettemin tot het laatst toe zijn taak heeft willen vervullen. Een vorig geslacht heeft Mozart van den arme laten begraven. Zijn de menschen dan nog niet anders geworden?

Mag ik van zijn beide brieven dit mededeelen. Over de verzameling Abbenhuis en Berkenveld schreef hij: Besten Dank für die Uebersendung des Manuskripts (van beide genoemde heeren) das ich Ihnen gleichzeitig eingeschrieben zurückschicke. Meine Befürchtung, dass Notierungen nach dem blossen Gehör für die Lieder unzureichend sein würden, ist gegenstandlos. Denn es handelt sich um rein europäische Volkslieder (u. Gassenhauer) ohne irgend eine Spur von Afrikanischen. Für die vergleichende Musikwissenschaft hat dieses Material daher keine Interesse. Verder: Etwa 200 Buschneger-Gesänge, die Dr. Herskovits in Surinam phonographisch aufgenommen hat, sind von Dr. Kolinsky transkribiert u. analysiert werden. Diese ausgezeichnete u. sehr sorgfältige Arbeit ist sowohl musikwissenschaftlich als etnologisch von ungewöhnlichem Interesse, da die Gesänge alle Abstufungen von reinsten afrikanischen Schwarz bis zum reinen europäischen Weiss zeigen... Prof. H. heeft zich dus, hoewel krank, de moeite getroost het groote aantal liederen nauwkeurig te onderzoeken. Zijn laatste brief, blijkbaar door hem gedicteerd, want de onderteekening ontbreekt, hoop ik, indien de Redactie van dit tijdschrift het mij wil toestaan, dat hieronder als een teeken mijnerzijds van eerbied voor zijn nagedachtenis moge worden gedrukt.

Creekside, Pembroke, Bermuda, den 4.5.1934.

Jonkheer L. C. van Panhuys
Burgomaster
Councilhouse
Vuren (G.).
Netherlands.

Sehr geehrter Herr van Panhuys,

Haben Sie besten Dank für Ihren Brief vom 2 ten April und die beigelegten Ergänzungen zu dem Artikel über Surinam-Volkslieder. Mein Urteil über diese Arbeit hat sich durch die Anmerkungen nicht geändert. Den Abdruck der langen Zitate aus dem sehr oberflächlichen und gänzlich unwissenschaftlichen Buch von Albert Friedenthal kann ich keineswegs empfehlen.

Für Ihre freundliche Empfehlung der Zeitschrift „De West-Indische Gids" bin ich Ihnen zu besonderem Dank verpflichtet. Es ist inzwischen eine neue Hoffnung aufgetaucht, die Kolinskische Arbeit in Amerika zum Druck bringen zu können, und ich will erst das Ergebnis unserer Bemühungen in dieser Hinsicht abwarten ehe ich mich nach Holland wende.

Mit besten Empfehlungen
in ausgezeichneter Hochachtung
Ihr sehr ergebener

HET WAPEN VAN SURINAME

DOOR

FRED. OUDSCHANZ DENTZ

In den 10den jaargang (1928) plaatste ik een verhandeling: *Nogmaals het wapen van Suriname* (blz. 35 vlgg.), waarin ik in § 16 verwees naar het Gouvernementsblad van 1869, no. 13, waarin de gouverneur van Suriname Van Idsinga aan de departementen van algemeen bestuur het gebruik van het rijkswapen voorschreef. Het was het besluit van 23 Maart 1869 ter bepaling van het cachet of zegel, waarvan openbare ambtenaren, administratiën of departementen zich zullen bedienen. Dit besluit trad op 1 Januari 1870 in werking en was genomen ter uitvoering van art. 604 alinea 2 van het Wetboek van Burgerlijke Regtsvordering.

In het bij Kon. besluit van 17 Mei 1935 no 42 vastgestelde Surinaamsche Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering eischt art. 356, tweede lid, voor hetzelfde doel een wettelijk zegel. Immers daar staat in den Tweeden titel: Van Procedures betrekkelijk erfenissen, bij verzegeling aangegeven: „De kantonrechter van de plaats, waar na overlijden verzegeling moet plaats hebben, verricht de verzegeling in tegenwoordigheid van den griffier. Hij bedient zich te dien einde van een daartoe bestemd zegel".

Bij Besluit van 7 April 1936 (G.B. no. 62) is dat van 23 Maart 1869 (G.B. no. 13) ingetrokken. Ter aanvulling van mijn bovenaangehaald artikel is het wenschelijk daarvan melding te maken. Artikel 1 van dit besluit van 7 April 1936 luidt nu als volgt: „Het door openbare ambtenaren, administratiën of departementen voor den publieken dienst te gebruiken cachet of zegel, zal voor zooveel daaromtrent niet bij speciale voorschriften is voorzien, bevatten het Koninklijk wapen en in het randschrift de benaming van het ambt, de administratie of het departement".

Het gebruik van het Nederlandsche wapen wordt hierbij dus opnieuw bevestigd.

BIBLIOGRAPHIE

A. TIJDSCHRIFTEN, COURANTEN, ENZ.

International Sugar Journal. 38ste Jrg. no. 450 (1936). Gleanings from Barbados.

Agricultural Journal Barbados. 4de Jrg. no. 4 (1936). Manurial Trials with Sugar cane, door S. J. Saint.

Koloniaal Bijblad van de Haagsche Courant. 12 Juni 1936, no. 16364 Reizen door West-Indië. Indrukken van Suriname, door B.

De Surinaamsche Politie Gids. Juni 1936, no. 6. Wat verstaat men onder een gezworen klerk?, door D. S.; Verworpen begrootingen, door Ph. S.

Oost en West. Juli 1936, no. 7. Een herinnering aan Curaçao. Santa Catharina, door A. M.

Amigoe di Curaçao. 10 en 13 Juni 1936, no. 2751 en 2752. 100 jaren Missie op Saba.

S. Dominicus Penning. Afl. 119. Juli 1936. Uit de Missie van Curaçao „San Mateo", door Pater M. Latour O.P.; Vreemde eenden in de bijt [op Aruba], door Zr. Ludwigis O.P.

Mededeelingen van den dienst der volksgezondheid in Nederlandsch-Indië. Jrg. XXV. 1936. No. 1. Het Surinaamsche Treefgeloof. Een volksgeloof, betreffende het ontstaan van melaatschheid, door Dr. P. H. J. Lampe. (Uittreksel van een artikel, verschenen in de W. I. Gids van 1928. Afl. X).

De Rijkseenheid, 15 Juli 1936, no. 41 en 42. Maria Sybilla Merian, door C. K. Kesler.

Idem. 29 Juli 1929, no. 43 en 44. Naar aanleiding van de Nederlandsche missie naar Zuid-Amerika [terwijl Suriname buiten beschouwing blijft].

La Quinzaine Coloniale. 25 Juni 1936, no. 714. La réforme du bagne et la situation des libérés, door W. Lalande.

Koloniaal Missie Tijdschrift. 15 Juli 1936, Afl. VII. Het Apostolisch Vicariaat van Suriname. Een historische schets, door fr. M. F. Abbenhuis. 25; De Katholieke Missie in Suriname in 1935.

Suriname. Juli 1936, no. 7. Uit de Boschlandzending. Iets over de reis van Brs. Steinberg en Fischer aan de Boven-Suriname, door J. Leerdam; „Boodskopoeman".

Nederlandsch Zendingsblad. Juli 1936, no. 7. In het Boschland aan de Suriname-rivier, door H. G. Steinberg.

Chemist and Druggist. 124ste Jrg. (1936) no. 2933. Curaçao Aloes.

Agricultural Journal of British Guiana. 7de Jrg. (1936) no. 1. Grapefruit Investigations in British Guiana, door P. R. F. S.

Tropical Agricultural Trinidad. 13de Jrg. no. 5 (1936). On the Seedlessness of Citrusfruits with particular reference to Marsh Grapefruit, door N. Wright; Sugar-cane Varieties in Antigua in Relation to (*A*) infection, (*B*) field losses by the Moth borer (Diafraea saccharalis Fabr.), door L. J. de Verteuil.

Idem. no. 6. A Variety Test in Sugarcane, door R. C. Wood; Observations on the Early Larvae Mortality of certain Species of Diatraea (Lepid Pyralidae) under Canefield Condition in Trinidad, door A. Pickles; The Biology and Control of Termites, door J. G. Myers; Note on the Vegetative Propagation of Derris, door A. W. Barett; Root Disease of the Lime in Montserrat, door R. E. D. Baker.

Echo's uit de Missies. 25 Juni 1936, no. 7. Afscheid van Curaçao's Gouverneur, door Sr. M. Walburga; Op Tamarin [in Suriname], door Sr. M. Ambroisine; Santa Familia [op Curaçao], door Sr. M. Bathilde.

Idem. 25 Juli 1936, no. 8. Zilveren jubilaressen in 1936, door Sr. M. Bathilde; Op Albina, door Sr. M. Ambroisine; Bange Uren, door Sr. M. Gratia [brand op de Isla in Curaçao].

Tropisch Nederland. 15 Juni 1936, no. 4. Bestuursregeling in de West door C. K. Kesler. II.

Medische Nood! Jaargang 1936, no. 2. Zuster Nelly De Borst schrijft in haar driemaandelijksch rapport uit Ganzee (Suriname District, Boschland).

The West Indian Review. Vol. 2, no. 10. June 1936. A West Indian Miscellany, door Ysabel Domenech. (The Baby); Jamaica Magic, door Mona Nash. I.; Panama Twenty Years Ago, door Mrs Gladys Cox; West Indian Personalities, VIII (Dr. Vicente-Mastellari); West Indian Literature, door Edna Worthley Underwood (Cuban Writers); Literary Shades of Jamaica. William Dampier. Buccaneer and Hydrographer, door W. Kirkpatrick.

Tijdschrift voor Economische Geographie. 15 Juni 1936, no. 6. Nederlandsch West-Indië. Curaçao [in 1935], door Fred. Oudschans Dentz.

Idem. 15 Juli/15 Augustus 1936, no. 7/8. Nederlandsch West-Indië. Suriname in 1935, door Fred. Oudschans Dentz.

De West. 22 Juni 1936, no. 2957. Interview prof. Sprenger.

Idem. 24 Juni no. 2958. Bacoven en goud in Fransch Guyana. Vergelijking met Suriname.

Suriname. 23 en 26 Juni 1936, nrs. 50 en 51. Het huidige bestuursbeleid, door A. A. Dragten.

Idem. 3 Juli 1936, no. 53. Is de Ondernemersraad in het belang van Suriname? Scherp requisitoir van den heer Waller over deze instelling.

Prod. Col. Matér. Col. Suppl. 144. blz. 69/70 (1936). L'Essence de bois de rose de la Guyane, door A. Bonneton.

West India Committee Circular. 4 Juni 1936, no. 983. Sir Eliot de Pass's Speech at the Annual Meeting; British Guiana's Sugar Industry; The Circular's Golden Jubilee; Agricultural News [Avocadoes-Lime Exportation Regulations — High Yield of Budded Rubber — The Ross Institute and Planters-Ancient Agricultural History]; Jamaica Imperial Association.

Idem. 18 Juni 1936, no. 984. British Honduras; The Circular Golden Jubilee; Tropical Hygiene; The Banana Jamaica Industry; „Wan' Nansi' tory", door J. Graham Cruickshank; The Laws of Grenada; Trinidad's Cocoa Exports; Sir James Carmichael-Smyth, door J. Graham Cruickshank; Commercial Products of the West Indies 3. Dried Ginger; Agricultural News [Sea Island Cotton-Grapefruit Vinegar — The Value of Green Manure — A Naturalist's Paradise-Disease Prevention in Puerto Rico]; West Indians in India. Seafaring Empire Builders.

Idem. 2 Juli 1936, no. 985. Timbers of British Guiana. Mr. Bernard R. Wood's Mission; Sir Geoffry Northcote's optimistic speech regarding British Guiana's Trade and Finances; Another 'Nansi Story; Trinidad's Wireless Stations; Agricultural News [Aluminium for Heat Protection — Jamaica's Rice Consumption — Seedless and Seeded Grapefruit — Spraying and Manuring]; „Warning from the West Indies". Specially reviewed by Lord Olivier.

Idem. 16 Juli 1936, no. 986. Colonial Development; The Trinidad Harbour; Trinidad's Petroleum Industry; The Colonial Development Fund. Considerable Assistance for the West Indies; East Indians in Guiana; The Circular's Golden Jubilee [gelukwenschen o.a. van de Groep West-Indië van het Indisch Genootschap]; Agricultural News [Root Investigation — Leaf Infections and Manural Requirements — Preventing Erosion on Coffee Estates-Insect Damage to Empire Products].

De Surinamer. 6 Juni 1936, no. 4350. Na het eeuwfeest der Surinamezending, door Fr. M. Abbenhuis.

Revue Bot. Appl. Agr. Trop. 16de jrg. no. 177. Sur un Quassia africain utilisé par les noirs comme plante médicinale, door A. en W. Chevalier.

Spice Mill. 59ste jrg. no. 6. Jamaica exports. Ginger. Pimento.

Journal Econ. Entomol. 29ste jrg. no. 2. Observations on the West Indian fruit Fly at Key West in 1932/3, door L. C. Mc Allister.

Neerlandia. Augustus 1936, no. 8. Suriname. Groepsvergadering [A.N.V.] op Maandag 11 Mei 1936.

VAN DE VEROVERING VAN CURAÇAO TOT DEN VREDE VAN MUNSTER[1])

DOOR

W. R. MENKMAN

Nederlandsche zeevaarders op de eilanden in de Caraïbische Zee en aan de kust van Columbia en Venezuela gedurende de jaren 1621–1648(9). Documenten hoofdzakelijk uit het Archivo General de Indias te Sevilla. Bijeengebracht en uitgegeven door Irene A. Wright, B. A. Deel II 1635–1648 (9). Met vertalingen der documenten door Prof. Dr. C. F. A. van Dam. Utrecht 1935.

Als no. 64 der derde serie van de werken, uitgegeven door het Historisch Genootschap verscheen verleden jaar het tweede gedeelte van Miss Wright's voor onze koloniale geschiedenis zoo belangrijken arbeid; het bevat 68 nieuwe documenten, betrekking hebbend op een tijdperk dat Wassenaer niet meer en De Laet slechts voor een klein gedeelte behandeld heeft. Een welkome aanvulling dus op hetgeen andere vaderlandsche kroniekschrijvers ons aangaande de Westindische avonturen ten tijde van Frederik Hendrik geleerd hebben.

In één opzicht zou deze bundel beschouwd kunnen worden als minder interessant dan de beide vorige, door Miss W. in het licht gegeven, verzamelingen; de thans gepubliceerde Spaansche documenten immers hebben betrekking op een voor ons niet meer zóó belangrijk tijdvak. Na de vermeestering der Spaansche zilvervloot en de verovering van een aanzienlijk deel van Portugeesch Brazilië, was het met de groote daden der W. I. Comp. eigenlijk gedaan en vredesonderhandelingen waren reeds in 1632 aangevangen.

Ook thans weder treffen ons de talrijke klachten der Spaansche koloniale autoriteiten betreffende de onveiligheid van 's Konings Amerikaansche gewesten, en wanneer wij ons ver-

[1]) Zie W.I.G. November 1935: Twee belangrijke uitgaven.

bazen over de soms geringe strijdmacht, waarmede de Hollanders, zoo ver van huis, hun stoutigheden in de West bedreven, dan moeten wij ook bedenken, dat de Spaansche overzeesche gezagdragers meestal niet over de middelen beschikten om werkelijk ernstige tegenweer te bieden.

Nog in 1642 moest men iemand naar Madrid sturen, om te confereeren over een betere versterking van Havana, waarop reeds in 1633 aangedrongen was; ook Santiago de Cuba was slecht verdedigbaar en bij de pogingen van een nieuwen gouverneur (1639) om de defensie van het geheele eiland te verbeteren stuitte men direct op geldgebrek. De toegang tot de lagune van Maracaibo was onversterkt en de stad lag open en bloot.

Van de kleinere eilanden was Porto Rico het sterkst bevestigd, doch het garnizoen bestond in 1643 voor een groot deel uit oude en invalide soldaten. Het meest maken de klachten indruk van den commandant van St. Maarten van 1644, blijkbaar een ernstig, eerlijk en plichtgetrouw bevelhebber, die eindelijk een zijner officieren naar Spanje gestuurd had, omdat hij op schriftelijke verzoeken en voorstellen aan de regeering eenvoudig geen antwoord ontving. De plannen, om de vesting op dit eiland maar te ontmantelen, dateerden reeds van 1636, doch er werd eerst in 1648 (Miss W. heeft dit jaartal met zekerheid kunnen vaststellen) toe overgegaan. Intusschen werd deze sterkte erbarmelijk verwaarloosd; het eiland zelf leverde niets op en er was vaak gebrek aan proviand, aan drinkwater en aan kleeren. In de 11 jaren van 1633 tot 1644 had slechts twee maal een geldzending het eiland bereikt, en verscheidene soldaten van het kleine garnizoen waren sedert de eerste vestiging niet afgelost.

Het ergste echter was, dat Spanje nog steeds niet permanent een vloot in de Caraibische Zee onderhield, terwijl het er wemelde van vijandelijke schepen — niet alleen Nederlandsche, maar ook Fransche, Engelsche en later Zweedsche — en de indringers overal op de kleine eilanden vestigingen hadden, welke gewapende contingenten van blanken leveren konden. De Hollanders vooral namen een gunstige positie in wegens het bezit van Curaçao, waarvan de waarde, als marine-etablissement en centrum van actie, sedert 1636 telkens in de Spaansche rapporten in het licht gesteld wordt.

In 1637 lezen wij, dat er tot het vormen eener bovenwindsche armada bevel gegeven was, doch in 1642 werd nog van Porto Rico bericht, dat er geen Spaansche zeestrijdmacht in de buurt was,

om de scheepvaart te beschermen; in 1644 zou deze armada gereed gekomen zijn, maar of zij nog opgetreden is, blijkt niet. De flotas y galeones, waarop steeds de vijand aasde, worden herhaaldelijk niet sterk genoeg genoemd en blijkbaar was men aan boord ook niet steeds voldoende op gevechtsactie voorbereid; ook de superieure hoedanigheden der Nederlandsche scheepsbevelhebbers worden hier en daar van Spaansche zijde erkend.

De sterk gecentraliseerde en langzame koloniale administratie der Spanjaarden deed hun ook veel kwaad, zooals b.v. blijkt uit de door de Hollanders opgevangen situados der garnizoenen van Porto Rico en Sint Maarten. Het geld voor de betalingen van een bepaald dienstjaar werd twee jaar later uit Mexico verscheept onder geleide van slechts enkele militairen; leed het vaartuig schipbreuk, of werd het door den vijand genomen, dan duurde het nog weder zooveel langer, voordat de militairen hun soldij ontvingen. In 1643 beklaagde de gouverneur van Cuba er zich over, in drie jaar geen remise uit Nieuw Spanje ontvangen te hebben voor soldijen en om de toegestane uitgaven te doen voor de verdedigingswerken van Havana; hij verzocht aan de Kroon om den onderkoning dringende instructies te geven.

Staaltjes van ontrouw, corruptie en plichtverzaking, gunstbejag en zelfzucht, gebrek aan samenwerking, verdachtmakerij en onderlingen naijver bij de Spaansche koloniale en militaire autoriteiten kunnen ook in de thans gepubliceerde documenten hier en daar aangewezen worden.

Wij mogen ons zeker afvragen, waarom de Nederlanders niet meer geprofiteerd hebben van de relatieve weerloosheid en de overige minder gunstige omstandigheden in het Spaansche koloniale gebied. In Spanje, maar meer nog in Spaansch Amerika zelf, was men voortdurend bevreesd voor vijandelijke aanslagen, vooral voor aanslagen van Nederlandsche zijde. Men gaf er zich zeer goed rekenschap van, dat de Republiek zich op de groote Antillen en op het Noordelijk vasteland van Zuid Amerika (Maracaibo-gebied) een nieuw koloniaal rijk zou kunnen veroveren, en, gegeven de moeilijkheden in Braziliё, door de politieke verandering op het Iberisch schiereiland van 1640, bestond er ook wel reden om een zoodanige actie van de zijde der Vereenigde Nederlanden te verwachten. In Holland evenwel gingen de ambities niet in deze richting.

Wat ons ook thans weder treft in de Spaansche documenten, dat is de correctheid, waarmede de Nederlanders en de Span-

jaarden elkander behandelden. De onzen zetten in den regel de krijgsgevangenen hier of daar op Spaansch gebied aan den wal en zonden hen slechts bij uitzondering naar Holland; de Spanjaarden op Cuba beriepen zich in 1640 op de bevelen van hun Koning, welke zich in het algemeen tegen uitlevering van gevangenen verzetten, hoewel zij gaarne een Hollandsch kapitein wilden uitwisselen tegen een inwoner van Havana, die verraad gepleegd had. Orders betreffende behandeling en uitlevering van Hollandsche gevangenen op Cuba kwamen in 1643 uit Madrid af, toen er reeds over den vrede onderhandeld werd.

Van de op de Cubaansche kust ageerende Franschen werd in 1636 gerapporteerd, dat zij alle Spanjaarden ombrachten, die zij in handen kregen, doch, wanneer er sprake is van wreedheden van den kant der Hollanders (1637 bij de vermeestering van een geldtransport op zee, 1641 bij een strooptocht op het Maracaibo-meer en 1644 bij den aftocht van St. Maarten), dan gaat het blijkbaar slechts om bedreigingen der aanvallers, of onbewezen verhalen der aangevallenen. In 1642 werd er speciaal melding van gemaakt, dat de Hollanders een bejaard krijgsgevangene zijn gouden ring lieten behouden; bij plundering op zee evenwel werden een enkele maal ook de kleeren der Spaansche opvarenden buitgemaakt.

Correspondentie tusschen Nederlandsche en Spaansche bevelhebbers aangaande behandeling van krijgsgevangenen en begraven van gesneuvelden werd met de uiterste hoffelijkheid gevoerd en gaf blijk van wederzijdsch respect. De insinuatie, dat de Hollanders in 1642 op Bonaire de waterputten vergiftigd zouden hebben, werd door Stuyvesant met verontwaardiging van de hand gewezen en was door den gouverneur van Venezuela allicht ook niet ernstig bedoeld.

De wijze, waarop in laatstgenoemd jaar een Spaansch parlementair (eigenlijk een spion) op Curaçao ontvangen werd, was meer dan beleefd, hoewel Stuyvesant niet naliet den man te toonen hoe sterk de defensie van het eiland wel was. De Spanjaard was maar een eenvoudig soldaat, doch hij werd door den Hollandschen gouverneur en zijn officieren als gast aan hun tafel ontvangen, waarbij op den Koning en op den Stadhouder gedronken werd; bij de ontvangst en bij het afscheid van den parlementair echter stond het geheele Hollandsche garnizoen aangetreden.

Volgens den gouverneur van Santiago de Cuba droegen de Hollanders, die in Maart 1635 voor de stad verschenen, bij wijze

van krijgslist, „auitos de Cristo y Santiago"; De Laet zegt, dat de schepen „elck een Burgoensche Vlagge lieten waeyen", waardoor men aan den wal meende met Spanjaarden te doen te hebben.

De Nederlandsche bevelhebbers kenden begrijpelijkerwijze aanvankelijk beter Portugeesch dan Spaansch; dat Stuyvesant zich bij zijn correspondentie met den vijand af en toe van Latijn bediende, zal wel daaraan moeten toegeschreven worden. In 1642 echter verzocht een Spaansch officier aan de Venezolaansche kust hem om bericht in het Spaansch; no ai latino, schreef de Spanjaard. En in 1644 opende Stuyvesant uit zich zelf in het Spaansch de onderhandelingen met den commandant van St. Maarten, bij de onderteekening zelfs zijn naam verspaanschende tot Petter Esteuan Sants.

Grappig was de poging van Stuyvesant's onderbevelhebber in 1642, om een Spaanschen beleefdheidsvorm te vinden; deze brave verbleef aan het slot van zijn brief aan Ruy Fernandes de Fuenmayor: de vuestra señoria fiel ynnimigo ate la muerto, dus des gouverneurs getrouwe vijand tot in den dood.

Dat er onder de Hollandsche vlag ook vreemdelingen dienden, blijkt uit de vermelding van Franschen, Engelschen, Portugeezen en Italianen, zelfs van Turcos, (deze laatsten krijgsgevangenen) als leden der equipages van Nederlandsche schepen; een der kapiteins was een Griek, in Holland gehuwd. Er wordt een stuurman genoemd met een Spaanschen naam en een mulat uit Maracaibo, beiden op Hollandsche schepen dienende.

Omgekeerd echter waren ook wel vreemdelingen, zelfs van vijandelijke nationaliteit, in Spaanschen dienst; althans er is in 1640 sprake van Hollanders, Franschen en Engelschen, die te Havana van de armadas y flotas achterbleven en van wie men spionage en verraad vreesde.

Overloopers waren er eveneens; op Porto Rico kwamen wel eens katholieke Engelschen en Ieren aan, die inlichtingen gaven over de vestiging op St. Kitts en in 1642 legde een zekere Brien, die zich te Puerto Cabello onder de Spanjaarden gevestigd had, allerlei verklaringen af, aangaande den toestand op Curaçao en Bonaire.

Over de zoutwinning in West Indië lezen wij in dezen tweeden bundel Spaansche documenten niet veel meer.

Eenigszins vreemd doet het bericht aan, betreffende een Zeeuwschen schipper (Gregorio de Fregelingas), die op Isla de

Mayo zout geladen had en daarmede naar St. Kitts gezeild was, om op laatstgenoemd eiland tabak te laden en verder op buit te varen.

In 1637 was te Madrid bekend, dat de Hollanders op de Caicos-eilanden rijke zoutpannen ontdekt hadden; in de jaren 1635—1639 was er veel zout op St. Maarten, vanwaar echter de onzen het wel niet zullen weggehaald hebben, maar van de bezoeken van vijandelijke zouthalers aan het naburige Anguilla was de Spaansche bevelhebber op de hoogte. De aanwezigheid van zout op Saba, waarvan Chs. Lannoy en H. van der Linden gewagen (Expansion Coloniale), wordt door de Spaansche documenten niet bevestigd.

Onder de rijkdommen van het Maracaibo-gebied, waarmede de Hollanders volgens Spaansche berichten door hun strooptocht van 1641 bekend geraakt waren, worden ook genoemd de zoutpannen aldaar.

Wat Bonaire betreft, was het den Spanjaarden bekend, dat aldaar het volk iederen morgen het fort verliet, om in de zoutpan te gaan werken, en zij vonden er bij hun landing in 1642 dan ook opgetast zout liggen.

Ten slotte lezen wij, dat in 1648 de gevolmachtigde der Republiek te Munster aan den Spaanschen gezant een nota overhandigde betreffende den zouthandel van de W. I. Comp. aan Punta de Araya (Punta del Rey). Het Nederlandsche standpunt kwam hierop neer, dat, aangezien de zoutwinning der Hollanders aldaar eerst na het Bestand belemmerd was geworden en het fort aldaar pas na de heropening der vijandelijkheden gebouwd was, er geen bezwaar tegen gemaakt behoorde te worden, dat de exploitatie na den vrede voortgezet werd; dit zou een werkverruiming beteekenen voor de Nederlandsche zeelieden en den import uit Portugal overbodig maken, terwijl het zout van Araya (het eenigste voortbrengsel van dit gedeelte der Zuidamerikaansche kust) voor de Spanjaarden waardeloos was.

Alle Spaansche instanties adviseerden afwijzend en men zou zeggen terecht. Er bestond geen enkele goede reden om concessies te doen, welke noch door de letter, noch door den geest van het vredesverdrag vereischt werden, in strijd waren met het algemeene monopolie-beginsel der Spaansche koloniale politiek en de Nederlanders in de West nog sterker zouden maken dan zij reeds waren.

De documenten nos. 68 tot en met 98 hebben betrekking op

strooptochten in de Caraibische Zee, in de allereerste plaats door Nederlandsche scheepsmachten, in de jaren 1635–1643. Hier en daar is ook sprake van Engelschen, Franschen en Zweden, hetzij als zelfstandige vijanden, hetzij als bondgenooten der Hollanders.

Bij deze expedities was aan onzen kant Corn. Corneliszoon Jol, bijgenaamd Houtebeen en bij de Spanjaarden bekend als Capitan Galo of Pie de Palo, de groote man. Jol is ons bekend uit de geschiedenis der krijgsbedrijven in Brazilië en ter Westkust van Afrika, terwijl ook van zijn verrichtingen in de Caraibische Zee eenige vaderlandsche kroniekschrijvers gewagen. Hij moet dezelfde Houtebeen zijn, door De Jonge (Gesch. v. h. Ned. Zeew.) genoemd onder de dappere Zeeuwsche en Hollandsche kapiteins, die tegen de Duinkerkers gestreden hadden en bekend als een der commandeurs onder Tromp in den zeeslag bij Duins. Verscheidene scheepsbevelhebbers der W. I. Comp. waren hun loopbaan begonnen in den strijd tegen de Duinkerker kapers, en aangezien Jol genoemd wordt als in 1634 tot en met 1638 in de Caraibische Zee ageerende, daarna als 10 Juli 1640 uit Brazilië naar West Indië onder zeil gegaan, kan hij gemakkelijk in September 1639 aan den slag bij Duins deelgenomen hebben. Dat de naam van een zeeheld met een staat van dienst als dien van Jol, in het N. Ned. Biogr. Woordenb. niet voorkomt, is wel merkwaardig (Van der Aa noemt hem wel, zie 9e deel 1860).

Bij de Spanjaarden was Pie de Palo bekend als een geducht, maar niet altijd fortuinlijk, krijgsman; hij sprak goed Portugeesch en correspondeerde in 1640 met den Spaanschen gouverneur te Havana in het Latijn.

De bewerkster (of de vertaler) der documenten noemt in den titel der achtste afdeeling naast Jol de bevelhebbers Roosendael en Domburgh. Abraham Roosendael (Abraham Hendricksz.) en Pieter Jansz. (Domburgh) worden ook door De Laet genoemd als deelnemers aan de actie in de Caraibische Zee van 1635—1637; eerstgenoemde sneuvelde in 1638 in den slag bij Cabañas.

Of Jan Cornelisz. (Juan Cornieles, bijlage bij document 75), die in 1640 in de Caraibische Zee als vice-admiraal onder Jol diende, na als commandant eener vloot uit Holland in Brazilië aangekomen te zijn, dezelfde Domburgh was als Pieter Jansz. bovengenoemd, is een vraag, welke niet nader toegelicht wordt. Behalve laatstgenoemden Zeeuw, die reeds in 1630 en 1632 voorkomt, vermeldt De Laet nog een anderen Domburgh, maar dat was Willem Cornelisz.

De Spaansche documenten noemen nog een broeder van Houtebeen als kapitein (dit moet Sibert Cornelisz. geweest zijn, zie De Laet 1636 bladz. 535), alsmede, naar het schijnt, Cornelis Jansz. van Uytgeest (in 1635) in dezelfde functie; deze laatste zou ook in 1634 de Cubaansche kust onveilig gemaakt hebben.

En ten slotte diende bij Jol in 1635 als piloto mayor de ons reeds uit het eerste deel Nederl. Zeevaarders bekende mulat Diego (Martin, De los Reyes, Lucifer enz.), dien wij ook nog later terug zullen vinden.

De Hollanders (en de Engelschen en Franschen natuurlijk ook) werden door de Spanjaarden cossarios genoemd of piratas, terwijl over de vijandelijke schepen ook wel als over nauios ladrones gesproken werd; de vertaler schrijft overal „zeeroovers". Wij voor ons weten natuurlijk, dat de W. I. Comp. een orgaan was, door middel waarvan de Nederlandsche staat den zeeoorlog tegen Spanje voerde, en haar bevelhebbers gedroegen zich allerminst als zeeroovers of flibustiers. Intusschen lezen wij herhaaldelijk, dat particuliere kapers zich onder de vlag van Houtebeen stelden, zelfs dat zij orders daartoe hadden; de Compagnie gaf onder haar monopolie ook voor de kaapvaart concessies uit aan particulieren. Wat deze laatste kaapvaart-ondernemers of commissievaarders betreft, lezen wij een enkele maal (1637) bij De Laet over „Roeberghers jachten" in West Indië, wat ons weder denken doet aan den koopman Gaspar Rubergue van Middelburg, die met Van Walbeeck medegekomen was (zie het eerste deel der Spaansche documenten). Smallegange (Cronyk van Zeeland) spreekt niet over de commercieele activiteit der Middelburgsche Van Rouberges; F. Nagtglas (Levensberichten der Zeeuwen) noemt van de familie Van Roubergen alleen twee vrouwelijke leden.

De Hollandsche vloten en schepen, welke in de Caraibische Zee opereerden, kwamen uit het vaderland, uit Brazilië of van Curaçao. Behalve laatstgenoemd eiland diende blijkbaar ook Tortuga wel als basis; wij lezen dat ook de Hollanders soms op dit internationale vrijbuitersstation overwinterden en dat Houtebeen een poging deed om er weder een nederzetting te vestigen, nadat een Spaansche expeditie uit Santo Domingo er in 1635 een opruiming gehouden had.

Na den aanval op Santiago de Cuba van 1635 bleef men de Cubaansche kust onveilig maken (1636, 1637, 1640) en de rapporten van den gouverneur te Havana over de Hollandsche strooptochten werden gedurende eenigen tijd min of meer in journaal-

vorm gehouden; de stad werd vrijwel door de Hollanders geblokkeerd en in 1637 verschenen zij dagelijks voor de haven. Wij lezen nu, dat Miss Wright in 1921, in een tijdschriftartikel, iets heeft medegedeeld over de Hollanders op Cuba 1609—1643.

Van de andere groote eilanden kwamen klachten van denzelfden aard bij de Spaansche regeering binnen; begin 1642 uit Porto Rico, aangaande de groote onveiligheid der zee wegens de actie van Hollanders en anderen. In 1643 werd uit Santo Domingo bericht, dat de Hollanders zich van Kaap San Nicolas tot Kaap Tiburon gedroegen, alsof zij thuis waren. De schuilplaats achter Isla de Vaca wordt al vroeger door De Laet herhaaldelijk genoemd.

De Spaansche schepen werden geplunderd en daarna tot zinken gebracht, dan wel naar Curaçao opgebracht, tenzij men er de eigen vloot mede aan kon vullen of versterken. Had men genoeg buit verzameld, dan werd de thuisreis naar Nederland aanvaard. Bijzonder welkom waren natuurlijk de schepen, welke geld en voorraden naar de Spaansche garnizoensplaatsen vervoerden.

Behalve in de nabijheid der eilanden opereerde men ook op de kust van Venezuela, bij Cartagena en aan de kust van Campêche; vooral had men het voorzien op de schepen uit Nieuw Spanje en van de kust van Honduras.

De activiteit der schepen van het Curaçaosche station wordt af en toe afzonderlijk vermeld; de situado (geldzending uit Nieuw Spanje) voor Porto Rico werd in 1636 door het admiraalsschip van Curaçao genomen, en het verlies van zes vaartuigen, ter waarde van 400.000 pesos, destijds in één jaar tijds alleen door San Juan geleden, kwam geheel op rekening van Hollandsche schepen uit Curaçao.

Ook te land deden de Hollanders den Spanjaarden afbreuk; men kapte verfhout aan de kust van Campêche en plunderde aan land op Cuba en Porto Rico (1640—1642).

Ondernemingen in grooter formaat waren die van 1638 en 1640, beide onder Houtebeen en beide in de Cubaansche wateren; in geen van beide gevallen werd het gewenschte resultaat, wederom een zilvervloot te vermeesteren, bereikt. Intusschen blijkt, dat een armada de la guarda de la carrera de las Indias den thuisvarenden Spaanschen schepen geen veiligen overtocht vermocht te garandeeren, en dat, wanneer de vijand over eenige macht beschikte, liggen blijven of overhaast naar een versterkte haven terugkeeren de wijste manier van doen was.

In Spaansch Amerika — en ook wel te Madrid — maakte men zich voortdurend ongerust, dat er van Nederland uit of van St

Kitts en Barbados, aanslagen zouden worden beproefd, hetzij door de Hollanders alleen, hetzij met medewerking van Engelschen en Franschen, Zweden of Portugeezen. Door den vrede met Portugal zou de Republiek in Brazilië geen krijgsmacht meer noodig hebben, later zou zij zich in West Indië willen schadeloosstellen voor het verlies der Braziliaansche gewesten. De correspondentie van 1639, 1642, 1643, 1645 en 1646 bevat herhaaldelijk waarschuwingen op grond van geruchten, welke respectievelijk voor Santo Domingo, Trinidad, Cuba, Porto Rico, Margarita, Jamaica en de Laguna de Maracaibo deden vreezen. Al deze bedreigingen, althans die van Hollandsche zijde, zijn echter nimmer verwezenlijkt.

Daartegenover hadden de Spanjaarden, blijkens een uitlating van 1636, een poging om Curaçao terug te nemen moeten uitstellen, omdat de Hollanders daar te sterk waren; Engelsche, Fransche en Hollandsche schepen, welke in 1637 op St. Kitts gezien werden (tabakshandel) konden het blijkbaar met slechts weinig krijgsvolk en geschut stellen.

Van de Hollandsche vaart op St. Kitts (en Barbados) wordt verder nog enkele malen melding gemaakt in de jaren 1638—1640.

Telkens is er sprake van de vestigingen der vijanden op de eilanden boven den wind, van hun aantal, van de versterkingen, welke zij er aanlegden en hetgeen zij er verder verrichtten. Of ook op Dominica, M. Galante, Guadeloupe en Martinique en op de noordkust van Santo Domingo de Hollanders actief waren, blijkt niet; voor ons is het meest van belang hetgeen gezegd wordt over St. Eustatius, St. Kruis, St. Kitts, Anguilla en Tortuga. Er wordt nog een rapport vermeld van 1651 aangaande een Hollandsch schip op St. Kruis.

Als een afzonderlijke reeks (nos. 99 tot en met 110) worden de archiefstukken gegeven, welke betrekking hebben op den tocht der Hollanders van 1641 naar de lagune van Maracaibo.

De onzen kwamen zeer waarschijnlijk van Curaçao, waarheen men na afloop der expeditie weder terugkeerde. De aanvoerder was Henrico Geraldi (volgens onderteekening van een brief van 31 October aan boord van de Neptunus), en de Spanjaarden wisten te vertellen, dat hij, na zijn terugkomst op Curaçao, aldaar de functie van den overleden gouverneur overnam. De lijst der gouverneurs in de Encyclopedie van West-Indië geeft: Jacob Pietersz. Tolck 1638—? en daarna Jan Claesz. van Campen 1642—1643. Henrico Gerardi (of Enrique Gerardo) kan niet de

opvolger van Tolck geweest zijn, want deze laatste is niet op Curaçao overleden.

Tijdens de actie op het meer zou op Curaçao kapitein Diego (de bekende mulat?) gelegen hebben, met vijf schepen, terwijl er nog drie op de kust van Campêche ageerden. Met de geheele macht zou men later de stad Maracaibo weder willen aantasten, waarvan echter blijkbaar niets gekomen is.

Veel is er in October en November 1641 in de Laguna niet verricht; tegen de stad, waar de autoriteiten niet voor het betalen van brandschatting te vinden bleken, werd niets ondernomen, elders werd wat buit gemaakt.

Misschien voelden de onzen zich inderdaad niet sterk genoeg en waren zij werkelijk het meer slechts binnengevaren, omdat zij, wachtende op voor Spanje bestemde schepen uit Cartagena, toch in de buurt waren.

Naar ik meen echter, vormt het verhaal der Maracaibo-expeditie een nieuwe bijdrage tot de geschiedenis van Curaçao als centrum voor de buitvaart.

Van groot belang voor de geschiedenis der Nederlandsche Beneden- en Bovenwindsche eilanden zijn de documenten nos. 111 tot en met 130.

Zij leeren ons in de eerste plaats hoe de gouverneur en kapitein-generaal der provincie Venezuela eindelijk in het najaar van 1642 een poging waagde om Curaçao te heroveren, maar het niet verder bracht dan Bonaire.

Op laatstgenoemd eiland hadden de Hollanders destijds een fort, waarin 40 à 50 militairen lagen; men bemerkte tijdig, dat de Spanjaarden (met Indiaansche hulptroepen) in aantocht waren, stak het fort in brand en scheepte zich (tezamen met 13 negers, 4 Indianen en 3 Indiaansche vrouwen) naar Curaçao in.

Wegens den minder goeden toestand der schepen en het slechte gehalte der troepen besloot de vijand den tocht naar Curaçao niet voort te zetten, maar liever een spion te zenden, die op laatstgenoemd eiland den staat van zaken zou opnemen. Hoe deze spion, die quasi een brief overbracht met klachten over vergiftigd drinkwater op Bonaire en een voorstel betreffende uitwisseling van enkele gevangenen, door Stuyvesant ontvangen werd, is reeds verhaald. Petrus Stuyvesant was dus in October 1642 reeds op Curaçao, zie de Encyclopedie van Ned. W. I. onder Gouverneurs.

De spion maakte de reis in een met Indianen bemande pir-

agua, waarmede hij later natuurlijk niet naar Bonaire terug kon keeren, maar na volbrachte opdracht naar het vasteland overstak.

Aangaande de versterking der Sta. Barbarabaai kon de Spaansche afgezant niets te weten komen; hij rapporteerde echter te La Guaira nogal uitvoerig over den toestand aan de St. Annabaai. Er was toen reeds een ketting over de monding gespannen, en er lag een brander, maar overigens was er op dat tijdstip geen maritieme macht van beteekenis aanwezig. De Hollanders waren reeds lang op een aanval voorbereid; het garnizoen was 200 à 250 man sterk, maar er was weinig proviand in voorraad. De gouverneur woonde boven de hoofdpoort van het fort, waarin zeven met pannen gedekte huizen stonden, alle met bovenverdieping.

De brief, welken onze Spanjaard overbracht, was gericht tot den reeds eerder genoemden Henrique Geraldo (Hendrik Gerritszoon dus), die echter sedert het vorige jaar door Pieter Stuyvesant opgevolgd zou zijn.

Het is hier wel de plaats om voor bijzonderheden aangaande laatstgenoemde, ook voor de geschiedenis van Nieuw Nederland belangrijke, figuur te verwijzen naar het eerst in dit jaar verschenen XVIIIe deel van de Dictionary of American Biography (under the auspices of the American Council of Learned Societies).

Oudere Noordam. historici hebben „stiff necked Peter" niet altijd au sérieux genomen en hem waarschijnlijk ook niet steeds recht laten wedervaren. Het is daarom interessant te lezen, wat er volgens de nieuwste onderzoekingen bekend geworden is aangaande 's mans afkomst, zijn militaire loopbaan en zijn vroegeren dienst bij de W. I. Compagnie. Ook hij was te voren (1635) in Brazilië geweest evenals verscheidene andere personen uit de vroegtijdige Curaçaosche geschiedenis, in de eerste plaats Van Walbeeck en Le Grand, maar ook anderen, w.o. Mathias Beck, blijkens diens brief van Barbados dd. 6 October 1654 aan de Staten-Generaal, door Farnhagen in extenso opgenomen in den appendix van zijn Historia das Lutas com os hollandezes no Brazil.

Stuyvesant was allerminst de eerste de beste, geen tot koloniaal regent gebombardeerd man uit het volk. Dat verschillende jaartallen, bij zijn naam vermeld in de Enc. v. Ned. W. I. (zie hooger), niet juist zijn, was reeds bekend. Intusschen kloppen ook twee tijdsbepalingen in de Dictionary weder niet met onze Spaansche documenten.

De „generaal" wordt ons in document no. 114 beschreven als alleen op het strand staande, buiten de hoofdpoort van het fort, om den Spaanschen parlementair te ontvangen, houdende een staf of stok in de hand, met: un hierreçillo pequeño a manera de benable con la punta plateada, waaraan de Spanjaard hem als een krijgsoverste herkende.

Bij den reeds eerder vermelden maaltijd zaten ook aan de „maestro de campo", een majoor en vijf kapiteins. Behalve schapen- en geitevleesch werden slechts uit Holland geimporteerde eetwaren (gewone scheepsvictualie) genuttigd; het eiland leverde nog weinig op. Van eenigen handel op Curaçao wordt in deze en de latere stukken nergens gesproken; commercieele betrekkingen met den overwal zullen wel pas na den vrede voor het eerst aangeknoopt zijn.

Zeer spoedig na den mislukten aanslag der Spanjaarden verschenen de Hollanders op de vaste kust, zoogenaamd om revanche te nemen, omdat de vijand, geheel onnoodig, op Bonaire eenige huizen verbrand en 70 paarden gedood had; intimideering van den tegenstander zal wel het werkelijke doel geweest zijn.

Er is, in het verhaal dezer expeditie sprake van twee aanvoerders, Stuyvesant zelf en een zekere Jacob. . . . (Polak?), volgens Miss Wright's onderzoekingen de gouverneur (?) van Bonaire. Laatstgenoemde was bij ons, naar ik meen, tot dusver onbekend. Ook wat de personen betreft, is hier en daar in de buitenlandsche litteratuur wel eens iets nieuws te vinden aangaande onze 17e eeuwsche verrichtingen in de nieuwe wereld.

Jacob stak voor Puerto Cabello eenige schepen in brand; Stuyvesant begon met op Aruba paarden aan boord te nemen, ten einde aan land over eenige ruiterij te beschikken.

Laatstgenoemde, aan boord van de Kat, kreeg ter hoogte van Kaap San Román schriftelijk contact met de Spaansche autoriteiten, evenals zijn onderbevelhebber te Puerto Cabello.

Bij Cumarebo maakte men zich meester van een groot aantal geiten, om daarmede den veestapel op Bonaire aan te vullen.

Stuyvesant was bij de actie aan den wal in harnas en hield een lans in de hand; hij had een met karabijnen gewapende lijfwacht. Deze laatste soort vuurwapenen, welke zonder lont werkten, worden ook elders genoemd, als bij de Hollanders in West Indië in gebruik; de bewapening — waarover Le Grand in 1634 zoo geklaagd had — schijnt in dezen tijd goed geweest te zijn.

Merkwaardig is de mededeeling in een der Spaansche rappor-

ten, dat het Hollandsche admiraalsschip een blauw-groen-roode vlag voerde.

Ten slotte de poging van 1644, om St. Maarten terug te nemen.

De Spaansche commandant was Diego Guajardo y Fajardo; zijn voorgangers waren geweest Luis de Valdes en Cibrian (of Cebrian) de Lizarazu. Hoe komt het N. Ned. Biogr. Woordenb. (Petrus Stuyvesant) er aan, dat het eiland destijds in Portugeesche handen was? De Encyclopedia Americana (Petrus Stuyvesant) maakt dezelfde fout. Wel dienden er blijkbaar ook Portugeezen op St. Maarten.

De Hollanders kwamen met een vrij aanzienlijke macht, onder Stuyvesant als admiraal en wederom met Jacob .... als onderbevelhebber. Hoewel slechts over een zwak, slecht verzorgd en ontmoedigd garnizoentje beschikkend, weigerde de Spaansche commandant hooghartig de overgave, en hij heeft het genoegen gesmaakt, den vijand onverrichter zake weder te zien aftrekken, nadat deze laatste eenige stormaanvallen op het fort gedaan en dit laatste van een hoogte, waardoor het bestreken werd, beschoten had.

Het is niet heelemaal duidelijk, waarom deze, blijkbaar belangrijk geachte en groot opgezette Hollandsche onderneming niet tot resultaten geleid heeft. Enkele schepen der expeditionnaire macht waren uit Patria gekomen en hadden twee aldaar aangeworven compagnieën soldaten aan boord, kenbaar aan hun blauwe rokken; het grootste deel der vloot kwam van Curaçao, dat blijkbaar voor deze gelegenheid vrijwel van machtsmiddelen ontbloot was geworden. Er wordt ook gesproken van schepen uit St. Kitts en van de hulp der Franschen (en Engelsechn?) aldaar.

De bedoeling zou geweest zijn, na St. Maarten te hebben veroverd, Porto Rico en Santo Domingo aan te vallen, welk plan zou opgegeven moeten zijn, omdat een aanzienlijke versterking, waarmede men zich op St. Eustatius vereenigd zou moeten hebben, uitbleef. Opnieuw in het bezit van het gunstig voor de kaapvaart gelegen St. Maarten, zouden de Hollanders Curaçao hebben willen prijsgeven; wij weten nu wel vrij zeker, dat het verlies van eerstgenoemd eiland in 1633 de directe aanleiding geweest is voor de in bezitneming van het laatstgenoemde in 1634. Blijkbaar werd er ook in 1644 nog niet aan gedacht, dat Curaçao waarde zou kunnen krijgen als handelspost.

Wij lezen nu, dat Stuyvesant persoonlijk het vaandel wilde

planten op de batterij, aangelegd op den heuvel, welke het fort bestreek, en dat hem toen, door het tweede schot der Spanjaarden, een been weggenomen werd; hij was dus reeds heel in het begin der krijgsverrichtingen invalide, bleef echter desniettemin nog eenigen tijd ter plaatse. Er moeten aan onze zijde nogal groote verliezen geleden zijn.

Heel in het begin van Mei, ruim een maand na Stuyvesant's aftocht, zagen de Spanjaarden op St. Maarten drie schepen komen aanzeilen, waarvan er twee krijgsvolk aan boord hadden, dat ontkomen was uit Marañon, terwijl het derde, eveneens met soldaten aan boord, van Barbados kwam. De beide schepen uit Brazilië waren eerst op Curaçao geweest, van waar men ze naar St. Maarten gedirigeerd had, om zich bij Stuyvesant te voegen; ziende dat laatstgenoemd eiland nog in Spaansche handen was, zeilde men terug naar Curaçao, na 100 man op St. Kitts gelaten te hebben. Wij denken direct aan de Blauwe Haan, het schip dat begin Juli 1644 een welkome versterking te Nieuw Amsterdam aan de Hudson aanbracht [1]). Het derde schip, dat van (via?) Barbados kwam, kan zeer goed eveneens van Maranham afkomstig geweest zijn.

De laatste stukken (nos. 131 e.v.) hebben betrekking op den vrede van Munster. Behalve aangaande de mislukte onderhandelingen over de zoutvaart op Araya bevatten zij eenige bijzonderheden betreffende kort na de vredessluiting op zee buitgemaakte Nederlandsche schepen en het uit nood in Spaansche havens binnenloopen van zoodanige, niet meer vijandelijke vaartuigen, welke niettemin toch wegens het monopolie in de Indias eigenlijk niet mochten toegelaten worden.

Illustraties of kaarten bevat het tweede deel der Nederlandsche Zeevaarders niet. Wel wordt thans de, in het eerste deel abusievelijk weggelaten lijst gegeven der plaatsnamen, voorkomende in de titelplaat van dat deel, vertoonende de kust van Columbia (!) en Venezuela omstreeks 1635.

Eenige plaatsnamen verdienen nog vermelding.

De aan het tweede deel toegevoegde index vermeldt: Mardijk (haven van); zie dienaangaande mijn opmerking in de W. I. G. XVII, 7, 202. Mardijk was geen haven, maar een versterking van Duinkerken (Mardijk, het houten wambuis, De Jonge, Gesch. v. h. Ned. Zeew.)

[1]) O'Callaghan, History New Netherland; zie ook Hamelberg.

Nueva Zamora is inderdaad een andere naam voor de stad, welke thans Maracaibo (niet Maracaïbo) heet; Saone is een eilandje, aan de uiterste Zuidoostkust van de tegenwoordige Dominicaansche republiek (zie index).

Een haven Curasaos (in den Hollandschen tekst vertaald met Curaçao): cossa de trez quartos de legua a barlobento de el de Cumarebo, heb ik aan de Venezolaansche kust, ten oosten van het schiereiland Paraguaná, niet kunnen vinden.

Voor: del Marañon, in document no. 130, staat in den Nederlandschen tekst „van de Amazone". Waarom eigenlijk? In de vertaling van document no. 80 en in den index, wordt van El Marañon gesproken, als liggende op het eiland St. Christopher, wat alleen aan verkeerd lezen van een Spaanschen volzin toegeschreven worden kan.

Barbada en Baruada zijn nu eens met Barbuda, dan weder met Barbados vertaald, maar de keuze lijkt niet altijd verantwoord. Bepaald misleidend is de vertaling van hetgeen in document no. 97 gezegd wordt, over een bezoek te Amsterdam van eenige personen van de eilanden boven den wind (Y ofreçen los de la isla Baruada ocho mill hombres de diez y seis mill que tienen, la mitad armados) met „En de [Hollanders] van het eiland „Barbuda bieden acht duizend man aan van de zestien duizend „die zij hebben, de helft gewapend". Natuurlijk waren het de Engelschen van Barbados, die een voorstel deden tot een gezamenlijke actie tegen de Spaansch-Amerikaansche Antillen. Dat ook Barbados in het Spaansch een bovenwindsch eiland genoemd wordt, is niets nieuws.

Matalino, waarmede de vertaler geen raad geweten heeft, moet ongetwijfeld Martinique zijn.

De uitdrukkingen: a barlovento en: a sotavento, zijn niet altijd met bovenwinds(ch) en benedenwinds(ch) vertaald; men vraagt zich af waarom niet. Natuurlijk is loef en lij ook goed, ten oosten en ten westen niet verkeerd. Wat deze laatste wijze van vertalen betreft, vond ik verscheiden plaatsen, waar zij verkeerd toegepast was.

De Fregelingas en ook Pechelingue (b.v. naamw. in No. 132) te vertalen met „uit „Holland", lijkt een miskenning der resultaten van het onderzoek naar het verband tusschen deze woorden en den plaatsnaam Vlissingen. Ik geloof, dat in het 17e eeuwsche Spaansch wel degelijk verschil gemaakt werd — zij het dan ook niet altijd even consequent — tusschen Olandeses, Pitselingos en Flamencos.

Wat de persoonsnamen betreft, is het inderdaad vreemd, dat een Spaansch stuk van 1 April 1639 (no. 85) van den Koning van Zweden spreekt, aangezien Gustavus Adolphus reeds in 1632 overleden was; de vertaler substitueert in den index „Christina, „Koningin van Zweden", die echter pas 8 December 1644 den troon besteeg. Dat met Jacob Petertolos den Curaçaoschen landvoogd Jacob Pietersz. Tolck bedoeld wordt, zegt de index echter niet.

Een nieuwe bijdrage tot de kennis der beteekenis van het woord criollo levert de vermelding van een zekeren Pedro Ortiz, mulato criollo desta ciudad.

Aangaande den Nederlandschen tekst meen ik het volgende te moeten opmerken.

Bestudeering van dezen tweeden bundel documenten heeft bij mij de meening versterkt, dat men de Spaansche archiefstukken liever niet had moeten vertalen; ik geloof, dat men beter gedaan had, met bij ieder document, in het Nederlandsch, een korten inhoud te geven en, waar noodig of wenschelijk, verklarende of toelichtende aanteekeningen.

Vaak is het niet goed mogelijk, een werkelijk bevredigende Nederlandsche vertaling te vinden, of niet de moeite waard voor Spaansche woorden en uitdrukkingen de juiste Nederlandsche equivalenten te zoeken, zeventiende eeuwsche of hedendaagsche.

Welk nut heeft het: atos (hatos), asienda (hacienda), estançias, el egidio (el ejido) en villa respectievelijk met „kudden", „vee- „fokkerij" „hoeven" ,„herdershutten", „meent" en „stad" te vertalen? Met trapiche komt inderdaad „suikermolen" overeen, maar waarom de trapiche, waarvan op bladz. *90 sprake is, op bladz. 130 een „olijfoliemolen" wordt, is niet duidelijk. In de nieuwe wereld waren trapiches suikermolens van geringere capaciteit dan ingenios.

Over de namen van scheepstypes heb ik het reeds gehad, bij de bespreking van het eerste deel der Nederl. Zeevaarders. Wat de Spanjaarden urcas noemden, waren soms oorlogsvaartuigen van het grootste, destijds gebruikelijke, charter met zware bewapening en sterke equipage; zulke „schepen" heetten geen „hul- „ken", en het heeft weinig zin, er thans dien naam aan te geven. Een pingue moet een kleiner vaartuig geweest zijn, maar toch niet wat wij tegenwoordig een „pink" zouden noemen. De vertaler heeft blijkbaar (zie zijn „[sic]" op bladz. 135) niet kunnen gelooven, dat zulk een pink jarenlang (in West Indië en) in het

gebied der Canarische eilanden de kaapvaart uitoefende. Patache kan men even goed vertalen met kruisboot of met transportschip als met „adviesvaartuig". Lanchas zullen bij de Nederlandsche zeemacht van destijds wel (opgezette) chaloupen geweest zijn en in de Westindische havenplaatsen lichtervaartuigen. De barcas, welke voor vervoer van troepen gebruikt konden worden (bladz. *82), zullen wel geen „bootjes" geweest zijn (bladz. 130). „Lange fregatten" (fragatas largas de Cartagena) en „lang schip" (barco luengo) zijn wellicht al te letterlijke vertalingen, maar ik weet ook geen betere.

Of een vela de gauia (op een lancha) in het Hollandsch wel een „marszeil" genoemd werd, betwijfel ik. La virazon (bladz. *19) wordt vertaald met „kustwind" (bladz. 28) en del trato (bladz. *19) met „van de vaart op deze kust", wat min of meer willekeurig lijkt; eveneens dat Curaçao een „hinderlaag" genoemd wordt (bladz. 77). Het Spaansche puesto (bladz. *53) kan evengoed eenvoudig post of station beteekenen. Dat „uit het binnen-„land" afkomstige „fregatten" te Havana aankwamen (bladz. 29), doet ons vreemd aan, maar er staat werkelijk op bladz. *19 fragatas de la tierra adentro.

Sondando (bladz. *22) beteekent inderdaad „peilende" (bladz. 32), maar het vaartuig in kwestie zal wel het lood gebruikt en niet (horizontaal) gepeild hebben.

Pilotos is altijd vertaald met „stuurlieden", tenzij het duidelijk was, dat loodsen bedoeld werden, wat toch misschien niet altijd juist was. Wanneer echter een piloto platico naar buiten gezonden wordt, om een op het strand gejaagd schip te redden (bladz. *14), dan zal dit wel een havenloods geweest zijn en niet een „er-„varen" loods (bladz. 23).

Waren de caletas Cojimar en la Chorrera bij Havana (bladz. *47) wel „kreken" (bladz. 70)?

Het woord vecinos is steeds met „inwoners" vertaald, hoewel er soms wel de burgerij mede bedoeld zal zijn, in één geval speciaal de gewapende burgerij, omdat er sprake is van den cappitan de los vecinos (bladz. *4). Behalve de burgers waren blijkbaar (op Cuba) ook de vreemde inwoners, onder eigen officieren, verplicht krijgsdienst te verrichten (zie bladz. *3) en wanneer men militaire officieren op het oog had, sprak men van theniente de guerra en capitan a guerra. Op bladz. *84 wordt onderscheid gemaakt tusschen beçinos, estantes y abitantes, wat denken doet aan de vroegere toestanden in onze eigen Westindische vestigingen met haar inwoners van verschillenden status.

Offiçiales (reales) behoeven niet „officieren" geweest te zijn, in de tegenwoordige beteekenis; er kunnen ook niet-militairen onder geweest zijn; de sarjento van bladz. *28 kan evengoed een justitieel ambtenaar geweest zijn, als een „sergeant" (bladz. 41); de af en toe genoemde gastadores waren allicht niet wat later „sappeurs" genoemd werden.

Of onder las aduanas destijds, in kleine plaatsen aan het meer van Maracaibo, verstaan werd wat wij tegenwoordig „douane-kantoren" noemen, lijkt onzeker; of el rresetor de las alcabales (bladz. *90) overeenkomt met hetgeen wij een „ontvanger van de „belastingen" noemen (bladz. 130) eveneens.

Op bladz. *96 wordt gesproken over het gereed maken van vastimentos y algun pertrel de campaña; of onder het eerste alleen maar „proviand" verstaan kan worden (bladz. 141) en wat met het laatste bedoeld kan zijn, blijven min of meer open vragen.

Het wordt ons niet geheel duidelijk, uit welke materialen het Curaçaosche fort van 1642 opgebouwd was, en hoe de constructie was, maar de caballeros op de hoeken (bladz. *114) kunnen moeilijk werkelijke „torens" (bladz. 166) geweest zijn; dat een plataforma een batterij geweest moet zijn, heb ik reeds bij de vorige gelegenheid aangeteekend.

Escopetas (bladz. *92) waren allicht geen „jachtgeweren" (bladz. 135), of althans geen speciaal voor de jacht dienende wapenen, doch infanteriegeweren van een destijds moderne soort (zie het artikel Escopetas in de Enc. Un. Il. Europeo-Americana); alffanxes con ffiadores zullen houwers geweest zijn met de eene of andere speciale voorziening (bladz. *127, bladz. 183).

Wat mag Don Cambero de Osma wel bedoeld hebben, toen hij schreef: Estando este dia de purga (bladz. *122)? De vertaler heeft er van gemaakt „hoewel ik op dien dag aan het purgeeren „was" (bladz. 176), maar of dit nu de meest voor de hand liggende overzetting is, zou ik niet durven garandeeren. Ook heb ik niet kunnen uitmaken, waarop de vertaling berust van den wensch: Guarde Dios vuestra bisarria (bladz. *136); wij lezen hiervoor in den Nederlandschen tekst „God behoede Uw moed" (bladz. 194)

Alle bovenstaande opmerkingen om te doen zien, voor welke vragen men te staan komt, wanneer men documenten als de onderhavige, vertalen wil; vragen, welke voor een goed begrip

van hetgeen in de stukken behandeld wordt, meestal van weinig belang zijn.

Er zijn ook wel plaatsen aan te wijzen, waar de vertaling gelukkiger had kunnen zijn, b.v. zonder moeite beter Nederlandsch had kunnen worden gekozen.

Cojer kan natuurlijk met „pakken" vertaald worden, maar in officieele stukken wordt niet bij voorkeur gesproken van vijanden, die men te pakken krijgen kan (bladz. 28), noch van een schip, dat gepakt wordt (bladz. 44). Wanneer een schip ten anker gaat (dar fonde), dan gebruikt de vertaler de zonderlinge uitdrukking „het „anker uitslaan". Dat een schip „zoo ontboden was" (bladz. 138) doet vreemd aan; er staat in het Spaansch: Y por venir asi llamado (bladz. *95), derhalve: aangezien het aldus voor dit doel ergens heen gedirigeerd was. De vijanden van den Spaanschen Koning, die zoo actief optraden, „naderden" ten slotte „zoo erg" het eiland Porto Rico, dat zij enz. (bladz. 106); banse asercando tanto a ella, zegt de Spaansche waarn. gouverneur (bladz. *72), wat toch wel in beter Nederlandsch overgezet had kunnen worden. No sera difisil su espunasion, meent dezelfde autoriteit (bladz. *73); de vertaler laat hem schrijven, dat het niet moeilijk zijn zal „hen te veroveren" (bladz. 107), doch men verovert alleen sterkten, schepen enz., geen vijanden. Er is een bericht gezonden naar de Nieuw-Spanjevloot en in de vertaling wordt, in verband daarmede, gesproken van een vloot, „die dit bericht bereikte" (bladz. 56); er staat in het origineel: a quien alcanço esta nueua (bladz. *37), maar er zijn nu eenmaal van die constructies, welke in de eene taal wel en in de andere niet mogelijk zijn. In een bericht van den gouverneur te Havana (bladz. *38) is sprake van vreemdelingen op de Spaansche vloten (que se quedan en las armadas etc.) en in de vertaling lezen wij zoo waarlijk van vreemdelingen, die .... op de .... vloten blijven" (bladz. 58); uitdrukkingen als: hij gaat overal en: zij blijft bij haar tante, behooren wel tot het Westindische taaleigen, maar niet tot het Hollandsche.

Soms is er te letterlijk vertaald.

Wij schieten niet een stuk geschut „zonder kogel" op een schip af (bladz. 23), doch vuren een los schot af; disparandoles una pieza sin vale, zegt inderdaad de Spaansche tekst (bladz. *14). Ter beveiliging van Havana waren er twee uitkijkposten, een op de Isla de Pinos en een bij Cabo de Corrientes en, in verband daarmede, wordt herhaaldelijk gesproken over de bezetting dier

posten, que estan de vijia; de vertaler noemt dit dan „op schild- „wacht staan", of „op den uitkijk staan". Capitulos de esta relaçion (bladz. *20) worden „de hoofdstukken van dit verslag" (bladz. 30).

Of, er is niet gezocht naar een meer logische, of meer elegante vertaling; waarvan de volgende voorbeelden.

Biendo despues el desengaño (bladz. *93) wordt „maar toen „hij daarna ontnuchterd werd"; se ocupo en sacar la fragata .... y gozar de su pillaje (bladz. *100) „plunderde hij het fregat en „genoot hij van den buit" (bladz. 146); acostumbrados a passar trauajos (bladz. *75) „gewend .... om ontberingen te lijden" (bladz. 110); los e pregonado por traydores (bladz. *81) „ik heb „laten omroepen dat zij verraders zijn" (bladz. 118); que lo liempie y asegure todo (bladz. *54) „die ze allemaal beveiligt" (bladz. 78); la vijilanzia conque el henemigo anda (bladz. *59) „de „waakzaamheid waarmede de vijand te werk gaat" (bladz. 86); dispierta al cuydado mas perezossa (bladz. *59), „wekt de diepst „ingeslapen zorg" (bladz. 87); otros (nabios) salieron a vicitar (bladz. *69) „trokken uit op inspectie" (bladz. 101); en pribar/ algunos de sus capitanes (bladz. *32) „met het ontslaan/van „sommige van hun kapiteins" (bladz. 49); no a poca costa mia (bladz. *133) „[dit] niet weinig te mijnen koste" (bladz. 189); introduçir con este pretesto un comerçio asentado con las Indias (bladz. *165) „in [West] Indië zouden dringen met een gevestig- „den handel" (bladz. 231); se estrauiaria el oro etc. (bladz. *165) „het goud etc. zouden zoek raken" (bladz. 232). Su mucha maña (bladz. *36), waardoor de Hollandsche scheepsbevelhebbers zich onderscheidden, te vertalen door „handigheid" (bladz. 55) is wel wat slap.

Carne, zeuo (sebo) y manteca (bladzijde *11) zou ik vertalen met vleesch, talk en reuzel, niet met „vleesch, mestvoeder en vet" (bladzijde 18), velas, jarçia y clavezon (bladz. *14) met zeilen, touw- en ijzerwerk, niet met „zeilen, tuig en want" (bladz. 22).

Het geld dat men verborgen had: en pipas de agua, bonba y lastre (bladz. *58) zal wel zijn weg gevonden hebben in de watervaten, in de vullingen van het schip en onder de ballast, niet „in „watervaten, [in de pomp] en [bij de] ballast" zijn geworpen" (bladz. 85).

De piragua, welke gezonden was a sotauento de Cuba por mangle (bladz. *18), was een vaartuig, dat mangrovebast of mangelbast, niet een „prauw", welke „wortelboomen" halen

moest (bladz. 28). Paylas para el efecto de los açucares (bladz. *99) zijn suikerpannen, niet „schalen voor de suikerbereiding" (bladz. 145), tunas espinosas, waarmede de wegen afgesloten werden (bladz. *38), waren doornige cactusplanten, niet doornige „cactusvijgen" (bladz. 58).

Een enkele keer is door een blijkbaar abusieve vertaling de beteekenis van een zin verkeerd weergegeven.

Repartieronse los Etados de Olanda las piraterias de aquella costa, staat op bladz. *63; dit wordt op bladz. 93 vertaald met „De staten van Holland hebben onder elkander den buit van die „kust verdeeld".

Adonde con dificuldad les pueden alcançar las armas que . . . . , y fracassean, y roban etc., zegt de waarn. gouverneur van Porto Rico (bladz. *70); de vertaling luidt „waar de wapenen . . . . hen „[slechts] met moeite kunnen bereiken en verslagen worden" (bladz. 103).

Para asegurar la ciudad de algun incendio (bladz. *41) beteekent niet „om de stad gerust te stellen, als brand uit zou breken" (bladz. 62).

Uno de los capitanos que aqui tiene (bladz. *45) kan, in het zinsverband, niet zijn „een van de kapiteins die *u* hier heeft" (bladz. 67).

De los quales abra onçe años de las armas de España fue ganado; op deze manier vertelt Stuyvesant, hoe elf jaar geleden (in 1633) op de Staten-Generaal, den Prins van Oranje en de West-Indische Comp., het eiland St. Maarten door de Spaansche wapenen veroverd was (bladz. *135); de vertaling „. . . . door wie het ongeveer elf jaar geleden op de Spaansche wapenen werd veroverd" (bladz. 192 en 193) zegt precies het tegenovergestelde.

De commandant van St. Maarten rapporteerde, dat het telkens noodig was berichten uit te zenden en voegt eraan toe: no/viniendo un patache en que poderlo hacer (bladz. *147), dus hij klaagt, zou men zeggen, dat er zelfs geen patache beschikbaar was om dat te doen (dus om die berichten te verzenden); de vertaling luidt „maar er komt zelfs geen adviesboot waarop wij den „laatsten adem kunnen uitblazen" (bladz. 209)!

Onnoodig lijkt het mij, van bandera de paz een vrije vertaling te geven, door er een „witte vlag" van te maken („een Vrede-„Vaentjen" noemden wij zoo iets in de 17e eeuw), of general te

vervangen door admiraal, wat hier en daar gedaan is. Ook is la isla Española een enkele maal het eiland Santo Domingo geworden.

Oficial de guerra en capitan a guerra, veedor, contador, maestre de plata en maestre de fragata blijven onvertaald, maar contramaestre (op een klein vaartuig) wordt vertaald met „bootsman". Wanneer de Spaansche stukken over ynfanteria spreken, dan wordt dit in de vertaling „voetknechten".

Ordenansas.... del Principe de Oranxe (bladz. *88) worden „voorschriften" van den Prins van Oranje (bladz. 128), la planta del territorio (bladz. *47) de „plattegrond" van het gebied (bladz. 69); personen, die een verklaring afleggen (Sp. declarantes), heeten ook bij ons declaranten, niet „getuigen", el consejo de las Indias zoowel als la junta de guerra de Indias worden beide tot „Raad voor oorlogszaken in Indië".

Of presidio y fabrica (op bldz. *55) vertaald worden kan met „garnizoen en vesting" (bladz. 79) lijkt dubieus, want Porto Rico kan ook wel een presidio, in den zin van een strafkolonie, geweest zijn en er is sprake van 370 peones.

Op bladz. *14 staat iets over een zabra (een soort brigantijn), wat in de vertaling op bladz. 22 „het kleine vaartuig" wordt; schepen, waarvan op bladz. *18 gesproken wordt, waren galeones de escolta, dus convoyeerende galjoenen, maar in de vertaling (bladz. 28) staat eenvoudig galjoenen.

El puerto de † Cruz (bladz. *66) heet op bladz. 97 „de haven „Cruz", maar deze plaats zal wel Santa Cruz geheeten hebben.

Van de uanderas de quadro, waarmede Houtebeen de Spanjaarden trachtte te verschalken (bladz. *3) staat niets in de vertaling (bladz. 6).

Eenmaal de vertaling vergeleken hebbend met den Spaanschen tekst, telkens wanneer het Hollandsch mij vreemd voorkwam, meen ik goed te doen met ook een aantal der opmerkingen, waartoe genoemde vergelijking mij aanleiding gaf, aan den lezer voor te leggen.

Amsterdam April 1936.

DE CURAÇAOSCHE MUNTSPECIËN

DOOR

W. M. HOYER

De hoofdzilvermunt op Curaçao was de *Patientje* (eigenlijk *Patinkos*, de Portugeesche naam voor Spaansche matten), de oude gemunte Spaansche pilaardaalder, hebbende op Curaçao een koers van *f* 2.50 Ned. Cour. De *Peso* was oorspronkelijk *f* 1.66⅔ Ned.; drie pesos maakten twee daalders. Er was een verschil tusschen de gewone peso, ter waarde van 8 realen (*f* 2.—), en de volle peso, die 10 realen (*f* 2.50) gold. De gewone peso was op Curaçao de gewone rekenwaarde en stond bekend onder den naam van „peso van achten", d.w.z. van 8 realen. De peso van achten was geen munt, doch gemakkelijkheidshalve of uit gewoonte werden de boeken in pesos, realen en stuivers gehouden, de peso op 8 realen en de reaal op zes stuiver gerekend. Als de *Reaal* deed gewoonlijk dienst de Deensche schelling; 8 dezer maakten de ingebeelde munt *Patakos* uit. Stuivers of plakkies waren zoowel de oude Deensche 2 skellings, als oude Fransche deux-sous en oude Duitsche en Pruissche stubersstukjes.

De gouden munten, welke op het eiland in omloop waren, waren de Spaansche dubloenen of kwadrupels en de Portugeesche Johannissen. De gouden Spaansche dubloen of kwadrupel werd in 1801 door het gouvernement tot de waarde van 16 patientje of 24 pesos van achten gekeurd en aanbevolen, alhoewel de wezenlijke waarde van deze munt niet meer dan 19½ pesos bedroeg.

De gouden Johannis, een Portugeesche munt, fijner van alloi dan de kwadrupels, was van onheugelijke tijden af de hoofdmunt op het eiland geweest. Deszelfs gangbare waarde was 90 realen of 11¼ pesos (± *f* 18.—), doch in het jaar 1792 werd door de Amerikanen een lichtere soort, echter van zuiver goud, gelijk men zegt te Manchester nagemaakt, hier ingevoerd. Het namaaksel was zoo gelijkend, dat men het bedrog slechts door den aanzienlijken invoer ontdekte. Dit schandelijk bedrog duurde voort, totdat er ongeveer 30.000 stuks van deze vervalschte

muntspecie op Curaçao circuleerden en de goede muntspeciën naar het buitenland gevoerd waren. Het gouvernement vaardigde daarop eene publicatie uit, om deze Johannissen als volwichtig te ontvangen, mits zij gestempeld waren met het merk G I H, de beginletters van den naam van den goudsmid *Godhelp Israel Hoyer*, en alle, die later met minder of van hetzelfde gewicht mochten ingevoerd worden, naar de waarde van derzelver gewicht.

Dit middel verhinderde echter de voortgang der vervalsching en den invoer niet, want ook het stempel werd alras nagemaakt. Ten tijde van gouverneur J. R. Lauffer (1796) bedroeg de massa 30.059 stuks, welke 7¼, tot hoogstens 8½, engelsen gewicht hadden, terwijl er eenige waren. die niet meer dan 4½ à 5 engelsen wogen of vermengd waren met onedele metalen.

In 1798 werden eenige van de uitgevers en verspreiders van de valsche Johannissen betrapt, en in het begin van 1800 veroordeeld. De twee voornaamsten werden veroordeeld om met een koord om den hals onder den galg ten toon gesteld te worden, en voorts voor den tijd van vijftig jaren in de gevangenis te worden „bewaard, en met zwaren arbeid ten behoeve van den Lande hun onderhoud te gewinnen".

Het schandelijk bedrijf bleef voortduren en het gouvernement was in 1815 verplicht weder eene oproeping tot inlevering te doen, waarbij bleek, dat er onder de 30.795 Johannissen 4.475 nieuwe van slechter alloi waren.

Uithoofde van de geringe hoeveelheid klein geld in omloop had de gouverneur J. R. Lauffer in het jaar 1798 7000 Spaansche daalders in vier gelijke deelen laten kappen, welke driekantjes of guillotines werden genoemd, en tegen *f* 0.50 Ned. uitgegeven. In het jaar 1814 onder het Engelsch gouvernement werden nog 8000 daalders in vijven gekapt. Vele van de driekantjes waren later niet grooter dan de ⅙ mat, die door een muntvervalscher op het eiland Sint Thomas op groote schaal hier in omloop werd gebracht.

De eigenaars der vierendeelen van 1798 werden opgeroepen en door stempeling hun munten tot de waarde van 3½ reaal gebracht. De winst, hieruit voortspruitende, ten bedrage van Ps. 4567–4– besteedde het gouvernement om de Ps. 2285–6– papieren geld, door den gouverneur Changuion in omloop gebracht, dat gemakkelijk nagemaakt werd, in te koopen en te vernietigen; de rest kwam in 's lands kas. In 1826 werden de vierendeelen van 1798 ingetrokken.

Om verder in het groote gebrek aan klein geld te voorzien

werden in 1821 7500 pesos aan zilveren schellingen of realen, in de Vereenigde Staten van Noord-Amerika gemunt, in omloop gebracht tegen 6 stuivers Cur. Cour. In de tweede helft van 1822 werden 360.000 nieuwe stuivers, eveneens in Noord-Amerika aangemunt, in omloop gebracht tegen 2½ cent.

Volgens Koninklijk Besluit van den 10den Mei 1826 werd het Nederlandsch muntstelsel op Curaçao in werking gebracht, zoodat de Nederlandsche gulden met zijn onderdeelen en koperstukken de standpenning werd; echter rekent men nog veelal naar de oude muntspeciën, en vreemde zilveren en gouden munten zijn in omloop gebleven.

Voorts werden ook gangbaar verklaard: de vijfde deelen van de Spaansche daalder tegen ƒ0.50, de Curaçaosche stuiver tegen 2½ cent, de Spaansche pilaardaalder tegen ƒ2.50 N.C., de gouden en zilveren munten, die in eene vaste verhouding tot de Spaansche pilaardaalder stonden, en de oude alhier in 1823 gestempelde Portugeesche Johannissen.

Toen baron van Raders gezaghebber van Curaçao was, liet hij, omdat er gebrek aan kleine muntspeciën was, 6000 Ned. gulden in vier deelen kappen en met den stempel C voorzien, terwijl bij Publicaties van den 8sten Juni 1838 werd bepaald, dat elk zoodanig gekapt vierdedeel van de Ned. gulden tegen de waarde van 25 cts. in omloop gebracht en in de kolonie gangbaar zou zijn.

Bij Koninklijk besluit van den 1sten Februari 1854 werd de koers van de 5 francstukken op ƒ2.35 N.C., die van de Spaansche pilaardaalders op ƒ2.50 bepaald.

In 1880 verkregen een drietal inwoners het recht Curaçaosche stuivers te doen aanmunten. Aanvankelijk werden ze voor 2½ cent en later voor 1 cent uitgegeven. Aan den eenen kant vertoonden zij het opschrift 1 stuiver, terwijl de andere zijde prijkte met de voorletters van de namen der gerechtigden J × Co. (Jesurun & Co.), L × C. (Leon V. Leyba & Co.), J. J. N. (J. J. Naar). Zij werden in 1885 ingetrokken.

Ondanks een en ander was de Spaansche pilaardaalder met haar onderdeelen het belangrijkste betaalmiddel gebleven. Dit leverde groote nadeelen op, toen de waarde van het zilver begon te dalen. In den handel wist men de nadeelen daarvan wel goeddeels te ontgaan. Men behielp zich daar zooveel mogelijk met vreemde gouden munt en betaalde daarvoor zelfs een premie. De mindere man echter liep groot gevaar, doordat het gebruik van minderwaardig geld niet te vermijden was, en men trachtte zich daarom op andere wijze te behelpen. De bestaande clubs of sociëteiten

te Willemstad gaven bons uit, die als pasmunt werden gebezigd. Later (in 1892) hebben particuliere kooplieden (S. E. L. Maduro & Sons; Rivas, Fenhson & Co.; Jones & Borchert; Meyer & Aranjo; Wed. W. P. Maal) dit voorbeeld gevolgd door bons ten waarde van *f* 2.50, *f* 1.00, 50 cts en 25 cts in omloop te brengen, die eerst door de invoering van de Curaçaosche Muntwet in 1901 zijn verdwenen.

In het begin van 1896 begon de handel te weigeren de pilaardaalders, waarvan de voorraad voortdurend aangroeide, voor meer dan *f* 1.50 in betaling te nemen. Het gevolg daarvan was, dat de muntstukken zooveel mogelijk in de Koloniale kas werden gespuid, alwaar ze voor den getarifeerden koers van *f* 2.50 moesten worden aanvaard.

Na verkregen Koninklijke machtiging verlaagde gouverneur Barge toen de koers der matten tot *f* 1.40, en in 1897 moest de koers tot *f* 1.00 worden gebracht.

De wet van het muntwezen trad op 1 Augustus 1901 in werking; de gulden Cur. Cour. werd afgeschaft en vervangen door den gulden Ned. Cour. De verhouding tusschen de twee waarden werd bepaald op 0.94 : 1, een afzonderlijke Curaçaosche zilverpasmunt werd ingevoerd van *f* 0.25 en *f* 0.10, en de gangbaar verklaarde gouden munten werden tegen de volgende vastgestelde koersen getarifeerd: een dubbele gouden Eagle *f* 49.—, een dubloen *f* 38.65, een Engelsche Souvereign *f* 12.—, een 20 francstuk en een 20 bolivarstuk *f* 9.40.

BOEKBESPREKING

Mexicaansche Mozaieken door Guda E G. Duyvis. Maandblad voor Beeldende Kunsten tevens orgaan der Vereeniging van Vrienden der Aziatische Kunst, blz. 355–366, met 11 afl., 12de Jaarg. no. 12, December 1935. Uitgever J. H. de Bussy, Amsterdam.

Mejuffrouw G. Duyvis, die geruimen tijd in het Berlijnsche Museum voor Volkenkunde werkzaam was, heeft de zeldzame Mexicaansche mozaieken beschreven, die ze wonderlijke, kleurige voorwerpen noemt met een zeer eigen schoonheid, en waarvan ze terecht zegt, dat zij boeien door de onbekende, vèrafstaande wereld, waarvan zij getuigen. De afbeeldingen zijn helaas ongekleurd, zoodat een levendige verbeelding noodig is om zich de werking van de kleurenpracht van het materiaal, voornamelijk in groene en blauwe schakeeringen, te kunnen voorstellen. Tegenover de eerste bladzijde van het artikel is over de volle bladzijde een zich in het Museum of the American Indian Heye Stichting, New-York, bevindend schild van 33 cM. afgebeeld, waarvan op grond van de onderzoekingen van wijlen mejuffrouw Zelia Nuttall en van anderen zou kunnen worden gezegd, dat het de zonnegod is die op den dag, dat de zon loodrecht in het zenith staat en de voorwerpen op aarde dus *geen* schaduw vertoonen, met het hoofd naar beneden, onder het toezien van twee aan weerskanten voorgestelde priesters, die offermessen in de hand houden en het teeken der spraak, volute, voor den mond hebben, uit den hemel op een berg op aarde nederdaalt. Boven den god staat het figuur van de zon. Acht stralen in den buitensten rand wijzen mogelijk op de windstreken. Afb. 9 toont een offermes, zooals bij het offeren van menschen werd gebruikt. Het houten handvat is in den vorm van een menschelijk figuur, dat een vogelmasker draagt; het gezicht komt uit den geopenden snavel te voorschijn; de uitgebreide vleugels bedekken schouders en rug. Het mozaiek, zegt de schrijfster, is bij-

zonder kleurig, het bestaat uit turkoois, malachiet, witte, purperen en helder roode schelp. Het 31 cM. lange stuk bevindt zich in het Britsche Museum te Londen. Beziet men het steenen offermes, dan valt (het is een opmerking van mij persoonlijk) de groote waarschijnlijkheid op, dat daarmede een reusachtige phallus wordt voorgesteld, en dat de in een menschelijke gedaante afgebeelde god met het vogelmasker zich in een coitus-houding bevindt. De afgrijselijke symboliek van deze voorwerpen zou dan m.i. kunnen beteekenen, dat bij voorkeur op de zooals men weet alleen in de tropen voorkomende dagen, dat de zon loodrecht in het zenith stond en de zonnegod op aarde nederdaalde, menschelijke slachtoffers door het doodelijke offermes van de in het handvat voorgestelde godheid het leven moesten laten om aan de zon nieuw leven te verschaffen.

Verschillende van deze voorwerpen moeten reeds tusschen 1518 en 1523 in Europa zijn aangekomen. Vier van de maskers behoorden tot den schat, die Cortés in 1521 ten geschenke kreeg; het is echter, zegt de bekwame schrijfster, zeer wel mogelijk, dat de voorwerpen uit de schatkamers van Montezuma uit veel vroeger, moeilijk te bepalen, tijd stammen. De kunst van de vervaardigers, *tlateqne*, steensnijders of juweliers, werd reeds eeuwen lang beoefend; Padre Sagahun vermeldt ze reeds bij de Tolteken, die voor 1325 het hoogland van Mexico bewoonden.

L. C. van Panhuys

Zur Vorgeschichte der Schmerzbehandlung door Georg Sticker. Tijdschrift Schmerz-Narkose-Anaesthesie, Juni 1935, Heft 2, blz. 54–64. Georg Thieme, Verlag, Leipzig.

De bejaarde hoogleeraar in de geschiedenis der geneeskunde aan de universiteit te Würzburg dr. med. G. Sticker behandelt in dit artikel de denkbeelden over lichamelijke en geestelijke smarten en de geneeswijzen daarvoor, vooral bij de oude Grieken. Ook eigenlijke geneesmiddelen komen ter sprake. Hij vestigt de aandacht op de bijgeloovige begrippen, die bij de Hellenen en te voren, reeds in den voortijd van Indo-germaansche volken, werden gehuldigd, op het geloof aan de geneeskracht van het woord, van spreuken, die gemurmeld werden, van runenschrift, voorts op de macht, die werd toegeschreven aan het wondende steenen mes, het heilige offermes van vuursteen, kiezel of nephriet, later van metaal, waarvan de bloote aanraking reeds troost gaf en weldadig

scheen aan te doen. Hoewel de studie van dr. S. bepaald erop gericht is om ons den vooruitgang van denkbeelden te schetsen, die heeft plaats gehad bij beschaafde volken van de Oude Wereld, in het bijzonder bij de Europeesche wetenschap op het gebied van behandeling van pijnen, doet de lezing van zijn verhandeling telkens de gedachte opkomen, dat ook in Amerika de ontwikkeling van de gedachten bij de Indianen tot op een zekere hoogte denzelfden weg heeft afgelegd. Men zal zich herinneren, dat bij Surinaamsche bovenlandsche Indianen nog de wespenproef bestaat, zooals die door DE GOEJE is beschreven, en ik meen, dat het Kappler geweest is, die van Indianen vernam, dat zij aan de pijnlijke werking van mieren- en wespengift een geneeskundige werking toeschrijven. Zou een patient, die tot zijn eigen heil zoo gepijnigd wordt, dan nog durven klagen?

1. *Ein musikologischer Beweis für Kulturzuzammenhänge zwischen Indonesien —vermutlich Java — und Zentralafrika* door Dr. Jaap Kunst, Intern. Zeitschrift für Völker- und Sprachenkunde Anthropos, Deel XXX, 1936, blz. 131–140, mit drei Tafeln. St. Gabriel–Mödling bei Wien.

2. *The Music of Java* door denzelfden, Tijdschrift Indian Art and Letters, Vol. VIII No. 2, blz. 3–12. The India Society, London.

1 Dit geschrift zal evenals het onder 2 genoemde slechts besproken worden in zoover het van belang is voor Amerika. Dr. Kunst behandelde in Januari 1935 op den Ethnologendag in het Koloniaal Instituut te Amsterdam het onlangs door mij aangehaalde artikel van wijlen Prof. von Hornbostel over Die Masznorm als Kulturgeschichtliches Forschungsmittel, in den Gedenkbundel, aan Pater Wilhelm Schmidt gewijd, waarin o.a. staat, dat de invloed van de oud-Chineesche kwintencirkel van de blaasfluit zich zelfs naar Zuid-Amerika en Centraal-Afrika schijnt te hebben verbreid. Von Hornbostel heeft gevonden dat in Oud-Peru en in het tegenwoordige Noordwesten van Brazilië panfluiten hebben bestaan (nog aanwezig zijn), die volgens de zoogenaamde halfkwartenladder gestemd zijn en daardoor een voormalig stadium weergeven van op Java voorkomende toonaarden. Het is zeer merkwaardig, dat overal op de wereld, waar men toonladders vindt, die uit een opeenvolging van blaaskwinten zijn

ontstaan, de grondtoon van die toonladders, het uitgangspunt, altijd hetzelfde is, niet ongeveer, maar heel precies van dezelfde toonhoogte, namelijk van 366 trillingen per seconde.

Van 91 uit Afrika afkomstige, in musea te Parijs, te Brussel en te Londen aanwezige, *marimba's* kon dr. K. den samenhang met den blaaskwintencirkel aantoonen. De *marimba* kwam met den slavenhandel over den Atlantischen Oceaan en werd in Middel-Amerika, namelijk in Guatemala, een volksmuziekinstrument. De Noord-Amerikanen hebben dit instrument verbeterd en overgebouwd, dat in de Amerikaansche „Music Halls" veel opgang heeft gemaakt. Ik vermoed, dat de *marimba*, die zijn oorsprong schijnt te danken te hebben aan de Javaansche gendèrinstrumenten, nog in den vorm, waarin ze in den Belgischen Kongo voorkomt, aanwezig is bij de Surinaamsche Boschnegers.

Uit het geschrift no. 2 wil ik slechts aanhalen, hoezeer men moet trachten van alle vooroordeel vrij te komen, alvorens men muziek van een vreemd volk gaat beoordeelen. Moderne Europeesche muziek is vol actie en spanning; Javaansche muziek is, en, naar ik vermoed, muziek van de Surinaamsche Indianen, hoe anders ook dan de Javaansche, toch in dit opzicht eveneens, weer te geven door ze te noemen: tijd die in muziek wordt overgebracht. Deze muziek is statisch, gene dynamisch.

L. C. VAN PANHUYS

BIBLIOGRAPHIE

A. TIJDSCHRIFTEN, COURANTEN, ENZ.

Koloniaal Missie Tijdschrift. Afl. VIII. 15 Augustus 1936. Verslag over de Missie van Curaçao; De R.K. Ziekenverpleging in Nederl. West-Indië.

De Vakbeweging. 6 Augustus 1936, no. 16. De eilanders van de West, door A. W. IJzerman.

Onze Aarde. Augugstus 1936, no. 8. Onze gekleurde zusjes, door mr W. J. van Balen.

Oost en West. Augustus 1936, no. 8. Nederland in Europa. Nederland Overzee. 1898–1938, door W. R. Menkman. Een Kapenaar Gouverneur van Suriname. Juriaan François de Friderici, door Fred. Oudschans Dentz.

Tropisch Nederland. 29 Juni en 10 Augustus 1938, no. 5 en 8. Bestuursregeling in de West, III en IV, door C. K. Kesler.

De Telegraaf. 18 Augustus 1936, 1ste Ochtendblad. Hoe de Britsche „West" aan haar onderwijs kwam, door Troubadour [Mico Charity School Fund].

Het Zendingsblad van de Gereformeerde kerken in Nederland. Augustus 1936, no. 8. Suriname, door W. F. E. Smelik.

Nieuwe Rotterdamsche Courant. 16 Augustus 1936, Ochtendblad A. Bange uren op Curaçao. De brand op de Isla [Brief uit Willemstad van 12 Juli].

Idem. 14 en 16 Augustus 1936, Avondblad A en Ochtendblad B. Per luchtschip naar de West, door J. S. C. Kasteleyn.

De Indische Verlofganger. 28 Augustus 1936, no. 5. Ontmoetingen. XXX [met 2 dames uit Paramaribo.]

Neerlandia. September 1936, no. 9. Eerbied voor het verleden, door P. Cool [oude kanonnen van fort Nieuw-Amsterdam]; Nederlandsche Antillen. Van de Groep.

Bulletin van het Inlichtingenbureau van de Afd. Amsterdam der Kon. Vereeniging Oost en West. April en Mei 1936, nos. 1 en 2. De West-Indische Vraagbaak, door dr. J. F. E. Einaar.

Idem. Augustus 1936, no. 3. Ons eilandengebied in de Caraibische zee, door W. R. Menkman.

Haagsche Dameskroniek. 22 Augustus 1936, no. 51. Het mysterie van de Angostura, door dr. J. J. Gouverneur.

Echo's uit de Missies. 25 Augustus 1936, no. 9. Het Surinaamsche volk; Grote brand op de Isla, door Sr. M. Bernarda.

HET GOUDEN JUBILEUM VAN DE WEST INDIA COMMITTEE CIRCULAR

DOOR

FRED. OUDSCHANS DENTZ

Het op 21 Mei 1936 verschenen nummer van de West India Com mittee Circular no 982 is een jubileumnummer. Immers het eerste nummer van dit tijdschrift verscheen een halve eeuw geleden. De vereeniging zelve, die het uitgeeft, is heel wat ouder; zij werd omstreeks 1750 opgericht (de juiste datum is, ondanks nauwkeurige nasporingen, niet kunnen worden vastgesteld). In 1904 kreeg zij de Koninklijke goedkeuring van koning Edward VII. Onder den voorzitter Mr. (later Sir) Nevile Lubbock werd in de vergadering van 11 Mei 1886 tot de uitgave van een periodiek besloten, en het eerste nummer van de Circular in Mei 1886 besloeg slechts vier bladzijden. Dat was in een jaar van groote opleving der belangstelling in koloniale aangelegenheden. In dat jaar opende koningin Victoria te Londen de Koloniale en Indische tentoonstelling, waarvoor Tennyson de bekende, dikwijls aangehaalde, woorden schreef „One life, one flag, one fleet, one Throne". Van een maandelijksche uitgave werd de Circular in Augustus 1903 een veertiendaagsch orgaan in zijn huidigen omvang, veelal met fraaie afbeeldingen verlucht.

De President, Viscount Elibank, en de voorzitter, Sir Elliot de Pass, openen het jubileumnummer met een gelukwensch, welke gevolgd wordt door brieven van gelukwenschen van den toenmaligen minister van Koloniën Thomas en van de gouverneurs van Barbados, Britsch Guyana, Jamaïca, Trinidad, Leeward- en Windward-eilanden en Britsch Honduras. Het ledental van de vereeniging, waarvan Sir Algernon Aspinall, de schrijver van talrijke werken over West-Indië (wij herinneren alleen maar aan de Pocket Guide), secretaris is, ging wel door den druk der tijden van 2354 in 1927 achteruit, maar bedraagt toch nog 2062.

Als steeds bevat het tijdschrift een schat van wetenswaardig-

heden. Geen wonder, de talrijke Britsche koloniën in de West leveren daarvoor ruim stof op. Een der afbeeldingen in dit nummer *is* de vergaderzaal met uitgebreide boekerij te Londen, 14 Trinity Square. Wij bieden de vereeniging en de redactie van de Circular ook onze gelukwenschen aan.

FAMILIENAMEN OP CURAÇAO

DOOR

M. D. LATOUR O.P.

Op Curaçao treft men familienamen van Franse, Duitse, Engelse, Nederlandse, Spaanse, Italiaanse, Afrikaanse en Indiaanse oorsprong. Daar men echter in elk land ter wereld constateren kan, dat het gebied der eigennamen internationaal gekleurd is, zijn we niet van plan daarvoor de aandacht te vragen.

Maar er zijn hier veel familienamen in zwang, die, met of zonder opzet gegeven of gekozen, een speciaal Curaçaos karakter dragen.

Zo is de typisch Curaçaose naam *Janwé* niets anders dan een overblijfsel van de naam van een vroegeren groot grondbezitter: Jan Wever, een zuiver Hollandse naam.

Dicht bij het Melaatsengesticht Zaquito ligt de wijk *Charo*, waarvan de naam volgens zeer aanneembare gegevens te danken is aan een Fransman, die daar vroeger woonde en Jarreau heette.

Een zéér bekende naam op Curaçao is *Jantiel*, het kleine badplaatsje aan de Zuidkust. Maar de niets vermoedende badgast zal wellicht enigszins verbaasd opkijken, als hij verneemt, dat deze populaire naam een verbastering is van de naam van een aldaar wonende familie Perret Gentil.

In de stadswijk Otrobanda is een straatje dat Zaantjesteeg heet, en hoewel er meer uitleggingen beproefd zijn om deze naam te verklaren, lijkt het mij boven elke redelijke twijfel verheven, dat deze ontleend is aan de Spaanse familie Sanchez, die daar gewoond heeft.

Speciale omstandigheden, die voor Nederland niet gelden, hebben hier op het geven en aannemen van familienamen grote invloed gehad, bv. de afschaffing van de slavernij in 1863. De slaven hadden geen eigenlijke familienamen, maar werden genoemd met hun doopnaam, hun bijnaam, hun vroegere stamnaam, of naar het percentage,, zwart" bloed dat ze hadden. Voorbeelden van deze vier naamcategorieën zijn resp. Pablo, Kameel, Canga, Sambo.

Toen na de vrijmaking deze mensen allen een familienaam moesten hebben, werden er met kunst en vliegwerk een menigte familienamen uit de grond gestampt. Snuggere vrijgelatenen kozen zelf een naam, bepaalden zich daarbij dikwijls tot het voor goed aanvaarden van een bijnaam, die zij reeds hadden, en heetten voortaan vrijwillig Kameel (intussen verbasterd tot Cameroe, hetgeen trouwens veel deftiger klinkt), Garibaldi (op het ogenblik meestal Giribaldi), Rabarber (nu Robarboe) en Centje (komt voor in de spellingen Cenchi, Chonchi, Cijntje, Cijnchi, Seenchi, enz.). Ook Kirindongo en Kwidama zijn echte oude slavennamen, (meer Spaansvoelenden schrijven Quirindongo, Quidama).

Anderen waren volgens hun kleur „Sambo'' en bleven daarbij.

Velen voelden er iets voor om in hun nieuwe naam een herinnering mee te nemen aan hun vroegeren „heer'' en namen diens familienaam over, echter met enige wijziging, waar de „heer'' wel zorg voor droeg. Daarvan komen de namen als Wolfschoon (van Schoonewolf), Elsevijf (van Elsevier), Sille (het omgekeerde van Ellis), Borgschoth (van Schothborg), Pineda (van Pinedo), Suriol (van Curiel), Helmijr (volgens gezaghebbend getuigenis van Helmund en Meijer) en van Uiter, van Uiten, van IJter, Van Nijten, van Eijter, Fanneijte, enz. (alle van de oude Hollandse familie van Uijtrecht), Madura (van Maduro).

Anderen liet men rustig een naam aannemen, al was het ook die van hun vroegeren heer, want deze heer rekende er zeker op, dat de mensen door hun slordige uitspraak in een minimum van tijd hun naam heel anders zouden schrijven en uitspreken dan het origineel ervan. Zo is de naam Meroe een door het volk zelf gemaakte verbastering van de naam Muller, Kwiers van Koeiers, Mérite van Merrit, enz.

Tot dit genre van naamsverbasteringen heeft ook veel bijgedragen het feit, dat er toen nog geen Burgelijke Stand was en dat vroegere, gemoedelijke districtsmeesters de namen van de mensen op het gehoor opschreven. Wat dat hier op Curaçao betekent, kan slechts beoordeeld worden door hen, die veel met de mensen te maken hebben, die vaak hun trouwboekjes nodig hebben, schoolregisters moeten invullen, doopboeken moeten bijhouden enz.

De verregaande slordigheid van de mensen en de gemoedelijkheid van de vroegere districtsmeesters is oorzaak van namen als Koffie, Coffiel, Koffil van *Cockfield*, Isei, Izijk, IJziek van de Engelse naam *Isaac*, Djoens en Joens van de Engelse naam *Johns(on)*, Girigori van *Gregorius*, Horcera van *Gorsira*, Mercera

van *Mercedes*, Chatlein van *Chatelain*, Meelvoort van *Melfort*, Bonkheer van *Boncoeur*, Peers van *Perez*, Schorea, Skoreya, Correa van *Scorrea*, Cado van *Cadeau*, Sembeleer en zelfs Semberel van *Zemeleer*, Hellemun, Hellement van *Helmund*, Purier van *Pourrier*, Boelé van *Bulle* (welke naam op z'n Spaans werd uitgesproken), Gion van *Guyon*, Vanderpool van *Fanterpool*. Het eigenaardige van deze laatste naam is, dat hij een verengelsing is van de oorspronkelijk Hollandse naam *van der Poel*. Verder kennen we nog Decaster van *de Castro*, Lebak, Lebaz, Lebast van *La Bast*. Ook is er Frey, Fray, Fraay en Fraai; welke van deze vier de oorspronkelijke is, weet ik niet met zekerheid te zeggen; vermoedelijk een van de twee laatste vormen. Ook ontmoeten we Provans, Provance van *Provence*, Woelbaai en Boelbaai van *Bulbaai*, Cannister en Callister van *Calisto*, Rondei van *Rondijk*, Kras, Krats en Cras; Daanchi, Daantje, Dania, Dain van *Daniel*, Lover, Lauff van *Lauffer*. Lauff kan echter ook heel goed een *opzettelijke* verminking zijn van de „herennaam" Lauffer.

Serberie, Silberie komt van *Siberië*, een landgoed van de familie Muller. De oorspronkelijke dragers van deze naam hebben dus niet die van hun vroegeren heer meegenomen maar de naam van diens plantage.

Metzel is een verbastering van de Engelse naam *Mitchell*, Dovali van *Delvalle*, Matteo van *Matthew*, Vrutaal van *Frutal*, Briet, Brit, Brito van *Britten*, Knep van *Kenepa* (naar de gelijknamige plantage; een analoog geval dus met Siberië), Mercano, Marcano van *Americano*, Wiebo, Wibo, Vibo van *Vivo*, Mamber van *Mambre*, enz. enz.

Aan variatie geen gebrek!

Dit waren echter nog slechts namen van vrijgelatenen, door deze zelf gekozen of door hun gewezen heren aangegeven. Er bleven er echter nog heel wat over, die zelf geen keuze konden maken en daarin ook niet geholpen werden door anderen. Toen schijnt het gouvernement het wanhoopsbesluit genomen te hebben, om de kinderen tot familienaam te geven de voornaam van hun moeder. Er zijn prachtige meisjesnamen bij, maar het doet enigszins belachelijk aan als een grote kerel u verzekert, dat hij „Rosa" heet. We laten hier een lijstje volgen van zulke familienamen, die officieel bij de burgerlijke stand van Curaçao bekend zijn.

Carolina	Hendrina	Dolores
Teodorita	Bernardina	Frederika
Rosa	Rosalinda	Teresa

Henriette	Eduarda	Eleuteria
Francisca	Paulina	Hilda
Regina	Natalia	Florencia
Martina	Nicolina	Evalina
Antonia	Tulia	Modesta
Genoveva	Aura	Ezequiela
Catalina	Tomasia	Feliciana
Stephania	Ignacia	Manuela
Clara	Raymunda	Simona
Margarita	Martha	Virginia
Clemencia	Petronia	Jacinta
Angelica	Clysia	Lucila
Anastacia	Louisita	Alexandrina
Fabiana	Geertruida	Lambertina
Rita	Cecilia	Juliana
Celestina	Carmita	Simeona
Rudolfina	Vera	Mauricia
Dominga	Pieternella	Rosaria
Eulogia	Magdalena	Tecla

Voor jonggetrouwde mensen een lijst om van te watertanden bij het uitzoeken van namen voor hun toekomstige dochters! En er is *niet eens naar volledigheid* gestreefd; er zijn er nog wel meer.

Minder duidelijk is het mij, waaraan sommige jongensnamen de eer te danken hebben, om tot familienaam verheven te worden. Ze zijn veel minder talrijk als de meisjesnamen, maar komen niettemin vóór. Enige voorbeelden mogen hier volgen: Pedro, Ignacio, Thomas, Jacobus, Ricardo, Augustin, Laurens, Andreas.

We hopen echter dat het bespottelijke gebruik nu niet meer gevolgd wordt.

Een categorie familienamen, die specifiek Curaçaos is, zou men kunnen noemen de „religieuze" familienamen. Hun ontstaan wordt als volgt verklaard. De zwarte bevolking van Curaçao is nagenoeg geheel katholiek. Protestanten en Joden vindt men bijna alleen onder de blanken. Deze zwarten hadden (en hebben nog) altijd een katholieke scheurkalender in huis, die op de dagelijks af te scheuren blaadjes de naam van den of de heilige vermeldt, die op die datum in de katholieke Kerk gevierd wordt. De moeders nu hechtten er dikwijls erg aan om hun kind te noemen naar de heilige, op wiens feestdag het geboren was. Daar is natuurlijk op zichzelf geen bezwaar tegen, maar het gaf soms tot min of meer komische gevolgen aanleiding. Een jongen werd bv. geboren op 18 Juli, het feest van Camillus de Lellis. De naam werd

zorgvuldig overgeschreven en aan een oom of tante meegegeven om het kind aan te gaan geven bij „meneer" (de districtsmeester). Deze ambtenaar, blank en protestant, wist van geen heiligen Camillus de Lellis af en beschouwde „de Lellis" als de familienaam van het kind. Op de zelfde wijze komt de familie Delima (de Lima) aan haar naam. Er was een „meisje geboren op het feest van de heilige Rosa van Lima. „Meneer" kreeg een papiertje onder zijn neus waar op gekrabbeld stond Rosa de Lima, en meneer vroeg natuurlijk niet verder. Misschien heeft hij zelfs wel gedacht, dat het bizonder snuggere mensen waren, daar ze zo maar voor- en achternaam te gelijk opgaven. Een kind dat op Kerstmis geboren werd, kreeg de naam van Natividad (geboorte) en als de geboorte viel op Onbevlekte Ontvangenis van Maria, heette het kind Concepcion (ontvangenis).

Ongeveer hetzelfde zien we gebeuren met jongens, die geboren worden op het feest van een heilige, die martelaar was, bv. San Pedro Martir (Sint Petrus Martelaar). „Meneer" registreerde Martir als de familienaam en daaraan danken nog heel wat mensen op Curaçao hun naam (Marti, Martis, Martijn). Een ander trof het, dat op zijn geboortedag het feest gevierd werd van een heilige, die bisschop (Obispo) of belijder (Confesor) was en nu heten tientallen huisgezinnen met hun achternaam Obispo en Confesor.

Deze „romantische" tijd is echter nu voorbij. Althans hopen we dat met de tegenwoordige perfectiegraad van de Burgerlijke Stand dergelijke Spielereien niet licht meer kunnen voorkomen.

We slaan met het boven genoemde al een voldoende mal figuur.

DE OPOFFERING VAN EEN R.K. PRIESTER IN SURINAME

DOOR

JHR. L. C. VAN PANHUYS

Niet alleen voor Suriname en Curaçao maar ook ten opzichte van het rijk in Europa kan De West-Indische Gids een taak vervullen. Nederland is zich te weinig bewust van het goeds, dat het aan de Amerikaansche gebiedsdeelen is verschuldigd. Het is, en ik wil een treffend voorbeeld daarvan geven, evenmin voldoende op de hoogte van hetgeen er door Nederlanders is gewrocht. Tot schade van ons geestelijk leven, van ons met de Koloniën verplicht en onmisbaar gemeenschapsgevoel, zijn feiten betreffende den arbeid en de opoffering van Nederlandsche „pioniers van beschaving" in het verre tropische Zuidwestland, ik bedoel in Suriname, aan vele Nederlandsche intellectueelen, aan door gemoed en karakter tot het beste deel van het Nederlandsche volk behoorenden, geheel, of nagenoeg geheel onbekend gebleven.

Toen onze groote pers kort geleden de nagedachtenis huldigde van den Belgischen pater Damiaan, die op Molokai met de melaatschen medeleefde en onder hen stierf, heeft zij er geen acht op geslagen dat ook personen van Nederlandschen stam op Nederlandsch koloniaal gebied aan de verpleging van melaatschen hun leven hebben gewijd.

Ik wil mij bepalen tot het hier meer bekend maken van het offer, dat een R.K. priester, dien ik in Suriname gekend heb, aan pater Damiaan gelijk, aan melaatschen in de West heeft gebracht, en ik doe dat aan de hand van een artikel, *In Memoriam Pater F. Lemmens*, door een pater missionaris, blz. 145–153 van den achttienden jaargang 1907 van het te Roermond uitgegeven tijdschrift „De Volksmissionaris".

Daarin staat, hoe Pater Lemmens wellicht aan de Marowijnerivier bij het verbinden van de wonden van Fransche melaatschen de besmetting heeft opgedaan; dat hij zich in 1902 vrijwil-

lig afzonderde in de R.K. melaatschen-inrichting, de Gerardus Majellastichting te Paramaribo, en dat hij in die inrichting, alwaar hij zijn priesterlijk werk onder de melaatschen had voortgezet, op 18 September 1906 is overleden.

In het artikel wordt uit het nieuwsblad *De Surinamer* ongeveer het volgende aangehaald. Het was te Albina aan de Marowijne, dat men het eerst begon te bespeuren, dat de gezondheid des paters ondermijnd was, ofschoon toen aan melaatschheid niet gedacht werd. Waaraan de ziekte toe te schrijven? Wij kunnen geen rechtstreeksch antwoord geven, maar deelen slechts het volgende mede, de gevolgtrekking aan onze lezers overlatende. In de Marowijnerivier liggen verscheidene eilandjes. Op een ervan wonen de déportés, die melaatsch zijn, verbannen (door de „administration pénitentiaire" aldaar geplaatst) en als het ware aan hun lot overgelaten. Eens in de week komt hun een korjaal eten brengen, en daarmede is de verzorging dier verlatenen afgeloopen, die in armzalige hutten den dood afwachten. Zooveel ellende kon het menschlievend hart van pater Lemmens niet verdragen. Menigmaal begaf hij zich derwaarts, en de tooneelen, waarvan weleer Batavia (het voormalige leprozen-etablissement nabij de monding van de Coppenamerivier in het Saramacca-district) getuige was, toen de dienaar Gods, pater Donders, als een liefdezuster de zieken verpleegde en aan hen alle zorgen besteedde, herhaalden zich op dat eenzame eiland der Marowijne-rivier, waar pater Lemmens, meenende door niemand gezien te worden, de wonden des lichaams zoowel als die der ziel verbond. Deze bijzonderheden vernamen wij van een getuige, die den missionaris naar dat eiland overbracht.

Pater Felix Lemmens werd te Maastricht geboren den 28sten Juli 1850. Hij koos de militaire loopbaan en luitenant Lemmens was tijdens zijn militair leven een man van geloof, die ook openlijk voor zijn geloof uitkwam. Op zekeren dag bevond hij zich als luitenant in Den Haag in een gezelschap van collega's en hoogere officieren. Er werd over godsdienst gesproken en op de priesters gesmaald. Dat was luitenant Lemmens te erg. Hij nam de partij der afwezenden op, bracht den smalers het verkeerde hunner redeneering onder de oogen en dit met zooveel kracht, dat een van de hoofdofficieren de opmerking maakte: „Ik heb eerbied voor zulk een overtuiging". Schertsend voegden zijn vrienden hem wel eens toe: „Gij hebt uw roeping gemist; gij hadt priester moeten worden!"? „Ik nam die woorden", zoo schrijft hij in zijn aanteekeningen, „nooit als ernst op."

„Wijl ik meende", zoo schrijft hij, „dat Suriname een katholiek

land was, waar men zonder lastig gevallen of bespot te worden als militair meer en beter zijn godsdienstplichten kon waarnemen, was mij dit o.m. reden genoeg om in 1879 derwaarts te vertrekken. Vond ik mij in die verwachting bedrogen, ruimschoots werd ik schadeloos gesteld door de kennismaking met de eerw. paters Redemptoristen, die voor mij vrienden waren, zóó als ik er tevoren nooit bezeten had."

Mede door het zien van den edelmoedigen en opofferenden werkkring van de paters Redemptoristen heeft de latere pater L. den raad zijns biechtvaders gevolgd, en in het begin van 1881, zoo gaat hij voort, „voorloopig door Z.D.H. Mgr. H. Schaap aangenomen, vertrok ik in 1882 uit Suriname naar Nederland, trad den 23sten November in het klooster te 's-Hertogenbosch en ontving het religieus kleed op den feestdag van O.L. Vrouw Onbevlekt Ontvangen, den 8sten December 1882."

Een diepen indruk maakte het op allen, toen men den officier in groot tenue op het priesterkoor zag verschijnen en eenige oogenblikken daarna in het eenvoudig kleed der Redemptoristen. Kort voor zijn intrede in het klooster had hij aan Bisschop Schaap geschreven: „geen vrees meer, dat ik niet staande zal blijven!", gedurende het noviciaat: „weliswaar zie ik dagelijks meer en meer, hoeveel er nog aan mij te polijsten valt, maar dat is niets, met Gods hulp kom ik alles te boven". De novice kwam inderdaad al de moeilijkheden te boven, welke de groote verandering van staat voor hem medebracht en werd den 8sten December 1883 tot het afleggen der drievoudige gelofte toegelaten. Na zijn studiën te Wittem te hebben voltooid, keerde hij in 1888 naar Suriname terug, waar hij achtereenvolgens op verschillende missiestatiën werkzaam was. In April 1892 bevond hij zich in het district Nickerie.

Toen hij slachtoffer van zijn heldhaftige naastenliefde was geworden, zonderde hij zich, zooals gezegd, in 1902 (20 October) vrijwillig af in de Gerardus-Majellastichting. Deze lag en ligt nog, naar ik meen, nabij (als men wil aan de noordgrens van) de stad Paramaribo. Als grens kan men daar aannemen de Sommelsdijksche kreek; de stichting ligt aan de overzijde daarvan. De stichting werd op initiatief van wijlen Mgr. W. A. F. Wulfingh aan de Zusters van Tilburg toevertrouwd tot verpleging der melaatschen. Toen pater Lemmens de stichting binnentrad, bedroeg het getal vijftig, bij zijn overlijden tachtig verpleegden. Met bewonderenswaardige overgave, zoo zegt De Volksmissionaris, aan Gods H. Wil, zette hij den voet in dit oord van lijden, waar men (het was

in 1907, sedert is het gelukkig anders) alle hoop op herstel uitsluit Ofschoon zelf melaatsch, vergat hij zijn pijnen om zijn melaatschen op het voorbeeld van Jezus en Maria te wijzen. Men had bij de aankomst van pater Lemmens, dank zij de giften van het Hofbauer-Liefdewerk, pas een nieuwe kerk gebouwd. Daarop zinspelend zeide hij: „Onze Lieve Heer heeft, nu Hij er een kerk gekregen heeft, ook gezorgd voor een pastoor, en weest er zeker van, dierbare zieken! dag en nacht is hij voor u beschikbaar."

Vier jaren heeft pater Lemmens zoo onder de melaatschen doorgebracht. In het begin van September 1906 hadden hem hevige koortsen aangetast, en toch geloofde niemand, behalve de zieke, dat het uur van sterven zoo nabij was. Op 17 September werden hem de laatste H. Sacramenten toegediend; den volgenden dag is hij na uren van ijlen en van gebed in vrede heengegaan.

„Een woord van eerbiedige hulde", zoo zegt het artikel, waaraan ik het bovenstaande heb ontleend, „aan zijn nagedachtenis past dien priester-martelaar, die tijdens zijn leven door zijn deugden een sieraad was van de Congregatie des Allerheiligsten Verlossers, door zijn ijverig en rusteloos werken een apostel van de Surinaamsche missie, door zijn geduldig verdragen der melaatschheid een andere Pater Damiaan, die met de melaatschen medeleefde en onder hen stierf."

Over het verblijf van pater Lemmens aan de Marowijne-rivier kan ik slechts weinig mededeelen. Ik heb er tusschen 1893 en 1896 meer dan twee en een half jaar vertoefd en te Albina aan de Marowijne pater L. meermalen ontmoet. Het laatst meen ik Z.Eerw. gezien te hebben bij gelegenheid van de plechtige opening van de R.K. kerk aldaar in het begin van 1896, toen ik gevolg gaf aan de hoffelijke en gewaardeerde uitnoodiging van wijlen mgr. Wulfingh om Z.D.H. vanuit Paramaribo te vergezellen, ten einde de plechtigheid te Albina bij te wonen. Wil men weten, hoe Albina er in het jaar 1895 uitzag en hoe er het leven was, dan verwijs ik daartoe naar mijn opstel over de Marowijne-rivier en hare geschiedenis (met kaart van de Beneden-Marowijne) in het Bulletin van het Koloniaal Museum te Haarlem, No. 12, Maart 1896, vermeerderde herdruk 1908, verkrijgbaar aan het Kon. Koloniaal Instituut te Amsterdam. Van het balkon van de bovenverdieping van het voormalige huis van den stichter van Albina, A. Kappler, dat door de Missie van zijn neef, den heer Duttenhofer, was gekocht en voorloopig voor een deel tot kerk en school was ingericht, had men een schitterend uitzicht op de aldaar meer dan twee kilometers breede Marowijne en

kon men het dicht nabij den oever van Fransch-Guyana gelegen eilandje bespeuren, waarheen pater L. vaak moet hebben gevaren, en waar tijdens mijn verblijf te Albina de melaatsche déportés werden geplaatst. De in de wandeling gebruikelijke naam van déportés is eigenlijk niet juist. In de Fransche officieele stukken wordt gesproken van rélégués (ik noem in mijn aangehaald artikel de wet van 27 Mei 1885, sur la rélégation des récidivistes) en van transportés. Voor dit onderwerp verwijs ik naar de artikelen van de heeren Th. B. van Lelyveld en van Mr. O. graaf van Limburg Stirum in dit tijdschrift.

Het bewuste eilandje heb ik op de kaart als Ilôt des Lépreux aangegeven en er in rood het cijfer 14 bij geplaatst ter aanduiding van de aldaar door mij verzamelde, later door den hoogleeraar dr. Molengraaff voor het Koloniaal Museum gedetermineerde zand- en steensoorten. Op blz. 63 van het aangehaalde bulletin staat in de afzonderlijke afdeeling: Plaatselijk onderzoek a/d Marowijne. Verzameling van monsters der zand- en steensoorten onder *Monster No.* 14 het volgende:

„Nadert men een eilandje ten Z.O. van het eiland Oronabo (en 2500 M. ten Z. van Albina), bij zeer laag water van de N.W.zijde, dan schijnt dit eilandje (dat men, nadat er in 1895 een 14-tal lepreuze transporté's gevestigd werden, gevoeglijk „Het Leprozeneiland" zou kunnen noemen) uit een grooten graniet gneissklomp te bestaan van denzelfden vorm o.a. als het rotsblok, dat ongeveer 50 Meter ten Z. van „la roche bleue" (zie sub monster No. 12) boven de rivier uitsteekt bij laagwater [1]).

Ook hier heeft men stukken van de rotsen laten springen (om bouwsteen te verkrijgen).

Van de N.W.punt van dit eiland loopt een rotsrif (enz.).

Wanneer men nu in aanmerking neemt, dat ik onder *Monster No.* 13 mededeelde, dat in Maart 1895 ongeveer 2200 M. ten Z.O. van Albina en ten N.W. van Oronabo een zandplaat bloot kwam bij zeer laag water, vanwaar ik een monster zand en steentjes heb genomen, dan heb ik voor mij de overtuiging, dat ik in Maart 1895 ook op het bewuste eilandje ben geweest, dat ik het toen het laatst heb bezocht en dat de melaatsche gestraften er na Maart 1895 zijn geplaatst geworden.

---

[1]) Hoogstwaarschijnlijk hetzelfde gesteente, zegt prof. Molengraaff, dat door Vélain beschreven wordt als *gneiss granitoïde*, Bulletin de la Soc. de Géogr. 4ième trim. 1880. Esquisse géologique de la Guyane française.

De bezoeken van pater L. aan de leproze bannelingen aldaar kunnen dus niet voor Maart 1895 hebben plaats gevonden.

Ik zeg dit, omdat men vrijwel nooit kan weten, wanneer een infectie met melaatschheid is tot stand gekomen. Men heeft op dit gebied eenige gegevens verzameld, waardoor men weet, dat de incubatietijd vrij lang is. Na 10, 20 jaren zelfs kunnen zich pas de eerste verschijnselen openbaren. Gewoonlijk vindt men tijden van 3–5 jaar. Men weet ook, dat de lepra zeer weinig besmettelijk is; slechts met veel moeite heeft men een aantal gevallen verzameld, waaruit de directe besmetting van lepra zou moeten blijken. De Volksmissionaris vermeldt nog, hoe pater L. gepoogd heeft een Boschnegerin te bekeeren, die echter eerst op het nieuws van zijn dood tot de R.K. leer is toegetreden. Bij de Boschnegers heerscht de lepra in bedenkelijke mate. Kappler zegt daarvan (Surinam, u.s.w., 1887, blz. 265): „Die Hauptkrankheiten, an denen die Buschneger zumeist leiden, sind... und die Lepra; auf manchen Dörfern ist gewiss der fünfte Teil mit der letzteren behaftet, und man sieht oft Leute, in deren Angesicht man vor Beulen und Schwären nichts Menschliches mehr erkennen kan; alle diese gehen frei auf ihren Dörfern umher und verbreiten so die entsetzliche Krankheit weiter."

Ik meen mij nog te herinneren jaren na mijn vertrek uit Suriname te hebben vernomen, dat pater Lemmens tijdens zijn ziekte de gewoonte had aangenomen op een stoel te slapen. Ik vrees, dat hij veel heeft geleden.

In April 1905 kwam het leprozeneiland aan de Marowijne ter sprake in de „Conférence chargée d'étudier la délimitation et le régime du Maroni (Marowijne), tenue à la Haye du 25 April au 13 Mai 1905." Daar waren tegenwoordig: voor de Regeering van Hare Majesteit de Koningin der Nederlanden, de heeren mr. dr. C. F. Schoch, oud-gouvernementssecretaris van Suriname, president-directeur van de Surinaamsche bank, en mr. A. L. E. Gastmann, oud-Voorzitter van het hof van justitie in Ned.-Indië, waarnemend hoofd van de afdeeling West-Indische zaken aan het Departement van Koloniën, en mijn persoon, commies-titulair aan hetzelfde departement, als secretaris; voor de regeering der Fransche Republiek, de heeren L. Hubert, lid van de Staten-Generaal, lid van den Hoogen raad voor de koloniën, J. Weber, onder-bureauchef aan het Ministerie van Koloniën, en mr. J. van Vollenhoven, hoogleeraar aan de Koloniale school, onder-chef van het kabinet van den Minister van Koloniën (later gouverneur van Fransch-Afrika), als secretaris. In de zitting van 1 Mei 1905 kreeg

ik ten volle gelegenheid de gevaren van de plaatsing van lepreuze gestraften in de grensrivier uiteen te zetten en ik had de voldoening dat ter zake in het proces-verbaal van die zitting het volgende werd opgenomen:

„La Commission exprime d'ailleurs à l'unanimité le voeu que l'îlot des Lépreux, qui constitue un danger permanent pour les navigateurs et les indigènes dans le Bas Maroni, soit évacué."

Of die wensch heeft geholpen?

DE OVERBRENGING VAN DE BANAAN EN DE BACOVE UIT AFRIKA NAAR TROPISCH AMERIKA IN HET BEGIN VAN DE 16DE EEUW

DOOR

JHR. L. C. VAN PANHUYS

Te Ahrensburg in Holstein woont de oud-majoor van het Duitsche leger, dr. Georg Friederici, wiens naam (met een kleine verandering van spelling) niet onbekend is in de geschiedenis van Suriname. Thans eere-doctor van de Amsterdamsche universiteit, heeft hij zich al veel vroeger, als jong doctor, als een uitstekend taalgeleerde, als een degelijk beoefenaar van de volkenkunde van Nederlandsch-(Oost-)Indië, met name ook als een onderzoeker van in Indië voorkomende *talstelsels*, doen kennen. Maar vooral heeft hij studie gemaakt van de primitieve volken van de Nieuwe Wereld. In het begin van dit jaar, op een bijeenkomst van ethnologen in het Koninklijk Koloniaal Instituut te Amsterdam noemde dr. Fahrenfort van de Amsterdamsche universiteit hem de beste Amerikanist, dien wij hebben.

Uitkomsten van zijn onderzoekingen mogen belangrijk en betrouwbaar worden genoemd. Beknopt en duidelijk geeft hij de in mijn titel vermelde oplossing van een vraagstuk, waarover vele geleerden het geruimen tijd oneens zijn geweest. Hij doet dit onder den titel *Lehnwörter exotischer Herkunft in europäischen Sprachen* op blz. 139 tot en met 155 van den jaargang 1934 van het te Jena en te Leipzig door W. Gronau uitgegeven, door de hoogleeraren Gamillscheg (Berlijn) en Winkler (Weenen) bewerkte *Zeitschrift für französische Sprache und Literatur*, Band LVIII, Heft 3 en 4.

Zijn uitspraak is thans, na een tijdperk van onzekerheid, van meeningsverschil, dat al van Alexander von Humboldt af, over A. de Candolle, tot de allerlaatste tijden toe dagteekende, definitief. Ze luidt, dat de geschiedenis van de Musa-plant en van den naam van de plant neerkomt op het volgende (men houde bij die uitspraak in het oog, dat de botanische Latijnsche naam van *musa*

geldt zoowel voor de bacove als voor de banaan, welke twee musa-variëteiten in plantkundig opzicht weinig van elkander schijnen te verschillen):

De uit de Oude Wereld stammende plant werd door de Portugeezen en de Spanjaarden, kort na de ontdekking van het westelijk vastland, van Afrika uit naar Amerika overgebracht. De Portugeezen transporteerden ze onder den naam b a n a n a *van Guinea, onder den naam* p a c o b a *van Angola naar Brazilië. De Spanjaarden gaven hun oud woord* p l a t a n o *aan de nieuwe plant en voerden ze onder die benaming in hunne bezittingen in Amerika in.*

Zooals gewoonlijk het geval is bij dergelijke moeilijke vragen op het gebied van de plantkundige aardrijkskunde, heeft de taalkunde de uiteindelijke, nu vaststaande en hierboven cursief aangegeven oplossing gebracht, en het is, zooals gezegd, dr. Friederici, die deze heeft gevonden.

Terecht zegt hij, dat het voor een taalonderzoeker, die niet tegelijk Amerikanist of Oriëntalist is, en die zich niet voor het minst gedurende geruimen tijd grondig met de desbetreffende litteratuur heeft beziggehouden, alles behalve gemakkelijk is om een artikel over de afkomst, de aanvaarding en de spraakkunstige ontwikkeling van exotische geleende woorden in Europeesche talen te schrijven. Een niet geheel en al deskundig onderzoeker is min of meer aangewezen op bronnen uit de tweede hand, en, doordat hij de oorspronkelijke berichten niet kent, grijpt hij naar vertalingen en overzichten en stelt zich ieder oogenblik bloot aan het gevaar zich te vergissen, omdat de vertalers en overzicht-vervaardigers fouten kunnen hebben gemaakt, wat zij in dit geval menigmaal hebben gedaan. Dr. F. wijst op fouten, door den hoogleeraar professor R. Loewe in een artikel in het Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung van 1933 begaan; hij toont aan dat prof. L. verkeerd deed door blindelings artikelen tot grondslag te nemen uit de groote New English Dictionary, die door den verdienstelijken John Murray is uitgegeven. In plaats van de door Filippo Pigafetta in 1591 te Rome uitgegeven „Relazione del Reame di Congo" bezigde prof. L. helaas een slechte Latijnsche vertaling van 1624, een vertaling, waarin de vertaler van 1624 een toevoeging aanbracht, waardoor de tekst van 1591 werd vervalscht. Daardoor werden door prof. L. daarop gebouwde veronderstellingen op het gebied van taal en kunstgeschiedenis waardeloos. Wil men het geschil in alle bijzonderheden nagaan, dan dient men niet alleen het Nederlandsch, Fransch, Duitsch en En-

gelsch maar ook het Italiaansch, Spaansch en Portugeesch, en het Latijn in zoover machtig te zijn, dat men in die talen kan lezen. Bovendien moet men dan eenig begrip hebben van Indiaansche en van Afrikaansche talen en van eenige algemeene grammaticale regelen.

Garcia de Horta sprak in 1563 in zijn te Goa verschenen boek al van vijgen uit Guinea, die men bananen noemt. Eerst in den allerlaatsten tijd is vastgesteld, dat de Musa in de Mandingo- en Kmatalen heet: *banana*, *bananda*, en *bana* in het Sierra Leone-gebied. Even wil ik hier tusschen voegen, dat ik het woord *bana* (voor banaan) zeer duidelijk vernam van een Boschnegerin te Apatoe-Kondré aan de eerste stroomversnellingen, den Armina-val, van de beneden-Marowijne, in 1894 of 1895. Dr. Friederici zet dan uiteen, dat de Portugeezen in den tijd, waarin Garcia de Horta schreef, de banaan van de westkust van Afrika, bepaaldelijk van het eiland São Thomé (San Thomé), naar Brazilië hadden gebracht, die daar hadden gekweekt en zeer sterk verbreid. Onder de Indianen van Zuid-Amerika, die onder Portugeeschen invloed in grooten mate het woord *banana* min of meer verbasterd aannamen — Erland Nordenskiöld geeft veel bijzonderheden op blz. 64–85 van zijn in 1922 te Göteborg uitgegeven boek „Deductions suggested by the geographical distribution of some postcolumbian words used by the Indians of S. America" — treft men behalve het woord *vanana* ook het woord *enguineya* als naam van de Musa aan. De Portugeezen hebben hoogstwaarschijnlijk de Musa sapientum, variëteit paradisiaca, van de inlandsche aanplantingen in Guinea uit naar hun plantages op São Thomé overgebracht en ze van hier uit, of wellicht rechtstreeks van Sierra Leone en La Mina uit, overgeplant naar Brazilië, èn naar de Kongo-landen.

Het in de oude berichten voorkomende woord *pacova*, dat eveneens in Brazilië werd gebezigd, heeft men tot in den allerlaatsten tijd gehouden voor een oud inheemsch Tupi- en Guarani-woord. Meestal trok men dan uit die meening de slotsom, dat de bedoelde Musa-soort voor de ontdekking van Brazilië aldaar reeds van ouds inheemsch was. Maar ook hier is Afrika het land van oorsprong, en alles wijst er op, dat deze naam uit de Kongo-landen kwam. De Nederlander Pieter de Marees, die in het einde van de 16de eeuw in West-Afrika reisde, in de Portugeesche kolonië vertoefde en het eerst in 1602 zijn reisbericht liet drukken, zegt in zijn hoofdstuk „Vande Fruyt Bannanas, of Indische Vyghen" beslist, dat deze vrucht in Guinea *Banana* in Brazilië *Pacoua*, door de Nederlanders *Bachovens* wordt genoemd, en dat deze *Pacovas* of *Banna-*

nas de Congo uit het koninkrijk Kongo zijn gebracht en zoo hun naam hebben gekregen. Dr. F. vindt in het Afrikaansche woord *maccobecco* de wortel van het braziliaansche *paccoba* terug. De Portugeezen dreven van het begin van de 16de eeuw af een levendigen handel in slaven en in dieren tusschen Angola en Brazilië. In Loanda of Benguela werd de vrucht reeds met een verbasterden naam verscheept; in Brazilië hebben de Tupis het woord nog meer verbasterd. Naar een bepaalden grammaticalen regel is uit het Kongo-woord *maccobecco* het Tupi-woord *paccoba* ontstaan (met den tusschenvorm pacco-becco). De Nederlanders, die jarenlang belangrijke gedeelten van Brazilië bezaten, die ook het koninkrijk Kongo veroverden en jaren in bezit hielden, en een levendigen handel dreven tusschen West-Afrika en Brazilië, hebben in hun reisberichten vooral het woord *bakkove* voor de banaan gebezigd.

De derde veel omvattende naam voor de Musa in Amerika is *plátano* of *plántano*, voor Musa-soorten zonder onderscheid. Bij de eerste ontdekkers, Columbus (Sp. Colón), Las Casas, dr. Chanca, Ferd. Colombo, Petrus Martyr, Amerígo Vespucci, Cabeza de Vaca, Carjaval, e.a., die in den allereersten ontdekkingstijd Spaansch Amerika als nog maagdelijk (onontdekt) gebied het eerst hebben bezocht, vindt men geen woord over de Musa. Eerst na eenige jaren treedt het woord *plátano* voor Musa in deze gebieden op, ook in vele Indiaansche talen (Nordenskiöld, l.c.). Zoowel uit de berichten en opgaven van Ovíedo y Valdés, als van Alonso de Santa Cruz, Cobo, Acosta en Aguado blijkt, dat naar de meening van de tijdgenooten de Musa oorspronkelijk uit Afrika is gekomen, dat ze van de Spanjaarden verkeerdelijk met den naam van de plataan (Platanus occidentalis) is gedoopt — wie denkt hier niet aan den volkomen onjuisten naam van *pine-apple*, dien de Engelschen aan de ananas hebben gegeven — en dat ze onder den naam van plataan omstreeks 1516 van de Canarische eilanden naar Amerika is gebracht.

Toen ik het voorrecht had in 1908 als gedelegeerde der Nederlandsche regeering op het Amerikanisten-Congres te Weenen den heer Ritter Franz von Wieser te ontmoeten (de heer dr. J. D. E. Schmeltz, directeur van 's Rijks Ethnografisch Museum, was toen eveneens vertegenwoordiger van onze regeering) gaf hij mij een exemplaar ten geschenke van zijn kostbaar werk „Die Karten von Amerika in dem Islario General des Alonso de Santa Cruz", Innsbruck, 1908. Daar staat, op fol. 16 van dit boek, waarvan, voor zoover mij bekend, slechts dit eene exemplaar hier te lande aan-

wezig is: „Traxose assi mismo de la Gran Canaria a esta ysla (d.w.z. Española) un arbol que falsamente se llama platano". Dr. F. haalt dit ook aan.

Ik wil hier ter plaatse nog bijvoegen, dat dr. Friederici in dezelfde aflevering van het in den aanvang aangehaalde tijdschrift nog behandeld heeft de woorden lama, alpaka, guano, jaguar, tapir, opossum, zebra en kautschuk, en in den jaargang 1930, blz. 175–188, vier woorden ontleend aan het Tupí, nl.: ajoupa, boucan, palétuvier en tiburón.

Zelf heb ik het onderwerp behandeld op het in 1924 te Göteborg gehouden Amerikanisten-Congres; zie in het in 1925 aldaar uitgegeven Compte-Rendu mijn artikel „Observations on the name Bacove", blz. 321–333, met de volgende paragrafen: 1. The banana (Musa sapientum L.)? in the Congo; 2. Plantains and bananas in Guinea; 3. The name bacco as plur. form at home in the interior of Guinea; 4. Quotations from dr. Rung; 5. Schomburgk's evidence; 6. The bacove in French- and Dutch Guinea. Musa paradisiaca named banaan in Surinam. Pacoba and bacoben in dictionaries. Back to Africa; 7. The words bacco, paco, backoh, bacovo, bacove, pacova, pacoba; 8. Veth's opinion; 9. Other sources of information.

Mijn slotsom is, dat voor *Musa sapientum* de volgende namen bestaan: Port.: baco, paco, pacova; Spaansch: banana, bacova; Engelsch: banana; Fransch Guyana: bacave, bacove; Nederlandsche Zeevaarders en Nederlandsch Guyana: enkelvoud: bacove, meervoud: bacoven, bakkovens; Negerengelsch in Suriname: bakoeba (bakuba); Nederland, officieele stukken: bacove, bacoven; Nederland, het gewone volk: banaan, bananen; Ned. O.-Indië: pisang.

Voor *Musa paradisiaca* zijn de namen de volgende: Port.: banana; Sp.: platano, bacobèn; Eng.: plantain; Ned. Guyana: banaan, bananen; Negerengelsch in Suriname: baäna; Nederland: banaan, bananen; Ned. O.-I. pisang.

Zooals uit het bovenstaande overzichtje blijkt, heb ik getracht de beide variëteiten van Musa goed uit elkander te houden. Trouwens, ieder Surinamer en ook ieder, die Suriname bezocht heeft, zal zich nooit vergissen en kent het verschil. Musa sapientum is de Surinaamsche bacove, een vrucht, een lekkernij; Musa paradisica de Surinaamsche banaan, een groente, die ongekookt niet kan worden genuttigd. Dr. Friederici heeft echter met dit groote praktische verschil geen rekening gehouden. Men begrijpe mij echter wel, met deze opmerking van kritiek bedoel ik niet hem iets van

de hulde te ontnemen, die zijn prachtig onderzoek verdient. Wanneer de Surinamers doorgaan met den echten oud-Nederlandschen naam van „bacove" te bezigen, onze regeering daarin eveneens blijft volharden, en de beschaafde Nederlanders deze voorbeelden willen volgen, dan komt misschien het voor de bacove-vrucht gedachteloos van de Engelschen nagebauwde woord bananen weer wat op den achtergrond.

DE NEDERLANDERS IN DE CARAIBISCHE WATEREN; EEN NABETRACHTING

DOOR

W. R. MENKMAN

Aan mijn besprekingen [1]) der Spaansche documenten betreffende de Nederlandsche activiteit in de West van na het Bestand tot den vrede van Munster, verzameld door Miss Wright, vertaald door prof. Van Dam en uitgegeven door het Hist. Gen., blijkt nog wel iets toegevoegd te kunnen worden.

Het heeft mij indertijd getroffen, dat Nederlanders en Spanjaarden zich in de West doorgaans hielden aan de regels van „be„schaafd oorlogvoeren" en dat er zoo weinig onnoodige wreedheden geschiedden. Elders ging het wel eens anders toe.

Zoo wordt in de beschrijving van den vlootaanval op de Canarische eilanden van 1599 (pamfl. verz. Kon. Bibl. Nos. 1106 en 1107) verteld, dat bij de actie op Gran Canaria de vijanden een krijgsgevangene in vieren hieuwen en dat de onzen dat beantwoordden, door met een gevangen Spanjaard (of misschien een inboorling) op dezelfde wijze te werk te gaan.

In het gevecht te water geraakte vijandelijke schepelingen werden in den regel opgevischt en „geberght"; niet aldus echter bij den aanval der Spaansch-Portugeesche vloot op Nederlandsch Brazilië in den aanvang van 1640. Dertig man van de vijandelijke vloot, die in het water rondzwommen, werden door de onzen „of „met het stael omgebracht, of in de vloet versmoort". Als excuus voegt de kroniekschrijver (Leeven en Daden der Doorlughtige Zee-Helden, 1683) er bij „dewyl de bitterheyt te groot was". Twee en drie kwart eeuw later (Baralong Case, Aug. 1915) kon niet eens als verontschuldiging aangevoerd worden, dat een verbitterd gevecht voorafgegaan was.

Een geval van wreedheid en trouweloosheid — van de zijde der

[1]) W. I. Gids XVII, 7, blz. 193 e.v., W. I. Gids XVIII, 6, blz. 161 e.v.

Spanjaarden — was dat, aan Wemberich van Berghem overkomen, den lateren vice-admiraal van Holland en West-Friesland (1628); het laatste, dat ik over deze zaak heb kunnen vinden, werd tachtig jaar geleden geschreven [1]).

Er heeft onzekerheid bestaan over de plaats waar en het jaar waarin het geval-Van Berghem zich afgespeeld heeft, maar het betrouwbaarst schijnt te zijn het verhaal bij Wassenaer, die het geeft onder Juni 1627, hoewel het van veel vroegeren datum zijn moet en wel, in verband met Wemmer's verdere loopbaan, vóór 1607.

Van B. dan lag met zijn schip „in de revier Sasso, op 't eylant „Cuba" [2]) en werd daar overvallen door een Spaansche „armade" onder den kapitein Juan Adama (een Fries in Spaanschen dienst misschien?). Na een dappere verdediging, blijkbaar tegen een overmacht, besluit Van B. zijn schip in de lucht te laten springen, „wel wetende wat die overcomt die daer ghecregen wiert". Na de ontploffing was niemand meer in leven dan Van B. zelf en de man die de lont in het kruit gestoken had, beiden zwaar gewond, alsmede een kleine jongen. Men kon zich blijkbaar bergen op het andere Nederlandsche schip, waarmede men tezamen op de rivier lag en gaf zich op voorwaarde van lijfsbehoud aan Adama over.

Toen het donker geworden was, bemerkte Van B., dat de Spanjaarden zijn zwaargekwetsten ondergeschikte over boord geworpen hadden, waardoor deze laatste kwam te verdrinken. Natuurlijk protesteerde Van B. er tegen, dat men „soo grouwelijck met „malcanderen" handelde, waarop Adama met de hand aan den degen verzekerde, geen voorkennis van de daad gehad te hebben en zijn woord gestand te zullen doen, desnoods „in tegenwille van „den paus of de coninck van Spangien".

Adama hield woord; hij nam Van B. bij zich in huis (waar?), doch spoedig eischte de gouverneur de gevangenen op, om hen te laten executeeren. Van B. echter kreeg gelegenheid om uit de gevangenis te ontkomen, blijkbaar met hulp van Adama en van een priester, doch hij moest zich verbinden om, eenmaal in veiligheid, een aanzienlijke som te overhandigen aan den gids, die hem medegegeven werd. De vluchteling wist aan boord terug te komen en betaalde daar zijn losprijs; hoe het mogelijk was dat het andere schip op de rivier met rust gelaten werd en dit Nederlandsche vaartuig (misschien ook dat van Van B. zelf, wanneer het niet

[1]) Mr. J. L. Gregory, Bijdr. Vaderl. Gesch. en Oudheidk. 1e reeks, 10e deel.

[2]) Zaza of Saza, Zuidkust, tegenwoordige provincie Santa Clara.

onherstelbaar beschadigd was) de reis vervolgen kon, blijkt niet.

Van B. had in 1609, toen hij als bevelhebber van een jacht der O. I. Comp. het bericht van het Bestand naar Indië overbracht, gelegenheid om te Lissabon zijn vroegeren tegenstander Adama warm bij den onderkoning aldaar aan te bevelen, uit dankbaarheid tegenover den redder van zijn leven.

Ik heb Wassenaar's verhaal niet met Spaansche gegevens kunnen vergelijken; wellicht is het Miss Wright niet bekend geweest, althans haar artikel in de Hispano-American review van 1921, The Dutch and Cuba, dat ik h.t.l. niet heb kunnen bekomen, behandelt de periode 1609-1641 en het geval Van Berghem moet zich eenige jaren vroeger hebben afgespeeld.

Het heeft indertijd heel lang geduurd, voordat Mr. J. L. Gregory die zich voor den Gelderschman Wemberich (Wilhelm, Wemmer) van Berghem interesseerde, te weten kwam, dat er in Wassenaer's Historisch Verhael het een en ander over zijn held te vinden was; misschien zelfs was het bestaan dezer kroniek, toen nog minder algemeen bekend dan tegenwoordig, hem verborgen gebleven.

Ook thans echter behoort er moed toe, om in Wassenaer te gaan zoeken; een en twintig deeltjes, met gothische letter gedrukt, niet van een goeden index voorzien en soms — zooals inzake Van Berghem — feiten vermeldende, welke vóór den aanvang van het „Verhael" (1621) voorgevallen zijn. Welk een nuttigen arbeid zouden werklooze intellectueelen kunnen verrichten, met, al was het alleen maar indexeeren van den inhoud onzer zeventiende eeuwsche kronieken, om niet te spreken van hetgeen er misschien nog gedaan zou kunnen worden, om de ongedrukte bronnen in onze archieven beter tot haar recht te laten komen.

Nog bij het sluiten van het Bestand meende Spanje, dat het onzerzijds opgeven van den Westindischen handel tot de eventueele vredesvoorwaarden zou kunnen behooren; inderdaad bestond zoodanige handel en werd de Caraibische Zee door de Nederlanders reeds geruimen tijd vóór de oprichting der W. I. Comp. nog om andere redenen bezocht dan om buit te maken, hout te kappen en zout te garen. Wassenaer's relaas, hier boven geciteerd, bewijst het.

Van Berghem was door „syn meesters" (particuliere kooplieden natuurlijk, immers men schreef 1606 of nog vroeger) „na West „Indien om te negotieren ghesonden", hij was op Cuba „op de „handelingh" en betaalde later zijn losprijs ten deele „in coopman„schappen"; een deel der retourlading was kennelijk reeds aan

boord, want er wordt verteld, dat de man, die het kruit ontstak, „onder de huyden" terecht kwam. Zoowel op Cuba als op Española vond men uitgestrekte gebieden, niet in cultuur en niet meer door Indianen bevolkt, waar jacht gemaakt werd op de verwilderde runderen en varkens (boekaniersbedrijf), waarvan huiden, talk en reuzel hetzij, evenals het vleesch, in de steden verkocht, of aan de kust direct aan koopvaarders geleverd werden, in ruil voor wapenen, ammunitie, kleeren, sterke drank enz.

Natuurlijk waren die vreemde koopvaarders indringers en werd hun handel clandestien gedreven. Zij voorzagen echter in een behoefte en met geld en goede woorden was er van de Spaansche autoriteiten veel gedaan te krijgen. Het avontuur van Van Berghem lijkt op zekere punten op een gewelddadig intermezzo, dat eindigde met een accoord.

Het is wel vreemd, dat onder de gegeven omstandigheden Curaçao niet heel spoedig na 1634 ook station werd voor den (clandestienen) handel met de vaste kust van Zuid-Amerika, in plaats van enkel een basis voor de krijgsbedrijven, maar daarvan blijkt, zooals ik destijds reeds opmerkte, niets uit de door Miss Wright verzamelde Spaansche documenten; die stukken evenwel waren van Spaansche ambtenaren afkomstig.

Intusschen werd de kaapvaart op West Indië wel gecombineerd met zout en verfhout verzamelen, wanneer de buit geen voldoende retourvracht opleverde; ook kon de kaper tevens koopvaarder zijn. Van Berghem had blijkbaar een kaperbrief, want Van Wassenaer zegt, dat onze held bij zijn thuiskomst door „syn meesteren" geprezen werd als „een spiegel voor alle die ghene die in commissie „gaen".

In den koopman uit Zeeland, Gaspar Rubergue, die in 1634 met Van Walbeeck meekwam, heb ik destijds een der Middelburgsche Van Rouberges meenen te zien, die bij De Laet (Iaerlyck Verhael) als kaapvaartreeders voorkomen. Hun naam komt ook voor in het Korte Historiael van David Pietersz. de Vries [1]).

Deze laatste heeft nogal wat gehoord en gezien van het afloopen door de Spanjaarden van Tortuga in Januari 1635, waarbij volgens een bij Kaap Tiburon [2]) ontmoeten Zeeuwschen kaper, Pieter Jansz. Maertman, den zegsman van De Vries, 500—600 Engelschen gedood zouden zijn. Deze Maertman, misschien echter een

[1]) Het laatst bewerkt door dr. H. T. Colenbrander, Linschoten-Vereeniging 1911.

[2]) Zuidel. deel van het tegenwoordige Haïti.

beetje blufferig aangelegd evenals De Vries zelf, zou den Engelschen voor nog erger behoed hebben. Ook leverde de kaper een aantal Spaansche gevangenen aan den Engelschen gouverneur uit, met de bedoeling, dat zij tegen gevangen Engelschen uitgewisseld zouden worden; de Engelschen echter hadden, volgens Maertman, de Spanjaarden onmiddellijk om hals gebracht, „daerse niet veel „eer af hadden", merkt De Vries op, die nogal anti-Engelsch was.

De Vries pikte nog wat gevluchte Engelschen van Tortuga op, die hij bij de Caimites [1]) in twee booten aantrof en ging toen in de baai van Goave [1]) ververschen, waar hij een boot vond met Spaansch volk, afkomstig van een met huiden geladen Spaansch schip, dat door „Roebergen" genomen was. Op 12 April komt De Vries op het inmiddels weder door de Spanjaarden verlaten Tortuga aan, waar „Roebergen" ligt met zijn prijs, het huidenschip.

In zijn Colonizing expeditions to the West Indies and Guiana 1623-1627 [2]) nam Vincent T. Harlow het verhaal op der eerste vestiging op St. Kitts en Nevis [3]). John Hilton, die bij de expeditie van Don Fred. de Toledo in 1629 in handen der Spanjaarden geraakt was, ging na vijf jaar gevangenschap, dus in 1634, naar Tortuga om zich daar neer te zetten; hij maakte de reis daarheen (van Nevis) met een schip van Middelburg, toebehoorend aan „Mijnheer Rueboroe (Rumeboroe, Runeboroe)", wat wel een verbastering zal zijn van Roubergen.

Volgens de geschiedenis van Curaçao [4]) zou er omstreeks 1638 een Frederik Roeberge op Sint Kitts gevestigd geweest zijn.

Het jacht, dat tezamen met dat van Van Berghem op de Sazarivier lag, wordt door Wassenaer genoemd een „Hollantsch jacht, „van Jan Potey en andere uytgheredet". Het zal echter wel een Zeeuwsch schip geweest zijn, want Pottey is een Zeeuwsche naam. Van de Westindische relaties der Potteys heb ik echter in de bekende bronnen (Smallegange, Pieter de la Ruë, Nagtglas) niets kunnen vinden.

In de geschiedenis van Curaçao [5]) komt een zeventiende eeuwsche Pottey voor (Pieter, een militair) en een achttiende eeuwsche (Aldert, secretaris).

---

[1]) Zuidel. deel van het tegenwoordige Haïti.
[2]) Hackluyt Society, second series, LVI, 1924.
[3]) Egerton Mss. 2395, pag. 503/509B Br. Museum.
[4]) C. P. Amelunxen, blz. 31.
[5]) C. P. Amelunxen, blz. 50 en 95.

In Miss Wright's Spaansche documenten komt hier en daar iets voor over kleurlingen in Nederlandschen dienst; Diego Martin was wel de belangrijkste figuur onder hen.

Thomas Gage, de afvallige Engelsche katholiek, die verondersteld wordt invloed gehad te hebben op het tot stand komen van Cromwell's Western Design, waarvan de verovering van Jamaica in 1655 door Venables en Penn voorloopig het eenige, vrij magere resultaat was, deze Gage heeft in zijn boek [1]) het een en ander over den kleurling-kapitein Diego Martin medegedeeld.

Toen Gage, destijds nog Dominikaan, uit Centraal Amerika naar Europa terug wilde keeren, ging zijn reis over Cartagena, waar hij zich inscheepte voor de Westindische eilanden (1637). Dit schip werd op weg naar Porto Bello (Porto Velo op de landengte van Panamá) aangehouden door twee Hollandsche kapers onder kapitein Daguillo, een te Havana geboren mulat, die wegens mishandeling, in Campêche van de Spanjaarden ondervonden, naar de Hollanders overgeloopen en met een Hollandsche gehuwd was. Deze kleurling had onder Houtebeen een commando gekregen.

Gage krijgt gelegenheid naar Cartagena terug te keeren, vanwaar hij na allerlei omzwervingen eindelijk te Havana aankomt, waar hij op de thuisvarende Spaansche vloot van Vera Cruz wacht. Tijdens zijn verblijf te Havana bracht Gage volgens een gedane belofte een bezoek aan de aldaar levende moeder van kapitein Diego.

De knaap, die volgens Wassenaer, met Van Berghem op de Sazarivier na de ontploffing in het leven was gebleven, was „een „Moortjen van twaelf jaren"; of het een negertje of een Turkje was, valt niet uit te maken.

In een der documenten in Nederlandsche Zeevaarders II is sprake van „Turcos", die als krijgsgevangenen op de Hollandsche schepen dienden; eenige tientallen jaren eerder hadden het zeer goed vrijwillig dienende Turken kunnen zijn. Van de vele Turksche gevangenen, in 1604 door Maurits na de inneming van Sluis bevrijd, trad een deel bij de tegenstanders van Spanje in dienst en in 1612 kwam de eerste capitulatie tot stand tusschen de Republiek en den Sultan. In 1618 echter sloeg David Pietersz de Vries in de Middellandsche Zee een aanval van drie Turksche galeien af, die „op 't vleytighste kwamen aensassen" en, zooals bekend is, heeft onze scheepvaart in de 17e eeuw en later veel te lijden gehad

[1]) Th. Gage, The English American, or a new survey of the West Indies, ed. by A. P. Newton.

van Barbarijsche, Algerijnsche, Tunesische en Maroccaansche zeeroovers, die echter ook wel door Europeanen (w.o. Nederlanders) aangevoerd werden.

In het eerste deel der Nederlandsche Zeevaarders werd gesproken over Mardique (Mardijk), het fort bij Duinkerken. Misschien is het niet juist, uit De Jonge (Zeewezen) te lezen dat dit fort ook wel het „houten wambuis" genoemd werd. Deze laatste naam werd gegeven aan een palisadeering, zie Dr. P. J. Blok, Het plan tot oprichting eener Compagnie van Assurantie [1]) en H. Malo's kaperboek [2]).

Waren zulk soort versperringen ook in West Indië gebruikelijk? David Pietersz. de Vries vertelt in zijn Historiael, dat hij op de Bahamas een boschje boomen op een eiland waarnam, dat er van verre uitzag als een fort „ofte een Houte-wanbuis".

---

[1]) Bijdr. Vaderl. Gesch. en Oudheidk. Vierde reeks, Dl. I.
[2]) Les Corsaires dunkerquois etc. Dl. I.

TWEE NIEUWE PLANTENSOORTEN VAN SURINAME, GENOEMD NAAR PRINSES JULIANA EN PRINS BERNHARD

Een vijftal dagen na de verloving van Prinses Juliana met Prins Bernhard werd in Nederland een tweeling geboren, die de namen Juliana en Bernhard kreeg. Verder zijn er plannen, om pleinen en straten naar Prins Bernhard te noemen. Er bestaan er natuurlijk al vele, die den naam van de Prinses dragen.

Maar reeds op den middag van den verlovingsdag, 8 September 1936, werden te Utrecht twee Surinaamsche planten officieel naar de Prinses en den Prins genoemd.

Toen dien dag de heugelijke tijding op het Laboratorium voor Bijzondere Plantkunde en Plantengeografie der universiteit bekend werd, meenden de directeur, Prof. A. Pulle, en de wetenschappelijke staf, dat de gebeurtenis wetenschappelijk moest worden vastgelegd. De assistent, Dr. H. Uittien, had juist dien ochtend bij het onderzoek van botanische verzamelingen uit Suriname twee voor de wetenschap nog onbekende soorten gevonden, en zoo werd na gemeen overleg besloten, om de eene soort naar de Prinses en de andere soort naar den Prins te noemen.

Zoo ontstond een *Pavonia Julianae* en een *Paullinia Bernhardi*. Het geslacht Pavonia behoort tot de familie der Malvaceeën en telt een 70-tal soorten in de tropen, waarvan er tot nu toe 4 voor Suriname bekend waren. De meest voorkomende daarvan is Pavonia Typhalaea, een halfheester met witte bloemen en met een vrucht, die in vijf stukken uiteenvalt. Elk stuk draagt op de rugzijde drie stekels met weerhaken. Als Surinaamsche naam wordt wel Kromantie opgegeven, ook wel Torieman. De nieuwe soort, Pavonia Julianae, is ook een halfheester, ongeveer ½ meter hoog, en heeft mooie rose-roode bloemen. De soort is op 31 Januari van dit jaar verzameld door den arts H. E. Rombouts van de Nederl.-Braziliaansche grensexpeditie op de groote savanna aan de Boven Sipalawini dicht bij de Braziliaansche grens.

Het geslacht Paullinia van de plantenfamilie der Sapindaceeën is met 150 soorten bijna uitsluitend in tropisch Zuid-Amerika

verbreid. Daarvan zijn er 14 soorten voor Suriname reeds bekend. De meest verbreide is Paullinia pinnata, een liaan met vijftallige bladeren, die met ranken klimt. Ook de nieuwe soort, Paullinia Bernhardi, is een liaan met kleine witte bloemen en ranken, doch de bladeren en vruchten wijken van elke tot nu toe bekende soort af. Deze nieuwe soort is indertijd door het Boschwezen verzameld in de buurt van Cottica aan de Lawa-rivier.

De Prinses en de Prins hebben reeds hun toestemming gegeven, om de beide soorten naar hen te noemen. De beschrijvingen en afbeeldingen zullen binnen kort worden gepubliceerd in het eerstvolgende nummer van de „Mededeelingen van het Botanisch Museum en Herbarium van de Rijksuniversiteit te Utrecht". Natuurlijk zullen de soorten ook worden opgenomen in de groote Flora van Suriname die thans door Prof. Pulle te Utrecht wordt uitgegeven.

BIBLIOGRAPHIE

A. TIJDSCHRIFTEN, COURANTEN, ENZ.

La Quinzaine Coloniale. 10 Augustus 1936, no. 747. Une opinion anglaise sur le bagne de la Guyane française; Les colonies des Antilles, de la Guyane et de la Réunion.

West India Committee Circular 30 Juli 1936, no. 987. Jamaica's Telephone Service; Jamaica's Sugar Industry; Agriculture in Antigua& Dominica. Great Diversity in Conditions and Problems; Commercial Products of the West Indies. 4. The Avocado; St. Lucia Banana Association; Sugar Technology. A West Indian Association Proposed, door Cecil W. Murray; Agricultural News [Internal Parasites of Poultry — Palestine Citrus and the Fruit Fly — The Requirements of the Daily Press — Sugar Production in India — Cotton Fabric for Roads]; Bermuda New York Air Service.

Idem. 13 Augustus 1936, no. 988. The Value of Co-operation; Annancy Stories; Progress in Antigua; Forestry in Trinidad; The Cayman Islands; A Tour in the West Indies. A Traveller's Tales, The Orchids of Jamaica; door W. Cradwick; Bananas for Health; Trinidad's Cocoa Exports; Agricultural News [Empire Cotton Production — Germination of Sugar-Cane — The Care of Forests].

Deli Courant. 7 Mei 1936. Een oud-Hollandsche stad in de tropen. Curaçao het bedrijvig eiland in de Caraïbische zee (Filmvoorstelling met toelichting van ir. Meyer voor het Alg. Ned. Verbond in Medan].

Duizend en Een. 1 Augustus 1936. Johan Maurits van Nassau-Siegen. Een Oranje in Brazilië. Een en ander over de West-Indische Compagnie.

Wereldkroniek. 11 Juli 1936, no. 2205. Ons verre Westen. De beteekenis van Curaçao, door Mr. Cola Debrot.

De Surinamer. 4 en 11 Juli 1936, nrs. 4359 en 4360. Boschnegerkwestie; Cyanogas is en blijft het beste bestrijdingsmiddel tegen alle ongedierte en ook het meest economische, door V. Pitti.

Algemeen Handelsblad. 7 Juni 1936. Een leeg gebaar. [zie ook De West van 3 en 6 Juli 1936, nrs. 2962 en 2963].

Onze Overzeesche Gewesten. Wekelijksch bijblad van „De Avondpost". 9 en 16 Augustus 1936. Curaçaosche Politiek, door W. R. Menkman.

Marineblad. Mei 1936, 1795–1800. De Bataafsche Marine in Curaçao, door T. H. Milo.

Het Petrus Donders Tijdschrift. Juni 1936. Afl. 10. Eenige mededeelingen uit de Majella, door Zr. Engelmundis; Lief en leed van een Missiestatie. Een Mengelmoes van alle rassen, door C. de Klerk.

Idem. Juli 1936, Afl. 11. In Memoriam Pater J. Franssen, door H. de Groot; Combé, door A. Verschure; De Javanenpater weer aan 't werk, door W. Ahlbrinck.

Idem. Augustus 1936, Afl. 12. De Misdienaars der Petrus en Paulus van Paramaribo; De Javanenpater weer aan 't werk, door W. Ahlbrinck; Na lijden komt verblijden (Hanna's lust), door S. Hyacinthe.

Zaterdagavond. Bijvoegsel van het Algemeen Handelsblad. 8 Augustus 1936. Een tocht door Noord-Oost-Suriname, door mej. H. Spoelstra.

Idem. 15 Augustus 1936. Naar het Bagno der Fransche deporté's, door mej. H. Spoelstra.

De Curaçaosche Volkskrant. 13 en 12 Augustus 1936, nos. 769 en 770. Wie regeert er op Curaçao? (Uit „De Maasbode").

B. BOEKEN, GESCHRIFTEN, ENZ.

Vocabulary and Dialogues English-Papiamento-Dutch, door W. M. Hoyer. Hollandsche Boekhandel. Willemstad Curaçao, 1936.

Bijblad op het Gouvernements-blad van Suriname [uitgaven van bestuurswege. Overzicht van beschikkingen, circulaires, enz]. Nr. 67 tot en met 104.

5th Annual Report Cacao Research 1935. The Manganese Content of West Indian Cocao-soils, door J. A. McDonald en G. Rodriguez.

Inauguration du Musée des Colonies à Marseille et commémoration du tricentenaire des Antilles et de la Guyane. Catalogue de l'exposition du tricentenaire. Chambre de Commerce de Marseille. 17–19 rue Venture, 1935.

Annancy Stories Retold, by A. J. Newman, M. C. M. A. Mico Training College Jamaica, and P. M. Sherlock. B. A., Wolmers School, Kingston Jamaica, with thirty-nine illustrations by the Jamaica artist Rhoda Jackson. Published by Ginn and Company Ltd. London. 1/4.

Beredeneerd verslag omtrent de verrichtingen van de naamlooze vennootschap „De Spaar- en Beleenbank van Curaçao", gevestigd te Willemstad over haar zes en tachtigste huishoudelijk jaar, van den 1en Juli 1935 tot en met den 30en Juni 1936, en haren toestand op het einde van dat jaar.

The Governors of Jamaica in the Seventeenth Century, door Frank Cundall. London, The West India Committee. 14, Trinity Square. E.C.3. 18/-.

Warning from the West Indies, door W. M. Macmillan. London, Faber & Faber. 8/6.

Archives of British Honduras. Volume III. From 1841 tot 1884. Being extracts and précis taken by a Committee from such records as exist in the Colony, with a map. Published by authority of the Governor in Council by Sifton Pread & Co. Ltd., St. James' Street, London, S.W.1.

La production et le commerce de la République d'Haiti, door Roger Houzel. Paris, Librairie Technique et économique, 17, rue de Constantinople. 12 frs.

Trois siècles d'histoire antillaise. Martinique et Guadeloupe de 1635 à nos jours. Paris, Société de l'Histoire des Colonies françaises et Librairie Leroux. 108, Bd St. Germain. 25 frs.

Le tricentenaire des Antilles françaises. Paris, 13, rue Saint-Georges. 5 frs.

Les peines coloniales et l'expérience guyanaise, door Maurice Thamar. Paris, Lib. Technique et économique, 25 frs.

La Guyane méconnue, door Capitaine Gabriel Bureau. Paris, Fasquelle, II, rue de Grenelle. 12 frs.

Févé et Doudou Martiniquaises, door Claude et Madeleine. Paris, J. Crès, 16, rue Soufflot. 12 frs.

Zwavelkoolstof en de bestrijding van mierennesten, door prof. dr. G. Stahel.

La Guadeloupe du tricentenaire, 1635–1935. Basse-Terre. Imp. Officielle. 1935.

La Guadeloupe, ile d'émeraude et ses dépendances. Paris. Librairie des Arts Décoratifs, 1935.

Gouvernement de la Guadeloupe et Dépendances. Quelques contes créoles recueillis par Madame Schont (professeur agrégée au lycée Carnot). Avec une note au lecteur de M. Charles Moynac (ancien profeseur de lycée de Pointe-à-Pitre) publié à l'occasion du tricentenaire des Antilles. Basse-Terre Imp. Catholique, 1935.

Gouvernement de la Guadeloupe et Dépendances. Contribution à l'histoire de la presse à la Guadeloupe, door Lenis Blanche. Préface de Gratien Candace (Député de la Guadeloupe, ancien sous-secrétaire d'Etat au Ministère des Colonies). Publié à l'occasion du tricentenaire des Antilles. Basse-Terre. Imp. Catholique, 1935.

La France missionnaire aux Antilles, door Henri de Noussanne. Guadeloupe-Martinique-Trinidad. Paris, Lethielleux. 10, rue Casette, 1936. 15 frs.

Wenken voor den rijstoogst, door (prof. dr. G.) Stahel.

Wetboek van Strafrecht voor de kolonie Curaçao, bewerkt door mr. B. de Gaay Fortman. Rijksuitgeverij. Dienst van de Nederlandsche Staatscourant. 1936. f 2,50.

Les Traveaux publics de la Guadeloupe, door G. Robert. Paris, Fournier, 264, Bd Saint-Germain. 1935.

Public Lectures, delivered under the auspieces of the Trinidad Historial Society during the session 1935–36. Governement Printer, Trinidad and Tobago. 1936.

Historical Sketches of Trinidad and Tobago, collected and arranged by Dr. K. S. Wise. President of the Trinidad Historical Society. Yuille's Printerie, Port of Spain, Trinidad, 1936. O. D.

IN MEMORIAM G. J. STAAL

DOOR

DR. A. A. L. RUTGERS

Wie eenmaal de geheime, onweerstaanbare lokstem van Afrika heeft gehoord, wie in de greep gekomen is van de geheimzinnige macht, die het uitoefent, blijft, naar men zegt, de gevangene van die stem zijn leven lang, komt uit die greep niet weer los.

„Suriname schijnt ook iets te hebben van die grijpkracht. Hoe velen zijn er niet, die er den greep voelen en later, in andere, betere levensomstandigheden, in andere, betere landen, teruggeroepen worden naar dien tijd in Suriname, door een naar heimwee zwemend zacht verlangen en op zijn minst door lokkend roepende, lieve herinneringen. Waarom? Toch niet om de weelde van het leven, niet om het blij vertier; om verworven rijkdom niet, noch om de behaaglijkheid der behuizing. Dat alles is er eigenlijk wat minder dan in andere tropenlanden van dezen tijd. Het is er zoo héél eenvoudig, op het armelijke af. En het is er immers zoo warm..... en er zijn zooveel muskieten! Waarom dàn? Om de menschen? De menschen van het land? Ja, daar komt iets: die menschen! En er duiken herinneringen op aan genoten hartelijkheid, aan ervaren vriendelijke zorgen. Maar.... maar.... in die goede herinneringen zijn grieven, bedenkingen, verwijten schuil gegaan en het kan wel gebeuren, dat zij mee te voorschijn komen als de herinnering zich ontplooit. Dàt alleen kan de greep niet zijn.

„Het land dan? De bekoring van het land? Inderdaad, wondermooi is het land van Suriname; niet van de grootsche, overweldigende schoonheid van menig bergland van Java of Sumatra, de schoonheid, die stil maakt door haar heerschzuchtige ,beangstigende pracht, hare zware geluiden van klotsende wateren, haar ziedende vuurzuilen van kokende kraters. Maar wèl van teederder mooiheid van wazige horizonten, van breede, blanke wateren, van vredige kreken onder donkerend loover, van gebloemde boschranden aan lage oevers, van wouden vol geheimenissen, waarin droomen dolen, van den zang der getijden, het suizen der nacht-

winden door sluimerende boomen, het ruischen der stilte. Te land, te water en ten hemel is onnoembare schoonheid uitgelegd, van lied en kleur, van oogenlust en zielsverlangen. Ook dit alles maakt stil, maar met een stilte, die vrede is.

„Zou dat de greep zijn? Wie zal het uitpeinzen van welken einder, uit welken hoek, de bekoring aanzweefde, die wijlen bleef en in het hart beklijfde?"

In deze overpeinzing, waarmede Staal in dit tijdschrift de bespreking van een boek van Helman inleidde, [1]) steekt een stuk autobiografie. Staal zelve was een dergenen, bij wien de bekoring van Suriname in het hart beklijfde.

Van 1916—1920 voerde hij als Landvoogd het bestuur over Suriname en in de twintig jaren, die sedert 1916 verloopen zijn, is zijn altijd werkzame persoonlijkheid bij voortduring met Suriname bezig geweest. En dat niet slechts met het hoofd, maar veel meer nog door de aandrift van zijn gemoed. Dat komt niet alleen uit in de vele bijdragen van zijn hand verschenen in de West-Indische Gids tusschen 1922 en 1929, maar meer nog in zijn onvermoeide werkzaamheid voor de zending der Broedergemeente in Suriname, vooral wanneer hij, als pleitbezorger voor den arbeid dier zending optredend, uiting gaf aan wat er leefde in zijn hart.

Suriname is in de laatste twintig jaren van zijn leven zoo sterk bij Staal op den voorgrond getreden, dat men bijna zou vergeten, dat hij reeds een volledige Indische loopbaan achter den rug had, toen hij in 1916 als Gouverneur naar Suriname vertrok.

Geboren te 's-Gravenhage, 5 September 1870, werd Staal in 1892 als administratief ambtenaar bij het binnenlandsch bestuur naar Nederlandsch-Indië uitgezonden, waar hij al spoedig geplaatst werd bij de algemeene secretarie. In 1909 werd hij algemeen secretaris, en als zoodanig de rechterhand van den in datzelfde jaar opgetreden Gouverneur-Generaal Idenburg. Dat was geen toevalligheid, daar eenige jaren tevoren Staal ook reeds als Gouvernements-secretaris onder Idenburg als Gouverneur van Suriname gediend had, zoodat deze wist over welke voortreffelijke capaciteiten hij beschikte.

Van 1913 tot 1916 was Staal secretaris-generaal van het departement van Koloniën, waar hij ook vroeger reeds als gedetacheerd Indisch ambtenaar werkzaam geweest was.

---

[1]) West-Indische Gids, 9de jaargang, 1927—1928, blz 180.

Niet zonder reden werd hij tot deze hoogste administratieve functies geroepen. Man van groote werkkracht en werklust, paarde hij aan vlugheid van begrip een opmerkelijke gave om zijn gedachten snel en onberispelijk op papier te zetten. Zijn artikelen in de West-Indische Gids nog eens doorbladerende, genoot ik opnieuw van zijn gaven als stylist en verteller. Ontwikkeld en belezen als weinigen, van een bijzondere innemendheid en voorkomendheid, viel het omgaan met menschen hem gemakkelijk. Zijn vriendelijkheid deed weldadig aan. Zooals in de Nieuwe Rotterdamsche Courant van hem geschreven werd: Hij was als een zonnestraal, die licht en warmte achterlaat.

Den 25sten November 1916 aanvaardde Staal het bewind over Suriname, midden in den grooten oorlog, toen de bewindvoerders in moederland en koloniën zich telkens voor nieuwe moeilijkheden geplaatst zagen.

Die moeilijkheden zijn ook hem niet gespaard gebleven; zij troffen hem te zwaarder, omdat hij gehoopt had zooveel voor Suriname te kunnen doen en met een warm, zonnig optimisme zijn zware taak aanvaardde.

Dat optimisme spreekt duidelijk uit de woorden, welke hij bij zijn optreden tot de Koloniale Staten richtte. Hoor slechts:

„Dit rijke land! Is het niet of ik spot met de werkelijkheid? Want bleef het iemand verborgen dat Suriname den smartelijk treffenden roep heeft van een arme, schier niet te helpen kolonie, gebeukt door tegenslag op tegenslag, verstoken van vooruitgang, vermeden door de welvaart? Toch, Mijne Heeren, herhaal ik mijne woorden: dit rijke land. Het is immers een kostelijke rijkdom, dien wij om ons zien in deze krachtigen plantengroei, den kleurigen bloementooi, den zwaren vruchtenlast, want zij getuigen van de gulle gave van een vruchtbaren bodem, dien grooten schat van Suriname, zekerder, veiliger schat dan de onzichtbare mineralen, die zoo dikwijls méér aantrekkingskracht schijnen uit te oefenen..... Onloochenbaar zijn de kenteekenen van dien rijkdom en daarom mag ik spreken van een rijk land; daarom moet ik de toekomst met hoopvol vertrouwen tegemoet zien."

.... „Het is mijn oprecht verlangen al mijne kracht, mijn beste weten en mijn volle toewijding ten dienste te stellen van land en volk; mijne illusie: te mogen bijdragen tot de verbetering van de levensomstandigheden van dit volk, met zijne, met Uwe hulp; mijne grootste voldoening zal zijn den voorspoed te zien dagen over dit land."

Het is helaas ook aan Staal niet vergund geweest, evenmin als aan zijn voorgangers en opvolgers, den vurig begeerden voorspoed te zien dagen, ondanks zijn toegewijden arbeid met inzetting van alle gaven en krachten waarover hij beschikte.

Toch is zijn bestuursperiode niet onvruchtbaar geweest, al behoefden sommige vruchten meer tijd om te rijpen dan een vierjarigen ambtstermijn. Onder die vruchten reken ik allereerst de verdere ontwikkeling van de kolonisatie, door hem zeer in het bijzonder dienstbaar gemaakt aan de voedselvoorziening van de Kolonie. Suriname had van oudsher zijn eerste levensbehoeften ingevoerd. Daaronder nam sedert de toename der Aziatische bevolkingsgroepen de rijst een voorname plaats in. De oorlogstoestand leidde tot een volledige verstoring van dien voedselaanvoer. Het is de groote verdienste van Staal geweest, dat hij als Gouverneur den rijstbouw — en ook den aanplant van andere voedingsgewassen — dermate heeft bevorderd, dat Suriname op dit gebied blijvend onafhankelijk van het buitenland geworden is.

Blijvende vruchten voor den economischen herbouw van Suriname op nieuwe grondslagen heeft ook zijn verkeerspolitiek gedragen. Vast overtuigd, dat de waterwegen van Suriname als verkeerswegen ten eenenmale onvoldoende waren voor de ontwikkeling van een gezeten landbouwende bevolking in de districten, ontwierp hij in 1918 een wegenplan, dat tot den huidigen dag als richtsnoer dient bij den verderen uitbouw van het wegennet.

Niet alleen de ontwikkeling van den kleinlandbouw had zijn aandacht, reeds vóór zijn vertrek uit Nederland trachtte hij belangstelling te wekken voor kapitaalsinvesteering in den grooten landbouw in Suriname. In de rede bij de aanvaarding van zijn ambt toont hij ook daarvan verwachting te hebben, als hij zegt: „Ik zal voortgaan met mijn pogingen om deugdelijken bijstand van buiten de kolonie uit te lokken en aan te moedigen en tegelijkertijd trachten de krachten, in de kolonie zelve aanwezig, tot haar recht te doen komen."

De werkzaamheden van het Suriname Studie-Syndicaat, dat tijdens zijn bewind Suriname bezocht, zijn aan zijn volhardend streven op dit gebied te danken. Ook daarvan behoefden de vruchten tijd om te rijpen.

De moeilijkheden bleven hem niet gespaard, zooals hierboven werd opgemerkt. Allereerst als gevolg van den gestoorden aanvoer van voedingsmiddelen. Veel tijd en moeite besteedde hij persoonlijk op zijn reizen in de districten aan de bevordering van de binnenlandsche productie. Veel meer moeite en zorg nog gaf

hem de onmisbare aanvoer uit het buitenland. Groot was de vreugde en de dankbaarheid van de bevolking, toen in Juli 1918 de „Vulcanus" een lading meel uit Argentinië bracht en in Augustus daarop de „Sitoebondo" een lading rijst uit Nederlandsch-Indië.

Bij deze en andere moeilijkheden werd hem de kritiek niet gespaard. Ook in de Koloniale Staten spaarde men hem niet. En die kritiek trof hem te feller, omdat bij zijn optreden door de hoopvolle klanken, die hij hooren liet, groote verwachtingen gewekt waren, terwijl het sterk persoonlijk cachet, dat zijn bewind kenmerkte — ik denk bijv. aan zijn persoonlijk optreden in de Koloniale Staten —, tot gevolg had dat de slagen zijner bestrijders hem ook meer persoonlijk en onmiddellijk troffen. Is kritiek voor een Gouverneur in Suriname in zijn geïsoleerde positie zeker niet gemakkelijker te dragen dan elders in de wereld, het fijn besnaarde gemoed van Staal moet die zeker smartelijker ervaren hebben dan van nature minder gevoelig aangelegden.

Teruggekeerd in Nederland is Staal in tweeërlei richting werkzaam gebleven in het belang van Suriname. Eenerzijds ambtelijk als Voorzitter van de Commissie voor de herziening van de West-Indische Regeeringsreglementen, anderzijds door zijn persoonlijke medewerking aan den arbeid der Evangelische Broedergemeente op het terrein van kerk en school en melaatschenverpleging.

In 1922 werd de genoemde commissie ingesteld en reeds in 1923 was Staal met zijn rapport gereed. De verdere trage gang van zaken verdroot hem zeer. Gelukkig heeft hij het nog mogen beleven, dat de Surinaamsche Staatsregeling, vrucht ook van zijn arbeid, het Staatsblad bereikte.

Veel grooter plaats in zijn leven nam zijn werkzaamheid in verband met den arbeid der Broedergemeente. Dien arbeid schatte hij hoog, niet alleen om de beteekenis van de Evangelieverkondiging voor het zieleheil van den enkeling, maar ook met het oog op de toekomst van land en volk. Innerlijke geestelijke toerusting en versterking achtte hij een van de meest noodige zaken voor Suriname, onontbeerlijk voor het bereiken van een krachtige economische werkzaamheid en een gezonde sociale ontwikkeling, onmisbaar ook voor het behoud van den band aan Nederland door taal- en geloofsgemeenschap. Daarom wees hij bij herhaling op wat hij noemde een gebiedenden eisch: „kloeke waakzaamheid en stoere werkzaamheid van zending en onderwijs om het karakter

van Suriname te bewaren, te versterken, te verbreeden." Persoonlijk stelde hij zich altijd beschikbaar, wanneer een beroep op hem gedaan werd om in Nederland dien zendingsarbeid mede te helpen bouwen. Hij werd niet moede zijn landgenooten te vertellen van dien gezegenden arbeid en hun tot steun op te wekken. Zooals een der zendelingen eens zeide: „Hier in Nederland hebben wij ontdekt, hoezeer de Broedergemeente de liefde van zijn hart had, meer dan in Suriname zelf."

Die liefde tot de Broedergemeente werd door twee bronnen gevoed. Vooreerst door zijn liefde voor Suriname's land en volk. Hoe straalt die ons tegen uit zijn „Schetsen uit Suriname", vroeger in dit tijdschrift verschenen. Hoe weet hij daar de eigen sfeer, niet alleen van de natuur, maar ook van de samenleving op zijn lezers te doen inwerken! En hoe spreekt daaruit zijn diep menschelijk gevoel. Hoe moet hij zijn hart hebben opengesteld voor het leven van anderen, mede lijdend in hun leed, mede deelend in hun vreugde, om zóó te kunnen schrijven. Hij gevoelde diep de tragiek van Suriname, de tragiek ook van de geslachten, die met Suriname steeds dieper zonken, de tragiek ook van de enkelingen, voor wie de toekomst steeds donkerder werd.

Maar aan die liefde voor Suriname paarde hij ook een warm geloof. Een geloof, dat eerst op rijperen leeftijd zijn deel werd, mede onder invloed van Idenburg, met wien hij gedurende zoo veel jaren dagelijksche aanraking had. Maar toen hij eenmaal zelf de heerlijkheid van het Evangelie van Jezus Christus gezien had, toen schaamde hij zich het Evangelie niet. Dat ook in het Suriname, dat hij lief had, dit Evangelie steeds meer op de harten en zinnen beslag mocht leggen, was de innige bede van zijn hart. Dat was de andere bron, waaruit zijn liefde voor den arbeid der Broedergemeente voortkwam.

Getuigen van zijn persoonlijk geloofsleven deed hij zelden. Te treffender was daarom zijn getuigenis na zijn heengaan, toen bij zijn graf op zijn verlangen geen toespraken gehouden werden, maar alleen de door hem zelven bijeengezochte Bijbelwoorden gelezen werden:

„Eere zij Hem, Die de opstanding en het leven is. Die in Hem gelooft, zal leven, al ware hij ook gestorven. En een iegelijk die leeft en in Hem gelooft, zal niet sterven in eeuwigheid. Gode zij dank, Die ons de overwinning geeft door onzen Heere Jezus Christus."

Suriname verloor een trouwen dienaar, de zending een toegewijd medewerker, velen, waaronder ook ik, een vriend.

DE TAAL VAN CURAÇAO

DOOR

M. D. LATOUR O.P.

In *De W. I. Gids* van Juni 1936 deed de heer W. R. Menkman mij de eer aan, uitvoerig te spreken over mijn artikel in de zeventiende jaargang No. 12. Een overdruk, mij welwillend toegezonden door den schrijver, stelde mij op de hoogte van des schrijvers mening, voor welke attentie ik gaarne bij deze mijn vriendelijke dank betuig.

De heer Menkman zal zich wel niet verwonderen, dat ik na zijn beschouwing mijn zaak nog gaarne eens openlijk verdedig. Vooreerst wat betreft de taal van Curaçao. Hieromtrent hebben wij blijkbaar een vrij sterk uiteenlopende opvatting. De kwestie is natuurlijk eenvoudig: Wat is de taal van een volk? De taal, die door de regering gesproken wordt en door „een grootere of kleinere groep intellectueelen", of de taal, waarin alle rangen en standen van een volk zonder uitzondering dagelijks met elkaar van gedachten wisselen? Is men met den heer M. de eerste mening toegedaan, dan is natuurlijk het Nederlands de taal van Curaçao, maar in het tweede geval is zonder enige twijfel het Papiamento de taal van Curaçao.

Nu is maar de vraag, welk standpunt logischer is. De Regering mag spreken en wensen wat zij wil — het is nu eenmaal onbegonnen werk te decreteren, wat de taal van een volk zijn zal. De taal van een volk is bij mijn beste weten geen voorschrift, dat gedecreteerd wordt, maar een feit, dat geconstateerd wordt. En een feit is — wat de heer M. ook niet tegenspreekt — dat alle Curaçaoenaars van alle standen, ook de intellectuelen, die Nederlands kennen, zich als regel altijd van het Papiamento bedienen en slechts bij uitzondering van het Nederlands. In de opvatting van M. „verandert (dit) niets aan de zaak"; volgens mijn inzicht verandert dat alles aan de zaak. Als M. van zijn standpunt zeggen kan, dat het Nederlands altijd de taal is geweest van Curaçao, is mijn conclusie veeleer, dat het nooit de taal van Curaçao is geweest en waarschijnlijk voorlopig ook wel niet worden zal.

Men mag in de verering van zijn moedertaal niet zó ver gaan, dat men ten slotte een houding aan gaat nemen van: Of je het kent of niet kent, Nederlands is je taal!

De spelling-Marchant heeft eigenlijk met mijn artikel niets te maken, maar aangezien de heer M. dit punt aanraakt, kan ik tot mijn genoegen mededelen, dat deze vereenvoudigde spelling inderdaad de antipathie tegen de Nederlandse taal bij de Curaçaose jeugd verminderd heeft en deze er als geheel vurige voorstandster van is. Als de heer M. echter uit mijn gebruik van deze schrijfwijze besluit tot het gebruik daarvan op de missiescholen, gaat zijn conclusie verder dan de premissen toelaten. Het interesseert mij persoonlijk in het geheel niet, welke schrijfwijze de scholen gebruiken en ik heb er ook niets mee te maken; niet één pater trouwens.

Wat betreft de taal van de openbare eredienst, zal het de heer M. wel opgevallen zijn, dat juist het vasthouden aan het Nederlands een onoverkomenlijk struikelblok gebleken is voor de bedienaren van de godsdienst, die zich altijd van onze moedertaal bediend hebben. Als deze mensen de taal hadden gesproken, die het volk spreekt, dan zouden de godsdienstige verhoudingen op het ogenblik op Curaçao geheel anders zijn.

Men vergelijke maar met de Bovenwindse eilanden, waar door Engelse dominees in het Engels het Woord Gods verkondigd wordt.

Nu over de samenstelling van de taal. Het Papiamento in de eerste plaats een verbasterde Europese taal te noemen, lijkt me wel wat sterk. De Afrikaanse invloed is hier niet slechts een „bijmengsel", maar een wezenseigensschap van de taal. De hele taalconstructie is karakteristiek des negers. Hun wijze om werkwoorden te vervoegen is van Afrika meegebracht. Men vindt dan ook dezelfde grammaticale eigenaardigheden in alle W. I. negertalen. Als men voor het eerst een Guadeloupse neger hoort zeggen: Moi c' aller, moi ca vini, dan staat men verbaasd, maar als men aan het vroeger gemeenschappelijk geboorteland der negers denkt, verdwijnt de reden van deze verwondering. De een spreekt Negerfrans, de ander Negerengels, een derde Negerspaans, maar hun grammatica is een en de zelfde.

Dat het Papiamento, historisch beschouwd, meer van Portugese afkomst is dan van Spaanse, wil ik gaarne toegeven. Ik heb inderdaad te weinig gereflecteerd op de terminologie van v. Ginniken, die zegt: gesproten, waarmee hij dus op de oorsprong van de taal wijst. Duidelijkheidshalve had ik beter moeten laten

uitkomen, dat mijn beschouwing geenszins een historische is, maar een weergave van de hedendaagse, feitelijke toestand van de taal. Dat *nu* het hoofdbestanddeel van het Papiamento Spaans is, zal wel moeilijk bestreden kunnen worden. Ten overvloede moge ik nog opmerken, dat ik met hoofdbestanddeel hier niet bedoel, dat uit deze Europese taal het Papiamento „gesproten" is, doch slechts, dat de meeste woorden, tegenwoordig in het Papiamento gebruikelijk, van Spaanse afkomst zijn. Om het heel kort samen te vatten: het Papiamento lijkt mij een taal met een Afrikaanse grammatica en een Europese woordenschat, waarvan het grootste contingent geleverd is door de Spaanse taal.

Men kan inderdaad aantonen, dat er een aantal Portugese woorden zijn overgebleven, maar dan lijkt het me niet aan te bevelen, voorbeelden aan te halen die zowel van het Spaans afgeleid kunnen worden als van het Portugees, aangezien deze geen bewijskracht bezitten. Een voorbeeld als cachó bezit dat natuurlijk wel.

Dat men beter spreken kan van een Portugese invloed op het Papiamento dan van een Maleis-Portugese, lijkt me door den heer M. voldoende duidelijk aangetoond. In dit opzicht wil ik mijn inzicht gaarne enigszins wijzigen.

Wat betreft de afleiding van Papiamentse woorden uit Bantudialecten, meen ik in het algemeen te mogen opmerken, dat woordafleiding bijna altijd een gevaarlijk werkje is, waar men soms hopeloos in kan mistasten, afgaande op uiterlijke gelijkenis, die zeer bedriegelijk zijn kan.

Ik pleit dus voor zeer zachte beoordeling van een voorzichtige poging mijnerzijds om hier en daar tot een uitleg te komen in Afrikaanse richting. Wat ik neergeschreven heb, is overdacht geweest, en mijn bron was iemand die zowel het Papiamento als de Bantu-dialecten uit jarenlang persoonlijk contact kent. De mogelijkheid, dat we misgetast hebben blijft natuurlijk bestaan. Maar ik geloof, dat dit een eigenschap is, die ik met alle mensen op deze wereld gemeen heb. Men kan echter niet aanstonds besluiten tot het ongelijk van een ander door eenvoudig tegenover diens mening die van zichzelf te plaatsen.

Sambo is werkelijk een familienaam en betekent inderdaad in het Portugees mulat. Maar ik moge opmerken, dat de *Curaçaoenaar* onder Sambo iets anders verstaat dan mulat. Een Sambo is volgens hem donkerder dan een mulat maar lichter dan een volbloed neger. Uit mijn ander artikel zal wel duidelijk zijn, dat m.i. de Curaçaose familie Sambo haar naam juist aan haar huids-

kleur te danken heeft. Verder is hiermee de mogelijkheid niet van de baan, dat sambo van Afrikaanse oorsprong is, want, al maakt de Portugese verklaring een goede kans, toch blijft staan, dat de neger een dergelijk woord kende om iemand aan te duiden, die zijn pikzwarte kleur met verfstof tracht te camoufleren. En nogmaals: men verstaat op Curaçao sambo anders dan mulat.

Omtrent het woord Punda — ik volg bij voorkeur de spelling van de „Papiamentsche spraakkunst" van A. v. d. Veen Zeppenfeldt — blijf ik bij mijn mening, dat het van Afrikaanse oorsprong is, ondanks alle mogelijke punten en puntas. St. Barthélémy heeft ook nog een landtong met een fort aan de ingang van de haven, die la Pointe genoemd wordt. Maar ik begrijp de bewijskracht van al die dingen niet goed. Ik sta voor het feit, dat de negers van Curaçao een bepaald stadsgedeelte Punda noemen. Die negers komen uit Afrika, waar het woord punda gebruikelijk is en een betekenis heeft, die zeer goed te verbinden valt met de locale situatie op Curaçao. Wat ligt er dan meer voor de hand, dan dat men gaat denken: dat woord punda zal dan dus wel een Afrikaans woord zijn!

Ik merk, dat ik voor de afleiding van verschillende woorden verwijzen moet naar hetgeen ik op blz. 387 onderaan opmerkte, dat er dikwijls een „kwestie van instantie" aan te pas komt, en dat het op deze wijze voor kan komen, dat meer mensen tegelijk hun zin krijgen, zonder lijnrecht tegenover elkaar te staan. Meermalen heb ik zelf aangegeven, hoe verschillende verklaringen mogelijk zijn, maar het lijkt mij onbegonnen werk in een tijdschriftartikel de betekenis van ieder woord zo uit te putten, dat er niets meer over te zeggen valt.

Dat er een woord, gelijkend op het Hollandse plak, in andere talen aangewezen kan worden, is natuurlijk geen bewijs, dat het geen heel gewoon Hollands woord is. Ik heb zelf een Schot, die geen woord Hollands kende, duidelijk horen zeggen: I hear the kerkbell ring. Dat is toch zeker geen bewijs, dat kerk geen zuiver Hollands woord is?

Met twee van de spreekwoorden heb ik een prachtige fout begaan, maar ik meen, dat ik ook enkele *goede* voorbeelden gekozen heb.

De op- en aanmerkingen van den heer M. waren zakelijk en beleefd. Ik hoop dat hij van mijn antwoord hetzelfde zeggen kan. Het is voor een „nieuweling op het ruime sop" al een aanmoediging, dat er althans nota genomen wordt van zijn eerste pogingen. Van prullaria pleegt men dit niet te doen.

NASCHRIFT VAN DEN HEER MENKMAN

Dit betoog op den voet volgende, moge ik het onderstaande onder de aandacht van den schrijver en van de lezers brengen.

1. Tusschen pater Latour en mij is een discussie over de vraag welke plaats het Nederlandsch en welke het Papiamento op onze Benedenwindsche eilanden inneemt, natuurlijk overbodig, omdat wij beiden van deze kwestie op de hoogte zijn. Wij mogen echter niet verwachten, dat De W. I. Gids uitsluitend in handen komt van met de Curaçaosche toestanden ten volle bekende lezers, en daarom voelde ik mij geroepen een poging te doen, om het mogelijk te achten gevaar van een minder juisten indruk ter zake van de positie van het Nederlandsch af te wenden.

Men kan hoogst interessante beschouwingen geven, speciaal over het Papiamento, maar men kan ook de Curaçaosche taalaangelegenheden in het algemeen behandelen; laten wij dat niet uit het oog verliezen.

Dat het gebruik eener taal niet van hooger hand aan een volk opgelegd kan worden, is in ons geval geen zeer klemmend argument. Waar de massa zich verzette tegen dwang op het gebied der taal, daar ontleende altijd dat verzet zijn groote kracht aan een nationale gedachte of een nationalistisch streven; van een gedachte of een streven van zoodanigen aard is echter bij den Afrikaan in de nieuwe wereld om voor de hand liggende redenen nooit sprake geweest, zoodat voorkeur zijnerzijds geen groote rol gespeeld kan hebben in de Curaçaosche taalkwestie.

De neger heeft steeds getoond, niet alleen zich iedere Europeesche cultuurtaal eigen te kunnen maken, maar ook bereid te zijn èn den godsdienst èn de taal van de blanken te aanvaarden, overal waar hij in de nieuwe wereld in een staat van onderworpenheid aan deze laatsten leefde. Heeft de Amerikaansche neger zich in deze beide opzichten *niet* aangepast, dan lag dat niet aan hem, maar aan zijn blanke meesters.

2. Aangezien ik opgemerkt had, dat de Curaçaosche missiepers, als ook de leden der Missie aldaar — in hun particuliere publicaties — zich van de spelling-Marchant bedienen, was ik er nieuwsgierig naar, of die spelling ook bij het onderwijs in Curaçao ingevoerd is en welke resultaten daarmede tot dusver bereikt zijn.

Wij vernemen thans, dat door die vereenvoudigde spelling de antipathie der Curaçaosche jeugd tegen het Nederlandsch (ik wist niet dat zoodanige antipathie bestond) verminderd is, waaruit opgemaakt mag worden, dat de spelling-Marchant door

de Missie bij haar onderwijs toegepast wordt. Op onze Benedenwindsche eilanden bezoekt 90% der onderwijs genietende kinderen de scholen van het Vicariaat en waar anders dan op school zou de jeugd aldaar met de spelling in kwestie kennis gemaakt kunnen hebben!

Wanneer er iets door de spellingkwestie volkomen duidelijk geworden is, dan is het dat spelling en taal twee verschillende aangelegenheden zijn, maar dit neemt niet weg, dat iedere vereenvoudiging der spelling vergemakkelijking van het taalonderricht beoogt en dus tot einddoel heeft bij de massa het schrijven van goed Nederlandsch te bevorderen. Van hoe groot belang moet dan de spelling zijn voor de Nederlandsche Benedenwindsche eilanden, waar plotseling het aanleeren onzer taal van belang geworden is, zelfs in kringen waar men tot dusver geheel of nagenoeg geheel onkundig was op dit punt.

Wie weten wil hoe het gesteld was met het gehalte van het in Curaçao aangeleerde Nederlandsch, hij leze de citaten uit het schriftelijk werk van in Nederland studeerende jongelieden, van een onzer Benedenwindsche eilanden afkomstig, opgenomen in het ook door pater Latour genoemde Handboek der Ned. Taal van prof. Van Ginneken. Of hij neme kennis van de niet-redactioneele Nederlandsche bijdragen in sommige Curaçaosche bladen, speciaal in één daarvan, dat overigens slechts Spaansch bevat en waarvan de redactie wel geen Nederlandsch zal kennen, dus niet tot correctie van in onze taal gestelde ingezonden stukken in staat zal zijn.

Prof. Van Ginneken geeft ook staaltjes van Surinaamsch-Nederlandsch en, vooral gelet op den stand der Surinamers, die dit Nederlandsch schreven, valt de vergelijking met het Arubaansch-Nederlandsch zeer in het voordeel van Suriname uit. Waaruit dan zou blijken, dat zelfs de overgang van de eenmaal in eigen kring geleerde creooltaal tot gaaf Nederlandsch in onze Amerikaansche gebieden niet zóó bezwaarlijk is als pater Latour misschien meent (zie onder 1).

3. Het was mij *niet* opgevallen, dat het overheerschen van den katholieken eeredienst op onze Benedenw. eilanden het gevolg zou zijn van het vasthouden aan de Nederlandsche taal door de protestantsche bedienaren des Woords. Integendeel, ik meen te mogen zeggen, dat de geschiedenis iets heel anders leert aangaande het ontstaan der tegenwoordige verdeeling van de bevolking naar den godsdienst. Door op deze aangelegenheid dieper in te gaan zou ik mij evenwel op zijwegen begeven.

Overal in onze koloniën en volkplantingen, ook in Curaçao, heeft de eeredienst der kolonisten bijgedragen tot het in stand blijven der Nederlandsche cultuur, en in dit verband meende ik met betrekking tot de plaats der Nederlandsche taal op onze Westindische eilanden te moeten releveeren, dat zij de taal was van den openbaren eeredienst.

Dat „Negros ende Slaven" uit de staatskerk geweerd werden, hoewel de Hooge Regeering in Nederland blijkens een oud regeeringsreglement [1]) het wel anders gewild had, is een kwestie, welke m.i. thans niet aan de orde gesteld behoeft te worden.

4. Wat nu de samenstelling van het Papiamento betreft, geloof ik dat pater Latour zich van de wijs heeft laten brengen door het reeds vaker aangehaalde Handb. der Ned. Taal (deel I, hoofdstuk 9). Het feit alleen reeds, dat de geleerde samensteller van dit werk begint met te zeggen, dat op onze Benedenw. eilanden zelfs de *Hollanders* onder elkander Papiamento spreken, terwijl later blijkt, dat hij bedoelt de inheemschen van zuiver Nederlandsche afkomst, maant tot voorzichtigheid bij het overnemen van de in genoemd handboek gegeven onderscheidingen met betrekking tot het Papiamento.

Wanneer men, zooals prof. Van G., den *oorsprong* van het Pap. zoeken wil in een „mengeling" van een Afrikaansch idioom en een Europeesche cultuurtaal, dan behoort men m.i. die Europeesche taal voorop te zetten. Men behoeft slechts een hedendaagsche Pap. woordenlijst in te zien, om tot de overtuiging te komen, dat de groote meerderheid der woorden van Europeesche afkomst is; er is geen reden om te veronderstellen, dat dit oorspronkelijk anders geweest is, maar oude Pap. woordenlijsten bestaan nu eenmaal niet, zijn mij althans niet bekend.

Dat behalve de woordenschat ook de constructie kenmerkend is voor een taal, geef ik gaarne toe, maar ik zou de grammatica der Westindische negertalen eenvoudig weg *kinderlijk* willen noemen; of die kinderlijkheid typisch Afrikaansch is, kan ik niet beoordeelen.

Papiamento is ontstaan (kan niet anders ontstaan zijn dan) door den slavenhandel, langen tijd uitsluitend, en nog veel langer voor een aanzienlijk deel, een Portugeesch bedrijf. De negers, die lang niet altijd dezelfde taal spraken, leerden in de baracoas aan de Afrikaansche Westkust (of misschien reeds eerder) en verder op de reis over den oceaan Portugeesch, d.w.z. een Portugeesch,

---

[1]) Instr. St. Gen. 23 Aug. 1636, Gr. Placaetb. II, 1247.

dat door hen — of ten hunnen behoeve — verkinderlijkt werd (was), zooals het Pidgin-English van Oost Azië verkinderlijkt Engelsch is. Wie in die verkinderlijking het grootste aandeel gehad hebben, de inboorlingen of de Europeanen, valt moeilijk uit te maken.

Het op den voorgrond stellen van het Spaansch, in plaats van het Portugeesch, als oorsprong van het Papiamento, lijkt mij een aan het Handboek der Ned. Taal ontleende vergissing. Prof. Van Ginneken zegt, dat de slaven de taal der Spaansche planters gecreoliseerd hebben, wat, gesproken van Curaçaosche slaven en hun taal, natuurlijk een misvatting van Z.H.G. was.

Dat het Papiamento gaandeweg verspaanscht is, zal voor een deel ook wel hieraan toe te schrijven zijn, dat de Curaçaosche slaven meest door Spaansch sprekende priesters gekerstend werden; toen de Nederlandsche missie optrad, was alles reeds gedoopt.

5. Bij woorden als Punda en Sambo gaat het er slechts om wat meer en wat minder voor de hand ligt. Dat de Hollanders op Curaçao, voordat er Afrikanen aanwezig waren, de plaats waar zij hun hoofdforteres bouwden en waar later de stad zou ontstaan, de Punt noemden, en dat bij de Portugeezen een bepaald soort kleurling een Sambo heette (en heet), spreekt voor mij een duidelijke taal. Maar wanneer pater Latour die woorden rekenen wil te behooren tot het Zulu- of Kaffirelement in het Papiamento, dan staakt natuurlijk de discussie, want bewijsbaar is er niets.

Iemand, die èn Papiamento èn de Bantudialecten kent, is natuurlijk in staat interessante vergelijkingen te maken, maar de geschiedenis onzer vestigingen in de nieuwe wereld behoort ook een woordje mee te spreken in de aangelegenheden in kwestie.

Misschien heeft het Pap. ook woorden aan het Portugeesch ontleend, welke de Portugeezen uit Afrikaansche talen overgenomen hadden, zoodat in bepaalde gevallen de vraag zou kunnen rijzen, of een Papiamentsch woord van Portugeesche, dan wel van Afrikaansche afkomst is. Ik ben echter geen philoloog en ken ook geen werken, welke den leek in deze materie iets wijzer kunnen maken.

6. Wanneer pater Latour uit hetgeen in het Handb. d. Ned. Taal aangaande het Maleisch-Portugeesch voorkomt een verkeerde conclusie getrokken mocht hebben, dan is dat niet de schuld van prof. Van G. Deze laatste immers (deel I, hoofdstuk 7) zegt nergens dat de lingua franca in kwestie iets met Curaçao of met het Papiamento uit te staan heeft.

7. Plak is geen *gewoon* Hollandsch woord, ten eerste omdat het in een groot deel van Noord-Nederland niet of niet meer gebruikt wordt, en ten tweede omdat het niet alleen in Holland gebruikt werd; ook ons duit vindt men terug in het oud-engelsche doit etc. De woordenboeken leeren ons, dat plack (munt) uit het *Vlaamsch* in *andere* talen overgegaan is.

Zoodat ik maar zeggen wil, dat men ook met betrekking tot het klaarblijk Hollandsche, of zelfs Nederlandsche contingent van den Papiamentschen woordenschat nog wel heel even op moet passen; honderd procent zekerheid heeft men niet altijd.

De Schotten gebruiken het woord kirk (niet kerk, zooals pater Latour meent) in plaats van church; zij spreken daughter uit als dochter, night als nicht, doubt als doet enz. Maar dat heeft niet meer met Papiamento te maken.

9. Het enkele feit, dat De W. I. Gids een bijdrage van polemischen aard opneemt, waarborgt reeds, dunkt mij, dat er geen ongepastheden in voorkomen; maar waarom zou men ook zakelijke aangelegenheden anders dan in correcten vorm in een tijdschrift bespreken?

Ik voor mij hoop dat onze Gids hoe langer zoo meer het middel tot gedachtenwisseling worden moge, ook tusschen belangstellenden hier te lande en belangstellenden daarginds, die zich voor dezelfde aangelegenheden, onze Amerikaansche gebieden betreffende, interesseeren.

M.

BOEKBESPREKING

Net Houwink *De Avonturier* MCMXXXVI
N.V. Querido's Uitgevers Maatsch. Amsterdam.

Albert Helman heeft in de N. Rott. Courant (30 Juli 1936 avondbl.) nogal geringschattend over dezen Westindischen roman gesproken, niet geheel zonder grond m.i. Blijken van groot schrijverstalent worden in dit boek niet gegeven, noch wat de compositie, noch wat de karakterteekening betreft — en de taal is het slordige Jan-en-allemans-Hollandsch van onzen tijd. Van een pas aangestelden plantage-opzichter wordt gezegd, dat hij *hopenlijk* paardrijden kan, kreupelhout of onderbosch wordt *ondergroeisel* (undergrowth) genoemd. Een jonge moeder *is druk* met haar kind, dezelfde jonge vrouw, nogal duidelijk een kleurlinge, heeft *gebruinde* armen en handen; een negerjongen wordt tot lijfsbediende gepromoveerd. Behalve dat, wat de spelling betreft, naar „moderniteit" gestreefd schijnt te zijn, wordt ook de n van den vierden naamval weggelaten, zelfs wanneer het namen geldt van mannelijke beroepen, zoodat er gepraat wordt over d*e* landvoogd. Wanneer echter van een neger een arm afgezet is, spreekt de schrijfster van de*n* geamputeerde*n* (sic) slaaf.

Aangezien wij veel minder goed weten hoe het voorgeslacht sprak, dan hoe het schreef, moet in een historischen roman de dialoog wel een lastig probleem opleveren. Net Houwink lost de moeilijkheid op, door haar personen hedendaagsche Hollandsche platheden in den mond te leggen; in den aanvang der negentiende eeuw echter zal men wel geen woorden als *rot*vent, *rot*plantage en *lollig*, uitdrukkingen als *lol maken*, of uitroepen als *Allejezes*, *Hallo*!, of *Jàsses, vader*! gehoord hebben. Ook zal men destijds de plantageslaven wel niet voor *Kaffers* uitgescholden hebben.

Op twaalfjarigen leeftijd maakt de held van het verhaal de bezetting van Deventer, door de Kozakken, mede en aangezien deze gebeurtenis in November 1813 plaats gehad heeft, moet onze avonturier omstreeks 1800 geboren zijn. Dat zou men niet zeggen, wanneer men gelezen heeft, dat hij als kleine jongen in de ouder-

lijke woning te Coblenz bij huiselijke feesten een steekje *met pluimen* droeg, die de parketvloer *veegden*, wanneer hij zijn buiging maakte voor de dames. Van dien vroegeren tijd behoudt Willem enkele *felle* herinnerings*beelden*, en aan het toen geleerde denkt hij later *hevig* terug.

Te Coblenz heeft hij ook over Napoleon hooren praten, een naam, welke *overàl is* in die dagen en, wanneer in 1813 Deventer bezet wordt, is Napoleon *reeds lang van een woord een daad geworden*. Met deze schildering van de politieke wereld, waarin de held van het verhaal opgroeit, moet de lezer het maar doen.

De familie Henschel is naar Deventer verhuisd en leeft daar in armoede. De vader, die Latijn kende en zich vroeger met de jacht vermaakt had, geneert zich nu met schoenlappen en doet zijn zoons bij een kuiper en een bakker in de leer; waardoor deze afdaling veroorzaakt was, wordt niet verklaard. De moeder, die vroeger Fransche liederen van Henri Quatre (was dat een dichter?) gezongen heeft, sterft gelukkig spoedig. De intellectueele opvoeding der kinderen schijnt nogal weinig te beteekenen gehad te hebben; Willem heeft wel in den goeden tijd dansen, schermen en paardrijden geleerd, alsmede vreemde talen, maar hij laat zich in de West wijsmaken — door een blanken plantage-opzichter nog wel — dat men daar in het oerwoud olifanten schieten kan. Of meent de schrijfster zelf dat van die olifanten?

Naar die West vertrekt Willem op achttienjarigen leeftijd, dus omstreeks 1818, om zijn fortuin te maken. Het is zonder twijfel een Hollandsche plantagekolonie in Zuid Amerika, waar het van Amsterdam uitgevaren schip (de reis zelf wordt nagenoeg niet beschreven) den held heen voert, dat wil dus zeggen Suriname, want een andere bezaten wij destijds niet meer.

Van de aankomst in „de West" echter wordt een nogal vreemd aandoende beschrijving gegeven; men komt, blijkbaar direct uit zee, voor een fort, dat „aan de monding" eener breede rivier ligt. Het „grijzig blauwe" water (dezer rivier?) laat de schrijfster voortgolven „naar de groote oneindigheid"; later ziet men (uit de stad?) een schip „statig op de witgekopte golven deinen". Alles heel mooi; maar volmaakt in strijd met de werkelijkheid! Ook heeft (had) Paramaribo geen parken en liggen er geen bergen op den achtergrond.

De jeugdige avonturier begint allereerst een straathandeltje; schoenen vinden grif aftrek, maar met kralen, spiegeltjes en kettingen (sic) blijft hij zitten. Rijke plantagebewoners, op bezoek in de stad, werpen den jongen koopman, die zóó het prestige der

blanken te grabbel gooit, goudstukken toe. Men moet maar een stoute fantasie hebben!

In de stad praat men over het verschepen en verhandelen van „specerijen", maar er blijkt toch ook wel, dat suiker, katoen en tabak de producten des lands zijn, wat dichter bij de waarheid is, hoewel men tabak door koffie vervangen moet. Er is een „keten" van landbouwondernemingen, onderling verbonden door „veldpaden", zoodat de bewoners niet alleen per boot, maar ook te paard de stad bereiken kunnen. Verbluffende voorstelling van zaken! Als een bezienswaardigheid worden den nieuweling (blijkbaar in den omtrek der stad) bananenbosschen(!) vertoond; er staat wel „bossen", maar dat is van wege Marchant.

Van de vrije bevolking wordt een allerzonderlingste voorstelling gegeven. Behalve door Hollandsche matrozen worden de kroegen in de stad door „verloopen Spanjaarden en Portugeezen" bezocht; vooral „aalgladde en radtongige Portugeezen" schijnen er veel te Paramaribo rond te loopen. Ook maken wij kennis met zoons van Spaansche of Portugeesche plantagemillionnairs; een ervan — „Don" Fernando — speelt zelfs een zekere rol in het boek en met hem wordt Spaansch gesproken. Naast deze, totaal onwerkelijke figuren, komt er nergens ook maar een enkele Jood voor, wel een onguur type, dragende den naam Gomez, die ook al weder een Portugees is. Misschien heeft de schrijfster wel eens gehoord, dat er Joden van de Sephardim-groep in Suriname woonden (en wonen).

Een negerin op een plantage zingt een liedje over een rivierreis in een korjaal en dit is zoo ongeveer het eenigste wat er aan lokale kleur in het boek te vinden is. Aan negerengelsch waagt de schrijfster zich niet; de slaven spreken de meesters en meesteressen aan met „Master" en „Misses", wat al even onwaarschijnlijk is, als dat een blanke, een anderen blanke ontmoetend, op de vraag hoe de zaken gaan, zou antwoorden: „Ach ja, zoo'n gangetje", een der misplaatste modernismen in den dialoog, welke den lezer voorgezet worden.

De patroon — later de schoonvader — van den held is een Scandinaviër, weduwnaar met een dochter; de overleden echtgenoote zou, naar het heette, een uit Europeesche ouders in de kolonie geborene, maar, naar men beweerde, inderdaad een kleurlinge geweest zijn. Alsof aangaande zoo iets in Suriname ooit eenige twijfel zou kunnen bestaan! De dochter vertoont, zegt men, ook physiek, kenmerken van het negerras, t.w. kroeshaar en kuitlooze beenen. Vraag: wie kreeg er destijds ooit de beenen

eener jonge dame te zien? Charlotte heeft ook een breed, plat neusje en heur kroeshaar wordt hier en daar (ook in den dialoog) zelfs papoea-haar genoemd, maar bij een sentimenteele ontmoeting in den maneschijn, waait een van 's meisjens donkere „krullen" den jongeling in 't gelaat. Hoe is het mogelijk? En wanneer er een slaaf getuchtigd wordt (het eenigste geval van dien aard dat in het boek voorkomt) windt Charlotte, de op de plantage van haar vader opgegroeide, lastig een grillige kleurlinge, zich daarover op. Ook vreemd!

Van de plantage en het leven aldaar, wordt een wel zeer fantastische beschrijving gegeven. Zeker, het terrein is een polder, de suikermolen wordt òf door stroomend water, òf door trekdieren in beweging gebracht (bestonden er werkelijk van die molens à double usage?) en men gaat in een tentboot naar de stad. Maar, er zijn op de plantage ook „lanen" en de opzichters verrichten hun werk te paard, met hooge laarzen aan.

De Scandinavische eigenaar woont zelf op zijn plantage, in een huis met marmeren galerij en dito veranda en pilaren; dit huis heeft een kelder, waarin „contanten" bewaard worden. Waar lag deze vorstelijke behuizing ergens? Men denkt eerder aan Spaansch Amerika dan aan Suriname. De vorige eigenaar echter, die de plantage aangelegd had, was tevreden geweest met een „blokhuis" (sic).

Een opzichter heet blank officier, wat natuurlijk juist is; men onderscheidde „blanke officiers" en „neger officiers". Maar „employés", zooals Net Houwink ook wel eens schrijft, kende men destijds op een Surinaamsche plantage niet en thans ook niet. Ook het olielampje, dat in de kamer van een opzichter brandt, doet wel wat vreemd aan.

De opzichters worden onwaarschijnlijk vriendelijk behandeld door den eigenaar en zijn dochter, maar een der blankofficiers is dan ook een Friesch aristocraat — wiens zuster met hem samenwoont — en de held van het verhaal is, zooals wij weten, eveneens van goeden huize. Veelal echter werd het blanke plantagepersoneel destijds gerecruteerd uit militairen van vreemde nationaliteit en uit matrozen van de koopvaardij. Op Good Fortune was dat blijkbaar anders en zóó zal het verklaard moeten worden, dat de dochter des huizes (van het „heerenhuis" heet het in het boek) zich zelf inviteert op een verjaringsfeest bij de opzichters, dat Willem visites maakt bij den eigenaar en dat hij des avonds met Charlotte op de (marmeren) veranda herdersuurtjes doorbrengt. Geen wonder, dat de held van opzichter tot schoonzoon gepro-

moveerd wordt, maar wèl vreemd is het, dat de schatrijke Jensen intestaat overlijdt en dat hij, kort te voren, het jonge paar door „een rondreizend missionaris" op de plantage in den echt heeft laten verbinden; uit een en ander zouden ook destijds lastige complicaties kunnen zijn ontstaan.

Er wordt op deze plantage blijkbaar door de blanken zeer hard gewerkt; volgens de naieve beschrijving echter, welke Anthony Blom gaf van de dagtaak eens planters in Suriname, vermoeide men zich in zijn tijd (maar dat was wat vroeger) nu niet zoo heel erg.

Over de slavenaangelegenheden lezen wij bij Net Houwink niet veel dat van kennis van zaken getuigt. Wegloopen kwam (omstreeks 1820) zoo goed als niet meer voor, laat zij den ouderen opzichter, Foeke Terpstra, aan den nieuweling vertellen; misschien had men tijdens en kort na het Engelsche bewind van dit euvel niet zoo veel last meer gehad, maar het Kol. Verslag over 1862 spreekt nog van de kampen der oude wegloopers, waarheen in dat jaar, dus aan den vooravond der emancipatie, vele slaven deserteerden en zoo zal het wel steeds gegaan zijn, na ongeregeldheden op de plantages, wanneer de daders zich aan straf wilden onttrekken. Openlijke aanvoer van slaven uit Afrika kan in Willem Henschel's tijd (ook al weder omstreeks 1820) in Suriname niet meer bestaan hebben; wat er nog rechtstreeks van de overzijde binnen kwam, werd clandestien geïmporteerd. De transactie welke beschreven wordt, lijkt zeer onwaarschijnlijk. Vreemd doet ook de mededeeling aan, dat men destijds allerwege tegen den slavenhandel begon te ageeren; de Engelsche verbodsbepaling was toen reeds een dozijn jaren oud en Nederland had zich reeds bij Engeland aangesloten. Misschien echter bedoelt de schrijfster den internen en interkolonialen slavenhandel, maar dat ligt niet zeer voor de hand.

De slaven in dit boek zijn ook al niet echt, wat hun houding tegenover de meesters betreft. Waarom zou de oude huisslaaf, die de heeren moet inschenken, achter de gasten op de vloer hurken? Een slavin, die de kamer uitgestuurd wordt, buigt, een andere doet hetzelfde wanneer men haar iets opdraagt; de slaaf, die een tuchtiging ondergaan heeft, maakt zich achterwaarts, hurkend, uit de voeten!

Die slaaf was gestraft, omdat hij onder zijn lotgenooten het Christendom gepredikt had, en zijn eigenaar meende, dat hij „voor preken" wel naar de Herrnhutters of naar de „kapel van de Jezuïten" gaan kon; ook meent Willem dat er „genoeg rondzwervende missionarissen" in het land zijn. Een duidelijk beeld

van het zendings- en het missiewerk onder de Surinaamsche slaven krijgt men hierdoor zeker niet.

Mij dunkt dat iemand, die een roman wil schrijven, welke voor 95% in een Nederlandsche Westindische kolonie spelen zal, kort na 1816, zelfs hier te lande wel de gelegenheid heeft zich eenigermate op de hoogte te stellen der omstandigheden van plaats en tijd.

Albert Helman heeft in het boek De Avonturier een gevaar meenen te zien, omdat er op kwakzalverachtige manier een valsche rassentheorie in verkondigd worden zou. Ik geloof, dat dit overdreven is, of liever dat daarmede te veel eer bewezen wordt aan een roman, waarin eigenlijk geen enkele tendenz naar voren komt, geen enkel koloniaal probleem ook maar eenigszins ernstig behandeld wordt en welke ook niet van eenige pretensie in deze opzichten wezenlijk blijk geeft. De personen in het boek „leven" niet voldoende om hen au sérieux te kunnen nemen en in wat zij beweren klinkt nergens een meening van de schrijfster door.

Net Houwink intusschen heeft de zaak nog verergerd, door tegen de critiek van den Heer Lichtveld op te komen en aan dezen laatste, een geboren Surinamer, te verwijten dat hij tot een verkeerd oordeel gekomen zou zijn, wegens onbekendheid met het verschil tusschen creolen en kleurlingen. Ook een buitenstaander heeft zich in den strijd gemengd, door in een ingezonden stuk in de N. Rott. Courant opmerkingen ten beste te geven over de vraag wat een creool is.

Nu is min of meer een Leitmotiv in den roman De Avonturier — wanneer men met betrekking tot dit boek van Leitmotiven spreken kan — een gezegde, dat de held in zijn prille jeugd zou hebben opgevangen, n.l. dat creoolsche vrouwen niet deugen, een gezegde dat op Joséphine de Beauharnais zou geslagen hebben. Net Houwink gaf in haar verweer te kennen, dat zij in Charlotte een mulattin heeft willen teekenen en dat zij als creolen beschouwt de in West Indië geboren zuivere blanken; Ch. echter is geen mulattin, doch, zooals de Heer Lichweld opmerkte, hoogstens een quaterone en ik voor mij kan niet vinden dat deze vrouw in het boek een erg slechte rol speelt. De heele strijd draait dus eigenlijk nergens om, behalve dan dat er wederom door op het tapijt gebracht wordt de vraag wat het woord creool beteekent.

De schrijfster van De Avonturier weet niet wat een mulat of halfbloed is, maar heeft ook geen goede voorstelling van het be-

grip creoolsch. Zij heeft het in haar boek herhaaldelijk over creolen in tegenstelling met mulatten en negers, maar ook wel in tegenstelling met blanken; op één plaats wil zij ons zelfs wijsmaken, dat een creool een soort „zuiderling" is. Op straat en in herbergen laat zij haar held naast kleurlingen, naast Hollanders en naast Portugeezen, ook creolen opmerken; zijn deze laatsten voor de schrijfster zuiver blanken, maar in de West geboren, dan vraagt men zich af waaraan men hen dan, zoo op het gezicht, van andere blanken onderscheiden kon. Afgezien dan nog van de vraag, of er in Suriname, zelfs in het begin der negentiende eeuw, wel veel zuiver blanke inheemschen geweest zullen zijn, behalve de Joden, maar juist op deze groep vindt men, merkwaardigerwijze, vrijwel nooit den naam creolen toegepast.

De creoolsche kwestie is o.a. behandeld in Neerlandia (1928, bladz. 28 en 43) en in De W. I. Gids (XIII, bladz. 399, 536, 572 e.v., XVII, bladz. 80 en 81). Ik heb destijds getracht aan te toonen, dat het woord creool, met betrekking tot personen gebruikt, in het Spaansch, het Fransch, het Engelsch en het Nederlandsch, eigenlijk niet met huidkleur of bloedmenging te maken heeft; het criterium moet hierin gezocht worden, dat de als creolen beschouwde individuen in de nieuwe wereld geboren zijn, maar naar het ras, althans van één kant, niet aldaar thuisbehooren, wat zoowel met Afrikanen als met Europeanen het geval is. Aan de toen gegeven voorbeelden kunnen nog eenige nieuwe toegevoegd worden.

De groote Espasa (Encicl. univ. ilustr. Europeo-Americana) leidt criollo(a) of van criar (kweeken) en zegt: „dícese del hijo „de padres europeos, nacido fuero de Europa/aplícase al negro „nacido en América, en oposición al que es originario de Africa". De Portugeesch-Fransche dictionaire van Valdez geeft: „cri- „oulo = créole d'origine européenne né en Amérique; esclave né „chez son maître, nègre né au Brésil".

Mr. A. Heemskerk, die in 1878 voor de Vereeniging voor Suriname zijn indrukken weergaf van een Westindische reis van 1875, sprak over de „creoollandbouwers" in den omtrek van Paramaribo; dat waren de zwarte landbewoners, die men op deze wijze onderscheidde van de spoedig na de emancipatie aangevoerde Aziatische kolonisten.

Op het laatst der achttiende eeuw sprak men zelfs van de in Suriname geboren boschnegers als van creolen, ter onderscheiding van de wegloopers die uit Afrika aangevoerd waren; zie A. J. Buirman, in het boek van Anthony Blom van 1787; Van Kampen (1831) deed hetzelfde (Nederl. buiten Europa III, 118).

Justin Girod Chantrans (Voyage d'un Suisse) merkte op Saint Domingue op (1781/82), dat Afrikanen aldaar zich gaarne als creolen, d.w.z. als op het eiland geborenen voordeden; de negercommandeurs op de plantages aldaar (zelf slaven) waren creolen.

Hans Sloane, die op het eind der zeventiende eeuw den hertog van Albemarle naar Jamaica vergezeld had (A voyage to —— Jamaica, 1707) achtte van de slaven aldaar „those who are cri„olians" van beter gehalte dan de in Afrika geborene. Als inwoners van Jamaica noemt hij Europeanen, alsmede „Some creolians, „born and bred in the Island of Barbados, the Windeward „Islands, or Surinam, who are the masters" en dan Indianen en negers als slaven. Over de raszuiverheid of onzuiverheid der niet-Europeanen van de klasse der „meesters" laat hij zich niet uit, evenmin als Girod Chantrans dat doet, wanneer hij het heeft over de patois sprekende creoolsche dames der gezelschapswereld op Saint Domingue.

Janet Schaw (Lady of quality), die in 1774/'76 Antigua bezocht, noemt de op het eiland geboren dames ook al „creoles", zonder meer.

Dr. S. Friedmann (Ned. Oost- en West-Indië, 1861) heeft het over creolen, die evenals de Duitscher Düttenhofer in 1855 deed, zich ongunstig over de negers uitlieten, maar spreekt een enkele maal ook over blanken creolen.

En om nu ten slotte nog even tot het begin der zeventiende eeuw terug te gaan, is van belang wat Thomas Gage te vertellen had — en dat was zeer veel — over de creolen in zijn tijd (1625–1637) in Spaansch Amerika. Ik heb tot dusver geen origineele uitgave van The English American in handen gekregen, maar er is een Hollandsche vertaling (Nieuwe en nauwkeurige Reyse — 1682), welke wel op haar beurt aan de Fransche ontleend zal zijn. Er wordt in dit werk onderscheid gemaakt tusschen „Europeërs, „Criolen, ingeborenen van het Landt, Mulatten en swarte Slae„ven". Dat die creolen (in Mexico) destijds al niet meer allen blank waren, blijkt uit de mededeeling, dat de geboren Spanjaarden hen als „halve Indiaenen, dat is Barbaren" beschouwden.

Ik heb al eens eerder verteld, dat thans nog de Duitschers in Venezuela alles wat inheemsch is gaarne en met zeker dédain „criollo" noemen; de Fransche taal kent het werkwoord „cré„oliser", dat in Larousse vermeld wordt als beteekenend „'s aban„donner à la nonchalance des créoles, adopter leurs moeurs, leurs „préjugés". Overal en altijd heeft de Noorderling in warme landen een zeker superioriteitsgevoel aan den dag gelegd tegenover

al het inheemsche, maar daarbij behoeft het kleurverschil niet direct betrokken te zijn.

Ook behoeft het gevoel van iets te bezitten wat een ander (vooralsnog) mist, niet noodzakelijkerwijze gelijk te staan met verachting van dien ander. Wanneer Surinaamsche kleurlingen niet gediend zijn van wat zij „negerachtig" noemen, dan sluit dit geen verachting in van hun Afrikaansche voorouders (zie De W. I. Gids XVII, bladz. 118 en 125), evenmin als Hollanders van aristocratische afkomst behoeven te zijn om iets te mogen verwerpen dat „burgerlijk" is. Het gaat in beide gevallen meer om een mentaliteit, een levenshouding, waaraan men zich zelf ontgroeid acht.

Amsterdam, Augustus 1936. W. R. Menkman

William Penn and the Dutch Quaker migration to Pennsylvania. William I. Hull. 1935 (No. 2 der Swarthmore College monographs on Quaker history).

Hoewel dit werk van veel meer belang is voor onze zeventiende eeuwsche geschiedenis in het algemeen, dan voor onze Westindisch-koloniale, verdient het m.i. toch wel eenige bespreking in ons tijdschrift.

In de eerste plaats worden er de — mislukte — pogingen in behandeld om de Labadisten, ook de in Nederland gevestigde Labadisten, tot het quakerisme over te halen of tot een vereeniging met de Quakers; de tallooze secten van protestantsche separatisten in Engeland, Nederland, Duitschland en Frankrijk van de 17e eeuw schijnen moeilijk tot elkaar te brengen geweest te zijn. Toch gingen, eenmaal buiten Europa, vele Mennonieten tot het quakerdom over, zooals Hull vertelt, met name in Pennsylvania.

Van de vestiging van Labadisten in Suriname (Pierre Ivon, opvolger van Jean de Labadie, huwde Lucia van Aerssen) zegt Hull niemendal.

Nederlandsche Quakers blijken in de eerste 25 jaren een domineerend aandeel gehad te hebben in de aangelegenheden van Penn's Noordamerikaansche kolonie en de stichters van Germantown waren niet, zooals veelal aangenomen is, Duitsche Mennonieten maar Nederlandsche Quakers; de groote Duitsche intocht, welke het Nederlandsche element zou doen versmelten, begon eerst na 1709. Dat versmeltingsproces heeft zich ook voorgedaan in het voormalige Nieuw Nederland (Nederlandsch element op-

gegaan in het Engelsche van New York en New Jersey) en in Zuid Afrika (Fransch en Duitsch element in het Nederlandsche).

De Germantown-pioniers van 1683 waren, voor zoover uit Krefeld afkomstig, onderdanen van stadhouder Willem III en zij droegen Nederlandsche namen. Ook onder die uit Krisheim (Pfalz) waren Nederlanders. Hull zegt het een en ander over de oude Nederlandsche emigratie naar het Oosten (tot Dantzig) en langs den Rijn.

Het bekende protest tegen slavenhandel en slavernij, dat in 1688 van Germantown uitging, was een protest van de Quakergemeente, niet van de Mennonieten, zooals men vroeger meende en zooals ook prof. Knappert, op gezag van de Doopsgez. Bijdr. van 1884, aannam [1]). Dat deze Noordamerikaansche kolonistengemeenschap met haar protest haar tijd bijna twee honderd jaar vooruit was (zooals de recensent van Hull's boek in de N. Rott. Courant schreef) en dan nog wel speciaal met betrekking tot den slaven*handel*, is natuurlijk niet juist; zoowel tegen den handel in negers, als tegen de slavernij zelf, is eigenlijk van den beginne altijd geprotesteerd, hetzij op humanitaire, hetzij op andere gronden, al hadden die protesten dan ook pas na langen tijd eenig succes. Interessant echter is de motiveering der Germantownsche Quakers, dat men anderen niet mag aandoen, wat men zelf liever niet zou ondergaan.

Aardig is het ook te lezen, dat Bret Harte, de Amerikaansche novellist, van Nederlandsche afkomst was en dat Samuel Cunard, die in 1838 de Cunard line oprichtte, een afstammeling was van Teunis Kunders (Koenders, of Koenraatsz?), een der 13 Nederlanders uit Krefeld, die in 1683 met de Concord naar Pennsylvania emigreerden. De thans nog bestaande uitgeversfirma Rittenhouse te Philadelphia ontleent haar naam aan den Noord Hollander Willem Rittinghuysen, eerste doopsgezinde predikant te Georgetown en stichter van den eersten papiermolen in Britsch Noord Amerika. Wat Hull mededeelt aangaande de Van Bebbers, uit Krefeld, zeer vroegtijdige kolonisten van Germantown (de stichter van Bebber's Township, ± 1700, wordt door den auteur een „Dutch Patroon" genoemd) wekt de herinnering op aan Abraham van Bibber, in 1776 agent van Maryland op St. Eustatius en aldaar in 1777 door den commandeur De Graaff gevangen gezet. En Authony Loof, vóór 1691 in Germantown aangekomen en in 1705 als Quaker vermeld, heeft een lateren naamgenoot in

[1]) W. I. Gids VIII, 200.

Machiel Looff, in 1773 assistent en eenigen tijd waarnemend commandeur, in Demerary.

Aangaande zeventiende eeuwsche Quakers in West Indië vermeldt Hull slechts weinig; hier en daar is enkel sprake van de Quakergemeente op Barbados.

Merkwaardig is, dat herhaaldelijk in de eerste jaren der vestiging uit Germantown klachten kwamen van de zijde van Pastorius over de Hollanders, die zooveel moeilijker te voldoen waren dan Duitschers; ontevredenheid bij de kolonisten met bestaande toestanden was natuurlijk lastig in een nieuw land. Hull teekent hierbij aan, dat door die ontevredenheid en de zucht tot voortdurende hervorming en verbetering, Holland de leermeesteres geworden was van het Engeland tijdens Elisabeth — en van Engelsch New York. Een kleine compensatie voor de ons steeds ook door de Engelschen aangewreven ongeschiktheid tot koloniseeren!

Ook in de tropen maken wij ons misschien te druk, althans in een Indisch blad kon men onlangs lezen, dat de Engelschen in hun Oost zooveel meer aan hun inheemsche assistenten weten over te laten dan de Hollanders in Nederl. Indië. Of in het algemeen de kleurling in Britsche tropische gebieden daarom ook meer waardeering heeft voor zijn Europeesche chefs, dan bij ons het geval is, staat nog te bezien, dunkt mij, als ook of in het algemeen de verhouding tusschen inheemschen en Europeanen in Engelsche gebieden beter is dan in Nederlandsche.

Amsterdam, Augustus 1936 W. R. MENKMAN

Vocabulary and dialogues English-Papiamento-Dutch compiled by W. M. Hoyer. Curaçao. Hollandsche boekhandel 1936.

De heer Hoyer beweegt zich met dit boekje niet voor het eerst op taalkundig terrein. Zijn *Woordenlijst Hollandsch Papiamentsch-Spaansch* beleefde reeds een derden druk in 1931. Dit boekje beweegt zich met het Engelsch in plaats van het Spaansch in dezelfde lijn. Voor het Papiamentsch volgt de schrijver thans meer de Spaansche dan de Nederlandsche schrijfwijze: duna, doena; que-koe; aqui-aki enz. Het boekje zal zijn nut wel doen bij de toegenomen Engelsch sprekende bevolking.

D. G. F.

I. *The Frog-Motive among the South American Indians. Ornamental Studies.*

II. *The Frog in Indian Mythology and Imaginative World*, by Henry Wassén, Göteborgs Museum. Revue Internationale d'Ethnologie et de Linguistique „Anthropos", St. Gabriël-Mödling bei Wien, Österreich, Band XXIX, 1934, blz. 319–371, en blz. 613–659.

De beide lijvige artikelen van den bekwamen conservator van het museum voor volkenkunde te Göteborg zijn geïllustreerd, het eerste met 31, het tweede met 3 figuren; vele figuren in het eerste artikel bestaan uit een aantal afbeeldingen en zijn in afzonderlijke „Tables" opgenomen. Er zijn uitgebreide lijsten van titels aan toegevoegd („Bibliography"). In I worden behandeld: 1. De kikvorsch-motieven in het Amazonen-gebied, speciaal nabij Santarem, in het algemeen op handvatsels van aardewerk, in Guyana, voorts de kikvorsch-vormige *muirakitas*; 2. Het Diaguita-Calchaqui-aardewerk; 3. Peru; 4. Columbia met aardewerk, voorstellingen (portnayals) in goud, beeldhouwwerk van steen, en voorwerpen van ander materiaal. Een groot deel van het beschrevene is aanwezig in de verzamelingen van het Gothenburgsche museum.

In het 2de artikel wordt uiteengezet, dat uit Indiaansche vertellingen en mythen blijkt, dat de kikvorsch samenhangt met regen- en vruchtbaarheids-opvattingen; dat het dier voorkomt in Indiaansche vuur-mythen en astrale mythologie, en dat het een rol speelt in de Indiaansche magie. Ook wordt de kikvorsch als totemdier beschouwd. Op blz. 635 zegt de schrijver, dat hij het gebruik van kikvorsch-amuletten wil beschouwd zien als een overblijfsel van een ver verspreid geloof in de macht van kikvorschen om, door hun gekwaak, regen, dat is vruchtbaarheid, te verwekken. De Mayas, zegt hij elders, „used the same word for frogs in general and the female genitals"; voorts: „The Indian tales often emphasize the frog's sexual desires". Tot een vaststaande uitkomst geraakt de schrijver niet, dan dat hij aanneemt, dat de reden, waarom de kikvorsch zoo vaak voorkomt, niet afzonderlijk kan worden onderzocht, maar gezien moet worden als een deel van het geheele beschavings-complex van landbouw- en sexueele begrippen. De schrijver betreurt in een noot, dat mijn artikel over Similitudes remarquables entre ornements d'origine différente" te laat tot zijn kennis kwam om voor zijn kikvorsch-studie te kunnen dienen;

eveneens een artikel in het Internationaal archief voor ethnographie van mijn hand van 1897.

Ethnos. 1936. Statens Etnografiska Museum, Stockholm, Sweden.

Het Stockholmsche Rijks Museum, Volkenkundige afdeeling, gaf van 1927 tot 1933 elf deeltjes Kleine Mededeelingen uit. In den regel van de hand van den directeur, dr. K. G. Lindblom. Het eerste deeltje handelde over eenige bijzonderheden in de ornamentiek van de Surinaamsche Boschnegers en was een vervolg op het destijds in dit tijdschrift uitvoerig besproken grootere werk van denzelfden schrijver, dat in 1924 te Göteborg uitkwam onder den titel: „Afrikanische Relikte und Indianische Entlehnungen in der Kultur der Buschneger Surinams". Van de overige deeltjes noem ik een over het gebruik van den slinger in Afrika en elders; over het gebruik van stelten in het bijzonder in Afrika en in Amerika; over dat van de hangmat in Afrika; van Graaf Eric von Rosen: „Did Prehistoric Egyptian Culture Spring from a Marsh-dwelling People?; „String figures in Africa"; De wijze, waarop in Afrika ossen als last- en rijdieren worden gebezigd; The plunge-basket, met afbeeldingen van deze voorwerpen o.a. in Z.-Nigeria en in Beneden Kongo, welke naar ik vermoed mogelijk nog bij de Surinaamsche Boschnegers zullen worden teruggevonden. Daar tusschenin verscheen, eveneens van het Rijksmuseum, in twee deelen „Jakt- och Fångst metoder, Bland Afrikanska Folk", (Jachtmethoden onder Afrikaansche volken) door dr. G. Lindblom, 138 en 157 blz., met vele figuren.

Het tijdschriftje *Ethnos* zal iedere twee maanden verschijnen, en als ik het goed heb begrepen, in de plaats komen van de Kleine Mededeelingen van het Rijksmuseum. De prijs is zes kronen per jaargang en men kan zich bij het Museum (Statens Etnografiska M.) als abonné opgeven. Dr. Lindblom en dr. S. Linné [1]) (den schrijver van het belangrijke werk „Darien in the Past", Göteborg 1929) zijn de uitgevers. De artikelen in dit 2de nummer zijn: „Die Töpferei des Dorfes Meng-chia-ching in China door B. Lessing, Mus. v. Volkenk., Berlijn; Weatherlore from Eastern Turkestan, door G. Jarring, Lector a. d. Univ. te Lund; Did bolas anciently occur in Africa? door S. Lagercrantz, Ethn. Mus. v. Zweden; Topfkurare von der letzten Expedition Koch-Grünbergs, Pfeil-

[1]) Dr. L. vergezelde wijlen baron Erland Nordenskiöld op zijn ontdekkingsreis en bij zijn archeol. onderzoek in Panama en Columbia.

giftstudien (uit het Amazonegebied) door prof. dr. C. G. Santesson, Med. Chir. Inst. te Stockholm, en The expedition to Mexico sent out in 1934–35 by the Ethnographical Museum of Sweden, door S. Linné. Verscheidene duizenden voorwerpen voor de archeologische verzameling van het Museum werden door dr. Linné en dr. Montell bij Teotihuacan in Mexico bijeengebracht. Het tijdschriftje belooft van belang te zullen worden voor geleerden en leeken, die in de volkenkunde belang stellen; de redactie in dit land van Sven Heddin is bij uitstek deskundig en bekwaam.

L. C. van Panhuys.

BIBLIOGRAPHIE

A. TIJDSCHRIFTEN, COURANTEN, ENZ.

Nieuwsblad van het Noorden. 17 Juli 1936. Surinaamsche menschen en toestanden. De „Groningers" in Suriname, door Caroline van Lancker-van Dommelen. [overgenomen door De West van 26 en 28 Augustus 1936, nrs. 2985 en 2986].

Suriname. 7 en 11 Augustus 1936, nrs. 63 en 64. Drie factoren die het smokkelen gunstig beïnvloeden. Wat kan en moet er gedaan worden!

Algemeen Handelsblad. 8 September 1936. Vierde blad. Middenstandslandbouw in Suriname. Heeft de Nederlander kans om in den landbouw in Suriname te slagen buiten den grooten landbouw? Plannen van een planter.

Ons Suriname. September 1936, no. 9. Zuster Nelly de Borst op reis in het Binnenland [van Suriname]; Schetsen uit het Bethesda-leven, door M. Weigel.

De West, 12 Augustus 1936. no. 2979. Interview Kasteleyn [inzake de koffiecultuur].

De Telegraaf. 13 Sept. 1936, Derde blad. Bagno in Cayenne wordt geleidelijk opgeheven.

Oost en West. September 1936, no. 9. Sinaasappelcultuur in Suriname als Middenstandslandbouw, door Fred. Oudschans Dentz; The Dutch Windward Island [uit de Bovenwindsche Stemmen van 22 Febr. 1936 no. 39.

West India Committee Circular. Augustus 1936, no. 989. Jamaica's Banana Industry; Banana Commissioners' Report; United Kingdom Trade with the West Indian Group of Colonies; The Governors of Barbados; Agricultural News [Care at Citrus Packing Centres — Plant Diseases and Pests in Bermuda — The Economic Position of Coffee — Root Systems of Sugar Canes — Coffee and Advertising].

Idem. 10 September 1936, no. 990. The Care of the Forests; Prosperous Bermuda; Trinidad's Citrus Industry; West Indian Forestry Problems. Reports on Jamaica, the Windward and Leeward Islands; Agriculture in Trinidad. Recovery in Cocoa and Expansion in Grapefruit; Bermuda's New Stamps; Agricultural News [Improved Sugar Yields in British Guiana — Dietetic Value of Gingelly Seeds — Vetiver

Roots from Dominica — Uses of Elephant Grass — Timber Curing in British Guiana]; West Indian History; West Indian Trade in 1936.

Idem. 24 Sept. 1936, no. 991. British Guiana in 1935; The Resources of Jamaica; Agricultural News [weighing Canes on Experimental Plots — Disease Resistance of Healthy Plants — Bagasse Briquettes — Nails for Citrus Boxes — Pimento Rust Disease in Jamaica]; Early British Efforts for the Development of the West Indian, door Frank Cundall.

Idem. 8 October 1936, no. 992. The Recovery of Cocoa; Jamaica's Sugar Industry; St. Vincent in 1935; West Indian Timber Trade; Barbados Tourist Trade; The Trinidad Railway; Turks Islands Salt; Trinidad Mora; Jamaica's Telephone Service; Trinidad's 1936 Sugar Crop; Agricultural News [Bagasse Logs — Moulds and the Lime Industry — Preparation of Drinking Cocoa — The Usefulness of Bamboos — Livestock in St. Vincent-Robusta Coffee]; Early British Efforts for the Development of the West Indies, door Frank Cundall.

Agricultural Journal Barbados. 5de Jrg. no. 1. Parasites introduced into Barbados for Control of Insect Pests, door R. W. E. Tucker.

Journal of the Jamaica Agricultural Society. 40ste Jrg. no. 4. The Cultivation and curing of Annotto, door C. S. Byles.

Tropisch Nederland. 21 September 1936, no. 11. Bestuursregeling in de West. V, door C. K. Kesler.

Kerk en Wereld. 4 September 1936, no. 36. Praatjes uit en over de West, door (ds.) D. A. Hoekstra.

Tropical Agriculture Trinidad. Augustus 1936. Cauliflower Cultivation in the Tropics, door R. C. Wood en H. M. James; Insects attacking sugarcane on the Island of Tobago, B.W.I., door D. Vesey-Fitzgerald.

Idem. September 1936. The Chemical Composition of banana trash, door R. Rodriguez.

Idem. October 1936. The Sugar Industry; Recent Investigations in sugarcane and Sugarcane - soils in St. Kitts II. Experiments with varieties with time of planting and with distance of spacing reaped in 1936, door P. E. Turner and R. E. Kelsick.

Prod. Col. Mater Col. Suppl. no. 145. L'exportation des bananas de la Martinique.

International Sugar. 7de Jrg. no. 35. The Campaign against small moth-borers in the West Indies and British Guiana, door J. G. Myers.

Agricultural Journal of British Guiana. 7de Jrg. no. 2. Fertiliser Investigations with Padi, door R. R. Follett-Smith; Padi Cultivation in British Guiana, door F. Burnett; Padi Experiments 1933–35, door L. E. Codd; The Rice Industry. A General Review; Rice Breeding 1933–36, door L. E. Codd.

Indian Agricultural Science. 6de Jrg. no. 2. Banana Breeding at the Imperial College of Tropical Agriculture Trinidad (with a view to obtain a type resistent to the Panama disease, including genetical and cytological Studies on allied Species), door G. S. Chuma en S. S. Bhat.

La Quinzaine Coloniale. 10 September 1936, no. 719. Les jours du bagne sont comptés.

Idem. 25 September 1936, no. 720. La suppression du bagne.

Idem. 10 October 1936, no. 721. Sur le bagne de Guyane.

Gelderland in Woord en Beeld. 26 Juni en 3 Juli 1936, nrs. 15 en 16. Curaçao en Aruba de paarlen der Nederlandsche Antillen, door H. A. Hesling.

Natuur en Mens. Mei 1936. Op bezoek bij de Indianen van Zandery I, door D. H. Emanuels.

De Curaçaosche Volkskrant. 17 September, 1936, no. 796. De muntsoorten op Curaçao I, door W. M. Hoyer.

Idem. 18, 19 en 28 September 1936, no. 797 en 798 en 805. Curaçaosche toestanden. De staking bij de C.P.I.M. [uit de „Maasbode" door X], Muntsoorten op Curaçao, door W. M. Hoyer. II en III.

Idem. 12 en 15 October 1936, no. 817 en 820. Het standpunt der missie in de Curaçaosche politiek I, door een Missionaris.

De Rijkseenheid. 28 October 1936, no. 4. Nog eens de „Islas inutiles", door Emeritus.

Nieuwe Rotterdamsche Courant. 6 October 1936. Avondblad D. Onze West en de depreciatie van den gulden.

Idem. 27 October. Avondblad A. Wat Curaçao voor het Rijk zou kunnen wezen. Een actueel vraagstuk van den eersten rang, door ir. P. Cohen Henriquez.

Idem. 3 November 1936. Ochtendblad A. De K.L.M. en haar luchtdiensten naar Oost- en West-Indië.

Onze Overzeesche Gewesten. 11 en 18 October 1936. Nog eens Curaçaosche Politiek, door W. R. Menkman.

Bulletin van het Inlichtingenbureau van de Afdeeling Amsterdam der Kon. Vereeniging „Oost en West". October 1936, no. 4. Ons eilandengebied in de Caraïbische zee, door W. R. Menkman. II.

S. Dominicus Penning. Afl. 120. October 1936. „Noud" [het paard van pastoor Latour op Curaçao]; Medicynkunst, door M. L.; Uitbreiding van het St. Elisabeth-Hospitaal te Curaçao; Rustoord „Groot Kwartier", door Pater M. D. Latour O.P.

VESPUCCI EN OJEDA IN DE GESCHIEDENIS VAN CURAÇAO

DOOR

W. R. MENKMAN

Hetgeen ik in den achttienden jaargang (No. 2) van dit tijdschrift heb medegedeeld aangaande het verhaal der ontdekking van Curaçao [1]) vereischt correctie en — ter wille van een goed begrip van zaken — ook aanvulling en toelichting.

Amerígo Vespucci, geboren te Florence 1451, overleden te Sevilla 1512, kwam als jonge man in relatie met het aanzienlijke Florentijnsche handelshuis van Lorenzo & Giovanni di Piero Francesco de' Medici; hij moet eind 1491 naar Spanje zijn gegaan en deed in 1492 te Sevilla zaken voor genoemd huis.

Destijds waren in Andalucía ook andere Florentijnsche kooplieden gevestigd, onder welke Juanoto Berardi, vriend en vertrouweling van Columbus. Berardi werd herhaaldelijk door de Kroon belast met de voorbereiding van reizen naar Española, o.a. met den aankoop van een schip ten behoeve van Columbus' tweede reis (1493).

Te Sevilla bekend geraakt met zijn landsman Berardi en weldra diens medewerker geworden, kwam bij Vespucci de wensch op, den handel vaarwel te zeggen en aan ontdekkingsreizen te gaan deelnemen.

De veel besproken kwestie der eerste reis van Vespucci (1497-1498), waarmede de geschiedenis van Curaçao niet in verband staat, interesseert ons voor het oogenblik alleen in zóóver, dat onze Florentijn, wanneer hij een ter zee onervaren man geweest was, allicht niet in aanmerking zou gekomen zijn om de reis van 1499 (met Ojeda) mede te maken als „piloto", in dezelfde functie dus als de beroemde Cantabriër Juan de la Cosa — die reeds met Columbus gevaren had — en eenige anderen, onder welke, volgens

[1]) Curaçao, zijn naam en zijn taal, blz. 42.

Vignaud [1]), Bartolomé Roldán, eveneens een gewezen metgezel van Columbus en wel op diens eerste reis.

Hoeveel reizen Vespucci in het geheel gemaakt heeft (voor Spaansche en Portugeesche rekening), is niet met zekerheid bekend, maar op 24 April 1505 werd hij door de Koningin van Castilië en Leon (Juana la Loca) genaturaliseerd; ongeveer in dezen tijd valt ook zijn huwelijk met een Spaansche, Maria Cerezo. Bij Koninklijke cédula van 22 Maart 1508 werd aan „Amérigo Vespuche", inwoner van Sevilla, een zeker salaris toegelegd, als „piloto mayor" der in 1503 in laatstgenoemde stad opgerichte Casa de la contratacion de las Indias, in welke functie „Amérigo Despuchi", blijkens de instructie der Koningin van 6 Augustus 1508, belast was met het examineeren der pilotos die reizen zouden ondernemen over de „mar Océano" naar de eilanden en het vasteland van H.M. „en la parte de las Indias" en met het samenstellen van een „Padron Real", een algemeene beschrijving der tot dusver ontdekte landen en eilanden der Indias, tot Doña Juana's rijk behoorende, welke beschrijving (zeilaanwijzing, zouden wij zeggen) in den vervolge gebruikt zou moeten worden, met uitsluiting van elken anderen padrón, voor de vaart op het Spaansche deel der nieuwe wereld.

Vespucci bekleedde de genoemde functie tot zijn dood. Henry Vignaud noemt hem een der eerste cosmografen, zoo niet de eerste van zijn tijd. In den titel der Nederlandsche bewerking (Antwerpen 1506 of 1508) van Vespucci's Mundus Novus wordt hij genoemd de „alderbeste(n) pyloet, ofte zeekender d' werelt".

Er is niet gebleken dat tijdgenooten ooit Vespucci's rechtschapenheid of bekwaamheid in twijfel getrokken of hem de eer zijner ontdekkingen betwist hebben. Sebastiano Caboto en Petrus Martyr (Pietro Martire d'Anghiera) kenden blijkbaar Vespucci's reputatie van kundigheid; Columbus stak in een brief aan Don Diego, zijn zoon, (Sevilla 5 Februari 1505) de loftrompet van Vespucci, die blijkbaar aangeboden had bij de autoriteiten de belangen des Admiraals voor te staan. Inderdaad, Vespucci was geenszins de „oscuro aventurero", waarvoor een Venezolaansch historicus, of de bedrieger, waarvoor anderen hem uitgemaakt hebben.

Vignaud beschrijft Vespucci als niet bescheiden, maar ook niet ambitieus; hij heeft zich nooit beroemd op de diensten, door hem aan de Kroon bewezen en zelf part noch deel gehad aan de vinding

---

[1]) Henry Vignaud. Améric Vespuce (Recueil de voyages et de documents etc.). Parijs 1917.

van Waldseemüller, om het nieuwe continent den naam America te geven. Het is overigens zeer begrijpelijk dat het geleerde gezelschap te St. Dié, waartoe laatstgenoemde behoorde, meer onder den indruk was van de ontdekking van een nieuw vasteland, waarvan men voor het eerst door een geschrift van Vespucci kennis kreeg, dan van het vinden van tot dusver onbekende eilanden, door Columbus.

Dat die eilanden tot Azië zouden behooren geloofde alleen Columbus zelf, doch zij konden heel goed op den weg náár Azië liggen; dat vasteland evenwel werd in Vespucci's geschrift (Quatuor Navigationes) tezamen met de talrijke eilanden, welke de schrijver beweerde gevonden te hebben, beschreven als in de oudheid onbekend.

Was Vesupcci geen veroveraar, doch alleen cosmograaf en nauticus, Alonso de Hojeda — of Ojeda, zooals de moderne Spanjaarden schrijven — was een der „Varones ilustres del Nuevo Mundo", stoutmoedig, baatzuchtig en avontuurlijk, zooals alle „conquistadores". Het is goed dit verschil in het oog te houden, wanneer het gaat om de respectieve betrouwbaarheid van den eenen en den anderen ontdekker.

Hojeda werd geboren te Cuenca (1470) en was dus een Castiliaan; hij stierf op het eiland Española in 1515 of 1516. Volle neef en naamgenoot van den inquisiteur Hojeda en beschermeling van den aartsdeken van Sevilla, Juan Rodríguez de Fonseca, welke laatste, dien wij ook tegenkomen als bisschop van Badajoz, Palenzia, Córdoba en Burgos, in zijn kwaliteit van lid van den Koninklijken raad zooveel bevelen der Kroon uit te voeren had in verband met de ontdekkingsreizen, ontbrak het Alonso junior, reeds als jongeling om zijn roekelooze dapperheid bekend, niet aan de gelegenheid om een avontuurlijke loopbaan te aanvaarden. Wij vinden hem dan ook reeds in 1493, dus op 23-jarigen leeftijd, vermeld als bevelhebber van een der karveelen, behoorende tot de tweede expeditie van Columbus.

Al tijdens den overtocht onderscheidde Hojeda zich bij een treffen met inboorlingen en, eenmaal op Española aangekomen, bewees hij den Admiraal belangrijke diensten, zoowel bij de exploratie van het eiland als in den krijg met de Indianen.

Hojeda bleef eenige jaren op Española, waar een der broeders van den Admiraal in diens afwezigheid het oppergezag uitoefende, doch was in Spanje terug, toen aldaar de resultaten bekend werden van Columbus' derden tocht, resultaten, welke zoozeer de

aandacht gevestigd hebben op de wonderen der nieuwe landen aan de overzijde van den oceaan.

Reeds in 1495 (Real Provision 10 April) was de vaart op die landen onder zekere restricties voor al 's Konings onderdanen opengesteld, doch het waren vooral de berichten, welke Columbus overgezonden had betreffende Pária, het eiland Margarita en de Golfo de las Perlas (1498), die prikkelden tot het ondernemen van ontdekkingsreizen. Het is goed er even op te wijzen, dat descubrir = ontdekken ook gebruikt werd in de beteekenis van exploreeren; men ging niet op reis met een wetenschappelijk doel voor oogen, maar om goud, parels en verfhout te bemachtigen.

Hojeda was de eerste die van het nieuwe octrooi gebruik maakte; hij moet van Juan R. de Fonseca, als gemachtigde van Sus Altezas (de Reyes Católicos) een licentie bekomen hebben om met drie of vier schepen van Cadix uit te zeilen en had inzage gehad van de kaart, door Columbus aan de Kroon toegezonden. Het was deze reis, in Mei 1499 aangevangen, welke voor de geschiedenis van Curaçao van belang is en door Vespucci en Cosa medegemaakt werd.

Dat Hojeda, de houder der licentie, de leider der expeditie was, spreekt van zelf, hoewel wij in de officieele documenten wel eens eerst den naam van Cosa en daarna dien van Hojeda genoemd vinden. Of men, na den overtocht over den oceaan, ergens in de Guianas aankwam (Essequibo-, Suriname-, of Marowijnerivier), zooals uit latere verklaringen van Hojeda afgeleid is, dan wel bij Kaap San Roque aanlandde, zooals de Vespucciaansche berichten doen vermoeden, dus in het tegenwoordige Brazilië, waar Spaansche schepen na het verdrag van Tordesillas (1494) niet komen mochten, als zijnde Portugeesch gebied, is een vraag, waarmede wij ons voor het oogenblik niet bezig behoeven te houden.

Na terugkomst van deze reis, welke geen groote voordeelen schijnt opgeleverd te hebben, vertrok Hojeda begin 1502 voor een tweeden tocht, waarop de verkenning naar het westen tot in de buurt van Kaap La Vela voortgezet werd en Curaçao wederom althans gepasseerd moet zijn. Vóór den aanvang der reis was Hojeda benoemd tot gouverneur van „la isla de Caquivacoa" (Kaap Chichivacoa op het schiereiland Goajira), zooals blijkt uit de op 8 en 10 Juni 1501 te Granada door Don Fernando en Doña Isabel uitgevaardigde beschikkingen [1]). De machtiging tot het ondernemen dezer reis was wederom verleend door tusschen-

[1]) M. Fernandes de Navarrete. Coleccion de los viages. III.

komst van Juan Rodríguez de Fonseca, bisschop van Córdoba.

Hojeda beleefde op deze expeditie vele wederwaardigheden; men stak ten slotte van de vaste kust naar Española over, waar een proces gevoerd werd tusschen Hojeda en de mededeelnemers der reis.

Wanneer Hojeda in Spanje terugkwam is niet bekend, evenmin of hij eenig gebruik gemaakt heeft van verschillende hem door de Kroon geschonken rechten. Zoo was hem een zekere oppervlakte lands toebedeeld op Española, blijkbaar met de bedoeling dat hij uit de opbrengst daarvan de kosten zou kunnen bestrijden der vestiging op het vasteland, waar destijds — en dat is zeker merkwaardig — reeds Engelschen verschenen waren als concurreerende kolonisten of veroveraars. Van hetgeen men in de golf van Venezuela en op Goajira beleefde is verder interessant, dat men van Coquibacoa, waar men water laadde, een Indiaansche vrouw wegvoerde, en dat men verderop in een haven, welke men Santa Cruz noemde (volgens Navarrete waarschijnlijk Bahia Honda, aan de westkust van Goajira), een Spanjaard ontmoette, die reeds 13 maanden in het land vertoefde. Deze Spanjaard was al een eind verder westwaarts geweest; hij was nl. in de buurt van Sta. Marta achtergelaten door Rodrigo Galván de Bastidas, die in 1500 uitgezeild was en het tot de golf van Darien gebracht had.

Hojeda moet nog een derde reis gemaakt hebben, wederom naar de vaste kust, o.a. de golf van Urabá; van de resultaten dezer reis is echter niet veel bekend.

Zich daarna gevestigd hebbende op Española, ontving Hojeda op laatstgenoemd eiland het bericht, overgebracht door Juan de la Cosa, dat de Koningin (Doña Juana) eerstgenoemde tot kapitein en gouverneur van Urabá benoemd had en laatstgenoemde tot zijn stadhouder aldaar en alguacil mayor, welke laatste, tamelijk fictieve(?) functie deze reeds sedert 1503 bekleedde (Koninklijke cédulas van 3 April 1503, 9 en 17 Juni 1508 [1]). Cosa, die thans reeds heel wat diensten bewezen had, in verband met de exploratie der nieuwe wereld (reizen met Columbus, Hojeda en Bastidas, wereldkaart van 1500), mocht zeker wel op een Koninklijke onderscheiding aanspraak maken.

Uit de acten, waarin wederom van de ambtelijke medewerking van Bisschop Fonseca blijkt, zien wij dat het gouvernement van Hojeda zich uit zou strekken van Cabo de la Vela tot de golf van Urabá (het gebied Nueva Andalucía) en dat van Diego de Nicuesa,

[1]) Navarrete. Col. viages. III.

die tegelijkertijd tot gouverneur benoemd werd, van de golf van Urabá tot Kaap Gracias á Dios (het gebied Castilla del Oro).

Hojeda, die niet in gunstige finantieele omstandigheden verkeerde, werd door anderen in staat gesteld om uit Española een expeditie naar zijn nieuwe gouvernement te ondernemen, welke expeditie in November 1509 aanving. De voornaamste gebeurtenissen waren, dat eerst Cosa sneuvelde bij een treffen met de Indianen in de buurt van het tegenwoordige Cartagena en dat daarna aan de golf van Urabá een nederzetting, beschermd door een fort, gesticht werd, waaraan de naam San Sebastián gegeven werd. Volgens Francisco López de Gómara [1]) zou deze stichting reeds in 1508 hebben plaats gehad (wat niet klopt) en zou dit San Sebastián de eerste Europeesche vestiging op het vasteland der nieuwe wereld geweest zijn; Columbus echter had op zijn vierde reis reeds op de landengte van Panamá een nederzetting onder zijn broeder Bartolomé achtergelaten (Belén, Januari 1503), welke echter kort daarop weder ontruimd worden moest.

In het verhaal der mislukking van de vestiging der Spanjaarden in Urabá, waar de bevolking vijandig gezind en krijgshaftig van aard was, behoeft hier niet te worden getreden. Hojeda kwam, na veel wederwaardigheden, op Española terug, waar direct weder een proces tegen hem begonnen en ook een aanslag op zijn leven gepleegd werd.

Het is zeker dat hij in 1513 te Santo Domingo vertoefde en enkele jaren later in armoede overleed.

Hojeda heeft zich herhaaldelijk te verdedigen gehad tegen beschuldigingen — soms gemotiveerd, soms ongemotiveerde — van wreedheden en andere misdragingen tegenover de inboorlingen, zeeroof, roekeloosheid en ontrouw tegenover tochtgenooten. Het is hem echter steeds gelukt zich tegenover de autoriteiten te verantwoorden. Van de historieschrijvers was vooral tegen hem ingenomen Las Casas, die echter van de conquistadores in het algemeen niet veel goeds te vertellen wist.

De veroveraars, die in 1499 en daarna naar Tierra Firme trokken, hebben geen reisverhalen nagelaten; wanneer wij willen trachten iets naders aangaande de ontdekking van Curaçao te weten te komen, staan ons ten dienste de Vespucciaansche brieven en de processueele verklaringen van Hojeda en anderen.

Vespucci, die, zooals wij gezien hebben, niet tot de klasse der

[1]) Annales del Emperador Carlos Quinto.

conquistadores, maar tot die der geografen (cosmografen zeide men in zijn tijd) en nautici behoorde, schijnt het voornemen gehad te hebben uitgewerkte verhalen zijner reizen op te stellen, maar daarvan is nimmer iets gevonden. Dat hij zich in particuliere brieven aan vrienden en beschermers over zijn ervaringen uitsprak, zonder daarbij van zekere pretenties te doen blijken, geeft aan zijn mededeelingen een cachet van betrouwbaarheid, maar tevens van voorloopigheid en onvolledigheid. Verder moet bedacht worden dat het niet gaat om handschriften, maar om publicaties van handschriften, waarvan de authenticiteit beoordeeld worden moet naar het tijdstip der verschijning in druk en naar het verband met andere gegevens.

De verklaringen van Hojeda en anderen werden afgelegd ten overstaan van autoriteiten en hebben gediend in een proces tusschen den procureur des Konings en de zonen van Columbus, aangevangen kort na den dood des Admiraals († 1506) en eerst omstreeks twintig jaar later beëindigd. Waar het in dit proces om ging, was de vraag, of Columbus al dan niet geacht kon worden op zijn derde reis Tierra Firme en het eiland Margarita ontdekt te hebben, in de strengere beteekenis dan die van gezien of uit de verte verkend. De stukken, waarin deze verklaringen vastgelegd werden, zijn in de Spaansche koloniale archieven bewaard en over de authenticiteit valt natuurlijk niet te twisten.

Van de Vespucciaansche brieven is de oudste (Mundus Novus) reeds genoemd. Deze brief, gericht aan Lorenzo di Piero Francesco de' Medici, bevat het verhaal eener reis van 1501-1502 voor Portugeesche rekening naar het Zuidelijk deel van het nieuwe vasteland en interesseert ons dus voor het oogenblik niet.

Voor ons doel gaat het in de eerste plaats om den tweeden brief, waarin vier achtereenvolgende reizen beschreven worden, op den tweeden waarvan het eiland der reuzen bezocht werd. Deze brief, oorspronkelijk in het Italiaansch geschreven en in de litteratuur bekend als de Lettera, werd 4 September 1504 te Lissabon gedagteekend en was klaarblijkelijk bestemd voor Piero di Tomasso Soderini, van 1502 tot 1512 gonfaloniere van Florence, een oudstudiegenoot van Vespucci. Bedoelde brief moet in 1505 of 1506 te Florence in druk verschenen zijn, slechts één editie beleefd hebben en dan nog wel een van slechts weinig exemplaren.

De aandacht moet destijds van dezen brief afgeleid zijn door de publicatie, slechts heel weinig later (in 1507), van een anderen, die eigenlijk dezelfde was, in Waldseemüller's Cosmographiae Introductio. De uitgave van dit boekje hield verband met de actie van

een geleerd genootschap te Saint Dié in de Vogezen, dat zich gezet had aan een herziening van den Ptolemeus, welke in 1475 uit het Grieksch in het Latijn vertaald was en waarvan men nu een nieuwe bewerking wilde uitgeven, natuurlijk eveneens in het Latijn, aangevuld met de recente nieuwe ontdekkingen op aardrijkskundig gebied.

René II, Hertog van Lotharingen en de beschermheer van het genootschap, ontving uit Portugal een in het Fransch geschreven relaas aangaande vier reizen, welk relaas hij ter beschikking van het genootschap stelde. Een der leden vertaalde dit relaas in het Latijn en Martin Waldseemüller (in de geleerde wereld bekend als Ilacomilus) nam deze vertaling op in de Cosmographiae Introductio, of liever voegde haar daaraan toe, onder den titel Quatuor Americi Vesputii navigationes; tevens werd, in het zevende hoofdstuk van het boekje, het denkbeeld geopperd, aan het door Vespucci ontdekte deel der wereld den naam America te geven.

In dezen Latijnschen brief (de Fransche tekst is nimmer teruggevonden) komt iets vreemds voor, de opdracht nl. aan Renato (René II van Lotharingen) en de verwijzing naar de jeugd van schrijver en geadresseerde, toen zij tezamen het onderricht volgden van zekeren geestelijke, Giorgio Antonio Vespucci, een bloedverwant van Amerígo. Vergelijking met de Lettera doet zien, dat de uit het Italiaansch in het Fransch vertaalde brief aan René eenvoudig een overzetting moet geweest zijn van den brief aan Soderini, waarin de schrijver, of de eerste vertaler, eenvoudig de opdracht veranderd heeft, zonder zich om de jeugdherinnering, welke natuurlijk niet ook op Hertog René kon slaan, te bekommeren.

Het is logisch, dat moderne historici de Lettera beschouwen als origineel en authentiek en de Quatuor Navigationes als een meer of minder geslaagde vertaling. Gelukkigerwijze bestaat er, wat de ons interesseerende tweede reis betreft, geen verschil van beteekenis tusschen den inhoud van het eene en dien van het andere stuk.

Ten slotte is er nog gevonden een in het Italiaansch geschreven brief, geheel op deze tweede reis betrekking hebbend, gedagteekend 18 Juli 1500, gericht aan Lorenzo de' Medici en onderteekend Amerigo Vespucci. Ditmaal hebben wij te doen met een handschrift, dat echter eerst in 1745 gepubliceerd is; het manuscript werd gevonden in een particuliere Italiaansche verzameling en de herkomst is nagegaan kunnen worden.

Deze brief, waarvan de inhoud in zoo belangrijke mate afwijkt van dien van Lettera en Quatuor Navigationes, heeft tot veel verwarring en misverstand aanleiding gegeven en groote schade toe-

gebracht aan Vespucci's reputatie. Varnhagen, de groote verdediger van den Florentijn, heeft dezen brief, na oculaire inspectie, eenvoudig voor een vervalsching verklaard [1]).

Wat in dezen brief opvalt, is dat de geadresseerde erin toegesproken wordt als Vostra Magnificenza en Magnifico Lorenzo, terwijl Vespucci's beschermer, Lorenzo di Pier Francisco de' Medici, tot wien ook de Mundus Novus gericht was, niet Lorenzo il Magnifico was, de man die de souvereine macht in Florence uitgeoefend heeft, maar diens neef, een lid van den tak der familie die den handel trouw gebleven was en door den anderen tak vijandig behandeld werd (Lorenzo il Magnifico overleed in 1492, Lorenzo di Pier Francisco in 1503).

Willen wij de getuigenissen van verschillende deelnemers aan den tocht van 1499 met elkander vergelijken, dan is het allereerst van belang te onderzoeken of zij allen dezelfde zaken gezien kunnen hebben, m.a.w. of zij ook tezamen thuisgekomen zijn.

Nu is merkwaardig, dat volgens de Lettera en de Quatuor Navigationes, voor Vespucci de reis eindigde te Cadix op 8 September 1500, terwijl de brief van 18 Juli 1500, blijkens den aanhef na afloop der reis geschreven, natuurlijk een vroegeren datum van terugkomst zou doen veronderstellen, dan de in de twee eerstgenoemde bronnen gegevene en wel dien, waarop Hojeda te Cadix aangekomen moet zijn, nl. ± 15 Juni 1500. Hojeda echter heeft na het verlaten der vaste kust eenigen tijd op Española vertoefd, eerst te Yáquimo (Jacmel, volgens Columbus „puerto á donde es el Brasil), waar hij begin September 1499 aangekomen zou zijn. Wegens de tegen H. gerezen verdenkingen — hij zou zich van verfhout en slaven hebben willen meester maken en de kolonisten tegen den Admiraaal opgezet hebben — duurde Hojeda's verblijf op Española tamelijk lang, maar hij zou ten slotte, door den gouverneur van Xagua, Francisco Roldán Jiménez, tot rede gebracht zijn en beloofd hebben zijn reis te vervolgen, wat hij ook deed en waarna hij half Juni 1500 te Cadix aangekomen zou zijn. Dit alles wordt verteld door contemporaire geschiedschrijvers (Las Casas) en biografen van Columbus (Hernado Colón), die de correspondentie van den Admiraal kenden. Bovendien is er in het proces tusschen de Kroon en de erfgenamen van Columbus een verklaring afgelegd door zekeren Cristóbal García, die beweerde destijds te Santo Domingo vertoefd te hebben en te weten, dat Hojeda en

[1]) Amerígo Vespucci. Son caractère, ces écrits etc. Lima 1865. Weenen 1870.

Cosa op het eiland aankwamen in een boot („un barquete"), dat zij de schepen („los navíos") verloren hadden en van slechts 15 à 20 man vergezeld waren, zijnde de overigen omgekomen of achtergebleven („se les habian muerto ó quedado).

Het oorspronkelijke reisgezelschap zou dus uiteengevallen zijn en daardoor kan een deel eerder in Spanje teruggekomen zijn dan de rest. Waar dan echter weder tegenover staat dat Vespucci in de Lettera vertelt, dat ook hij van de kust naar Española overstak („allisola dantiglia, che e, quessa che discoperse Christophal „colombo piu ani fa"), daar twee maanden en 17 dagen bleef en er veel vijandschap ondervond van de zijde der kolonisten van Columbus („trauagli con li medisimi christiani che en questa isola „stauano col Colombo"). Aangezien Vespucci verder zegt op 22 Juli van Antiglia (Española) vertrokken te zijn, zou hij er begin Mei 1500 — acht maanden na Hojeda — aangekomen zijn, maar toch gedeeld hebben in de vijandige gezindheid, welke Hojeda zich op het eiland op den hals gehaald had.

Wat Cosa betreft, deze kan inderdaad beter met Hojeda half Juni 1500 te Cadix aangekomen zijn, dan eerst 8 September van dat jaar met Vespucci, in welk laatste geval er immers zooveel minder tijd voor hem overgebleven zou zijn om nog vóór het einde des jaars, te Santa Maria aan de baai van Cadix, zijn beroemde Mapamundi te vervaardigen of af te maken. Op deze kaart staat aangeteekend „Juan de la Cosa lo fizo en el Puerto de „Santa Maria en el año 1500".

Harrisse [1]) neemt aan dat deze kaart vervaardigd werd tusschen Juli en eind December 1500, volgens de opvatting dus, dat Cosa half Juni 1500 met Hojeda te Cadix aangekomen was. Latere schrijvers evenwel achtten het niet onmogelijk, dat de kaart eerst in een volgend jaar uitgekomen is.

Volgens de Lettera en de Quatuor Navigationes bezocht Vespucci (hetgeen voorafgaat is voor ons doel van geen belang) een groot eiland en een zeer uitgestrekte baai, blijkbaar Trinidad en de golf van Pária, in Juli-Augustus 1498 door Columbus ontdekt; de beschrijving wijst er op dat men de golf door de Bocas de Sierpes moet zijn binnengevaren.

Direct na het binnenkomen in de baai vond men bij de inboorlingen, die aan een haven („en questo porto") woonden (dus aan een baai of inham), parels en wat goud en men vernam dat in het westen menschen woonden die veel meer parels bezaten. Na

---

[1]) Discovery of North America. Parijs-London. 1891–1892.

een verblijf van 17 dagen ging men weder op weg en, langs de kust varende („nauica'mo perla costa"), bereikte men na vele dagen („alcapo di molti giorni") een andere „porto", waar men een der schepen wilde kalefaten, maar waar de inboorlingen een vijandige houding aannamen. Men zette de reis voort en bereikte een eiland, dat in zee lag („che distaue nel mare"), dus in de Caraibische Zee, op 15 mijl van het land („15. leghe da terra").

Intusschen moet men de golf van Pária door de Bocas del Dragón (waardoor Columbus in 1498 deze golf binnengekomen was) verlaten hebben, maar er wordt in de Lettera en in de Quatuor Navigationes niet gezegd op welk tijdstip dit gebeurde, wat toch wel van belang is. Vooral om te kunnen uitmaken of de tweede „porto" waar men ten anker ging, binnen of buiten de golf van Pária lag; de afstand tusschen de beide ankerplaatsen was blijkbaar groot. Konden wij dit vaststellen, dan zouden wij zooveel gemakkelijker het eiland, dat in zee lag, op 15 mijl afstands, kunnen identificeeren.

Dit eiland was bewoond door een bestiaal soort menschen, ongunstig van voorkomen; de mannen kauwden voortdurend een soort gras, af en toe aan het kauwsel een wit poeder toevoegend, dat zij bij zich droegen. De blanken trokken anderhalve dag door het eiland („Anda'mo perla isola un di & mero") zonder ergens water te vinden, waaraan het blijkbaar arm was; de inboorlingen dronken het water dat des nachts als dauw neersloeg en dat zich verzamelde in de op ezelsooren gelijkende bladeren van zekere plant, welke veel op het eiland voorkwam. Het regende blijkbaar zeer weinig op dit eiland; de dieren (er waren er vele en van verschillende soorten) dronken moeraswater. De bewoners hadden geen dorpen, noch huizen of hutten; zij waren ijverige visschers en vingen vele schildpadden en groote visschen.

Hier niets nuttigs kunnende uitrichten, ging men naar een ander eiland, waar een zeer groot slag menschen woonde. Ook dit eiland, dat maar klein scheen te zijn, trok men door, op zoek naar water en men bereikte een nederzetting, waar men eerst alleen eenige vrouwen aantrof, zeer groot van gestalte, wat de Europeanen deed besluiten zich van drie jonge meisjes meester te maken, ten einde die als merkwaardigheden naar Castilië mede te nemen. Spoedig evenwel verscheen een groote overmacht van mannen op het tooneel, nog grooter van statuur dan de vrouwen, welgemaakt en met pijlen en bogen gewapend. Men achtte het nu maar beter naar de booten terug te keeren en was gelukkig zich weder te kunnen inschepen, zonder dat het tot een treffen gekomen was. Van

het strand zonden de inboorlingen den blanken wat pijlen achterna, wat laatstgenoemden met twee schoten („dua tiri di bombarda") beantwoordden; verschrikt trokken de boogschutters zich naar het hoogere land terug („& tutti altuono suggirono al monte"). Deze wilden waren naakt, evenals de andere welke men tot dusver ontmoet had.

Men vervolgde de reis langs de kust (van het eiland) en bond nog herhaaldelijk den strijd met de inboorlingen aan, die niet toe wilden staan dat de Europeanen zich aan land van wat dan ook voorzagen.

De volgende plaats welke men aandeed lag blijkbaar op het vasteland en de rest van de reis (tot aankomst op Española) is voor ons doel niet van belang. Aangezien men een groot aantal parels wist te verkrijgen, zal men van het laatstbezochte eiland wel naar Goajira overgestoken zijn.

Voor ons is het nu een belangrijke vraag, welke de beide eilanden zijn welke Vespucci beweerde bezocht te hebben na de verkenning van Trinidad. Zonder aarzelen hebben negentiende eeuwsche onderzoekers geconstateerd: het eerste was Margarita, het tweede (dat der reuzen) Curaçao.

Margarita (het pareleiland) ligt inderdaad op den weg van de Bocas del Dragón naar het westen en het is een eiland met weinig water, dat gunstig ligt voor de zeevisscherij. Erg klein echter is het niet (een paar maal zoo groot als Curaçao) en het ligt lang geen 15 mijl [1]) uit den wal. Misschien echter is bedoeld dat men 15 mijl varen moest om het eiland te bereiken en daarom is het zoo jammer dat wij niet weten welke de ankerplaats was, vanwaar men het bezeilde.

Margarita komt op de oudste kaarten der nieuwe wereld voor; het werd verkend en gedoopt door Columbus op zijn derde reis en men heeft blijkbaar aangenomen, dat het eiland, in de Vespucciaansche brieven betreffende de reis van 1499-1500 genoemd, het eiland waarvan de bevolking coca(?) kauwde, Margarita zijn moest, omdat Hojeda in zijn verklaringen betreffende dezelfde reis beweerde Margarita bezocht te hebben en er aan land geweest te zijn („Salió por la boca del Drago.... é de allí corrió é descubrió

[1]) 1 leghe (= 4 miglias) volgens Navarrete (Viages III. 243) 1⅓ legua marítima (van 20 in den graad). In de Lettera wordt de afstand Lissabon–Gran Canaria (± 715 zeemijlen van 60 in den graad) gegeven als 280 leghe, de afstand Cap Verdische eilanden–C. San Roque in Brazilië (± 1615 zeemijlen van 60 in den graad) als 500 leghe.

„la costa de la tierra firme, fasto el golfo de las perlas é aojó la isla „Margarita y la anduvo por tierra á pie" enz.) [1]; eenige anderen, die zijn verklaring ondersteunden, hadden de reis niet met hem medegemaakt.

Hierbij moet bedacht worden dat deze verklaringen twaalf jaren na dato afgelegd werden (in het Columbus-proces) en dat Hojeda herinneringen had aan een tweede reis naar de Costa Firme (die van 1502 met Juan de Vergara en García de Ocampo), op welke reis Margarita eveneens bezocht werd (een van Hojeda's onderbevelhebbers, zijn neef Pedro, ging er toen aan land). Vignaud acht het mogelijk, dat op de reis met Vespucci de deelnemers direct na het verlaten der golf van Pária uit elkander gegaan zouden zijn; Hojeda en Cosa, die 8 maanden eerder dan Vespucci op Española aankwamen, behoeven dan Margarita op deze eerste reis niet aangedaan te hebben.

Een kleine aanwijzing in een andere richting is vervat in een bewaard gebleven instructie van Hojeda, gedagteekend 20 Mei 1502, aan een zijner pilotos, waarin gesproken wordt van zekere Isabel, de Indiaansche vrouw, zou men geneigd zijn te denken, die men kort te voren in Coquibacoa aan boord genomen had. Volgens Navarrete echter, was dit een Indiaansche die Hojeda van zijn eerste reis — die met Vespucci dus — naar Spanje medegebracht had en die hem nu op zijn tweede reis — naar Goajira — weder vergezelde, opdat zij tusschenpersoon zou kunnen zijn bij de aanraking met de inboorlingen. Veel verder echter brengen deze bijzonderheden ons niet; Isabel kan uit het oostelijk parelgebied afkomstig geweest zijn, waar men op Hojeda's tweede reis evenzeer probeerde „zaken te doen" als in Goajira.

Wanneer men echter alle beschikbare gegevens bestudeerd heeft, komt men toch tot de conclusie, dat het niet zoo heel waarschijnlijk is, hoewel zeer goed mogelijk, dat Hojeda op de reis met Vespucci niets gezien zou hebben van de kust van Tierra Firme — westelijk van Pária — en dat dus hetgeen hij, twaalf jaar later, verklaarde aangaande de „ontdekking" op deze reis van de Frailes, de „islas de los Gigantes" en verder tot Goaijra, zou berusten op herinneringen aan zijn tweede reis (1502-?).

Waarom het van zooveel belang is, te weten of Hojeda (en Juan de la Cosa) al dan niet de geheele door Vespucci in de Lettera beschreven kustreis medegemaakt hebben? Omdat Vespucci spreekt

---

[1]) Navarrete, Viages III. 544.

van een reuzeneiland, Hojeda de „islas (let op het meervoud) de los Gigantes" noemt en Cosa van de kust in kwestie in zijn mapamundi van 1500 een kaart opnam.

De voornaamste vraag is natuurlijk of het reuzeneiland inderdaad Curaçao was en, om dienaangaande iets te weten te komen, moeten de oudste kaarten van het betreffende gebied geraadpleegd worden.

Verschillende schrijvers hebben beweerd dat in de hiervóór reeds genoemde mapamundi van Juan de la Cosa, de oudste waarin kaarten der nieuwe wereld voorkomen, de isla de los gigantes opgenomen is, het eiland dat op een kaart van 1520 voor het eerst Curasaote of Curasote en op een van 1547 voor het eerst Curaçao genoemd wordt.

Deze mapamundi werd in 1832 te Parijs ontdekt; zij werd het eigendom van een particulier, na wiens dood de Spaansche regeering haar (in 1853) aankocht. Alexander von Humboldt [1]) gaf copieën van eenige voor ons doel interessante gedeelten en in de Un. Bibl. te Amsterdam worden van deze gedeelten reproducties bewaard (eigendom van het Kon. Ned. Aardrijksk. Genootschap), waarschijnlijk uit de Atlas des monuments de la géographie, omstreeks 1880 te Parijs uitgekomen [2]).

De kwestie of Cosa al dan niet in 1500 door eigen ervaring de kust van Tierra Firme kende, doet er thans niet veel meer toe; zijn mapamundi bevatte natuurlijk wel meer dat onze cartograaf zelf niet gezien had.

Dat Cuba door Cosa als een eiland geteekend werd, is van belang, maar niet voor de kwestie welke ons thans bezighoudt. Wat er voor ons op aan komt is, dat hij langs de kust van Tierra Firme, westelijk van de golf van Pária, eerst Margarita (Margalida) teekent, daarna een tamelijk groot eiland zonder naam ten noorden van C. de la Mota (Zamorapunt?) en dan een eiland ten noorden van Kaap San Román, bij welk eiland de namen I. de Brasil en Bigan staan; verder naar het westen komen geen eilanden voor.

Naar den naam isla de gigantes heb ik in de beide door mij geraadpleegde reproducties tevergeefs gezocht.

Het niet benoemde eiland ligt wel ongeveer op de plaats van Curaçao, maar lijkt er in vorm heelemaal niet op, want het is zoowat rond; Pater Euwens echter heeft er indertijd [3]) reeds op gewezen, dat nog Las Casas zich het eiland als rond gedacht heeft

[1]) Examen critique de l'histoire de la géographie V. Parijs 1839.
[2]) Librairie A. Bertrand.
[3]) De oudste kaarten van het eiland Curaçao. W. I. Gids X. 3–4.

en zelfs een Spaansche kaart van 1634, welke E. bij zijn artikel reproduceerde (No. 14), vertoont nog niet den langgerekten vorm.

Het verfhouteiland (Bigan) ligt nagenoeg daar waar wij Aruba vinden, maar lijkt allerminst op dit laatste; het is b.v. veel te groot geteekend. Ook heeft later niet Aruba, maar Bonaire als vindplaats van rood hout bekendheid genoten.

Aangeteekend dient nog te worden dat niet Margarita, maar wèl Bonaire op ongeveer 15 leguas marinas = 45 zeemijlen van de vaste kust verwijderd ligt, wat merkwaardig is, in verband met hetgeen de Lettera en de Quatuor Navigationes van Vespucci zeggen aangaande de positie van het eiland waar zoo weinig water was (ook Bonaire is droog) en waar de inwoners op gras kauwden, schildpadden en visch vingen enz.

Het kan geen kwaad, den (apocriefen) brief van Vespucci aan Lorenzo de' Medici van 18 Juli 1500 naast Lettera en Quator Navigationes te leggen, om na te gaan waar, met betrekking tot het ons interesseerende deel der expeditie van 1499-1500, de verschillen liggen.

Volgens dezen brief nu had men, alvorens de golf van Pária binnen te zeilen, contact met de bevolking van een eiland, dat gelegen was op 10° van den equator; Trinidad is hiermede nauwkeurig geïdentificeerd.

In de golf maakt men kennis met de inboorlingen, men bekomt parels en ziet papegaaien. Na de golf verlaten te hebben zeilt men langs de kust; volgt een verhaal van verschillende ontmoetingen met de inboorlingen en dan een verblijf van twintig dagen in een baai of inham („in un Porto").

Direct daarop lezen wij van de aankomst op een eiland dat gelegen is op een afstand van „15. leghe", ditmaal staat er bij „della terra ferma"; de positie dus van Curaçao, of nauwkeuriger nog die van Bonaire. En nu is het merkwaardig, dat de beschrijving welke gegeven wordt van het bezoek aan dit eiland, nagenoeg woordelijk overeenkomt met wat er in de Lettera en in de Quatuor Navigationes gezegd wordt van het eiland der reuzen en niet met wat laatstgenoemde twee bronnen bevatten aangaande een te voren gevonden eiland, dat dan volgens de gangbare opvattingen Margarita geweest zou zijn.

De bewoners van het reuzeneiland waren van zoodanige statuur, dat iedere vrouw een Penthesilea en iedere man een Antaeus leek.

Na van de reuzen afscheid genomen te hebben, begaf men zich

naar een ander eiland, dat weder 10 mijl verder lag en waarvan de bevolking in huizen boven het water woonde, zooals die van Venetië; het is duidelijk dat men thans weder op het vasteland was en wel in de golf van Venezuela; alleen klopt de afstand niet.

De aan Vespucci toegeschreven brief, waaruit hierboven het een en ander overgenomen is, voor het eerst gepubliceerd in 1745, door Angelo-Maria Bandini, van wiens werk [1]) in 1748 een Duitsche vertaling verscheen, heeft blijkbaar, voordat men de echtheid ernstig in twijfel is gaan trekken, ook bij Nederlandsche schrijvers bekendheid genoten. Vooral die Penthesileae en Antaei hebben indruk gemaakt, zie Corn. de Jong [2]). De veel latere A. T. Brusse [3]) haalt Vespucci's opmerkingen aangaande bestiale en onwetende inboorlingen en het verhaal van de voetsporen op het strand, uit den brief aan Medici — in plaats van uit de Lettera — en meent blijkbaar dat Vespucci in het Spaansch schreef; het door anderen voor Margarita gehouden eiland was volgens Brusse waarschijnlijk Bonaire, dat der reuzen Curaçao.

Volgens Vignaud was Vespucci wel een middeleeuwer, maar toch minder dan sommige zijner tijdgenooten gesteld op het wonderbaarlijke. Von Humboldt maakte de aardige opmerking dat de Vespucciaansche notities welke bewaard gebleven zijn slechts geschreven waren om hooggeplaatste personages te vermaken, die enkel belang stelden in de schildering van vreemde landen en volken en de soms overdreven beschrijving van dramatische avonturen.

Overigens is er weinig wonderbaarlijks in het bestaan van Indianen van zeer forsche gestalte. Magalhães vond reuzen aan de Rio de la Plata en Jacques l'Heremite op Vuurland. Wel zijn de Patagoniërs ook thans nog bekend om hun groote lichaamslengte en de tegenwoordige bewoners van tropisch Amerika eerder klein van gestalte, maar ten slotte is ons van de omzwervingen der bewoners van de nieuwe wereld in de praecolumbiaansche tijden niet zoo heel veel met zekerheid bekend en wij begrijpen die migratie ook niet. Reeds Darwin [4]) vroeg zich af, waarom inboorlingen van het Zuidamerikaansche vasteland het onherbergzame Vuurland tot woonplaats gekozen kunnen hebben.

---

[1]) Vita e lettere di Amerigo Vespucci.
[2]) Reize naar de Car. Eilanden (1807).
[3]) Curaçao en zijn bewoners (1882).
[4]) Journal of researches during the voyage of H.M.S. Beagle by Charles Darwin.

Bovendien waren Vespucci en zijn tochtgenooten misschien niet aan lange menschen gewend; van Hojeda is bekend, dat hij onder zijn tijdgenooten doorging voor „pequeño de cuerpo" en misschien was Francesco degli Albizzi, in de Lettera ter vergelijking genoemd, niet eens zulk een heel groote man.

Wel hebben Hojeda, Vergaro en Ocampo in 1502 het reuzeneiland opnieuw bezocht, d.w.z. dat zij in hun verklaringen aangaande het op deze reis voorgevallen van de isla de los Gigantes spraken, maar van de lichamelijke gesteldheid der inboorlingen hebben zij niets gezegd, waar toen ook geen aanleiding toe bestond. Men vond bij deze inboorlingen eenig goud (sieraden) en er was verfhout op het eiland, volgens den een veel, volgens den ander weinig.

De uitlatingen van Hojeda over de reuzen, welke hij gezien zou hebben op een eiland tusschen Trinidad en het schiereiland Goajira, zijn tot ons gekomen door de Historia General de las Indias van Bartolomé de las Casas, de zoon van een conquistador en zelf een bekeerd conquistador, bekend om den strijd welken hij gevoerd heeft voor de belangen der Indianen. Hij had Hojeda op Española gekend en hem zijn werkelijke of vermeende misdragingen tegenover de inboorlingen niet kunnen vergeven.

De beroemde Dominicaan Fray Bartolomé, bisschop van Chiapa, moet zijn herinneringen aan Hojeda, vervat in de Historia General, geschreven hebben nadat hij, in 1547, voor goed in Spanje teruggekeerd was; Hojeda was toen reeds meer dan 30 jaar dood. De brave bisschop nam aan dat het reuzeneiland dat zijn moest hetwelk destijds reeds als Curaçao bekend was; hij geloofde blijkbaar niet aan de verhalen, welke Hojeda hem aangaande de ongewone lichaamslengte der bewoners van dat eiland opgedischt zou hebben.

Ten slotte gaat het er slechts om, wat men in de dagen der conquistadores onder reuzen verstond; fabelachtige figuren, of menschen van hooge gestalte.

De Vespucciaansche geschriften zijn lang de aandacht van Amerikanisten blijven bezighouden; ik heb echter niet begrepen, dat de resultaten van Magnaghi's onderzoek [1]) nieuw licht verspreiden over de ontdekking van Curaçao.

Wij zullen er ons wel bij moeten neerleggen dat niet met zekerheid uit te maken is, of het eiland der reuzen van 1499 inderdaad Curaçao en of het verhaal aangaande die reuzen een verdichtsel dan wel eenvoudig een overdrijving was.

Amsterdam, 1 Juli 1936.

[1]) Americo Vespucci. Rome 1926.

VOORZICHTIG MET DEN BODEM VAN SURINAME!

DOOR

C. H. DE GOEJE

Enkele jaren geleden was ik te Rio de Janeiro voor besprekingen over de grensafbakening Suriname-Brazilië.

Daar viel het mij plotseling op: De granietbergen met hun vaak grillige vormen in en om Rio de Janeiro en bij het naburige Therezópolis, dat is de Toemoekhoemak!

Ginds, in Suriname, is het door het eentonig geboomte niet opvallend van schoonheid; in Rio, met de diepblauwe of zilverspiegelende zee en de witte huizen tusschen de bergen, is het een der mooiste plekjes van de aarde. Maar overigens is het hetzelfde.

En wat, naar men mij te Rio mededeelde, wel is voorgekomen, dat een plek ontboscht werd en daarna op de steen niets meer wilde groeien, dat zou ook in Suriname kunnen gebeuren.

Welk een omvang een bodemverwoesting kan aannemen, kan men dezer dagen zien in Noord-Amerika. Uitgestrekte gebieden zijn daar in korten tijd tot woestijnen geworden, of weinig beter, doordien de menschen er roekeloos de vegetatie vernield hebben, waarna wind en water de vruchtbare aarde hebben weggevoerd. Men rekent, dat het groote inspanning zal kosten en dat het een langdurig proces zal zijn, om dat weer in orde te krijgen, terwijl er gedeelten zijn, die misschien nooit meer goed zullen worden.

Sommigen vermoeden, dat aan iets dergelijks, zij het al niet in zoo snel tempo, ook het onvruchtbaar worden van streken bij de Westkust van Zuid-Amerika is te wijten, en dat veel woestijngebied in de Oude Wereld op die wijze ontstaan is.

Het grootste gedeelte van Suriname heeft een granietbodem (nader in R. IJzerman's Outline of the Geology and Petrology of Surinam, Utrecht 1931). Afgezien van stukken savane in het brongebied van de Sipaliwini (boven-Corantijn), is het alles met oerwoud begroeid. Er is behoorlijk water; de inboorlingen hebben er bruikbare grond voor het verbouwen van hun voe-

dingsgewassen; aan hout en andere boschprodukten en aan dieren is er geen gebrek.

Maar, dat de aarde niet veel houvast heeft aan den steenen ondergrond, vermoedelijk doordien deze geen spleten en scheurtjes heeft, waarin water en plantenwortels kunnen doordringen, dat is wel te zien op de boven het oerwoud uitstekende toppen, zooals Teboe aan de Tapanahoni, enz., welker schedel vrijwel volkomen kaal is, naakte, bijna onverweerde steen. Er zijn ook hier en daar kale steenplekken die niet boven het woud uitsteken; misschien een gevolg van brand?

Behoudens op die enkele plekken en in de rivierbeddingen is overal de steen met aarde bedekt en als een Indiaan of Boschneger een stuk woud velt en er een kostgrond aanlegt en deze na eenige jaren weder verlaat, dan groeit zoo'n kleine plek in het onmetelijke oerwoud vanzelf weder dicht.

Dat zou echter wel eens anders kunnen worden, als men grootere plekken van woud ontblootte. Te oordeelen naar wat in Noord-Amerika geschiedt, is er bovendien het gevaar, dat als eenmaal de wind en het water vat krijgen op den bodem, het voortvreet en ten slotte zelfs het klimaat zich kan wijzigen.

Het tegenwoordig bedrijf der Indianen en Boschnegers levert, voor zoover ik kan oordeelen, nog geen gevaar op, en een plaatselijk onderzoek, hoezeer ook wenschelijk, lijkt voor het oogenblik nog niet volstrekt noodig. Maar het ware een punt om van nu af op te letten bij elke uitgifte van land of vestiging in het binnenland; een oogje op de Boschnegers, naarmate deze hun leefwijze gaan veranderen, is ook niet overbodig en evenmin eenige oplettendheid, wat er bij de buren nabij onze grens voorvalt.

Het Rijk als geheel zou wel eens groote behoefte kunnen krijgen aan de uitgestrekte terreinen in tropisch land, die thans nog ongebruikt liggen. Daarom is waakzaamheid ten deze plicht.

Bezit het Bestuur van Suriname de noodige wettelijke bevoegdheden om te kunnen voorkomen en indien noodig onverwijld te kunnen ingrijpen? En is er een ambtelijk orgaan, dat op deze dingen te letten heeft? Zoo neen, dan ware hierin thans te voorzien.

Het zij mij veroorloofd hierop eerbiedig de aandacht te vestigen van het Bestuur van Suriname en het Opperbestuur; en ook van de Vertegenwoordigende Lichamen en de Pers.

DE CRYNSSENHERDENKING IN 1917

DOOR

FRED. OUDSCHANS DENTZ

Op 27 Februari 1917 was het 250 jaren geleden, dat de Zeeuwsche vlootvoogd Abraham Crynssen Suriname veroverde op de Engelschen. Het feit van den 250-jarigen band tusschen Nederland en Suriname werd in Nederland niet gevierd, zooals in 1934 ten aanzien van Curaçao het geval was, toen door een plechtige samenkomst en een tentoonstelling Curaçao onder de aandacht van duizenden kwam; er werd in 1917 zelfs geen commissie in Nederland opgericht om een herdenking voor te bereiden.

Toch ging deze gebeurtenis niet onopgemerkt voorbij. Wijlen F. E. baron Mulert, gep. kapitein ter zee, een vurig vaderlander en geschiedschrijver, noodigde mij — toen in Nederland met verlof — uit met hem een lezing over Suriname te houden in de vergadering van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden, hetgeen den 2den Februari 1917 plaats had. In deze maandvergadering hield de heer Mulert vóór de rust een voordracht: *De verovering van Suriname voor 250 jaar herdacht* (*27 Februari*), terwijl nà de rust de ondergeteekende een voordracht hield over: *De kolonisatie van Guyana*. Bovendien had ik het voorrecht in een samenkomst van de vereeniging Oost en West in de Oranje-Societeit te 's-Gravenhage een lezing over Suriname te houden, met lichtbeelden toegelicht.

Voorts schreven de heer Mulert en ik tijdig een brief aan den gouverneur van Suriname, de aandacht op de verovering van Suriname voor 250 jaar vestigende, waarin wij het verzoek deden, ter herinnering aan deze belangrijke gebeurtenis aan een straat in Suriname den naam te geven van Crynssen, aan wien noch in Nederland noch in Suriname iets herinnerde, en naar wien zelfs geen schip ooit was genoemd [1]).

---

[1]) Met instemming maken wij melding van het feit, dat de Koninklijke West-Indische Maildienst een harer stoomschepen later den naam Crynssen gaf.

Dit verzoek had het gewenschte gevolg. De Abraham Crynssen-dag werd met opgewektheid in Suriname gevierd. Van alle openbare gebouwen wapperde de driekleur, gelijk op nationale feestdagen gebruikelijk is. De feestdag werd geopend met een militaire reveille om zes uur des morgens, gevolgd door een militaire marsch door eenige straten. De landskantoren sloten, voor zoover de dienst het toeliet, om 12 uur en de scholen waren dien dag gesloten. Des avonds was er bal in de buitensocieteit „Het Park". Er werden muziekuitvoeringen gegeven van 5–6 in den namiddag in den Palmentuin door het militaire muziekcorps en des avonds van half acht tot half tien op het Sivaplein door het muziekcorps der schutterij. Bovendien tusschen half negen en half tien op het Gouvernementsplein door het militaire muziekcorps, dat daarna een rondgang deed door de stad, welke met een taptoe op het Gouvernementsplein eindigde.

De gouverneur, die zich per auto dien dag op verschillende plaatsen vertoonde en overal hartelijk werd toegejuicht, had een proclamatie uitgevaardigd, welke in een buitengewoon nummer van het gouvernements-advertentieblad verscheen (G.A.B. van 28 Februari 1917 no. 19) en als volgt luidde:

Proclamatie ter gelegenheid van het 250-jarig bestaan van den band tusschen Nederland en Suriname.

Mede Ingezetenen van Suriname!

Heden [1]), den 28sten Februari, herdenken wij den dag, dat voor 250 jaren, de Kapitein ter Zee, Abraham Crynssen landde op Suriname's bodem en de Prinsenvlag plantte op de plek, die sedert dien dag Fort Zeelandia heet.

Tweehonderd vijftig jaren is Suriname met Nederland verbonden en al wijst de geschiedenis enkele tijdvakken aan, waarin de band tijdelijk was verbroken, wij weten dat niet oneenigheid tusschen de verbondenen daarvan de oorzaak was.

Een band van twee en een halve eeuw schept eene éénheid. Daar is in dien langen tijd samengroei ontstaan tusschen Nederland en Suriname.

De zeer ernstige tijdsomstandigheden, waarin de gansche we-

[1]) Deze datum is onjuist. Suriname werd niet op 28 maar op 27 Februari door Crynssen veroverd. Tengevolge van deze zonderlinge vergissing, onverklaarbaar, daar de heer Mulert en ik toch duidelijk hadden geschreven, dat de verovering op 27 Februari 1667 had plaats gehad, werd de herdenking in Suriname een dag te laat gevierd.

reld leeft, weerhouden ons om den dag van heden te maken tot een dag van luide feestvreugde. Maar de driekleur wappert en onze harten juichen.

Juichen Haar toe, onder Wier gezegend bestuur wij dezen dag in vrede mogen vieren.

Ik heb heden, daartoe uitgenoodigd door de Koloniale Staten, aan Hare Majesteit onze geëerbiedigde en geliefde Koningin telegrafisch de gelukwenschen en eerbiedige hulde der bevolking vertolkt en wederom de verzekering aangeboden van de gevoelens van oprechte liefde, trouw en aanhankelijkheid, welke Harer Majesteits Onderdanen in dit gewest steeds bezielen.

Harer Majesteits Regeering gaf blijk van belangstelling door de aanbieding van oprechte wenschen voor het welzijn van de kolonie en hare bewoners.

Herdenkt wat Oranje ook voor Suriname tot den huidigen dage geweest is!

Herdenkt wat Nederland voor Suriname deed!

En spreekt met mij den hartelijken wensch uit dat wij onder Oranje, met Nederland vereend, gelukkige tijden mogen tegemoet gaan.

In het feestelijk en dankbaar gestemde hart rijpe op dezen plechtigen dag de besliste wil om allen, éénsgezind, de kracht te wijden aan het welzijn van Suriname, opdat in den vierbond met Nederland, met Curaçao en met Nederlandsch-Indië, ook van Suriname helder licht uitstrale in den glans die het Koninkrijk der Nederlanden omgeeft!

Tezamen schrijden wij voort.
Op onzen weg klinke luide:
Voorspoed voor Nederland!
Voorspoed voor Suriname!
Voorspoed voor het geheele Koninkrijk!
Leve de Koningin!

Paramaribo, 28 Februari 1917.

De Gouverneur van Suriname,
Staal.

Tusschen den gouverneur eenerzijds, de Koningin en den minister van koloniën anderzijds werden de volgende telegrammen gewisseld:

1. Het telegram van den Gouverneur aan H. M. de Koningin luidde als volgt:

Her Majesty the Queen
Hague
Commemorating two and half centuries union between Holland and Surinam inhabitants Surinam respectfully present Your Majesty their homage and heartiest wishes for felicity Your Majesty and Royal Family whilst Your Majesty's subjects myself included seize opportunity to renew assurance of sincerest gratitude love faith and devotion

Governor Staal.

(H. M. de Koningin
Den Haag
De band van twee en een halve eeuw tusschen Holland en Suriname herdenkende, bieden de bewoners van Suriname eerbiedig Uwe Majesteit hunne hulde en hartelijkste gelukwenschen voor Uwe Majesteit en de koninklijke familie aan, terwijl Uwer Majesteits onderdanen, met inbegrip van mijzelven, de gelegenheid aangrijpen, de verzekering te hernieuwen van de oprechtste dankbaarheid, liefde, trouw en toewijding

Gouverneur Staal.)

2. De Koningin seinde terug:

C'est avec vive satisfaction que je me souviens de la date d'aujourdhui. Je vous assure que mes pensées se joignent à celles de la colonie Suriname

Wilhelmina.

(Met levendige vreugde herinner ik mij de datum van heden. Ik verzeker u, dat mijne gedachten zich vereenigen met die der kolonie Suriname.)

Sa Majesté la Reine
La Haye
3. Je me permets respectueusement de remercier Votre Majesté pour la haute sympathie qu'Elle a daigné témoigner pour ce jour

Gouverneur Staal.

(H. M. de Koningin
Den Haag
Ik neem eerbiedig de vrijheid Uwe Majesteit te bedanken voor de hooge belangstelling welke het Haar behaagd heeft te toonen voor dezen dag

Gouverneur Staal.)

4. De Minister van Koloniën verzond aan den Gouverneur het volgende telegram:

Governor Paramaribo
At two and half centuries jubilee union Holland and Surinam Her Mayesty's government expresses sincere wishes for prosperity colony and inhabitants
Minister Pleyte.

(Gouverneur Paramaribo
Bij het jubileum van twee en een halve eeuw van den band tusschen Holland en Suriname spreekt H. M's Regeering de oprechte wenschen voor de welvaart van de kolonie en hare inwoners uit.
Minister Pleyte.)

5. Hierop antwoordde de Gouverneur met het volgende:

Colonies Hague
In colony's name I present Her Majesty's Government heartiest thanks for good wishes which I reciprocate adding expression sincerest gratitude for Holland benevolence and Governments undiminished care in actual troublesome circumstances
Gouvernor Staal.

(Koloniën Den Haag
In de naam van de kolonie bied ik H. M's Regeering hartelijkste dank voor de goede wenschen, welke ik op mijn beurt weder aanbied onder toevoeging van de uitdrukking van de oprechtste dankbaarheid voor Hollands welwillendheid en de onverminderde zorg van de Regeering in de huidige moeilijke omstandigheden
Gouverneur Staal).

Eindelijk besloot de gouverneur de nieuwe verbindingsweg tusschen het Gouvernementsplein en het voorfort Zeelandia den naam *Abraham Crynssenweg* te geven. Aangezien deze weg niet eerder gereed was, had de officiëele opening eerst den 22sten December plaats. De militairen maakten om kwart voor zeven een wandeling door de stad en werden om acht uur aan de Tamarindelaan opgesteld, om vandaar het fort binnen te marcheeren langs den nieuwen weg onder de tonen van den Abraham Crynssenmarch, door frater Anselmus op muziek gezet. De gouverneur vereerde deze plechtigheid met zijn tegenwoordigheid. Van half zeven tot acht uur gaf de militaire kapel een concert in het voorfort, waarbij de nieuwe weg met lampions werd verlicht.

Naar aanleiding van deze Abraham Crynssenherdenking stelde ik een lijst samen van tijdschriften en kranten, die over deze herdenking geschreven hebben zoowel in Nederland als in Suriname, en bood die, gevolgd door een aanvullingslijst, mede namens baron Mulert aan den gouverneur van Suriname aan, die bij resoluties van 27 Juni 1918 no. 2154 en 19 Februari 1919 no. 632 bepaalde, dat een exemplaar in de Koloniale Bibliotheek te Paramaribo, in de bibliotheek van het Schoolmuseum, de Gouvernements-Secretarie en het Departement van Onderwijs zou worden geplaatst.

Ik heb deze lijst, thans aangevuld en verbeterd, in alphabetische volgorde omgewerkt en meen, dat het nut kan hebben haar vast te leggen — met de voorgaande bijzonderheden — in het eenige over Suriname bestaande West-Indische tijdschrift. Zij volgt hieronder:

1. *Amsterdammer, weekblad voor Nederland (De)*. Suriname-nummer van 24 Februari 1917, no. 2070, met artikelen van prof. Van Hamel, dr. C. Lely, W. H. D. baron van Asbeck, mr. dr. C. F. Schoch, prof. dr. H. Brugmans, A. G. van Hamel, Herm. J. Jacobs, met een teekening van Johan Braakensiek „Suriname na 250 jaar", Suriname-Asschepoester: „Wanneer komt dan een Prins, om mij naar 't bal te leiden?"
2. *Alsvoren* van 7 April 1917 no. 2076 met artikelen van mr. P. Hofstede Crull en dr. J. Dekker.
3. *Bijdragen en mededeelingen van het Historisch genootschap te Utrecht*. 39ste deel (1918) met bijdrage: Suriname vóór de verovering door Abraham Crynssen, door Fred. Oudschans Dentz.
4. *Alsvoren* 40ste deel (1919) met bijdragen: Stukken vóór de verovering van Suriname, door Fred. Oudschans Dentz.
5. *Bijdragen voor vaderlandsche geschiedenis en oudheidkunde*. 1917 Vde Reeks, deel V, Afl. I. Bladvulling. Abraham Crynssen, door F. E. baron Mulert.
6. *Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië*. Voorrede van de Uitgevers Martinus Nijhoff en N.V. E. J. Brill op 27 Februari 1917.
7. *Gouvernements-advertentieblad*. Buitengewoon nummer op 28 [1]) Februari 1917, no. 19 met: Proclamatie van den Gouverneur van Suriname ter gelegenheid van het 250-jarig bestaan van den band tusschen Nederland en Suriname.

[1]) Zie noot op blz. 277.

8. *Haagsche Post, (De)* 24 Februari 1917, no. 165, met artikel: De Verovering van Suriname 1667–1917.
9. *Koloniaal Tijdschrift, (Het)* Maart 1917, no. 3, met artikel: De kolonisatie van Guyana, door Fred. Oudschans Dentz. Lezing gehouden in de vergadering van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde op 2 Februari 1917.
10. *Morks Magazijn.* Maart 1917 no. 3, met artikel: Suriname 250 jaar Nederlandsche Kolonie, door C. van Son (Geïll.).
11. *Nederlandsche Zeewezen (Het)* 16 April no. 8, 1 Mei no. 9 en 1 Juni 1917 no. 11, met artikel: De Scheepvaart naar en in de West, door Fred. Oudschans Dentz (Geïll.).
12. *Neerlandia.* Maandblad van het Algemeen Nederlandsch Verbond. Februari 1917 no. 2, met artikel: Suriname 250 jaar Nederlandsch, 1667–27 Februari–1917, door Fred. Oudschans Dentz.
13. *Alsvoren.* Maart 1917, no. 3, met artikel: Suriname herdacht, door Fred. Oudschans Dentz, (Geïll.).
14. *Alsvoren.* Juni 1917, no. 6, met artikel: Suriname, in de rubriek West-Indië.
15. *Nieuwe Rotterdamsche Courant, (De).* 27 Februari 1917. Ochtendblad A. met artikel (feuilleton): Een Zeeuwsch bedrijf in 1667, door E. J. B. Luitink.
16. *Alsvoren.* 27 Februari 1917. Avondblad B. met Hoofdartikel: Suriname.
17. *Onderwijs, (Het).* Orgaan van het Surinaamsch Onderwijzersgenootschap. 28 Februari 1917, no. 18, met artikel: Abraham Crynssendag 28 Februari 1917 door K(essler).
18. *Onze Eeuw.* Maart 1917, no. 3, met artikel: De Verovering van Suriname voor 250 jaar herdacht (27 Februari 1667), door F. E. baron Mulert. Lezing gehouden in de vergadering van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde op 2 Februari 1917.
19. *Oost en West.* 1 Maart 1917, no. 9 met artikel: Suriname 250 jaar Nederlandsch 1667–27 Februari-1917, door Fred. Oudschans Dentz.
20. *Alsvoren.* 8 Maart 1917, no. 10. met artikel: Suriname herdacht (nabetrachting), door Fred. Oudschans Dentz.
21. *Alsvoren.* 29 Maart 1917, no. 13, met artikel: Suriname 250 jaar Nederlandsch (in Oost en West-Indisch Literatuuroverzicht).
22. *Op den uitkijk.* Weekblad voor Suriname 24 Februari 1917, no. 107: De brief van de Week.

23. *Orang Peladang*. 15 Maart 1917, no. 6, met artikel: Suriname 1667 tot 1917, door Sernam Boy.
24. *Panorama*. 7 Maart 1917 no. 36, met gedenkblad: Het 250-jarig bestaan onzer kolonie Suriname (Geïll.).
25. *Prins, (De)*. 10 Maart 1917, no. 35, met artikel: De Kolonie Suriname 1667–27 Februari 1917 (Geïll.).
26. *Spiegel, (De)*. Weekillustratie voor het Christelijk Gezin. 24 Februari 1917, no. 21. met artikel: Suriname 250 jaar Nederlandsch, 27 Februari 1667–27 Februari 1917.
27. *Stemmen des Tijds*. April 1917 met artikel: Suriname's Heden en Toekomst, door mr. dr. C. F. Schoch.
28. *Suriname*. Koloniaal Nieuws- en Advertentieblad 13 Februari 1917, no. 13 met artikel: Een herdenkingsdag, 28 Februari 1667, door J. R. Tomson.
29. *Surinamer, (De)*. 25 Februari 1917 no. 16 met hoofdartikel: Een Herdenkingsdag, en van 1 Maart 1917 no. 17 met hoofdartikel: De Herdenkingsdag.
30. *Timehri*. Journal of the Royal Agricultural and Commercial Society of British Guiana. Vol. VI. September 1919. Colonisation Number. Surinam as a Dutch Possession. 1667–Februari-1917, door Fred. Oudschans Dentz en The Celebration of the Anniversary by the Dutch on February 28th 1917, door Fred. Oudschans Dentz.
31. *Vaderland, (Het)*. 26 Februari 1917, Avondblad, met artikel: Uit de eerste Geschiedenisjaren van Suriname 1667–27 Februari-1917, door Herm. J. Jacobs.
32. *Alsvoren*. 27 Februari 1917, Avondblad, met artikel: Suriname, door mr. D. Fock.
33. *Weekblad voor Indië*. 20 Mei 1917, met hoofdartikel door Johan Koning.
34. *West, (De)*. 27 Februari 1917, no. 779 met hoofdartikel: Crynssendag.

Nog zij hier vermeld, dat er een *Crynssen-nummer* van De Periscoop, Algemeen Weekblad voor Suriname, verscheen op 28 Februari 1925, no. 18 met verschillende artikelen van Fred. Oudschans Dentz.

Tenslotte herinneren wij aan de te waterlating van de mijnveger Abraham Crynssen op 23 September 1936 op de werf Gusto te Schiedam, gebouwd in opdracht van het departement van Defensie.

BOEKBESPREKING

Curaçao (naar de laatste gegevens bewerkt door het bestuur der Afd. van „Oost en West" aldaar). Uitgegeven door de Koninklijke Vereeniging „Oost en West". Afdeeling: Informatiebureau, Smidswater 10, 's-Gravenhage. *f* 0,25.

Met een voorwoord, gelijk aan dat in den 2den druk van dit werkje, door den voorzitter van de Afdeeling Curaçao van Oost en West, dr. H. Polvliet, en M. F. Friends, secretaris, is thans de 3de druk verschenen. De 1ste druk verscheen in 1931, de 2de in 1933. In dezen 3den druk van 1936 zijn de gegevens bijgewerkt en is aan het steeds meer in belang toenemend eiland Aruba een ruimere plaats ingeruimd.

Het werkje, bestemd voor hen, die zich in het gebiedsdeel Curaçao willen vestigen, zoodat zij tevoren van tal van zaken over hun verblijf op de hoogte willen zijn, bevat in 32 bladzijden 16 korte hoofdstukken, t.w.: Het gebiedsdeel „Curaçao", Het Klimaat, Verbindingen tusschen de eilanden onderling. Verbindingen met het buitenland, Toelating van vreemdelingen, Woninginrichting, Uitrusting, Verzekering, Verpakking, Aankomst op Curaçao, Hotels en Pensions, Levensstandaard, Medische hulp, Belastingen, Onderwijs en Maatschappelijk werk, Ontspanning en Sport.

Wij kunnen van deze vraagbaak niets dan goed zeggen en die in vele handen aanbevelen. Zij, die naar Curaçao vertrekken, kunnen in de 27 bladzijden tekst zooveel wetenswaardigs vinden, dat teleurstellingen bij aankomst en tijdens het verblijf door de verstrekte inlichtingen worden voorkomen.

Wij zouden gaarne gezien hebben, dat de naam St. Maarten ware gebruikt inplaats van St. Martin en dat de cijfers der oppervlakte der 6 eilanden nauwkeurig waren aangegeven, inplaats van „omtrent". Zij zijn toch zeker bekend? Uit de aangehaalde prijzen zien wij, dat die sedert 1933 ook lager geworden zijn. De le-

vensstandaard voor particulieren is weggelaten, alsmede het overzicht van de uitgaven voor een employé der Petroleum Maatschappij te Willemstad en in Emmastad.

Taalzuivering van het werkje is hier en daar wel gewenscht. Bij Onderwijs missen wij de ambachtschool en college „Welgelegen" en bij Maatschappelijk werk: het Christelijk Militair Tehuis. Het Schoolmuseum is sedert 1933 uit de instellingen verdwenen (Zie mijn artikel Musea in West-Indië, W. I. Gids, Sept. 1936). Ook meenen wij te weten, dat het R.K. Militair Tehuis en het R.K. Zeemanshuis twee afzonderlijke instellingen zijn en het laatstgenoemde niet een annex van het eerste is.

De druk van de 2de uitgave bevalt ons beter, vooral de cursiveering van woorden en ondertitels, waarop de aandacht moet vallen.

FRED. OUDSCHANS DENTZ.

BIBLIOGRAPHIE

A. TIJDSCHRIFTEN, COURANTEN, ENZ.

The West India Committee Circular. 22 October 1936, no. 993. Tourist Trade Publicity; Rum Propaganda; Jamaica's Sugar and Rum; Geology of British Guiana; Agricultural News [First Bananas in London — A New Tea and Coffee Journal — Size ans Shape of Cane Plots — Covent Garden Fruit Laboratory — Transport of Cocao Seeds]; Early British Efforts for the Development of the West Indies, door Frank Cundall.

Idem. 5 November 1936, no. 994. Sugar Technology; British Guiana's Budget; Agricultural News [The Cocao Institute of Bahia — Creosote Oil for Gummosis — Potash from Coco-nut Husks — Erosion on Hilly Cana Lands]; St. Lucia in 1935; Social Work in Jamaica; Early British Efforts for the Development of the West Indies, door Frank Cundall.

Oost en West. November 1936, no. 11. Korte Golfjes uit Suriname en Curaçao.

Idem. December 1936, no. 12. De West in het Nederlandsche Staatsverband, door W. R. Menkman; Rampen op Curaçao en Sint Eustatius, door Fred. Oudschans Dentz; Korte Golfjes uit Suriname en Curaçao.

Neerlandia. November 1936, no. 11. Nationaal meeleven [in de Nederlandsche Antillen]. Met 2 afbeeldingen.

Nieuwe Rotterdamsche Courant. 15 November 1936. Avondblad A. Non Nova, Sed Nove. Doeltreffende oeconomische politiek ten opzichte van Curaçao door den Directeur van de Vereeniging „Bureau voor Handelsinlichtingen".

De Surinamer. 7 en 11 November 1936. no. 4394 en 4395. De proefneming van de Suriname Hoeve Maatschappij, door H. G. Brandon.

Koloniaal Missie Tijdschrift. 15 November 1936. Afl. XI. Het Apostolisch Vicariaat van Suriname. 26. Het kerkelijk leven onder Wennekers, door fr. M. F. Abbenhuis.

Echo's uit de Missies. 25 Nov. 1936, no. 12. Gouden jubilé van de fraters van Tilburg in de Missie van Curaçao.

Natural History. Journal of the American Museum of Natural History Vol. XXXVII. Mei 1936. Where Black Man Meets Red. Adventures in medical research among two strange tribes of Dutch Guiana. Notes in the possible whereabouts of the aviator Redfern, door Morton C. Kahn.

La Quinzaine Coloniale. 10 November 1936, no. 723. L'Armeé du Salut et le bagne.

Bulletin van het Inlichtingenbureau van de afdeeling Amsterdam der Kon. Vereeniging „Oost en West". November 1936, no. 5. Ons eilandengebied in de Caraibische zee, door W. R. Menkman.

De Telegraaf. 28 November 1936. Vijfde Avondblad. Suriname met depreciatie weinig gebaat, door mr. A. van Traa.

Tropisch Nederland. 11 en 30 November 1936, no. 15 en 16. Zwarte en roode bewoners der binnenlanden van Suriname, door C. K. Kesler.

De Curaçaosche Volkskrant. 6 November 1936, no. 839. Waarom worden de Venezolanen op Curaçao bestookt? (vertaling van het Hoofdartikel uit „El Pais" van de 31ste October 1936).

De Verkenner. November 1936, no. 11. Padvinders op Saba.

Clubkroniek. November 1936, no. 4. „Criollos" en „Gringos" (uit Buenos Aires), door V. B.

Missionary Monthly. Reformed Review continuing De Heidenwereld. November 1936, no. 474. Kijkjes uit Suriname (met 2 afbeeldingen), door H. B(eets).

Oversees. November 1936, no. 250. The Waewae Indians of British Guiana. Lovers of Dogs, door Dr. John Golding Myers.

Ons Suriname. November 1936, no. 11. Aanvullend Jaarverslag van het Zeister Zendingsgenootschap III. De arbeid in Suriname; Het licht breekt door in het donkere Boschland, door J. Leerdam; Inwijding van het kerkje voor Britsch-Indiërs aan de Corantyn polder.

Het Vaderland. Ochtendblad B. Het ministerie van Koloniën verdwijnt. Voorstel van prof. Kleyntjes.

De West. 19 October. Studie-reis ter bevordering van de Rijst-Export.

Idem. 21 October 1936. Saneering door aanpassing, door W(aller).

Idem. 23, 26 en 30 October 1936. nrs. 3009, 3010, 3012. Gegevens over de rijstsituatie, door S. B(eck).

Idem. 2 en 6 November 1936. De hypothese betreffende het Pegasseland, door W(aller).

Economisch Statistische Berichten. 30 Sept. 1936, no. 1083. Aanteekeningen over de economische beteekenis van Curaçao, door Dr. Ir. P. Cohen Henriquez.

Idem. Curaçao en Aruba, door J. J. Korndorffer en Ir. P. Cohen Henriquez.

Tropical Agriculture Trinidad. 13de Jrg. no. 10, 1936. Studies in West Indian Soils door F. Hardy; St. Vincent Arrowroot.

Agricultural Journal of British Guiana. 7de Jrg. no. 3, 1936. The Fish poison Plants of British Guiana with Special Reference to the General Tephrosia and Lonchocarpus, door E. B. Martyn & R.R. Follett-Smith; Some Factors affecting the Quality of parboiled Rice, door R. R. Follett-Smith.

Nederlandsch Juristenblad. 5 December 1936. Juristen gevraagd voor Curaçao, door mr. G. W. Bannier.

Indian Labour Inf. 59ste jaargang no. 12. Regularisation of Labour in French Guiana.

American Anthropologist. New Series, Vol. 38. July/Sept. 1936. no. 3 (part 5) Additional Notes on the Island Carib of Dominica. British West Indies, door Douglas Taylor.

Verbetering. In de Bibliographie van December staat bij: Oost & West Sept. 1936, no. 9, achter, [uit de Bovenwindsche Stemmen van 22 Febr. 1936, no. 39], inplaats van no. 59.

B. BOEKEN, GESCHRIFTEN, ENZ.

Beknopte Aardrijkskunde van Suriname, door A. T. Calor. Firma W. Versluys P. B. 159 Paramaribo. *f* 0.65.

Calendar of State Papers Colonial Series, America and the West Indies, 1722–1723 preserved by the Public Record Office. Edited by Cecil Headlam, M. A. Issued by the authority of the Lords Commissioners of the Rolls, London. Published by His Majesty's Stationary Ofice [met een hoofdstuk over vrouwelijke piraten].

Surinaamsche Volks Krant. Voor het gebiedsdeel Suriname. Zaterdag 12 September 1936, no. 1. Verschijnt om de veertien dagen. Gedrukt ter drukkerij „De Tijd". Keizerstraat 67, Paramaribo.

Verslag over den toestand en de werkzaamheden van het Surinaamsche Steuncomité over 1935 als bedoeld in art. 13 van de Statuten.

Bijblad op het Gouvernementsblad van Suriname. Uitgegeven van bestuurswege. [Overzicht van beschikkingen, circulaires, enz. no. 105 tot en met 112].

Kort Overzicht van de Surinaamsche Geschiedenis voor de Lagere School, 3de druk, door Th. A. C. Comvalius. *f* 0.95. Verkrijgbaar bij den schrijver Gonggrijpstr. 8, Paramaribo en boekhandel L. Mannen. Watermolenstraat Paramaribo.

Stemmen uit Bethesda. XLII. Berichten omtrent den arbeid in het Melaatschengesticht Bethesda in Suriname, staande onder de hooge bescherming van H.K.H. Prinses Juliana.

Aux iles Caraïbes. Antilles françaises, door Charles Jacquemin. Preface de Gratien Candace, deputé de la Guadeloupe. Le Havre. chez l'auteur 13, quai Georges-V. 1936. 15 francs.

O. D.

KORTE BESCHRIJVING VAN DE GROOTE BAAI VAN ST. MAARTEN

DOOR

IR. F. S. LANGEMEYER

met 1 kaart en 2 platen

De Oostelijke heuvelreeks van het eiland St. Maarten eindigt in den Point-Blanche-heuvel, die met een loodrechte rotswand van witte kleur uit de zee oprijst. Door een over de geheele breedte van de landtong loopend dwarsdal (waarin vroeger de leproserie was gelegen) is deze zuidelijkste heuvel van de doorloopende bergreeks gescheiden. Dit dal, de Point-Blanche-vallei, biedt eene vrij gelijkmatige vlakte aan, die geheel onder de hoogte van 12 M. boven Middelbare zeestand is gelegen en rond 20 H.A. groot is. Voor zuiver Oostelijke winden ligt deze vlakte nagenoeg geheel open, doch tegen de heerschende Noord-Oostpassaat wordt in het Noordelijk heuvelland bescherming gevonden. Een gedeelte der vlakte is zoo laag gelegen, dat het na zware regens zelfs gedurende eenigen tijd onder water blijft staan. De Point-Blanche-vallei loopt, zooals alle St. Martinsche langs- en dwarsdalen, aan beide zijden uit in een baaitje. De kust van het baaitje aan de oostzijde, aan het kanaal van St. Bartholomeus dus, wordt gevormd door een grindbank. Door de beweging van het water wordt het grind, waarvan de meeste stukken in grootte varieeren tusschen de grootte van een duivenei en de grootte van een kippenei, in voortdurende beweging gehouden. Daardoor hoort men vlak bij het baaitje een sterk ruischend geluid, terwijl de steentjes tot ronde, zeer regelmatige vormen afgesleten zijn. Aan de zijde van de Groote Baai is een strandje, dat gedeeltelijk met zand, gedeeltelijk met grind, achter veel onregelmatiger en hoekiger van vorm, bedekt is.

De top van den Point-Blanche-heuvel ligt op 122 M. boven zee. De westelijke glooiing is wel steil, doch vertoont slechts op enkele plaatsen een loodrechte rotswand. Langs den voet van den

heuvel is een slechts enkele meters breede strook van afgestorte rotsblokken, waarvan de grootste afmetingen varieeren tusschen $^1/_4$ M. en 2 M. Deze strook gaat nabij de vallei in het strandje over.

De „Battery Hill" is de heuvel ten Noorden van de dwarsvallei. Hij is 200 M. hoog. Langs de baai vertoont zich tot een 100 M. ten zuiden van de plaats der voormalige batterij, een zeer steile rotswand. Ook hier is een strook afgestorte rotsblokken, waarvan de meeste echter kleiner zijn, dan die langs den anderen heuvel.

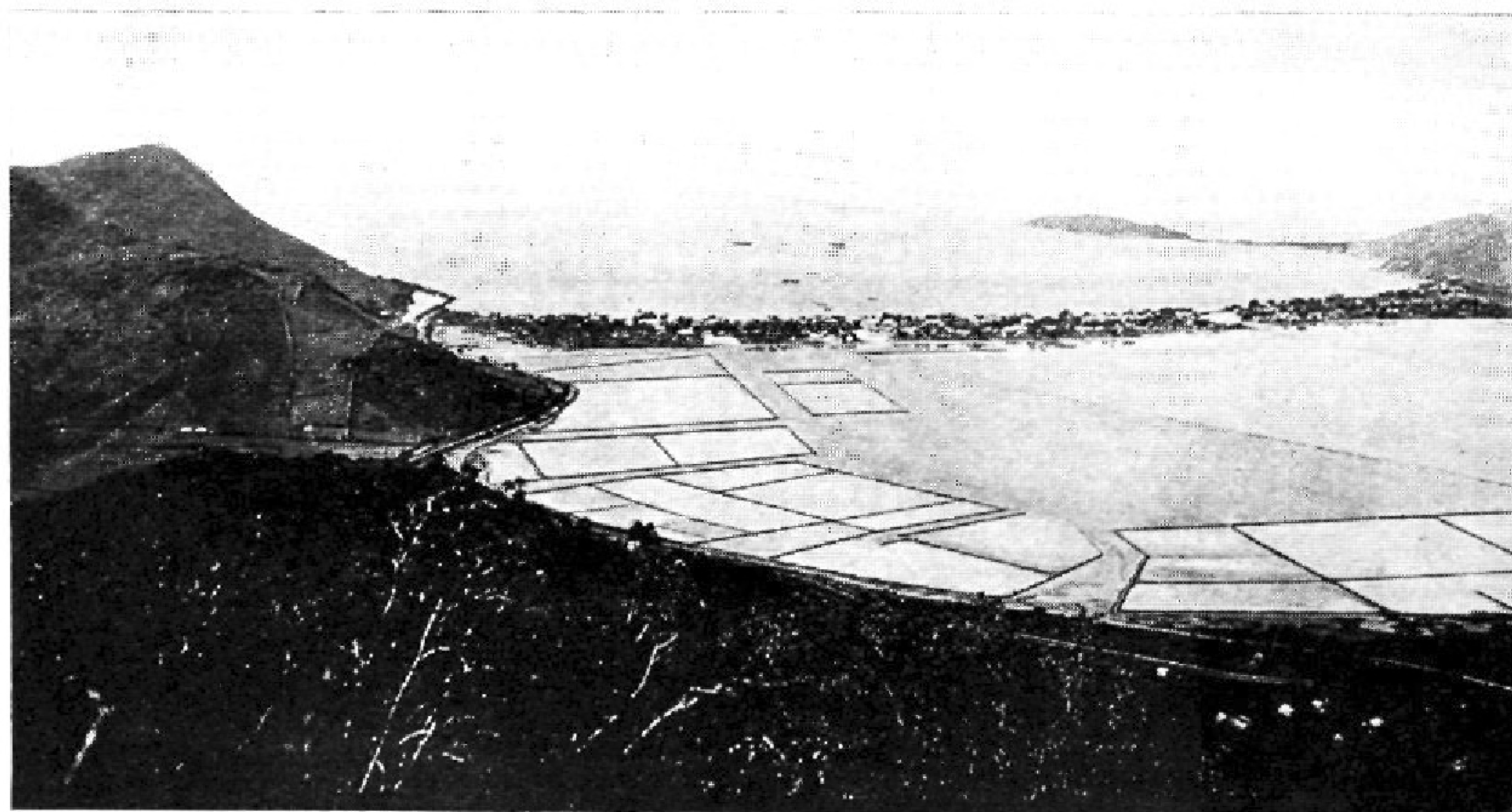
Vanaf de „Battery" tot aan het dorp bevindt zich vóór den voet der heuvels een vrij vlakke strook van 20 tot 80 M. breedte, waarin een ondiepe plas. Het Rolanduskanaal, het uitwateringskanaal, dat langs de oostzijde van het Zoutmeer loopt, mondt uit in het noordelijk gedeelte van deze vlakke strook. De kust wordt hier gevormd door een grindbank.

Langs het dorp is een strandje, dat op sommige plaatsen echter zeer smal is en dat met een, voor een strand, zeer steile helling in zee afdaalt. De dieptelijn van 1 M. is dan ook slechts op zeer geringe afstand van de laagwaterlijn. Nabij het douanekantoor is een houten steigertje van ongeveer 30 M. lengte, waaraan alleen roeibooten kunnen aanleggen.

In den westelijken hoek van de zandbank, waarop het dorp is gebouwd, is deze doorsneden door het westelijk uitwateringskanaal. Een kleine beschermingsdam is hier in de baai uitgebouwd.

Langs de „Fort-hill" wordt de kust gevormd door een reeks korte en lage rotspunten, afgewisseld door kleine baaitjes met grindoevers. Slechts op enkele plaatsen komen korte glooiingen voor, overigens is de kust steil. Op een gedeelte van den oever bevindt zicht een dikke laag wier op het grind. De smalle landstrook, die het schiereiland „Fort Amsterdam" met de Fortheuvel verbindt, heeft slechts een geringe hoogte (1 à 2 M. boven MZ). Overslaan van water schijnt er echter niet voor te komen. Ook hier bevindt zich wederom grind, aan de zijde van de Groote Baai. De breedte is op de smalste plaats slechts 60 M. Op de landtong is een lange smalle ondiepe poel.

Het oude „Fort Amsterdam", is gelegen op een ellipsvormig schiereiland, dat niet meer dan ruim 30 M. boven de zee uitsteekt. Het is zeer rotsachtig en de kust is steil zonder vooroever of strand. Verschillende kleine klippen bevinden zich rondom het schiereiland. Het Fort is seinpost en havenlicht (10 zeemijlen zichtbaar) en op de verbindingsridge ligt thans het radiostation.

1. Gezicht op de Groote Baai vanaf den top van den Naked Boy-heuvel.

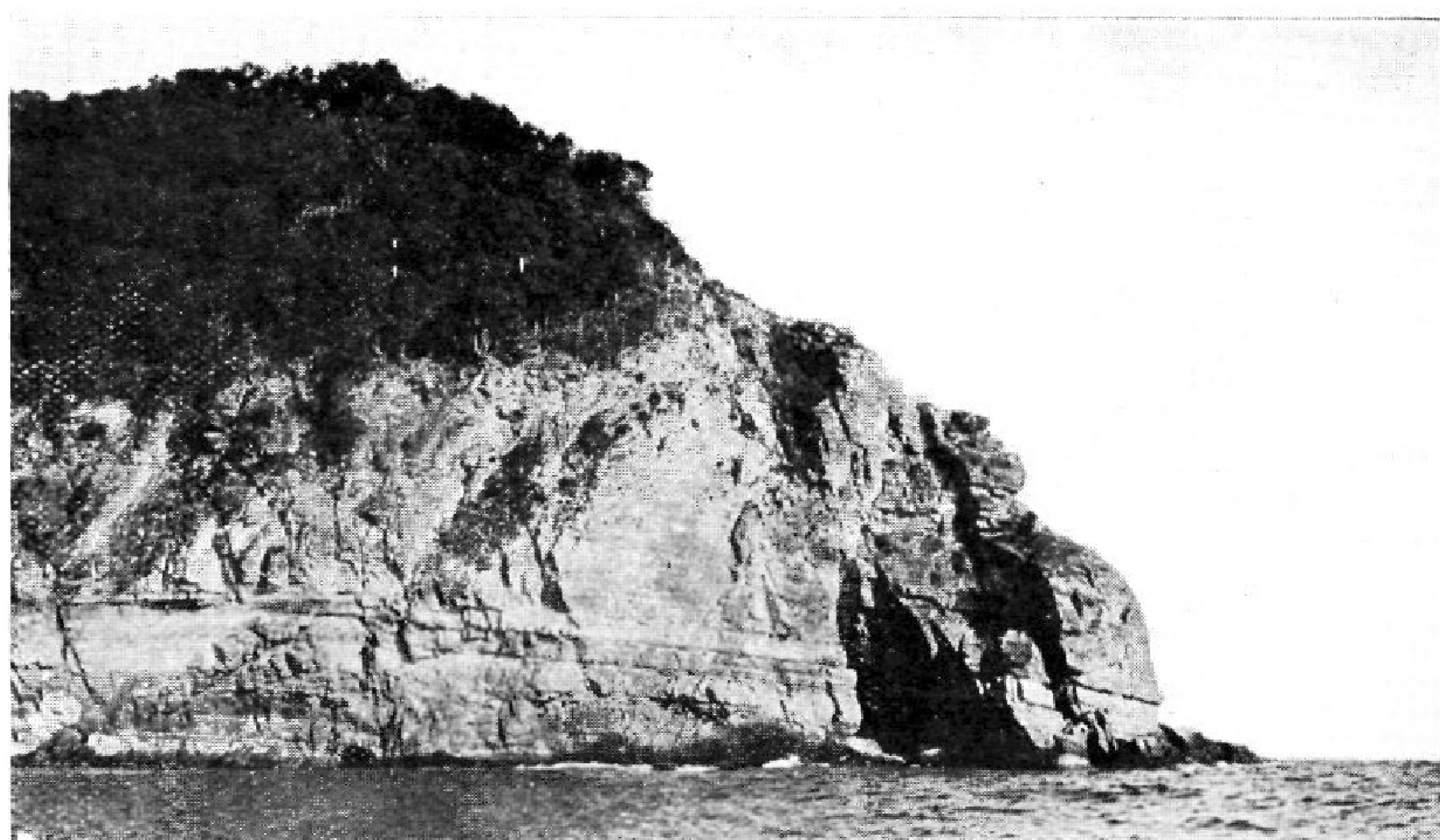
2. In ,,Front Street" (het eerste huis links is dat van den gezaghebber.)

3. Gezicht op Fort-Amsterdam vanaf den Noordwesthoek van de Groote baai.

4. Gezicht op de stad Philipsburg vanaf de plaats der oude batterij.

5. Point Blanche.

De Groote Baai biedt goede ankergrond en veilige ligplaats voor schepen bij alle, behalve Zuidelijke winden. Bij Zuidenwind staat er veel deining. Deze komt evenwel zelden voor.

Vanaf de Noord-Westhoek tot even ten Noorden van den Point-Blanche ligt in een regelmatige boog met de holle zijde naar zee gekeerd een zandrug („The Bar") door de Groote Baai. Daar deze niet, zooals de rest van de baai, met wier begroeid is, is zij meestal zeer goed zichtbaar. Op deze „bar" staat 25–35 d.M. water. Door twee tonnen wordt een geul aangegeven, die tot 47 d.M. diepte heeft. Schepen, die dieper dan 12 voet steken, komen niet over de „bar".

Aan de Noordzijde van de zandbank zijn ankerplaatsen van meer dan 50 dM. diepte. De deining bij zuidenwind plant zich ook daar voort, al is het dan niet in zoo hevige mate. Harde zuidenwinden en „ground-seas" doen op de zandrug een zware branding ontstaan. Alle verbinding van buitenliggende schepen met den wal is dan verbroken.

De dieptelijnen hebben alle de holle zijde naar zee gekeerd en naderen elkaar zeer dicht bij den Point-Blanche. De onderzeesche oever verloopt dus steil. In de rechte lijn, die de beide uiterste punten van de baai met elkaar verbindt, komen diepten voor van meer dan 12 M. onder M.Z.

In de Groote Baai werden in 1918 in 1919 een 40-tal boringen verricht om de grondsoorten in de diepere lagen, tot 11 a 12 M. onder M.Z. te kunnen nagaan. Behalve langs de oostelijke en westelijke oevers, werden geen vaste harde gesteenten aangetroffen. Soms werd koraal aangeboord, die met de valboor gemakkelijk verbrijzeld kon worden.

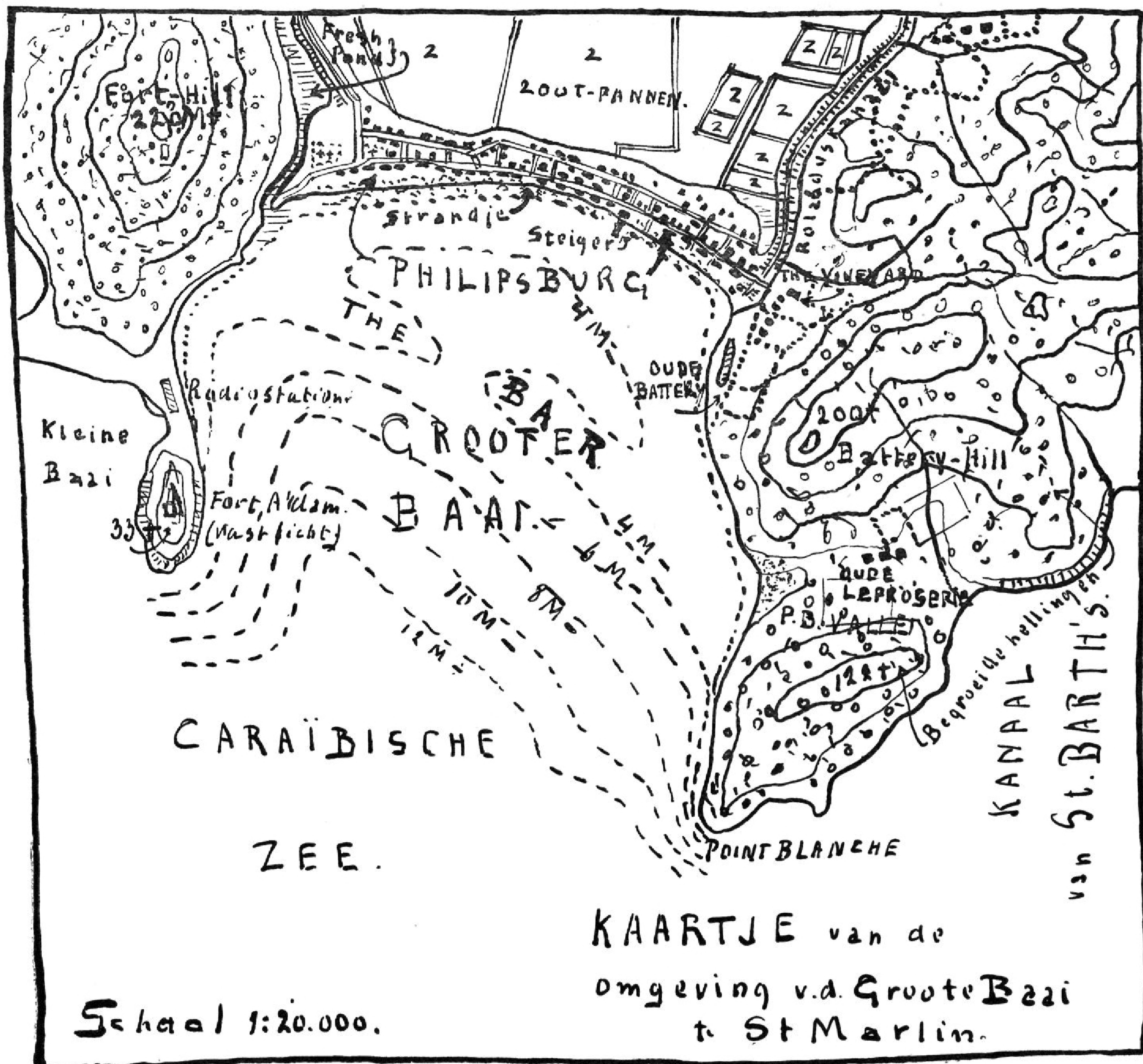
De Noord-Oosthoek van de baai wordt sinds eeuwen gebruikt, tot het lossen van ballast, die daar door lichters gebracht wordt.

Het tot aarde verweerde gesteente van de oostelijke helling van de Fortberg, wordt door de inwoners „terrace" (tras?) genoemd. Het is een bruine, zanderige klei. Het werd aldaar aangetroffen vanaf 73 dM. diepte onder M Z.

Op enkele plaatsen nabij het dorp werd de oude landoppervlakte aangeboord op diepten varieerende tusschen 95 en 116 dM. onder middelbare zeestand. Daaronder bevindt zich zand met wat klei en organische bestanddeelen. Deze grondsoort is niet in zee gevormd. Boven het laagje zand en veen met veel planten-overblijfsels (de oude landoppervlakte) bevindt zich schelpzand. Dit moet in zeewater bezonken zijn.

Prof. Molengraaff was zoo vriendelijk, mij in-der-tijd, naar aan-

leiding van een paar hem toegezonden grondmonsters, zijn meening mede te deelen omtrent de vorming van de Groote Baai. „De zee", zoo schrijft hij, „stond vroeger (d.i. in plistoceenen tijd) ten opzichte van het eiland St. Martin lager dan thans. De Groote Baai en de Zoutpan waren toen een vallei, waarin door stroomend water grovere en fijnere, min of meer zuivere zanden werden afgezet". Later toen de zee ten opzichte van het land hooger begon te staan, werd in dat dal de afwatering minder snel; de vlakte werd daardoor eenigszins moerassig, de plantenoverblijfsels werden onvolledig geoxydeerd en er ontstond de dunne laag veenachtig zand, die in de grondboringen „oude landoppervlakte" werd genoemd. Toen het land nog verder daalde, liep die groote vallei onder en werd langzamerhand tot een baai. In die baai werd het schelpzand afgezet, dat boven de oude landoppervlakte werd aangeboord. Later werd door den invloed van den passaat de schoorwal gevormd, waarop Philipsburg is gebouwd. Prof. Molengraaff vermoedt, dat onder de zandlaag in de Groote Baai geen harde rotsgesteenten op betrekkelijk geringe diepten zullen worden aangetroffen, behalve natuurlijk vlak bij de kusten, waar de berghellingen onder het zand bedolven zijn. De grondboringen bevestigen deze meening. Harde rots werd op grooter afstand dan 200 a 300 M. van de kust nergens meer aangeboord. Vermoedelijk zit die veel dieper: wel 30 à 50 M. onder den zeespiegel.

Fresh Pond
ZOUT-PANNEN
Fort-Hill
Strandje
Steigers
PHILIPSBURG
THE
Radiostation
Kleine Baai
Fort Amsterdam (Vast licht)
BA
GROOTE BAAI
4 M
6 M
8 M
10 M
12 M
OUDE BATTERY
THE VINEYARD
Battery-Hill
OUDE LEPROSERIE
P.B. VALLEI
Begroeide hellingen
KANAAL van St. BARTH'S
CARAÏBISCHE ZEE.
POINT BLANCHE
KAARTJE van de omgeving v.d. Groote Baai t. St Martin.
Schaal 1:20.000.

DE PROEFNEMING VAN DE SURINAME HOEVE MAATSCHAPPIJ

DOOR

H. G. BRANDON

Op 21 Maart 1934 kwamen de heeren H. G. Brandon, G. J. baron van Hoevell en Ph. Siebers in Suriname aan, om, samenwerkende onder de firma Suriname Hoeve Maatschappij, een poging te ondernemen, teneinde in de praktijk vast te stellen, of met de door den heer Brandon bepleite cultuurwijze met toepassing van moderne landbouwwerktuigen, getrokken door ossen, een loonend hoevebedrijf met rijst en eventueel mais als hoofdproducten, bestemd voor export naar Nederland, zou kunnen worden opgebouwd.

Een zorgvuldige becijfering had uitgewezen, dat voor de uitvoering van deze proefneming een kapitaal van *f* 30000,— noodig was, rekenende op goeden, vruchtbaren grond. De vereischte medewerking, om deze som bijeen te brengen, kon echter niet worden verkregen.

Overtuigd van de goede kansen van hun denkbeeld en gedreven door het groote actueele belang en de beteekenis, die een geslaagde verwezenlijking daarvan zou hebben, werd besloten het erop te wagen, de poging te ondernemen met het minimum bedrag van f 10000,—, dat een begin met kans op voortzetting mogelijk maakte.

De opzet bij een zoo krap gemeten kapitaal noopte tot dadelijke vermenging van de eigenlijke, vooraf te gane, oriënteerende proefneming en het daarop te volgen opzetten van het definitieve bedrijf en bracht noodzakerwijze mede, dat op een dekkende bedrijfsuitkomst reeds gedurende het eerste bedrijfsjaar moest worden gerekend.

Daartoe werd vereischt bij de lage prijzen van padi, rijst en mais op de binnenlandsche markt, waarop de aanvankelijke afzet van de producten uiteraard zou moeten geschieden, dat een geslaagd eerste oogstjaar van minstens 100 HA. werd verkregen, over *twee* oogsten gerekend.

De mogelijkheid hiervan werd aangetoond door het met zorg en voorzichtigheid opgemaakte bedrijfsschema, waarbij het aannemelijke prestatievermogen van de gekozen werktuigen, getrokken door ossen, en het voor Surinaamschen kleigrond gewone gemiddelde aan padibeschot als becijferingsnormen hadden gediend

De proefneming omvatte dus twee wel te onderscheiden afzonderlijke onderdeelen:

1e. te onderzoeken of de werkwijze inderdaad praktisch uitvoerbaar was en resultaten opleverde, die de mogelijkheid van het verwerven daarmede van een regelmatig loonend bedrijf vaststelde;

2e. het opbouwen en verwezenlijken van een dergelijk hoevebedrijf.

Het eerste, zuiver oriënteerende, gedeelte van de proefneming ter empirische vaststelling van de bedrijfsnormen en andere bedrijfsgegevens is thans als afgeloopen te beschouwen *en is volkomen geslaagd*, aangezien de mogelijkheid om op de gedachte wijze loonend rijst te produceeren afdoende is vastgesteld.

Gedurende de geheele proefnemingsperiode van thans meer dan 28 maanden werden in totaal ca. 136 HA. oppervlakte onder alle mogelijke condities van den bodem en van het weer en met alle soorten werktuigen bewerkt, machinaal ingezaaid of met bibit beplant, machinaal en met de hand geoogst.

Gegrond op deze ruime praktijk zijn voor de *rechtstreeksche cultuurkosten* de ondervolgende *gemiddelden* als vaststaande normen verkregen, welke in verband met de in alle opzichten zeer moeilijke en ongeacheveerde omstandigheden, waaronder gewerkt is, als *hooge maxima* mogen gelden. Inderdaad zijn reeds in de praktijk belangrijk lagere uitkomsten verkregen, die, naarmate de organisatie van het bedrijf vervolmaakt wordt, meer en meer zullen voorkomen en als normale zullen gelden.

Voor de eerste keer, nadat het terrein ontdaan is van de begroeiïng, stompen en wortels, en de grond met de werktuigen bewerkt kan worden, zoomede machinaal gezaaid en geoogst kan worden, komen bij *droge* bewerking de kosten van ploegen, eggen en egaliseeren van den grond, zaaien, wieden en oogsten te staan op *ƒ 29,50* per HA., en indien de grond *nat* bewerkt wordt, niet gezaaid, doch met bibit beplant wordt, op *ƒ 37,—*.

Voor een akkeraanplant, d.w.z. de normale bedrijfstoestand,

nadat de grond de eerste — en eventueel nog een tweede — bewerking heeft ondergaan en van alle obstructies is ontdaan, zijn de kosten van 1 HA. padi-oogst bij *droge* bewerking en machinaal zaaien *ƒ 18,80*, en bij *natte* bewerking en bibit planten *ƒ 26,50*.

Deze bedragen zijn uitsluitend loonkosten.

De gemiddelde rechtstreeksche cultuurkosten bij normaal bedrijf zijn dus (ƒ 18,80 + ƒ 26,35) : 2 = afgerond *ƒ 23,—* per HA.[1])

Het is onvermijdelijk gebleken bij de wisselvalligheid van het weer, met onberekenbare afwisseling van korte periodes van droog en regenachtig weer, dat zoowel een droge als de natte cultuurwijze moet worden toegepast. Er zal echter steeds naar gestreefd moeten worden zooveel mogelijk in droge bewerking ingeplant te krijgen.

Naast de rechtstreeksche cultuurkosten staan de *algemeene kosten*. Onder deze laatste kosten komen de posten van de huishouding van den hoeveplanter, het onderhoud van de ossen,

---

[1]) Volgens betrouwbare en controleerbare gegevens van het bedrijf van Br. Indische kleinlandbouwers in den omtrek van Station Domburg zijn de kosten van 1 HA. padi productie, berekend in dagloonen van ƒ 0,60 voor een man en ƒ 0,40 voor een vrouw, en taakloonen, zooals deze kleinlandbouwers inderdaad voor gehuurde krachten betalen en voor zich zelf verlangen:

2 man-dagen voor aanleg bibitbed.	ƒ 1,20
60 ct. per vierk. ketting wieden	ƒ 15,—
60 ct. per vierk. ketting bibitplanten	ƒ 15,—
40 ct. per vierk. ketting wieden i/d padi.	ƒ 10,—
60 ct. per vierk. ketting snijden en stapelen van de padi . .	ƒ 15,—
gem. 5 balen dorschen per man per dag en 40 balen per HA.	ƒ 4,80
gem. 5 balen wannen per dag per vrouw.	ƒ 3,20
transport 40 balen	ƒ 1,20
	ƒ 65,40
grondhuur	ƒ 10,—
	ƒ 75,40

Opbrengst 3000 K.G. padi à 2 ct. per KG. ƒ 60,—.

Aannemende, dat voor de eigen voeding een kleinlandbouwersgezin, bestaande uit man, vrouw en drie kinderen jaarlijks 600 KG. rijst noodig heeft, moet voor den oogst 1000 KG. padi daartoe aangehouden worden.

De overblijvende 2000 KG. padi, bestemd om te voorzien in de behoefte van het niet produceerende deel van de consumenten, dient naar redelijke billijkheid het loon en de kosten van den procucent minstens op te brengen, dus ƒ 75,—. M.a.w. de rijstcultuur is voor den kleinlandbouwer pas loonend te achten bij een padiprijs van 3¾ ct. à 4 ct. per KG., correspondeerende met een rijstprijs van f 8,— voor den groothandel en ƒ 9,— à ƒ 10,— voor den kleinhandel.

kosten van vast hulppersoneel als een motorist, die tevens ook wat van smeden en timmeren moet afweten, een mandoer om tijdelijk los werkvolk, wanneer noodig, te werven en hun werk te regelen, tevens het magazijnswerk en de verzorging van den oogst, administratiekosten, transportkosten, verzekeringen, bedrijfsbehoeften en dergelijke meer.

Deze algemeene kosten beloopen gemiddeld *f* 3500,— 's jaars en blijven tot een bepaalde grens vrijwel gelijk voor bedrijven van zeer uiteenloopend oppervlak, b.v. voor hoeven van 75 tot 150HA.

De gemiddelde opbrengst van 1 HA. padi is veilig te stellen op 3000 KG. droge korrel. Deze opbrengst is voor alle padivarieteiten te verkrijgen en bij een geacheveerd bedrijf is er normaal meer kans, dat de opbrengst meer dan minder zal zijn.

De zoo te noemen kritische omvang van een rijsthoevebedrijf, d.w.z. de minimum grootte, waarbij het een dekkende uitkomst kan opleveren en als economisch veilig kan worden beschouwd, is afhankelijk van de te verwachten of aan te leggen marktwaarde van het product.

Is als praktisch laagste marktwaarde van padi 2 ct. per KG., of wel *f* 4,— per 100 KG. rijst, aan te nemen, dan is de waarde van 1 HA. padi-oogst gemiddeld *f* 60,—, zoodat bij gemiddelde cultuurkosten van *f* 23,— een marge van *f* 37,— overblijft, waaruit in de eerste plaats de algemeene kosten gevonden moeten worden. Hieruit volgt, dat er dan een hoeveelheid van ca. 300.000 KG padi, dus een oogst van ca. 100 HA., gewonnen moet worden, om de totale productiekosten op te brengen.

Er zal echter meer noodig zijn, teneinde kapitaalrente en een overschot te kunnen vinden, om tegenvallers te kunnen opvangen en uitzicht op eenige winst te verschaffen. Als veiligste kritische bedrijfsomvang is aldus af te leiden een hoeve met een aanplantoppervlakte van ca. *150 HA*. Een dergelijke hoeve levert een bedrijf op, dat op den duur zeker loonend is, alleen kwetsbaar door cultuur- of bedrijfscatastrofen. Het kapitaal, vereischt, om zulk een hoeve op te zetten, is *f* 50000,— en na het derde jaar zijn, behalve kosten van levensonderhoud van den hoeveplanter, 6% rente op het kapitaal en een winstoverschot van ca. *f* 4000,— 's jaars te verwachten, bij verkoop van het product als rijst voor *f* 4,— per 100 KG.

Kan superieure exportrijst voor de Nederlandsche markt geproduceerd worden, waarvan volgens de laatste berichten de noteering *f* 10,50 middenprijs is, dan is reeds bij een aanplantoppervlakte van *60 HA*. de kritische bedrijfsomvang bereikt en een veilig loonend hoevebedrijf verkregen.

Dit is een volkomen reëele mogelijkheid, aangezien beschikt wordt over zaad van verschillende hier goed gedijende padivarieteiten, die zulke rijst opleveren. Het kapitaal, vereischt voor de opzet van een hoeve van deze omvang is ca. *f* 25000 à *f* 30000, na het derde jaar levensonderhoud, 6% kapitaalrente en ca *f* 3000,— winst opleverende.

Het bedrijf dient uitsluitend gebaseerd te zijn op één padi-oogst per jaar. Een tweede oogst in het tusschenseizoen November—April verdient om verschillende cultuurtechnische redenen geen aanbeveling, terwijl de onberekenbaarheid van het weer in die periode voor elk veldgewas een onbegrensd risico oplevert, zoodat in die periode niet gerekend kan worden op verwerven van een loonenden oogst.

Ook ter compensatie hiervan zal daarom naast de rijstcultuur een staand gewas, b.v. sinaasappelen, als nevencultuur op de daartoe meer geeigende terreingedeelten moeten worden aangebracht.

Op reeds ontgonnen terrein vereischt zulks weinig kosten.

Mais is gebleken een veel moeilijker gewas te zijn dan rijst, en daarvan is niets te verwachten in extensieve cultuur anders dan als eerste ontginnings-catch crop. Voor regelmatige cultuur staat vast, dat een intensieve cultuurwijze toegepast zal moeten worden, vooral diepe drainage, uitvoerige grondbewerking en bemesting. Of dit een loonend resultaat zal opleveren, zal nog door een voldoende diepgaand en voortdurend experimenteel onderzoek van de praktische cultuur moeten blijken.

De eenige rijstaanplant kan bij toepassing van afwisselend droge en natte cultuur, naarmate van de wisselende weersomstandigheden, uitgestrekt worden van Januari tot en met Juni.

In de periode November—April dient echter wel een aanplant in den grond gebracht te worden ter voorkoming van verwildering en vervuiling van den akker met wieden, tevens om een goede cultuurconditie van den grond te bevorderen. Dit is dus een *conserveeringsaanplant*, waarbij niet beoogd wordt een oogst te winnen; wat echter binnengehaald wordt, is meegenomen. Boonensoorten zijn voor deze conserveeringsaanplant het meest aangewezen.

Regelmatige irrigatie is zeer goedkoop te verzekeren door pompen, hetgeen slechts als beperkte aanvullingsvoorziening vereischt is. Gedurende het loopende jaar b.v. is pompen in het geheel niet noodig geweest. Gebleken is, dat van Station Domburg bovenstroom af het water in de Suriname-rivier in de periode van behoefte altijd zoet is.

Voor de afwisselende droge en natte werkwijze leent de ossentractie zich bij uitnemendheid.

Ossen als trekkracht voldoen zeer goed. Het is een bonte verzameling van allerlei kruisingen en types van domineerend Europeesche rassen, die in deze landen voorkomt. De dieren zijn niet speciaal op bepaalde eigenschappen gefokt en zeker niet als trekvee. Ze zijn als regel langzaam, doch betrekkelijk sterk. Ze zijn zeer sober en hebben een groote weerstand. Ziekte komt praktisch niet voor. Doch de dieren ondervinden periodiek zeer veel last van „muskietenwormen", eigenlijk horsellarven, die zweeren veroorzaken, die soms buitengewone uitbreiding kunnen verkrijgen. Ook van persbulten, waarvoor een individueele vatbaarheid bestaat en die aanleiding kunnen zijn, dat de dieren geruimen tijd moeten uitvallen.

In het algemeen is echter de bedrijfszekerheid van ossen zeer groot.

De kosten van onderhoud van ossen beloopen *f* 600,— per jaar voor 12 tot 24 ossen, hoofdzakelijk loon voor 2 stalknechts en voorts voor melasse ter bijmenging van het krachtvoer (normaal als afval verkregen bij de verwerking van het product), en eventueele geneeskundige hulp inbegrepen.

Met 12 span ossen kan per dag $1\frac{1}{4}$ tot 2 HA. geheel bewerkt, ingeplant en geoogst worden, doch aannemende, dat met dit aantal spannen naar den maatstaf van 1 HA. per dag per jaar 250 HA. oogst in totaal wordt geproduceerd, dan komen per HA. de energiekosten dus op *f* 2,40. Dit is het geval bij een hoeve van 150 HA. bedrijfsoppervlakte. Is de bedrijfsoppervlakte kleiner, dan stijgen deze kosten omgekeerd evenredig, doch komen praktisch niet boven het dubbele, dus *f* 4,80, uit, wat nog een zeer laag bedrag is.

Door het opleveren van deze bedrijfsnormen heeft de proefneming aangetoond, dat de werkwijze technisch en economisch geheel beantwoordt aan den eisch en de verwachting.

Voor het tweede gedeelte van de proefneming, nl. de verwezenlijking van de gebleken mogelijkheid in een loonend duurzaam bedrijf, is het verloop niet zoo fortuinlijk geweest, in dien zin, dat het *nog niet* zoover gebracht is kunnen worden, hoofzakelijk omdat niet de vereischte oppervlakte vruchtdragende grond kon worden ontgonnen en ingericht.

Voor het verkrijgen van een loonend bedrijf moeten in de eerste plaats twee hoofdeischen vervuld zijn:

1e. beschikking over de minimum benoodigde oppervlakte ont-

gonnen en geakkerden vruchtdragenden grond, om genoegzame oogst te produceeren;

2e. volledige beheersching van de technische factoren van het bedrijf door voldongen inrichting van het terrein, zoodat geen onvolkomenheden de vlotte gang van het werk kunnen bemoeilijken, en evenzoo voldoende en passende outilleering.

Aan beide eischen kon nog niet worden voldaan, eenerzijds door een reeks onfortuinlijkheden, anderzijds door onvoldoende tijd en middelen. Tal van bijkomende factoren, onvermijdelijkheden van de oriënteeringsperiode en de detailexperimenten, hebben eveneens een vertragenden invloed uitgeoefend.

Bij den opzet van de onderneming was erop gerekend in Suriname een terreinstuk te zullen aantreffen, dat reeds in een zoodanigen toestand van gevorderde ontginning en inrichting verkeerde, dat daarop zonder veel voorbereiding dadelijk op de gedachte werkwijze de regelmatige bedrijfsbewerkingen zouden kunnen worden toegepast.

Bij aankomst in Suriname bleek het beoogde terrein in geenen deele aan deze verwachting te beantwoorden. Noodgedwongen moest begonnen worden op een terrein, waarop volledig ontginnings- en inrichtingswerk moest worden uitgevoerd. Het eerste begin, omstreeks midden April 1934, viel zeer laat in het plantseizoen voor rijst, terwijl 1934 bijzonder slechte weerscondities voor het rijstgewas opleverde, zoodat over geheel Suriname de rijstoogst voor 60% mislukte. [1])

De aangekochte ossen bleken voor het grootste gedeelte inferieur en verkeerden in zeer deplorabelen fysieken toestand, waardoor hunne energiecapaciteit ver beneden den eisch bleef.

De medegebrachte werktuigen konden door een en ander niet met het noodige effect benut worden.

Ook de zeer groote wisselvalligheid van het weer, met onberekenbare variaties, geheel afwijkende van het gemiddelde seizoenbeeld in de traditioneele jaargetijden, leverde schadelijke en de vordering remmende verrassingen op, in het bijzonder de zware, aanhoudende regens gedurende de kleine-drogetijds-maanden Maart—April 1936.

[1]) De productie in Suriname van gepelde rijst (60% van de padiproductie) bedroeg in de jaren:

1928	10495 ton	1931	14637 ton	*1934*	*7505* ton
1929	13278 „	1932	15029 „	1935	14769 „
1930	12477 „	1933	16403 „		

Deze cijfers zijn ontleend aan het artikel „Gegevens over de rijstsituatie" van S. B. in *De West* van 23 October 1936.

Al dergelijke hindernissen en moeilijkheden, niet van blijvenden of beslissenden aard zijnde, hebben de voortgang echter niet kunnen stuiten, werden successievelijk overwonnen of omzeild, en teekenen als zoovele mijlpalen de gestadige vordering af.

Gedurende de jaren 1934/35 werd hoofdzakelijk gewerkt op de terreinen in den Coms. Simonspolder nabij Station Domburg en op een terreinstuk van een oude plantage aan de Saramacca-rivier. Op beide terreinen bleken de cultuurcondities zeer ongeschikt voor het doel.

Het mede verkende terrein van den „polder achter Adrichem" nabij Station Domburg beantwoordde tenslotte in zeer bevredigende mate; het vereischt echter meer werk voor de ontginning.

In totaal werd in 1934/35 op de twee eerstgenoemde terreinen 65 HA. in ontginningsbewerking genomen. Op deze terreinen werden slechts zeer schrale oogsten gewonnen, die een kleine fractie van de kosten goed maakten. 55 HA. werd daarvan wegens gebleken ongeschiktheid weer prijsgegeven, zoodat geld en arbeid, daaraan besteed, praktisch geheel teloor gegaan zijn. De grond is goed genoeg, het hapert slechts aan de cultuurconditie, doch de werken ter verbetering daarvan vereischen teveel uitgaven en tijd.

Slechts de 10 HA. in de Coms. Simonspolder, waaraan het meeste werk besteeds was, is aangehouden, doch is nog slechts als minderwaardige akker te waardeeren. Bovendien was op het terrein „achter Adrichem" een oppervlakte van ca. 11 HA. ter verkenning bewerkt en geschikt bevonden.

Ten derde male opnieuw begonnen, werd in 1936 op het terrein van den polder achter Adrichem 35 HA. in aanplant gebracht, waarvan ca. 10 HA. zonder grondbewerking.

Het loopende jaar is dan ook te beschouwen als eerste serieus beginjaar van de ontginning voor het eigenlijke hoevebedrijf.

De verkregen opbrengsten van de geslaagde stukken op dit terrein varieeren van 2500 KG. tot 5000 KG. droge padikorrel per HA., afhankelijk van padivarieteit en beplantingsdichtheid.

Ware met wat meer geluk van den aanvang af in 1934 op dit goede terrein begonnen, dan zou daarop thans stellig meer dan de dubbele oppervlakte, en wel ca. 80 HA., ontgonnen zijn en daarmede het loonende bedrijf tevens gevestigd zijn. Deze positie is reeds het volgende jaar te bereiken, indien de beschikking kan worden verkregen over de noodige geldmiddelen voor de uitbreiding van de ontginning tot 60 à 70 HA.

Het resultaat van de proefneming is kort samengevat dus:

a. de gekozen werkwijze is al dadelijk praktisch goed uitvoerbaar, soepel aanpasbaar en een loonende productie mogelijk makende gebleken;

b. de keuze van den grond is aanvankelijk minder voorspoedig geslaagd, zoodat dientengevolge een financieel succes is belemmerd, doch ten slotte is geschikt terrein getroffen voor het opbouwen van een hoevebedrijf, en de toestand is bereikt, dat voortgaande het bedrijf reeds met den volgenden oogst een loonende uitkomst kan opleveren.

Aan de proefneming als zoodanig is al het beschikbare geld besteed moeten worden, zoodat voor het voortzetten van het werk en de omzetting in een bedrijf, aanvulling met nieuw kapitaal noodig is.

De economische beteekenis van deze proefneming voor Suriname is, *dat zij het bestaan en het openliggen vastgesteld heeft van een korten weg voor Suriname, om zich uit de geslachten-lange economische nood te verheffen en zijne welvaart en sociale ontwikkeling te grondvesten op duurzame vaste basis.*

Suriname biedt voor de rijstcultuur buitengewoon gunstige voorwaarden door zijne groote oppervlakte van onbenutten vruchtbaren grond, die bij extensieve cultuur oogsten aan padi oplevert, dubbel zoo groot als op Java en even groot als elders slechts bij zeer intensieve cultuur en zware bemesting te verkrijgen is; overvloed van voor irrigatie gemakkelijk benutbaar, slibrijk, zoet rivierwater en klimaatsconditien, die een buitengewoon langen planttijd voor de rijst van 6 maanden achtereen mogelijk maken.

De kostprijs van 100 KG. exportrijst zal op ongeveer *f* 2,50 uitkomen, zoodat Suriname tot de volstrekt goedkoopste productengebieden van rijst behoort en dientengevolge tegen elke vrije concurrentie tot het laatste toe opgewassen zal zijn.

Rijst als wereldmarkt-product heeft het karakter van halfbewerkte grondstof en daaraan worden slechts soorteischen gesteld, en eischen van behoorlijke homogene sorteering en voldoende afwerking. Aan deze eischen is zonder eenige moeite te voldoen; zij zijn van zuiver mechanischen aard, de twee laatste zijn kwesties van toepassing van een behoorlijke volledige pelmolen.

Voor verscheping is geen enkele bijzondere voorziening noodig, en aangezien rijst spoedig in zeer groote kwanta ter verscheping aangeboden kan worden, zal het niet veel moeite kosten om concurreerende vrachttarieven te verkrijgen.

De eenige beperking bij de verhandeling leveren de beschermingsmaatregelen van verschillende consumptielanden voor het product uit eigen gebieden op. Doch in de praktijk heeft dat geen beteekenis voor Suriname, daar er twee belangrijke consumptiegebieden aanwezig zijn, ten opzichte waarvan Suriname bijzonder gunstig gelegen is, waar de Surinaamsche rijst in volkomen gelijke conditie met andere mededingers altijd een vrije markt zal vinden met praktisch voor Suriname ongelimiteerde afzetgelegenheid, n.l. Nederland en Cuba, elk met een jaarlijksche behoefte aan rijst van ca. 170.000 ton en 200.000 ton, dus 370.000 ton te zamen.

Cuba neemt hoofdzakelijk rijst van de goedkoopere klassen op, waarvan „Siam Super" de standaard aangeeft, een rijstsoort geheel overeenkomende met rijst van de padi Tjina, de Skrivimankoti en de Berbico, alle drie zeer gemakkelijke en rijk dragende soorten hier in Suriname.

De wereldmarktnoteering voor „Siam Super" schommelt thans tusschen de *f* 6,50 en *f* 7,50 per 100 KG. cif haven van bestemming.

Het grootste deel van de door Nederland opgenomen rijst behoort ook tot deze goedkoope prijsklassen, echter met een ruimere schaalverdeeling in kwaliteiten en prijzen, schommelende tusschen *f* 6,50 en *f* 9.— per 100 KG. cif. Daarnaast bestaat echter een belangrijke vraag naar superieure soorten, speciaal van het Javatype, welke niet geheel bevredigd kan worden door de tegenwoordige producenten. Voor deze rijstsoorten wordt *f* 10,— tot *f* 12,— per 100 KG. cif betaald.

Indien een redelijk vrachttarief voor den uitvoer van rijst van Suriname naar die twee groote markten kan worden verkregen, hoogstens gelijk aan de vracht van rijst van Burma (Rangoon) en Siam (Bangkok) daarheen, dan kan Suriname in zeer sterke positie de concurrentie opnemen met de andere rijstproducenten, onder welke ook Brazilië, Mexico, de Ver. Staten van N. A. en Japan.

Thans kan Suriname hoogstens 5000 à 6000 ton boven de eigen behoefte voor export produceeren, terwijl de twee genoemde afzetgebieden een opnamecapaciteit van te zamen 370.000 ton hebben. Indien Suriname bv. slechts 25% hiervan kan veroveren, dan beteekent dit, dat 500 rijsthoeven van 100 HA. padi-aanplant-oppervlakte cum anexis een welvarend bestaan kunnen vinden, jaarlijks een uitvoerwaarde van 6 tot 8 miljoen gulden alleen aan rijst, boven hetgeen thans uitgevoerd wordt, opbrengen.

Gesteund op dit soliede hoofdbedrijf, dat reeds voorziet in de algemeene bedrijfskosten, kunnen tal van producten, die thans

als zelfstandig hoofdbedrijf niet loonend te procudeeren zijn of de belemmering van allerlei duurmakende verhandelingseischen ondervinden, in nevenbedrijf voortgebracht, met voordeel verhandeld worden, bv. arabica koffie, sinaasappelen, eventueel ook ananas en bacoven.

De kleinlandbouwer kan gemakkelijk ingeschakeld worden door een deel van zijn oppervlakte te doen beplanten met hoogwaardige rijstvarieteiten, die door de exporthoeven of de speciale exportpellers tegen loonenden prijs kunnen worden opgekocht. Hierdoor zal tevens de binnenlandsche markt van rijst voor den kleinlandbouwer tot loonend niveau kunnen stijgen, doordat het drukkende overschot wordt afgevloeid.

De rijstcultuur verwezenlijkt ook de mogelijkheid tot passende voortontwikkeling van Suriname als echte vestigingskolonie, de eenige toekomstmogelijkheid voor dit leege land.

Want een rijsthoeve kan in coöperatieve samenwerking van Europeesche (ook Surinaamsche overigens) kolonisten gedreven worden en geleidelijk tot zoodanige uitbreiding gebracht worden, dat afsplitsing in zelfstandige hoeven voor elk lid van de samenwerkende groep mogelijk is.

Alle cultuurwerk en het ambachtswerk kan, zooals de dagelijksche praktijk van de proefneming afdoende uitwijst, zonder eenig bezwaar of schade voor den Europeeschen kolonist, ja zelfs als gezonde, stimuleerende occupatie, door deze zelf gedaan worden. Het klimaat van Suriname levert geen enkel bezwaar op; het is een aangenaam, gezond en mild tropenklimaat, waarvan de warmte nooit overmatig is en de koele nachten, zoo mede de bijzonder aangename subtropische maanden December tot April, met minimum nacht- en maximum dagtemperaturen van 60° en 78° F. [1]), gezonde verkwikking brengen.

Alleen voor het zware delfwerk, boschontginningswerk en de weinig affectieve werkzaamheden, die in handenarbeid moeten geschieden, is het employeeren van inlandsche arbeidskrachten noodig.

De rijstcultuur maakt het dus mogelijk dat reeds met een betrek-

---

[1]) Deze temperaturen gelden niet voor Paramaribo, een anachronisme als tropenstad, waar men nog steeds bouwt op dezelfde wijze, als bij den oorspronkelijken aanleg, omstreeks het midden van de 17e eeuw, en waarvan de gesloten rijen houten huizen met meestal zinken daken vlak langs de straat, een ware zonnewarmte-accumulator overdag en radiator 's avonds en 's nachts vormen, zoodat het daar altijd eenige graden warmer is dan „buiten" of „op plantage".

kelijk kleine kapitaalinbreng van ca. ƒ 5000,— per man (bij aansluiting aan het bestaande aanvangsbedrijf kan dit voor een eerste groep kolonisten reeds met beduidend minder geld) voor flinke Europeesche (Surinaamsche) krachten de kans verzekerd kan worden, om het tot een zelfstandig en redelijk welvarend bestaan naar Europeeschen maatstaf te brengen, terwijl niets aan dezulken met wijderen vleugelslag in de weg staat, om dan nog verder te rijzen.

Een goed georganiseerde systematische kolonisatie onder ervaren leiding van groepen van 10 tot 12 kolonisten, die met ƒ 50000 à ƒ 60000,— kapitaal een hoeve van 150 HA. opzetten en samen bewerken, heeft aldus bij degelijke inspanning en goede samenwerking van de kolonisten en vast besloten doorzettingswil een zeer goede praktische kans van slagen.

In het algemeen belang, zoowel van Nederland als van Suriname, mag een eerste poging niet onbeproefd gelaten worden en op de verwezenlijking van dit praktische gevolg van de proefneming wordt thans het streven gericht.

Een ieder, die belang stelt in Suriname, hetzij uit nationaal gemeenschapsgevoel of om meer directe verbondenheid van persoon en belangen met dit land, weet, dat de reeds in de tweede helft van de 18e eeuw begonnen likwidatie van de welvarende kolonie van weleer thans voldongen is: Suriname is thans economisch — en ook sociaal — volkomen aan den grond en men staat hier voor de noodzakelijkheid van een nieuw begin.

De boven samengevatte beschouwingen over de proefneming van de Suriname Hoeve Maatschappij bevestigen de meening, dat er geen meer belovende richting is, dan die daarmede is ingeslagen en wordt aanbevolen, om werkelijk tot een spoedig nuttig resultaat voor de afdoende verbetering van den economischen toestand van Suriname te geraken, hetgeen dan ook vanzelf tot verbetering van de sociale toestanden zal leiden.

Men lette erop hoe velerlei moeilijkheden de andere nagestreefde oplossingen in den weg staan, die men hier niet in de hand heeft: voor koffie de smaak en de voorkeur van het consumeerende publiek en de absolute markt- en prijsbeheersching door Brazilië, voor bacoven de concurreerende belangen van de bij de productie en verhandeling betrokken kapitaalmachten en de verschepingseischen; voor sinaasappelen de verpakkings- en verschepingseischen en de buitengewone invloed van de geldwaardeschommelingen en manipulaties.

Voor rijst bestaan zulke bezwaren niet. Er zijn geen speciale

verschepingsvoorzieningen vereischt, terwijl de invloed van geldwaarde-schommelingen zich volkomen evenredig doet gelden en gelijkelijk, dus compenseerend, werkt op kosten en opbrengsten, terwijl rijst voorts volkomen onbeïnvloede concurrentie-gelegenheid vindt op twee zoo gunstig gelegen afzetmarkten in Nederland en Cuba.

De Suriname Hoeve Maatschappij is met haar werk genaderd tot de grens, dat het volgende jaar de proef op de som zou kunnen worden genomen, door een eerste verscheping van een beduidende hoeveelheid rijst naar Nederland, terwijl door monsterbeoordeeling zekerheid is verkregen, dat de te verschepen rijsten geschikt zijn voor de Nederlandsche markt en in de hoogste prijsklassen concurreerend zullen kunnen worden aangeboden.

Om dit te kunnen doen heeft de Suriname Hoeve Maatschappij eenige hulp noodig voor aankoop van betere ossen ter vervanging en aanvulling van de inferieure dieren, waarmede zij van den beginne af opgescheept zit, ter aanvulling van de outillage, overeenkomstig de in de praktijk gebleken behoefte, voor ontginning van voldoende aanplant-oppervlakte, benevens eenig werkkapitaal, m.a.w. ten einde de zwakke proefnemingsopzet om te zetten in een eerste deugdelijk geoutilleerd en gefundeerd definitief hoevebedrijf.

De volgende aanhaling uit het verzoek om medewerking, opgenomen in de oprichtingscirculaire van de Suriname Hoeve Maatschappij kan in dit verband wellicht met nut gememoreerd worden:

„. . . . het kapitaal . . . . zoo krap gemeten is, dat het . . . . „zeer weinig speelruimte overlaat, om een toevallige bijzon„dere cumulatie van natuurlijke risicos op te vangen, welke, „indien zich voordoende bij de begin-moeilijkheden, welke „bij zoo volkomen nieuwe werkwijze vanzelf reeds grooter „zullen zijn, dan wanneer het gaat om het opzetten van een „bedrijf, waarvan de normen reeds in de praktijk bepaald en „gestabiliseerd zijn, buitengewone eischen aan het finan„cieele en materieele weerstandsvermogen van ons, onder„nemers, zal stellen.

„Wij gaan zonder eenige wijfeling, met het vaste besluit „door te zetten en vol te houden onder het stimuleerend de„vies WIL EN WIN. Niettemin zullen wij hulp van dezulken, „die belang stellen in ons initiatief en onze aanpakdurf en „ons de taak wat vergemakkelijken willen, ten zeerste op prijs „stellen."

Dit beroep werd geëindigd met de woorden:

„Wij wagen het, pakken aan en willen winnen. Staat gij „ons bij en helpt ons winnen in het belang van Suriname en „Nederland."

Met groote erkentelijkheid kan worden verklaard, dat in belangrijke mate medewerking en hulp zijn ontvangen door de Suriname Hoeve Maatschappij, zoowel van Regeering en Bestuur als van particuliere zijde in Nederland en — het wordt met bijzondere voldoening geconstateerd — *vooral* in Suriname.

Afzonderlijk en met warme vereering en dankbaarheid wordt de gift gememoreerd van wijlen Hare Majesteit Koningin EMMA

„.... uitsluitend bedoeld als blijk van waardeering van „Hare Majesteit voor de poging, om met de onderneming „Suriname Hoeve Maatschappij".... een proef in Suriname „te wagen.

„Hare Majesteit hoopt ten zeerste, dat deze moedige po- „ging moge slagen ten spijt van de ongunst der tijden."

Deze hartelijke woorden, getuigende van zoo volkomen juist aanvoelen van den aard van het werk en van den geest, waarin het werd aangevat en begonnen, verleende aan Hare nobele geste oneindige waarde voor de ondernemers en is voor hen een voortdurende aanvuring geweest.

Door die hulp van vele kanten is het gelukt, om ondanks de vertwijfelend gestadige opvolging van ongewone pechomstandigheden vol te houden en het te brengen tot de grens van het zekere slagen, ook wat aangaat de financieele bedrijfsuitkomst.

Die hulp is dus nog niet geheel voldoende gebleken.

Opnieuw wordt getracht hen, die sympathie hebben voor de poging en het belang en de beteekenis daarvan inzien en erkennen, te bereiken en hunne daadwerkelijke steun en medewerking te verwerven, om de laatste moeilijkheden te overkomen, welke nog scheiden van het uiteindelijke volledige succes. Het gaat om een samenwerking tot bereiking van een doel, dat, voortgezet doorwerkende, algemeene zegen zal verspreiden.

De initiatiefnemers hèbben aangepakt, zij hebben met volledige, onverslapte toewijding zich geheel gegeven in persoon en goed aan de taak, welke de algemeene zaak in zoo belangrijke mate dient. Wat zij aan hulp behoeven, kan verkregen worden door naar verhouding luttele individueele bijdragen.

Station Domburg Paramaribo. (Suriname).

DE INDIANEN IN CANADA

DOOR

JHR. L. C. VAN PANHUYS

Op den laatsten Augustus 1933 kon de heer H. W. McGill, „Deputy Superintendent General" van Indiaansche zaken, aan zijn chef te Ottawa rapporteeren, dat de Indianen zich redelijk wel in betrekking tot de economische en gezondheidsomstandigheden hadden weten te handhaven, indien men rekening hield met den ongunstigen toestand, die in Canada in het algemeen heerschte. Indianen in dienst als fabrieksarbeider hadden echter als een bijzonder nadeel ondervonden, dat blanke concurrent-arbeiders eerder dan zij werk hadden kunnen krijgen.

Daarentegen verkeerden Indiaansche landbouwers, in het bijzonder in de Prairie-provincies, in economischen zin in een veel betere positie dan hun blanke buren; zij waren zeer voorspoedig, en de heer McGill schrijft dezen bijzonder gunstigen toestand toe aan de voortdurende intensieve hulp en het onderwijs, dat de regeering gedurende de laatste halve eeuw aan de Indianen heeft verschaft. Zij hebben ook vrijdom van belastingen genoten en waren aldus tegen achteruitgang beschermd. Als men er aan denkt, dat deze Indianen, nadat de buffel in 1878 was uitgestorven [1]), in nood verkeerden in die mate, dat zij slechts door voedselverstrekking van regeeringswege in het leven konden worden gehouden, dan staat men nu voor het merkwaardige feit, dat een politiek van vooruitgang hen in slechts twee generaties zoover vooruit heeft gebracht, dat zij nu in hun eigen bestaan kunnen voorzien.

De Indianen, die in meer afgelegen districten van de jacht leven, hebben het goed bij hun eigen eenvoudigen en gezonden levensstandaard; zij, die zich ophouden in de gebieden tusschen beschaafde en woeste streken, staan echter voor de moeilijkheid, dat daar de jachtdieren, die bont leveren, schaars worden en

[1]) Er staat letterlijk: „After the failure of the buffalo".

blanke jagers in steeds grooter getal op hun jachtvelden komen.

De Indiaansche visschers aan de westkust van Britsch Columbia hebben sterk te lijden door den achteruitgang van de visscherijbedrijven.

De getalsterkte van de Indiaansche bevolking bedraagt ongeveer 108.000 en hun aantal is in de laatste jaren niet achteruit gegaan.

Uit het verslag blijkt verder, dat het Parlement in de zitting van het voorjaar van 1933 verschillende amendementen aannam betreffende de „Indian Act". Het meest trok de vraag van de vrijmaking (enfranchisement) de aandacht, die echter geen verband houdt met het recht van den Indiaan om te stemmen bij verkiezingen in het Dominion. Er zijn vele niet vrijgemaakte Indianen, bijvoorbeeld die als soldaat zijn teruggekeerd, die toch stemrecht hebben. Hoewel zij stemrecht hebben, blijven zij „wards" van de Kroon, en onderworpen aan de bepalingen van de Indian Act. Vrijgemaakte Indianen ressorteeren echter niet langer onder de bepalingen van de genoemde akte of wet, en zijn vrij van de voogdij van de Kroon. Er moest worden voorzien in den ontstanen mistoestand, dat Indianen, die volkomen in staat waren voor zichzelf te zorgen, niettemin om redenen van persoonlijken aard van de bescherming van de Indian Act bleven gebruik maken, en dat terwijl zij door opvoeding en bekwaamheid volkomen in staat waren de volle verantwoordelijkheid van het vrije burgerschap te dragen. In vele gevallen van dien aard waren Indianen van de bedoelde categorie, hoewel door vaderlijke afstamming den staat van „Indiaan" bezittende, door huwelijken over vele geslachten geheel als blanken grootgebracht en lichamelijk niet meer als Indiaan te herkennen. Sommigen van deze „Indianen volgens de Wet" waren op reservaties (op voor Indianen beschikbaar gesteld of bewaard, dus voor hen *gereserveerd*, land) aanwezig, die rood haar en blauwe oogen hadden en, zegt het verslag, zeer schoone gelaatstrekken toonden.

Bij amendement werd o.a. aan Indianen verboden om zonder schriftelijke vergunning van den Agent voor Indiaansche zaken aan vreemden vee en voortbrengselen van den akker te verkoopen. Aan de Indiaansche raden, door verkiezing ontstane lichamen, die eenigszins aan gemeenteraden doen denken, werd toegestaan toezicht te houden op kooplieden, die de reservatie betraden. Alle verordeningen, die de „Indian Councils" maken, behoeven de goedkeuring van den Gouverneur in rade; zij betref-

fen onderwerpen als de zorg voor de openbare gezondheid; de inachtneming van orde en waardigheid in den algemeenen raad; het voorkomen van wangedrag en van het geven van overlast; het voorkomen van veediefstal, de bescherming van vee; den aanleg of den bouw en het onderhoud van kanalen, wegen en bruggen, enz.; den bouw en het herstel van scholen en raadhuizen; het aanhouden van bevolkingsregisters; het wieden van onkruid; het toezicht op sportwedstrijden, enz.

Wat de gezondheidstoestand aangaat wordt vermeld, dat de Indianen van Canada gedurende verscheidene jaren niet te lijden hadden van belangrijke infectie-ziekten. Vaccinatie was in de laatste vijf jaren zoo grondig toegepast, dat de pokken, voor welke ziekte de Indianen zoo vatbaar zijn, vermoedelijk niet meer in epidemischen vorm zullen optreden. Influenza trad niet op den voorgrond en was niet van een kwaadaardig karakter. Er waren in het jaar, eindigende op 31 Maart 1933, slechts zeer enkele gevallen van diphterie en van roode hond. Mazelen en kinkhoest kwamen echter veelvuldig voor en veroorzaakten veel sterfgevallen onder jonge kinderen. De Indiaansche moeders staan achter bij de blanke moeders op het stuk van bekwaamheid om een ziek kind te verplegen. Voor sommige, aan rivieren met besmet water gelegen gemeenten wordt jaarlijksche inspuiting met anti-typhoide middelen aanbevolen. De Indianen helpen zelf mede om de (niet talrijke) gevallen van syphilis te bestrijden. Organische hartziekte, suikerziekte, chronische lever-aandoening en kanker komen slechts voor in de Indiaansche gemeenten, die zich sterk met blanken hebben vermengd. Het zou voor de wetenschap van veel belang zijn, indien b.v. kon worden ontdekt, waarom Indianen vrij blijven van kanker. De sterften aan tuberculosis zijn bij de Indianen veel en veel talrijker dan bij de blanke bevolking; de bestrijding ontmoet veel bezwaren. Er zijn 7 à 8000 gevallen van trachoom. Van een stam, „band", van 700 Indianen waren 11 blind en 200 met trachoom besmet. Er zal voor de bestrijding vooral getracht moeten worden om maatregelen te nemen op de Indiaansche Residential Schools. Het departement voor Indiaansche zaken beschikt over een medischen staf.

Er waren in 't geheel 340 Indiaansche scholen, waarop 17.425 leerlingen waren ingeschreven. De Indiaansche ouders zijn er vooral op gesteld hun kinderen naar de Residential Schools te zenden, waarvan het aantal 80 bedraagt. Daarvan zijn 44 Roomsch

katholiek; de 36 overigen zijn scholen van de Church of England, van de United Church en van de Presbyterian Church. Er zijn bovendien nog 9 scholen van het Departement, met een gemengde blanke en Indiaansche schoolbevolking. Op de residential scholen wordt o.a. land- en tuinbouw, veeteelt en ambachtsonderwijs gegeven. Tweehonderd en dertig Indiaansche studenten, die in de bovenverstrekte cijfers niet begrepen zijn, volgen het onderwijs op andere scholen, op hoogescholen en op „Colleges". Aan het onderwijs voor Indianen werd voor het jaar, eindigende op 31 Maart 1933, een bedrag besteed van 1.712.223 dollars.

Wat de door Indianen beoefende landbouw betreft, deze neemt van jaar tot jaar toe; de oogsten steken gunstig af bij die, welke door blanke landbouwers worden verkregen. Tarwe, haver, wortelen, groenten, veevoeder en hooi zijn belangrijke voortbrengselen. In het bijzonder draagt de teelt van wortelen en van groenten er toe bij om den Indiaan gezonder en rijker voedsel te verschaffen. Er wordt veel aan veeteelt gedaan. Maar er dient vanwege het departement ook veel toezicht te worden gehouden; de verkregen goede uitkomsten zijn vooral te danken aan de voortdurende waakzaamheid van een korps bekwame landbouwleeraren.

Door Indianen werd ongeveer vijf en twintig millioen kubieke voet hout geveld voor verkoop en negen millioen voor woningbouw, omheiningen en brandhout. Zij betaalden aan vergunningsrechten om hout te vellen een bedrag van meer dan 46.000 dollars. Er kwamen op de Indiaansche reservaties nog 25 boschbranden voor, vooral in de provincie Ontario; sommige boschbranden waren moedwillig aangestoken, doch het bewijs viel moeilijk te leveren. Er moest meer dan tienduizend dollars worden uitgegeven aan loon voor Indiaansche brandweerlieden.

Het departement telt 116 agentschappen voor het beheer van de Indiaansche reservaties, die over geheel Canada liggen verspreid. De waarde van het land van de reservaties wordt door het departement geschat op bijna 54 millioen dollars; de totale waarde van werkelijk en persoonlijk eigendom van de Indianen op ongeveer 72 millioen dollars.

Van de 108000 Indianen worden ongeveer 41000 opgegeven als tot enkele Protestantsche sekten behoorende, en meer dan 52.800 als Roomsch-Katholiek, bijna 5000 als hebbende „aboriginal beliefs" terwijl van 7587 Indianen de godsdienst onbekend is. Het talrijkst is de Indianenbevolking in Ontario (27.420) en in Britsch Colum-

bia (25.107). De groote meerderheid in Ontario zijn Ojibwas, van de Algonquinsche familie, maar er zijn ook Mohawks van de Irokeezen familie. In deze provincie zijn de Indianen vooral landbouwers, onder wie zich de teruggekeerde soldaten bijzonder onderscheiden. In den zomeı treden velen op als gids en als kanovaarder. De groote meerderheid van de Indiaansche boeren leeft in goede boerenwoningen, die gunstig bij die van de blanke landbouwers afsteken. Het maken van sneeuwschoenen, kano's en mocassins is het werk van de oudere mannen; de vrouwen vervaardigen vlechtwerk, en het verzamelen van boschbessen verschaft hen in sommige districten een goed inkomen. De Indianen in Britsch Columbia behooren tot de Salish-stammen; ook vindt men er de Kwakiutl, de Haidas en de Tlingits en verder Indianen van het Athapasca-ras. Er zijn 2500 Indiaansche nomaden, die men naar taal of stam niet nauwkeurig kan indeelen. Hier zijn de Indianen vooral visschers, die vaak zelf een motorboot met netten en toebehooren in eigendom hebben Mannen en vrouwen arbeiden er in de conserveerfabrieken (canneries). Een deel heeft zich op den landbouw toegelegd; in de afgelegen districten leven de Indianen van jagen en van strikken zetten.

HET MICO-ONDERWIJS OP JAMAICA

DOOR

FRED. OUDSCHANS DENTZ

De herdenking van het honderdjarig bestaan van het Mico-college op Jamaica brengt de merkwaardige geschiedenis van deze onderwijsinstelling in herinnering.

In 1670 overleed in Engeland Lady Mico, wier echtgenoot, Sir Samuel Mico, lid van de Mercer's Company, vier jaren tevoren zijn weduwe in onbezorgde omstandigheden had achtergelaten (1666). In haar uiterste wilsbeschikking bedacht zij haar neef Samuel Mico met een som van £ 2000 op voorwaarde, dat hij een harer nichtjes zou huwen. Mocht hij zulks niet doen, dan werd hem slechts £ 1000 toebedeeld en zou de andere helft bestemd moeten worden voor het vrijkoopen van slaven, een in die dagen niet ongewone bepaling in testamenten. In Noord-Afrika waren in de 17de eeuw tal van blanke slaven in het bezit van Mooren, gewoonlijk zeelieden, die van veroverde schepen aan slavenhouders waren verkocht. Welmeenende menschen hebben het toen hun plicht geacht om gelden na te laten om dergelijke slaven vrij te koopen.

Samuel Mico heeft zijn nichtje niet gehuwd, zoodat £ 1000 voor den vrijkoop van slaven beschikbaar was. Het geld werd evenwel nimmer voor dat doel besteed. Omstreeks 1680 heeft een der executeuren van den boedel voor dat geld een scheepshelling met daarbijbehoorende gebouwen gekocht. De winst van de scheepshelling en de huur der gebouwen werd ieder jaar bij het kapitaal gevoegd, zoodat in 1834, toen de emancipatiewet de slaven in het Britsche Rijk vrij verklaarde, de duizend pond tot de som van £ 120.000 was aangegroeid.

Toen twee aanzienlijke mannen in Londen, voorvechters van de emancipatie van slaven, van deze erfenis kennis kregen, hebben zij pogingen in het werk gesteld om het bedrag der erfenis voor een ander doel te doen besteden, dan de erflaatster voor

oogen had gehad, nl. de geestelijke vrijmaking van de 700.000 onontwikkelde slaven die in West-Indië de vrijheid gekregen hadden. Zij stelden een uitvoerig rapport op, dat door het Hof werd goedgekeurd. De scheepshelling en de gebouwen werden van de hand gedaan, en met het beschikbare geld een aanvang gemaakt met de stichting van scholen voor vrijgemaakte slaven. Er werden tevens normaalscholen opgericht om in de behoefte aan onderwijzers te voorzien. Deze scholen waren de grondslag, waarop het geheele onderwijsstelsel in Britsch West-Indië werd gevestigd. Er ontstonden overal Mico-colleges, Mico-scholen. De meeste daarvan nam de regeering in den loop der jaren over. Slechts het Mico-college op Jamaica bleef in stand en onlangs heeft het zijn honderdjarig bestaan gevierd. Na de aardbeving van 1907 werd het herbouwd, gedeeltelijk door brand in 1910 vernield, en toen opnieuw opgetrokken.

BOEKBESPREKING

DRS. L. F. JANSEN, *Curaçao en de devaluatie. Brochure gedagteekend: Curaçao 4 Oct. 1936.*

Toen mij dit geschriftje in handen kwam, doemde de herinneting bij mij op aan een bijeenkomst te Willemstad, in den aanvang van het jaar 1924. Aan de vergadering n.l. waarin de toenmalige administrateur van Financiën, in zijn hoedanigheid van voorzitter der Curaçaosche Bank, aan de directie dier instelling verslag uitbracht over het bankjaar 1923.

De spreker stond eenigen tijd stil bij het wantrouwen in den Nederlandschen gulden, waarvan destijds in Curaçao blijk gegeven werd — o.a. door een der leden van het directorium der Curaçaosche Bank — en bij de inzichten waaraan dit directielid, in een andere kwaliteit, uiting gegeven had, ten aanzien van de gevaren welke Curaçao zouden bedreigen ingeval van een depreciatie van het Nederlandsche betaalmiddel.

De bankpresident, van zijn kant, meende, dat de gulden, welke zich tot dusver, niettegenstaande den wereldoorlog en wat daarop gevolgd was, gehandhaafd had, nog altijd vertrouwen verdiende en dat, mocht depreciatie intreden, Curaçao een te klein gebied was om daarvan voor zich de kwade gevolgen te kunnen ontwijken. Een redeneering waartegen weinig scheen in te brengen.

Toch kwam weldra een wettelijke regeling tot stand (Verordening 19 Juli 1924), waarbij de invoer van gemunt zilver in Curaçao, anders dan met vergunning van den gouverneur, verboden werd; blijkbaar werd het niet eens voldoende geacht den landvoogd bij verordening de bevoegdheid te verleenen om den invoer, wanneer dat gewenscht mocht blijken, te beperken of geheel te beletten.

Een zwak punt was natuurlijk dat reeds destijds het personenverkeer in de Curaçaosche haven over eenige tienduizenden personen per jaar liep, die toch moeilijk vooraf een invoerpermissie konden vragen voor het zilvergeld dat zij bij zich mochten hebben,

met de kans dat die permissie geweigerd worden zou. Er was dan ook een bepaling in de verordening opgenomen, regelende den invoer, zonder vergunning, van kleine bedragen in het bezit van schepelingen en passagiers.

Ware het Nederlandsche betaalmiddel inderdaad in waarde gedaald, dan lijkt het wel zeer dubieus of men door middel van het invoerverbod voor zilvergeld een waardevasten, zich op ongeveer twee vijfden van den Amerikaanschen dollar handhavenden Curaçaoschen gulden in het leven had kunnen houden en een algemeene prijsstijging in Curaçao had kunnen voorkomen. Bovendien zou, onder de bestaande omstandigheden, clandestiene invoer van zilvergeld zeer moeilijk, zoo niet onmogelijk te voorkomen geweest zijn.

Intusschen is destijds de Nederlandsche gulden niet gevallen; in 1925 werd in het moederland voor de bankbiljetten de inwisselbaarheid in goud hersteld. De Curaçaosche verordening van 1924 echter is nog geruimen tijd van kracht gebleven; eerst in 1930 (Verordening van 4 Maart) is haar een eerlijke begrafenis bereid.

Nog een tweede, tien jaar oudere herinnering wordt door de brochure van den Heer B. opgewekt.

Heel kort na het uitbreken van den wereldoorlog werd in Curaçao een Koninklijk Besluit afgekondigd (dat van 26 Augustus 1914, No. 122), waarbij de gouverneur bevoegd verklaard werd, in geval van buitengewone omstandigheden, te zijner beoordeeling, beslag te doen leggen op levensmiddelen, brandstof en huishoudelijke benoodigdheden, in het gebiedsdeel aanwezig, deze waren in gouvernementsbezit te doen overgaan — tegen schadevergoeding aan de onteigenden — en de distributie er van onder de bevolking te regelen. Verwezen werd in dit K.B. naar de artt. 32, 48 en 139 van het regeeringsreglement, resp. betrekking hebbende op: de door den landvoogd te nemen maatregelen, welke hij, in geval van oorlog of opstand, door den nood geboden zal achten, de bevoegdheid der Kroon om bij algemeenen maatregel van bestuur al datgene te regelen, waarin bij verordening is of kan worden voorzien en de onteigening ten algemeenen nutte tegen schadeloosstelling.

De strekking van het K.B. („ter voorkoming van vasthouding „en prijsopdrijving van waren") was volkomen duidelijk en de aanleiding (vrees voor schaarschte bij een verstoord scheepvaartverkeer, met „profiteering", als gevolg, alles al eerder in de Curaçaosche geschiedenis voorgekomen) lag voor de hand. Alleen had men zich af kunnen vragen of er voldoende reden bestond

voor het fait accompli eener regeling bij algemeenen maatregel van bestuur.

In een voorziening bij verordening zou allicht tot uiting gekomen zijn dat zij slechts gelden zou zoolang de destijds bestaande oorlogstoestand voort mocht duren en in ieder geval zou zij door een nieuwe verorderning buiten werking gesteld hebben kunnen worden, zoodra het normale verkeer hersteld zou zijn. Het K.B. echter is geldig gebleven en wat wij nu, meer dan twee en twintig jaren later zien gebeuren, onder heel andere omstandigheden, is wel zeer merkwaardig.

Kort nadat in het moederland de gouden standaard losgelaten was, verschenen in de Curaçaosche bladen waarschuwingen van den procureur-generaal, waarin er op gewezen werd, dat zij die zich aan vasthouding en prijsopdrijving „schuldig maken", zich blootstellen aan in beslag neming, krachtens het K.B. van 26 Augustus 1914.

Hebben wij hier niet te doen met een interpretatie waarop zeer voor de hand liggende en uiterst gegronde critiek geoefend zou kunnen worden?

Thans de brochure van den Heer Jansen.

Deze constateert dat (op 4 October j.l., dus een week na den monetairen maatregel der Nederlandsche regeering) op Curaçao de wisselkoersen op het buitenland gestegen waren en prijsverhooging van uit den vreemde geïmporteerde goederen dus onvermijdelijk was. Een en ander ligt natuurlijk zeer voor de hand; Curaçao moet bijna alles wat de bevolking noodig heeft van buiten invoeren en dat voor het allergrootste deel niet uit Nederland, maar uit landen wier munteenheden sedert 27 September j.l. een hoogere waarde in guldens gekregen hebben.

Dat hier tegenover niet, langs natuurlijken weg, d.w.z. eveneens ten gevolge der devaluatie, een toeneming van het nominale geldinkomen der bevolking te verwachten is, lijkt even van zelf sprekend; ik althans zou niet weten hoe een zoodanige inkomstenverhooging zich zou kunnen voltrekken.

Wat de Heer J. zegt met betrekking tot de Curaçaosche exportproducten (petroleumderivaten en phosphaat) heb ik tot mijn spijt niet kunnen volgen. Werden de prijzen dezer producten op de wereldmarkt in guldens genoteerd, wat wel niet het geval zal zijn, zelfs dan nog zou er geen reden zijn om er een grooter aantal „kleinere" guldens voor te bedingen, tenzij de feitelijke productiekosten gestegen waren; en dit laatste behoeft toch niet uit de

devaluatie van den gulden direct te volgen, het tegendeel lijkt zelfs in bepaalde gevallen logischer.

Vreemde scheepvaartondernemingen zouden schade lijden, wanneer zij zich de op Curaçao betaalbare vrachten en passages (geen zeer belangrijke bedragen) met hetzelfde aantal guldens lieten voldoen als te voren; zij zullen natuurlijk, wanneer de concurrentie zich daartegen niet verzet, compensatie zoeken in een anderen omrekenkoers, om in eigen munt dezelfde inkomsten te blijven genieten. Tenzij zij zich voldoende schadeloos gesteld kunnen achten door een feitelijke vermindering der Curaçaosche onkosten tengevolge der devaluatie.

En wanneer het noodlijdende, door den staat gesteunde Nederlandsche scheepvaartbedrijf door de devaluatie in het algemeen in een eenigszins betere positie zal komen te verkeeren, dan zal een beter rendeerend vervoer naar en van Curaçao daarin slechts voor een klein deel bijdragen.

De eindconclusie van den Heer Jansen schijnt te zijn, dat de bij Curaçao geïnteresseerde bedrijven (olie, phosphaat, scheepvaart) het Curaçaosche welvaartspeil kunnen bestendigen, door een deel van het extra voordeel dat zij, door de gewijzigde monetaire verhoudingen, uit hun Curaçaosche zaken zullen trekken, weder naar Curaçao terug te doen vloeien.

Ik zou zeggen, dat die bedrijven, of zij voordeel hebben van „de huidige omstandigheden" of niet, moeilijk zullen ontkomen kunnen aan een aanpassing der op Curaçao betaalde loonen en salarissen aan de verhoogde kosten van levensonderhoud aldaar. En de Curaçaosche overheid zal zich aan zoodanige aanpassing evenmin kunnen onttrekken.

Amsterdam, 24 Nov. 1936. MENKMAN.

1937. West-Indische Kalender. Op initiatief van de West-Indische Kamer uitgegeven door de N.V. Amsterdamsche boek- en steendrukkerij v/h Ellerman, Harms & Co.

Zóó bij zag ik nog geen kalender. Deze vermeldt onder de verjaardagen van het Koninklijk Huis: 29 Juni, Prins Bernhard Leopold Friedrich Eberhard Julius Kurt Gottfried Peter von Lippe-Biesterfeld, 1911. Gemaal van Prinses Juliana. Alleen — als de samensteller nu toch op de feiten vooruitliep, dan had hij ook wel de Nederlandsche namen van den prins-gemaal, kunnen vermelden, zooals die in de naturalisatiewet voorkomen.

De kalender is, als steeds, geslaagd. De plaatjes zijn niet allemaal nieuw, hoewel het maken van clichés tegenwoordig toch niet meer dan eenige guldens kost.

De bijzonderheden omtrent bestuur, bevolking, handel en verkeer zijn bijgewerkt, sommige zelfs met inbegrip van 1936.

Wat de geldmiddelen betreft, valt het mij op, dat bij Curaçao niet, zooals bij Suriname, staat aangegeven, waar de definitieve cijfers ophouden en de ramingscijfers beginnen. Voor de jaren 1925–1936 heb ik in mijn geregeld bijgehouden aanteekeningen geheel andere cijfers, dan hier gegeven worden; ik moge de mijne hier vermelden.

	Uitgaven	Ontvangsten		
1925	*f* 2.799.419.67½	*f* 2.872.295.75	Oversch.	*f* 72.876.07½
1926	- 3.639.010.60½	- 3.331.432.61½	Bijdr.	- 307.577.99
1927	- 4.082.016.89	- 4.232.162.11½	Oversch.	- 150.145.22½
1928	- 5.589.817.27	- 5.136.143.12½	Kasg.	- 453.674.14½
1929	- 9.266.989.82	- 7.568.173.88½	Kasg.	- 1.698.815.93½
1930	-12.073.539.23	- 8.086.966.16	Kasg.	- 3.986.573.07
1931	- 8.417.606.04	- 7.450.646.14½	Kasg.	- 966.959.89½
1932	- 6.278.149.10	- 6.882.555.25½	Oversch.	- 604.406.15½
1933	- 6.304.537.98	- 6.805.658.86½	Oversch.	- 501.120.88½
1934	- 8.453.845.—	- 7.566.677.—	} voorloopige cijfers	
1935	- 8.416.556.—	- 7.163.148.—		
1936	- 7.964.284.—	- 7.406.406.—	} ramingcijfers	
1937	- 7.952.067.—	- 7.957.020.—		

De kasvoorschotten van 1928–1931 zijn inmiddels geheel terugbetaald.

De pers, de Curaçaosche met name, is niet bij te houden. Er schijnt nu voor de zooveelste maal een blad *De Onpartijdige* te zijn verschenen. Daarentegen mis ik *Elite*, dat in April 1936 als dagblad verscheen, maar misschien al weer verdwenen is.

Het is altijd weer een genoegen in die oude en nieuwe gegevens te grasduinen en deze onderling te vergelijken.

DE GAAY FORTMAN.

1937. Mooi Curaçao. Uitgave van de Koninklijke vereeniging „Oost en West", Afdeeling Curaçao.

Dit is een heel mooie weekkalender. Vreemd dat „mooi cura-

çao" zoo weinig mooi gedrukt werd. 52 zonder uitzondering goede foto's sieren de weekbladen, bijna alle nieuwe, verscheidene luchtfoto's van de K.L.M. Eén ding is jammer. Men heeft ook geschiedkundige gebeurtenissen willen vermelden, maar er niet meer dan 21 gevonden. Daar zou wijlen pater Euwens anders voor gezorgd hebben. In een pers-aankondiging las ik, dat deze kalender de eerste is in zijn soort. Dat moet een vergissing zijn. Een jaar of vier geleden is er ook een heel mooie verschenen, op Curaçao zelf, meen ik. Deze is gedrukt bij de Schefferdrukkerij te Dordrecht.

DE GAAY FORTMAN.

Na vijftig jaar. Gedenkboekje, uitgegeven bij gelegenheid van het vijftig-jarig verblijf der fraters van Tilburg in de missie van Curaçao. Aangeboden door de feestcommissie (z. j. 1936).

De fraters op Curaçao hebben hun gouden jubileum gevierd, zestien jaren na dat der Dominicanen paters. Een boekje als dit is een stukje geschiedenis van moeite en verdriet, van lijden en strijden, van eindelijke zegepraal ook. Maar ook een stukje geschiedenis van Curaçao. Het bijzonder onderwijs heeft het ginds niet gemakkelijk gehad. Ondanks de toenmalige bepaling van het regeeringsreglement, die het eerder op de volledige medewerking van het gouvernement aanspraak kon doen laten gelden. Teekenend zegt de ongenoemde schrijver over den strijd van het bijzonder onderwijs: „Als men succes had, gebeurde dit meestal door tusschenkomst van het Moederland". Dit verwijt kan niet alleen tot andersdenkenden gericht zijn, waar men leest, dat door voortdurend aandringen van den kant der missie van Nederland uit steeds meer aandrang is uitgeoefend op het bestuur van Curaçao, om de in 1920 afgekondigde gelijkstelling ook doorgevoerd te krijgen, hetgeen eerst in 1935 zijn beslag kreeg. Tenminste, „zooals die (gelijkstelling) opgevat is", volgt de schrijver er ietwat geheimzinnig bij. Of denkt hij hier aan het verschil in bezoldiging van gehuwden en ongehuwden, ten beloope van 25%? De heeren Kersten en Lingbeek mogen hieraan hun aandacht schenken.

Dit stukje geschiedenis, zooals ik het noemde, is er m.i. een van opoffering en christelijke liefde.

DE GAAY FORTMAN.

BIBLIOGRAPHIE

B. BOEKEN, GESCHRIFTEN, ENZ.

Brieven uit Bethesda. Paramaribo No. 5 (1936), door M. Weigel.

War and Trade in the West Indies. 1739–1763, door Richard Pares. Oxford University Press. 25/–.

Strange Places and Strange People-Or Life in the Colonial Service, door Sir Reginald St.-Johnston. Hutchinson & Co. 12/6.

Flora of Suriname (Netherlands Guyana) door dr. A. Pulle. Vol. IV. (pg. 305–432). Kon. Ver. Koloniaal Instituut te Amsterdam. Mededeeling Nr. XXX. Afd. Handelsmuseum no. 11. *f* 5.20.

Jaarverslag van de Kamer van Koophandel en Nijverheid op Curaçao over het jaar 1935.

Curaçao ... The Greatest Port of the Caribbean Sea. Netherlands WestIndies. Tourist Guide. Issued by the Chamber of Commerce (1936).

Curaçao en de devaluatie, door drs. L. F. Jansen.

Forestry Pamphlet Trinidad. no. 4. Notes on the more important Timber trees of Trinidad and Tobago.

De Muntsoorten op Curaçao, door W. M. Hoyer. Tip. Mervantil, Curaçao, 1936 (overdruk uit de Curaçaosche Volkskrant van 17, 18 en 19 September, 1936).

Abraham Crynssen. De verovering van Suriname en zijn aanslag op Virginië in 1667, door J. C. M. Warnsinck. Uitgave no. IV van de werken uitgegeven door de commissie voor zeegeschiedenis van de Koninklijke Academie van Wetenschappen. N.V. Noord-Hollandsche Uitgevers-maatschappij, Amsterdam, 1936. *f* 4.50 (5.90).

Toeristenreizen naar West-Indië en Centraal Amerika. 1937 K.N.S.M. (Geïll.).

Na vijftig jaar. Uitgegeven bij gelegenheid van het vijftigjarig verblijf der fraters van Tilburg in de missie van Curaçao. Aangeboden door de feestcommissie [van Curaçao].

Wat is dat? Een encyclopaedie voor jongeren. N.V. Hollandiadrukkerij-Baarn. in 24 Afl. van *f* 1,10. No. 22. Blz. 1768. Suriname.

El Regulador. Aruba. Onder Redactie van Henri Eman, A. Schotborgh en Jules Monte.

Mem. Imp. Coll. Trop. Agr. Trinidad. Economic Series. 3 (1936). The Storage of West Indian Mangoes, door C. W. Wardlaw & R. E. Leonard.

O. D.

TWEE VERZOEKSCHRIFTEN AAN DEN KONING OVER DE LANDBOUWPOLITIEK VAN GOUVERNEUR VAN RADERS IN CURAÇAO

DOOR

B. DE GAAY FORTMAN

De geschiedenis van Curaçao sedert 1828 tot de „histoire contemporaine" is nog maar fragmentarisch beschreven, en ook daarin heeft J. H. J. HAmelberg een aandeel genomen. In *Vragen van den dag* 1896 plaatste hij een opstel *Curaçao. Het Bestuur van gouverneur Van Raders, in verband beschouwd met de toekomst der kolonie*. Zooals deze titel doet vermoeden, bepleit de schrijver hierin een landbouwpolitiek voor Curaçao, als door Van Raders zestig jaren tevoren nagestreefd.

Onder de eerste gouverneurs van Curaçao sedert 1816 komen er enkele voor, die land en volk grondig kenden, toen zij tot de hoogste waardigheid geroepen werden. Ik denk aan Kikkert, vader en zoon Rammelman Elsevier, Esser en vooral aan Van Raders. Officier bij de jagers, kwam hij in 1816 als kapitein op Curaçao. Hij werd adjudant van den gouverneur Cantz'laar. Eenigen tijd had hij de leiding bij de gouddelving op Aruba en in 1836 volgde zijn benoeming tot gezaghebber van Curaçao, toen behoorende tot het gouverneur-generaalschap der Nederlandsche West-Indische bezittingen, tot 1838 onder het bestuur van Mr. E. L. baron van Heeckeren, daarna van den schout bij nacht J. C. Rijk en eindelijk, van 1842 af, van B. J. Elias, dien Van Raders zelf als gouverneur van Suriname, toen weer een afzonderlijk gouvernement, opvolgde.

Men mag aannemen, dat Van Raders' plannen om door den landbouw Curaçao op eigen bodem de middelen van zijn bestaan te geven, en tegelijkertijd geldelijk onafhankelijk van het moederland te maken, wel overwogen en oprecht gemeend waren. Hij heeft er trouwens de instemming van de regeering in het moederland voor weten te verwerven en is van daar op onbekrompen wijze gesteund.

Aan de hand van Hamelbergs artikel wijs ik op de volgende maatregelen, door Van Raders genomen:

1836 aanplanting op „Plantersrust", Curaçao, en „Fontein". Bonaire, later elders en ook op Aruba, van de nopaal-cactus (C, cochinillifer), waarop het cochenille-insect wordt gekweekt, dat het karmijn oplevert, een toen ter tijd zeer gewaardeerde verfstof;

1837 aanplanting op de drie benedenwindsche eilanden van de daar reeds in het wild voorkomende aloës vulgaris, welker hars als handelsproduct waarde heeft; verder cultures van den moringaboom (M. guilandina), welks zaden de behen- of benolie opleveren, van katoen, pita (agave Mex.), uit welker weefsel touw gemaakt wordt, en tabak. Van deze laatste cultures wordt gezegd, dat zij gedurende — of kort na — het bestuur van Van Raders werden opgegeven, omdat het product niet met dat van elders concurreeren kon.

Ook de verscheping van dividivi, een inheemsch product, geschiedde voor het eerst in 1837.

Wat de veeteelt betreft — Van Raders voerde ter verbetering van het schapenras het Spaansche merinos-schaap in. Ook dit leverde niet veel op.

De zoutwinning bevorderde hij door met de gouvernementszoutpannen het voorbeeld te geven van een betere productie.

Het para-gras als veevoeder werd door hem ingevoerd.

Hamelberg concludeert uit de cijfers der opbrengsten van de gouvernements-ondernemingen onder Van Raders bestuur, dat diens „pogingen dus als volkomen geslaagd moeten beschouwd worden", en dat er van dat alles weinig of niets meer over is, wijt hij aan de opvolgers van den gouverneur, die niet de overtuiging van Van Raders hadden.

Het is niet mijn bedoeling op Hamelbergs pleidooi voor een landbouwend Curaçao, gebouwd op de lessen uit het verleden onder Van Raders, in te gaan. Wij zijn nu ruim veertig jaren later, en in dien tijd heeft het niet ontbroken aan overheidssteun voor landbouwplannen ginds, ook zal de geschiedenis zich nog wel eens herhalen, maar er zullen er niet velen zijn, die met Van Raders gelooven aan een Curaçao, dat door den landbouw op den eigen bodem de middelen van bestaan voor zijn ingezetenen vindt en zich tevens geldelijk onafhankelijk van het moederland maakt.

Van Raders, die, als gezegd, den steun van de regeering in het moederland genoot, beklaagt zich ernstig over gebrek aan medewerking van de zijde van den in Suriname zetelenden gouverneur-

generaal. En zelfs heeft, toen hij met verlof naar Nederland was, zijn plaatsvervanger, den bekenden Curaçaoschen planter C. L. van Uytrecht, in het Koloniaal verslag 1842 duidelijk van zijn ongeloof in Van Raders' plannen blijk gegeven.

Trouwens — Van Uytrecht verkondigde hiermee niet anders dan het vrij algemeen gevoelen van de Curaçaosche deskundigen.

Het is reeds drie jaren geleden, dat wijlen pater Euwens mij een afschrift zond van een tweetal adressen uit Van Raders' tijd, over diens hoofd en dat van den gouverneur-generaal heen, rechtstreeks aan koning Willem III gericht. Ik heb deze stukken laten liggen, omdat ik die wilde gebruiken voor de beschrijving der geschiedenis van Curaçao van 1828 tot 1845, waarvoor Euwens ze mij ook zond, maar nu ik vrees, vooreerst zoover nog niet te zullen komen, lijkt mij afzonderlijke openbaarmaking dezer stukken wel aardig. Nochtans komt mij letterlijke weergave niet gewenscht voor: de stijl is niet onberispelijk, te wijdloopig en taalkundig onverzorgd. Daarom geef ik een samenvatting met hier en daar eenige letterlijke aanhalingen.

De namen der „ootmoedigste gehoorzame dienaren en onderdanen", die zich Februari 1843 in het eerste adres tot „Zijne Majesteit den Koning der Nederlanden" „als hunnen natuurlijken beschermer" wenden. zijn niet bekend. Wij hebben nl. te doen met een afschrift, waarschijnlijk vóór de onderteekening gemaakt. Daarom is zonder nader onderzoek ook niet met zekerheid te zeggen, of dit adres wel verzonden is. Het doet er niet toe. Op den zakelijken inhoud komt het aan. Wel weten wij, dat het eigenaren van zoutpannen op Curaçao zijn, die hier hun klachten uiten.

Zij klagen over den bedenkelijken toestand en vragen den Koning te mogen voordragen de middelen, waarvan zij voorkoming van het tenietgaan hunner industrie verwachten. Gevaar vreezen zij van de uitbreiding der zoutpannen van gouvernementswege op Bonaire en Curaçao, en van de uitbreiding van den zouthandel op St. Martijn, Rocas en de vaste kust. Die laatste buitenlandsche concurrentie heeft het gouvernement er reeds toe gebracht zijn prijzen te verlagen van *f* 1.50 tot *f* 1.25 en zelfs tot *f* 1.—; en dat was nog vóór de uitbreiding der zoutpannen op Bonaire. Deze laatste zal nu maken, dat de ledige vreemde schepen op dat eiland, waar de havenrechten zooveel lager zijn, voldoende voorraad zullen kunnen vinden, en Curaçao links kunnen laten liggen. Daarbij kwam, dat men op Bonaire als nieuw stelsel had aangenomen verkoop door inschrijving of openbare veiling, terwijl het gouvernement de onkosten daarvan voor zijn rekening nam. En

wat Curaçao betreft — daar had het bestuur zoutpannen in het binnenwater het Rif aangelegd, dus vlak bij den ingang van de haven, waardoor transportkosten werden uitgespaard, wat wel 30 centen per vat scheelde.

Het gouvernement schijnt van den stelregel uit te gaan, aldus adressanten, dat, hoe meer producten een industrie aan den handel levert, des te grooter de voordeelen zijn, die zij daaruit trekken kan. Zonder onderscheiding ingenomen, kan dit uitgangspunt noodlottige gevolgen hebben. Voor het oogenblik kan een verlevendiging het gevolg zijn, maar op den duur kan deze industrie, in een verkeerde richting geleid, er door te gronde gaan. Eerst moet men uitwegen voor de productie zoeken, voor men die gaat uitbreiden. Nu staat de handel stil, en daarom zal het streven van het gouvernement om de zoutindustrie op te beuren noodlottig voor de belangen van de eigenaren der zoutpannen op Curaçao worden.

In beginsel kan het gouvernement, eigenaar van het domein op Bonaire, daarmee hetzelfde doen en daaruit dezelfde voordeelen trachten te trekken, als de particulier, maar de vraag komt op, „of het, ter voorkoming van schade voor andere en in het belang der Koloniale kas zelve niet beter zou zijn eene mindere hoeveelheid zout in te garen, en op het oude stelsel van verkooping terug te komen dan de thans dubbele ingegaarde hoeveelheid voor de helft des vorigen prijs te verkoopen, zooals zulks bij de nieuwe verkoopingswijze geschiedt". Verondersteld, dat 50.000 vaten de gemiddelde hoeveelheid zout zij, welke voorheen op Bonaire jaarlijks vergaard werd, en dat de onkosten daar ƒ 10.000.— bedragen (ƒ 0.20 voor een vat) dan zal in het oude stelsel de zuivere bate ƒ 40.000.— zijn. Door het verdubbelen van de productie en het verminderen van den prijs tot ƒ 0.50 het vat zal men wel ƒ 50.000 krijgen, maar dit is geen zuivere winst, want daarvan moeten worden afgetrokken de dubbele onkosten, die tot ƒ 20.000.— zijn gestegen, zoodat slechts een bate van ƒ 30.000.— overblijft. Wat staat op deze wijze bovendien der zoutindustrie op Curaçao anders dan ondergang te wachten, daar de onkosten van het vervoer van het zout van de pannen naar de stad daar ook 50 cent bedraagt, het bedrag, waarvoor de handel op Bonaire het vat koopt.

Dat het gouvernement met zijn zoutindustrie op Bonaire en met zijn zoutpannen in het Rifwater van Curaçao, als deze eens productief zullen zijn, den ondergang van de particuliere zoutpannen zal veroorzaken, is, zeggen verzoekers, ook het getuigenis van den oud-gouverneur-generaal Rijk, die, hoe kort zijn ver-

blijf ook op Curaçao ook geweest moge zijn, dit wel heeft kunnen vaststellen.

Daarom ten slotte de vraag, of het billijk is, dat het gouvernement, dat belastingen heft van particulier eigendom, ten einde in de behoeften van de administratie te voorzien, thans als concurrente van particuliere ondernemingen optreedt.

Hierop volgt een verzoek aan den Koning om den invoer van zout van Curaçao in het moederland te bevrijden van de hooge lasten, die daaraan, ten gunste van de industrie der zoutziedars, naar men meent, in den weg staan.

„Maar Sire," aldus het slot, „is er geen middel om de belangen van beide industrie[ën], die in het Moederland en die in eene ongelukkige Kolonie overeen te brengen? Zou het niet mogelijk zijn, de regten op het ingevoerde zout in het moederland zoo te regelen, dat dezelve niet meer als een geheele prohibitie voor de industrie van Curaçao zouden kunnen beschouwd worden, en dat dezelve tevens toereikend zouden zijn, om dezelfde industrie in het moederland eene genoegzame bescherming te verleenen. De ondergeteekenden zijn genegen zulks te gelooven, omdat zij zulks hopen. Echter zijn zij te verwijderd om daarover te kunnen beoordeelen, en niet bevoegd om eene meening dienaangaande te uiten. Er blijft hun niets over, dan op het verlichte oordeel en de beproefde wijsheid van Uwe Majesteit hun geheele vertrouwen te stellen, terwijl zij wel overtuigd zijn, dat de menschlievendheid van Uwe Majesteit niets onbeproefd zal laten om den toestand van eenige zijner onderdanen in de W. I. Koloniën te verbeteren, door hunne belangen ook onder hare magtige bescherming te nemen.

Ja, Sire, de ondergeteekenden stellen hun geheel vertrouwen op Uwe Majesteit. Met vrijmoedigheid, maar tevens met eerbied hebben zij den troon Uwer Majesteit durven naderen, om hunne klagten te doen hooren. De liefde, die Uwe Majesteit voor hare onderdanen zonder onderscheid bezielt, is hun een waarborg, dat dezelve niet door hen tevergeefs ingeroepen wordt."

Interessanter is het tweede adres. De „dienstwillige, gehoorzame en getrouwe onderdanen", die zich — blijkens den inhoud — omstreeks denzelfden tijd, vóór Mei 1843, (de dagteekening ontbreekt) — tot den Koning wendden, noemen zich „burgers en opgezetenen van het eiland Curaçao". Zij beginnen met te herinneren aan een adres, dat 55 ingezetenen op 25 Mei 1841 tot Zijne Majesteit richtten. Daarin hebben zij gewezen op de onbillijkheid eener interpretatie van de belastingwetgeving, die de heffing van

onroerend goed berekent naar den laatsten koopprijs vóór 1 Maart 1828 in plaats van naar dien, welken de belastingplichtige ervoor betaald heeft, zulks terwijl de waarde dier goederen sedert 1828 met meer dan tweederden is gedaald. En nu kan men wel zeggen, dat de kooper weet hoe groot deze belasting is en daarmee dus rekening kan houden bij het bepalen van den prijs, dien hij geven wil, maar de waarde van het vast goed is zoo sterk gedaald, dat, al heeft men in de veiling iets nog zoo goedkoop gekocht, bij wederverkoop de opbrengst toch altijd nog weer lager is.

In datzelfde adres is ook gewezen op het drukkende van de belasting op mobilair en op den treurigen toestand van den handel, die ondanks het belastingstelsel van 1 Februari 1828 nog weer achteruitgegaan is. De aanhoudende droogte heeft sterfte onder het vee veroorzaakt. De oogst van 1841 is algemeen mislukt, zoodat voor ƒ 423.000.— mais moest worden aangekocht om te voorzien in de behoefte van slaven en vrije lieden. Een ziekte heeft al de kokosnootboomen en een groot deel der andere vruchtboomen doen uitsterven.

Slechts daarom hadden adressanten van 1841 alle hoop op betere tijden nog niet opgegeven, omdat zij zich vleiden met het vooruitzicht, dat de ijverige en onvermoeide pogingen van den gezaghebber, in overeenstemming met de bedoeling der regeering aangewend, om nieuwe bronnen van welvaart voor dit ongelukkige land te openen, de hinderpalen, waarmee gewoonlijk nieuwe ondernemingen te worstelen hebben, te boven zouden komen en met den gewenschten uitslag bekroond zouden worden.

Deze adressanten nu van 1843 hebben wel alle hoop op een betere toekomst opgegeven.

In 1841 en 1842 waren de oogsten zoo slecht, dat deze niet in de dagelijksche behoeften konden voorzien, en de planters hebben dan ook noch hun belastingen noch de renten hunner hypotheken kunnen betalen.

In 1842 en 1843 zijn de omstandigheden van dit land „aller naarst" geworden. Te weinig regen, geen oogst voor de derde maal, sterfte onder het vee, de weilanden kaal, het kreupelbosch, tot voedsel voor het vee dienende, dor, de putten nagenoeg opgedroogd, terwijl. naar den tijd van het jaar gerekend, weilanden en kreupelbosch groen zouden moeten zijn en de putten vol water. Voor den aanstaanden drogen tijd staat dan ook kommer, verdriet, ellende, zelfs gebrek aan drinkwater, voor de deur.

De eigenaren van zoutplantages hebben nagenoeg niets verkocht.

Deerlijk zijn adressanten teleurgesteld in hun verwachting van Van Raders' plannen. Ook zij beroepen zich op het kortstondig bezoek van den gouverneur-generaal Rijk, die in wat hij zag voldoende aanleiding vond, om de verdere uitbreiding der nieuwe cultuur, die in vijf jaar niets van belang opgeleverd heeft, „ten minste provisioneel te (doen) staken." Bij langer verblijf, zoo wordt verondersteld, zou de gouverneur-generaal wel aanleiding gevonden hebben alle die nieuwe plannen der laatste jaren volslagen af te keuren. Men luistere:

de katoen en zijden-wormenteelt is finaal mislukt; de tabak tiert zeer slecht en is zelfs niet rookbaar; de zoutpannen in het Rifwater, waarvan een deel reeds 4 of 5 jaar geleden is aangelegd, geven geen noemenswaardige hoeveelheid zout [zie hierover de vrees, in het hiervóór vermelde adres uitgesproken];

de merinos en bastaard merinos sterven, evenals de gewone Curaçaosche schapen, door gebrek aan kost;

de tunabladeren [1]) zijn bezet met een verderfelijk insect, Kermes [2]) genaamd, en zullen wellicht, gelijk reeds met de kokosnootboomen heeft plaats gehad, daardoor vernield worden;

de nopalerie op Bonaire is door de droogte bijna geheel verloren, terwijl de waterbron, onlangs ontsprongen, waaraan, zooals algemeen geschat wordt, een waterleiding met bakken enz. van *f* 22.000.— is gemaakt, in haar loop zoo verminderd is, dat zij van geen belang meer is;

de aloëplanten staan „brillant", maar het aftreksel der sappen is zoo goedkoop, dat dit niets oplevert;

de zoogenaamde palmolie, waarvan zooveel ophef wordt gemaakt, is nog in haar geboorte, en de ondervinding zal moeten leeren, of de afzet wel zoo groot zal zijn, dat de onkosten goedgemaakt kunnen worden; de morinda rojoc [3]), alhier pam de diable genoemd, is reeds in 1836 chemisch onderzocht,

het idee van Artesische putten te graven is, zoo het al niet door de ondervinding bewezen is niet uitvoerbaar te zijn op Curaçao, althans hier niet dan met enorme kosten te bewerkstellingen, ter-

---

[1]) G. J. Simons, *Beschrijving van het eiland Curaçou*: Cactus ficustana-inlandsche benaming: toena; voor de Cochenille-cultuur, emollieerend; dr. I. Boldingh, *Flora voor de Nederlandsch West-Indische eilanden*: opuntia tuna.

[2]) Simons: Chermes infausta — inlandsche benaming: pies-pies, een soort kever.

[3]) Simons: mirando royoc — inlandsche benaming: pan de diabel, kleurstof; Boldingh, blz. 378.

wijl het graven van diepe putten, met norias (*niet* in de W. I. Encycl. vermeld, wel in R. Schuiling's Onze Aarde II Europa, 9de druk 1916, blz. 136f met afb. „Een noria bij Valencia") voorzien, op verscheidene tuinen ondoelmatig is, want in den regentijd, wanneer men de gronden niet behoeft nat te maken, zijn zij waterrijk, en in den drogen tijd, waarin zij van nut moesten zijn, zijn zij bijkans lens. Zulk een put heeft de gezaghebber op een der in de nabijheid van de stad liggende plantages laten graven en van eene noria voorzien, maar thans is deze geen voet water rijk.

Met leedwezen, naar zij zeggen, brengen adressanten deze feiten ter kennis van den Koning. Zij hadden een flauwe hoop, dat ten minste eenige der plannen zouden slagen, maar nu achten zij die niet alleen hopeloos maar zelfs zeer verderfelijk voor de kolonie, omdat zij met te groote onkosten gepaard gaan.

„Zoo wij ons niet vergissen in de berekening," aldus adressanten, „welke wij naar gelang der materialen, het aantal werklieden en den langen tijd der werkzaamheden gemaakt hebben, dan zou er reeds verwerkt zijn aan Plantersrust sints deszelfs aankoop *f* 60.000, aan de zoutpannen in het rifwater *f* 32,100, aan de Nopalerie en waterlijding te Bonaire over de *f* 32,000, aan een gouvernementshuis op Bonaire *f* 16,000; bovendien aan nog zoo vele leverantien van verschillenden aard; dus welk een groot kapitaal in de nieuwe cultuur gestoken?"

De „specifique" uitgaven, aan de nieuwe cultuur besteed, en een nauwkeurige opgaaf der opbrengsten zal de Koning ongetwijfeld kunnen vernemen, als Hij ter zake bevelen geeft aan „onpartijdige menschen (wien het niet te doen zij om het hoofd dezer kolonie te believen, maar het bevel Uwer Majesteit met kennis naar pligt en geweten ten uitvoer te brengen)". Zooals in Holland niet de oranje- en andere boomen en planten, niet tot dat klimaat behoorende, door kracht van groote onkosten in het leven gehouden worden, zoo moet men op Curaçao niet met enorme uitgaven zonder afdoende opbrengsten de plannen van den gezaghebber Van Raders uitvoeren, „want de vraag is niet: kan men tunabladeren en cochenille, moerbezienboomen en zijdenwormen enz. hier in het leven houden? maar dezelve is: kan de nieuwe cultuur zoodanige resultaten opbrengen, dat het Moederland en de Ingezetenen dezer volksplanting zich er wel bij bevinden?"

Deze vraag nu beantwoorden adressanten ontkennend.

„Om ons slechts tot de Nopalerie te bepalen: welk eene razernij is het niet om 20 à 30 menschen, gelijk het reeds een jaar geleden plaats vond en alsnog geschiedt, te bezigen, ten einden het *ver-*

derfelijke Kermes van de tunabladeren af te wasschen.

Wij betreuren *het niet reusseren* dier plannen; wij betreuren het verlies van zulk eene som, welke sommigen onzer met opofferingen, anderen met zweet huns aanschijns, anderen na executie hunner bezittingen, bijeengebragt hebben.

Grievend moet het voor den HoogEdg. Heer Gezaghebber R. F. Baron van Raders zijn te weten en te vernemen, dat Zijn HEdg. plannen mislukt zijn, maar onverantwoordelijk zoude het voor ons zijn *het stilzwijgen* langer te bewaren, terwijl wij schatten zien verkwisten met het volharden in mislukte plannen.

Ja Sire! het is meer dan tijd om paal en perk te stellen aan zulke ondernemingen, want het Moederland zou zich met hersenschimmige verwachtingen in den slaap laten wiegen en wij zouden onder de zware lasten der onberedeneerdste en allerdrukkendste wijze van belastingheffing bezwijken.

Dringend verzoekende naderen wij den troon Uwer Majesteit, Uwe Majesteit, met de liefde en achting van kinderen voor hunnen vader, smeekende om zoowel het verkwisten van gelden aan de nieuwe cultuur enz. als het belastingstelsel tegen te gaan. Anders zullen wij niet kunnen voldoen aan onze verpligtingen, en onze bezittingen ter Executie moeten afgeven, terwijl [*als die onnoodige?*] [1]) *uitgaven niet gedaan waren*, de betaling van 1 pC van de wezentlijke waarde der effecten voldoende zou zijn om de uitgaven te dekken.

God beware ons dat het tot Executie kome!

Daartegen strekken Uwer Majesteits verlicht oordeel en menschlievend hart ons tot waarborg. Uwer Majesteits regtvaardigheid en standvastigheid zullen de aanslagen van verkeerdheid te keer gaan en zonder aanzien des persoons den te veel beloovende en sijne natuurgenoten benadeelende den weg der regtvaardigheid en menschlievendheid aanwijzen, terwijl Uwe Majesteit de stem uwer verlatene kinderen niet ongehoord zal laten."

Amsterdam, 3 Januari 1937.

---

[1]) De tekst is hier nagenoeg onleesbaar.

KRONIEK

De redactie heeft besloten, voortaan geregeld een kroniek op te nemen. Deze zal niet geteekend zijn; den lezers wordt meegedeeld, dat die over Suriname geschreven wordt door den heer W. R. Menkman, terwijl die over Curaçao is van de hand van den heer B. de Gaay Fortman.

SURINAME

Hoewel niet gezegd kan worden dat deze eerste proeve eener Surinaamsche kroniek op een voor ons Zuidamerikaansche vastelandsgebied gewichtig oogenblik verschijnt, is er toch wel het een en ander dat zich van zelf aan ons opdringt, wanneer wij omzien naar onderwerpen welke juist op dit tijdstip tot bespreking uitnoodigen.

Het is deze maand 270 jaar geleden dat Suriname, tijdens den tweeden Engelschen oorlog, door de Zeeuwen op de Engelschen veroverd werd. Van een plechtige herdenking is nergens sprake geweest en voor wederzijdsche gelukwenschen met dezen verjaardag der vereeniging met Nederland scheen ginds evenmin als hier te lande aanleiding te kunnen worden gevonden. Het feit is echter in het moederland hier en daar in de pers en door den radio-omroep herdacht.

Aan een terugblik zullen wij ons niet wagen. Suriname heeft eigenlijk zijn geschiedenis tegen zich, in dezen zin dat men er zoo licht toe komt zich te vermijden in de herinnering aan „de rijke bezitting", aan „de model-kolonie", aan de Amsterdamsche grachthuizen, eenmaal van in de Surinaamsche cultures gewonnen geld gebouwd en zich dan af te vragen waarom dit land niet uit zijn tegenwoordige verval zou kunnen opgeheven worden. Beter lijkt het zich rekenschap te geven van het hoogst merkwaardige proces dat in Suriname reeds geruimen tijd gaande is, dat nl. van den overgang van exploitatiekolonie tot zelfstandige volksgemeenschap, met eigen economisch leven en eigen huishouding. Of

moeten wij de tegenwoordige phase van Suriname's leven zóó niet zien?

Misschien ware het mogelijk het tijdstip vast te stellen waarop die tegenwoordige phase ingetreden is (de emancipatie was een mijlpaal), doch niemand is in staat ook maar bij benadering te voorspellen, hoelang het evolutieproces nog duren kan en ongeduld is misplaatst. Hoogstens kan men er van overtuigd zijn, dat Suriname niet tot de vroegere positie terug zal keeren en dat het de nieuwe eenmaal bereiken zal; zelfs op dit punt echter bestaat nog niet eens een algemeen aanvaarde opvatting.

Was het klaar en duidelijk hoe het moederland zich de toekomst — desnoods een ver verwijderde toekomst — van Suriname denkt, dan ware reeds veel gewonnen, doch telkens weder blijkt opnieuw, dat de werkelijk groote richtlijnen nog niet uitgezet zijn.

De thans aanhangige grondwetsherziening bedoelt niet aan Suriname, zooals aan Curaçao, een nieuwen naam te geven. In de 17e eeuw noemde men een Amerikaansche kolonie vaak naar de rivier waaraan de hoofdvestiging gelegen was en de geschiedenis der verovering van 1667 leert ons dat wat destijds Suriname heette niet het geheele tegenwoordige grondgebied van dit gewest omvatte. Waarom de zich thans ongezocht aanbiedende gelegenheid tot wijziging niet aangegrepen om den naam onzer „twaalfde provincie" te veranderen in Nederlandsch Guiana? Zij grenst ten oosten aan la Guyane française en ten westen aan British Guiana, terwijl in art. 1 onzer grondwet de opeenvolging: Nederland, Nederlandsch Indië, Nederlandsch Guiana en de Nederlandsche Antillen niet misstaan zou.

Wat 1937 wèl aan Suriname brengt, dat is de nieuwe staatsregeling, welke op 1 April van dit jaar in werking treedt. En waarbij het sedert 1901 bestaan hebbende volledige kiesrecht voor de vertegenwoordiging weder vervangen wordt door kiesrecht met betrekking tot de aanwijzing van een deel der leden van dit college. Ernstige protesten tegen deze, niet met zeer krachtige argumenten verdedigde en evenmin met veel klem in de Staten-Generaal bestreden regressieve wijziging, zijn uit Suriname niet vernomen.

Integendeel, de zittende Surinaamsche vertegenwoordiging, die ontstemd was over het moederlandsche beleid op enkele andere punten, heeft zich op 16 Mei 1936, in een adres aan den gouverneur, bereid verklaard tot verdere samenwerking met het Bestuur, met name bij de maatregelen tot voorbereiding van den nieuwen staatkundigen toestand, door de nieuwe staatsregeling in het leven te roepen.

Met betrekking tot het verwerpen der ontwerp-begrooting voor 1937, waarmede de Staten geantwoord hadden op een in hun oog ongemotiveerde miskenning, had de gouverneur er zijn twijfel over uitgesproken, of het college door dit votum wel zijn doel bereiken zou, t.w. versterking van zijn positie en verhooging van zijn aanzien. De Staten hebben, in het hooger aangehaalde adres,van de door deze uitlating van den landvoogd geboden gelegenheid gebruik gemaakt, om te verklaren dat zij zich slechts hadden laten leiden door het landsbelang en dat de gedachte aan eigen positie en prestige bij hen niet op den voorgrond gestaan had.

Intusschen werd op 9 Februari de Surinaamsche begrooting voor 1937 door de Tweede Kamer — zooals gewoonlijk zonder hoofdelijke stemming — aangenomen; de debatten gingen niet dieper en waren ook niet oppervlakkiger, dan meestal het geval is.

De houding, door de Kol. Staten tegenover het ontwerp der voorloopige begrooting aangenomen, werd verschillend beoordeeld. De opmerking dat men in Suriname dit ontwerp verworpen had om redenen welke buiten het ontwerp lagen, is natuurlijk formeel juist, zelfs ten opzichte der kwestie van den landsvaartuigendienst, het laatste geval waarin de Staten zich gepasseerd gevoeld hadden en dat bij hen de maat had doen overloopen; dat de vaartuigendienst desniettemin ook een budgetaire Surinaamsche aangelegenheid is, zou echter moeilijk ontkend kunnen worden. Na de schriftelijke gedachtenwisseling tusschen Kamer en Regeering, leverden ook op dit punt de debatten geen nieuws meer op. Zoowel bij de schriftelijke als bij de mondelinge behandeling werd de stelling geponeerd dat onder de nieuwe staatsregeling conflicten aangaande het passeeren der vertegenwoordiging niet meer zullen kunnen voorkomen; aangenomen werd dus blijkbaar dat, zoolang het regeeringsreglement nog gold, Surinaamsche aangelegenheden in Nederland bij de wet konden worden geregeld, wanneer daartoe de behoefte zich voordeed en zonder de Surinaamsche vertegenwoordiging te hooren, niettegenstaande de grondwetsbepalingen van 1922.

De groote moeilijkheden welke zich in Suriname aanvankelijk voorgedaan hebben bij den vaartuigendienst als gemengd bedrijf, werden door den minister als uitsluitend van technischen aard gekwalificeerd; de finantieele resultaten waren voorshands gunstig.

Aangaande het jongste politieschandaal te Paramaribo zegde de minister nog nadere inlichtingen toe. Inderdaad verdient deze

zaak nog wel een nader onderzoek, want, hoewel in Suriname, op het punt van ambtelijke corruptie, de toestand misschien niet erger is dan in Nederlandsch Indië — en in het moederland zelf —, mag toch ook wel eens bedacht worden dat de contrôle in een klein en gecentraliseerd bestuursgebied minder moeilijk zijn moet dan in een uitgestrekt en verbrokkeld.

Wat de economische aangelegenheden betreft bleek bij de behandeling der Surinaamsche begrooting dat verdere steun aan den Heer Brandon, bij zijn pogingen om met een rijsthoevebedrijf resultaten te verkrijgen, althans niet uitgesloten moet worden geacht, niettegenstaande een officieel rapport, dat tegen zoodanigen verderen steun waarschuwt. De minister legde den nadruk op het verschil tusschen dit particuliere bedrijf en het mechanische rijstbedrijf van den Heer Van Dijk, dat ook nog geen definitieve resultaten opgeleverd heeft, doch uitsluitend met landsgelden werkt. Over de vraag welke proefneming belangrijker is, in verband met inzichten en verwachtingen aangaande de economische toekomst van Suriname, is niet van gedachten gewisseld.

Over het pas verschenen proefschrift van Mevr. Dr. E. F. Verkade-Cartier van Dissel is ook nog even bij de mondelinge behandeling der begrooting in de Tweede Kamer gesproken. Volgens de krantenverslagen zou één lid begrepen hebben dat de schrijfster op de mogelijkheden wijst een kolonisatie van blanke landbouwers in Suriname. Zóó omschreven lijkt deze opvatting te berusten op een misverstand.

De dissertatie in kwestie is ongetwijfeld een verschijnsel van beteekenis, al was het alleen maar omdat een promotie op een actueel Surinaamsch onderwerp zoo uiterst zelden voorkomt. Mevr. Verkade's proefschrift en haar verdediging daarvan op 5 Februari in de Utrechtsche universiteit, verdienen een bespreking in ons tijdschrift, uitvoeriger dan in deze kroniek gegeven zou kunnen worden.

Amsterdam, 15 Febr. 1937.

ERRATA

Alg. Handelsblad 9 Febr. 1937, avondbl. Tweede Kamer. De Surinaamsche begrooting (redevoering Mr. A. M. Joekes):

„Ambtenaren hebben van Chineezen steekpenningen aangeno-
„men om het z.g. *pianospel* oogluikend toe te laten."

CURAÇAO

Het zou wel aardig geweest zijn, indien deze rubriek eens voor goed het opschrift had kunnen dragen Nederlandsche Antillen, maar de pers, die het weten kan en vooral in politicis een fijne neus pleegt te hebben, heeft meegedeeld, dat dit gedeelte der grondwetsherziening ernstig gevaar loopt, straks de vereischte meerderheid niet te halen. Dit zou jammer zijn. Ieder, die met Curaçao te maken heeft, weet, hoe moeilijk het is in spreek- en schrijftaal onderscheid te maken tusschen het eiland en het gebiedsdeel. Men tracht zich te redden door te onderscheiden tusschen „op" en „in" Curaçao, maar zoo kan men niet altijd de moeilijkheid oplossen.

Een andere „politieke" opmerking. Prof. Kleintjes heeft erop aangedrongen om nu eindelijk het „ministerie van Koloniën" op te ruimen en dit te laten plaats maken voor een van Oost- en West-Indische zaken. Heelemaal bevredigend is de voorgestelde nieuwe naam niet; immers Oost-Indië heet officieel „Nederlandsch-Indië". Ook al verwarring-stichtend.

HET MADURO-BEDRIJF

24 Januari 1937 is het feest geweest op Curaçao. Het was toen honderd jaar geleden, dat de heer S. E. L. Maduro zijn zaken begon. De heer C. K. Kesler heeft er destijds in dit tijdschrift (11de jg. blz. 461 e.v.) van verteld. Ter herinnering aan den stichter en ter viering van haar honderdjarig bestaan heeft de zaak een fraaie legpenning laten slaan met den beeldenaar van den oprichter van het bedrijf. De bij de penning gevoegde beschrijving luidt, uit het Engelsch vertaald, aldus:

„De penning ter herinnering aan het eerste eeuwfeest van S. E. L. Maduro en zonen is ontworpen door den welbekenden Amerikaansch-Italiaanschen graveerder Onorio Ruotolo, en geslagen bij de Medallic Art Company te New-York.

Op de voorzijde ziet men de beeltenis van S. E. L. Maduro, die 24 Januari 1837 het huis stichtte. Met den oceaan als achtergrond heeft het portret, dat naar een oud miniatuur gemaakt is, aan de rechterzijde een anker als het zinnebeeld van de scheepvaart en van het vertrouwen van den onverschrokken voortrekker. Links bevindt zich een dolfijn, zinnebeeld van vriendschap en welwillendheid.

Op de achterzijde heeft de kunstenaar een zinnebeeldige voorstelling van Mercurius, handel en welvaart uitbeeldende, gegeven.

Hij is voorgesteld als aankomende op het eiland Curaçao met den hoorn des overvloeds, dien hij uitgiet over de inboorlingen, vertegenwoordigd door een uitbeeldend geheel van het karakteristieke der keerkringen. Op den achtergrond ziet men, door de zon bestraald, het zeilschip, dat Mercurius, de beschermer der kooplieden, aan land zette, en het gebouw van het huis Maduro, waarin de kantoren van S. E. L. Maduro en zonen ondergebracht zijn".

Een dezerzijds in de Curaçaosche archieven van eind 1836 en begin 1837 ingesteld onderzoek heeft omtrent de oprichting dezer zaak niets aan het licht gebracht.

DE EED VAN HEN, DIE NIET BEHOOREN TOT EEN „ERKENDE" GODSDIENSTIGE GEZINDHEID

In de aflevering van Juli/Augustus 1936 blz. 113 en 114 is erop gewezen, dat, indien volgens een officieele wetsuitlegging onder „erkende" godsdienstige gezindheden moeten worden verstaan *van overheidswege geldelijk gesteunde* gezindten, niet alleen Hindoes en Mohammedanen in Suriname maar (bijv.) ook Gereformeerden in Curaçao den getuige-eed in burgerlijke en strafzaken niet mogen afleggen. Deze zaak heeft blijkbaar de aandacht van den gouverneur getrokken, en in Sept. ll. is een ontwerp-verordening ingediend, waardoor deze wonderlijke toestand zal zijn verdwenen. Men krijgt dan, wat de toelating van den eed betreft, een regeling als in Nederland.

Vreemd doet het echter aan, dat in de Memorie van toelichting staat te lezen: „De rechter eenige gezindheid als een godsdienstige gezindheid van algemeene gelding erkennende zal alsdan beslissen of de eed of de belofte moet worden afgelegd." In het midden latende wat onder een gezindheid „van algemeene gelding" is te verstaan, lijkt mij dit een wetsuitlegging, die gelukkig geen steun vindt in de woorden der wet. Zoo zou de moeilijkheid slechts worden verplaatst en veel erger worden. In Nederland plaatst men ook in de praktijk den rechter niet voor die vraag.

POLITIEKE SCHOLING

In de *Amigoe* van 2 Januari ll. staat een verslag van een drukbezochte vergadering van de Curaçaosche Katholieke partij. Het lijkt nogal vergeeflijk, dat niet allen aantonds tusschen een program van beginselen, waarom het ging, en een program van actie

wisten te onderscheiden. Zoo kwam een H.B.S. op het beginselprogram te prijken.

7 JANUARI TE WILLEMSTAD

Het is al zoo dikwijls voorgekomen, dat de officieele en officieuse instanties hier te lande meedeelden, dat een radio-uitzending van hier in Curaçao goed ontvangen is, terwijl de bladen daar het anders meldden, dat men dit ook nu verwachten kon. Het valt ditmaal nogal mee, maar de ontvangers hebben van golf moeten wisselen. Eerst was de ontvangst op 27 M., later die op 16 M., het best, maar men weet niet of men op eerstgenoemde golf de uitzending zelf of de relayeering van de N.i.r.o.m. heeft ontvangen.

Merkwaardig is zeker de klacht van de *Amigoe*, dat het vreeselijk gezwollene en overdrevene van de reportage niet aangenaam aandeed.

Hièr hebben wij daarvan zoo geen last gehad.

NIEUWSBERICHTEN

In de oorlog kreeg men in Curaçao dikwijls de wonderlijkste telegrammen. Nu kan het ook nog wel eens vreemd zijn. Wat te zeggen van dit: 8 Januari waren der hertog van Kent en Gloucester, de koning van Roemenië en prinses Maria van Roemenië, op bezoek bij ex-koning Edward van Engeland. In dat gezelschap bevonden zich gisteren ook prinses Juliana en prins Bernhard.

Wie zou zulke onzin toch bedenken? En wie die gelooven?

POLITIEBERICHTEN

Tot de tragische lectuur, die de Curaçaosche pers wekelijks geeft, behooren de politieberichten. Niettemin beijvert de steller dezer berichten zich steeds om een opgewekte toon te doen hooren. Het gaat er eenigszins mee, als met de oproeper van het A.N.P. voor de radio, die iederen avond weer op schijnbaar ietwat luchthartige wijze vertelt van „de burgeroorlog in Spanje". Zoo leest men, dat „een alhier tijdelijk verblijvende koopman" een hond is ontstolen. Dat boeit. Men zou willen weten, waarom de dief een koopman, die maar tijdelijk op het eiland verblijft, voor zijn berooving heeft uitgekozen, en nog liever, waarom die koopman voor zijn tijdelijk verblijf die hond bij zich had.

Heelemaal Nederlandsch schrijft deze journalist niet. Er is een

woord, dat hij onverbeterlijk misbruikt. In een winkeltje in kokswaren is in den oudejaarsavond ingebroken en door het openrukken van een venster heeft de dief kans gezien een paar stukjes kaas en worst, eenige gekookte, maar ook ongekookte, eieren en 5 pakjes cigaretten weg te nemen. De daders hebben niet op den eigenaar en de politie gewacht, en zijn dus onbekend gebleven. Wat de politie nu doet, is in geen tienen te raden, maar het slot van het bericht deelt het ons mee: „Naar de onbekende daders wordt.... gespoord!" Een kostbare geschiedenis op en in Curaçao.

BOEKBESPREKING

Abraham Crynssen. De verovering van Suriname en zijn aanslag op Virginië in 1667, door J. C. M. Warnsinck. N.V. Noord-Hollandsche Uitgeversmaatschappij. Amsterdam 1936. *f* 4.50 (5.90).

Is er bij de herdenking van het tweehonderdvijftigjarige bestaan van de band tusschen Nederland en Suriname veel over Suriname en den veroveraar geschreven, thans is de Westindische literatuur verrijkt met een gedocumenteerd werk — men kan het een standaardwerk noemen — over Abraham Crynssen, die in 1667 Suriname op de Engelschen veroverde. Als vierde deel der werken, uitgegeven door de commissie voor zeegeschiedenis, heeft bovenstaand werk van wege de Koninklijke Academie van Wetenschappen het licht gezien. Het in kloek formaat uitgegeven boek, verlucht met afbeeldingen van Pieter de Huybert, van fregatten van ongeveer 30 stukken, van het Fort Nassau op de Colonie de Berbice, en 2 kaarten, een Pascaart van de Caribes Eylanden en van Nieu Nederlandt ende Engelsche Virginies, bevat 12 hoofdstukken in 88 bladzijden, waarin aan de hand der documenten de verovering van Suriname en de aanslag op Virginië worden behandeld, met 9 bijlagen van 92 bladzijden toegelicht. Alles met het oog van den zeeman bekeken, zooals men van den oud-kolonel Warnsinck kan verwachten.

Na de inleiding worden behandeld Pieter de Huybert en Johan de Witt, de instructie, de verovering van Suriname, het secours, de bevestiging van ons gezag in Suriname, Berbice, Tabago en Martinique, de Kleine Antillen in 1665 en 1667, de zeeslag by Nevis, Virginië, de thuisreis en het naspel.

Het is ons, die tezamen met F. E. baron Mulert in 1917 het jubileum van het tweehonderdvijftigjarig bestaan van de band tusschen moederland en Suriname naar voren hebben gebracht en getracht hebben den naam van Crynssen, die vrijwel vergeten was, aan de vergetelheid te ontrukken, een voorrecht hulde te

brengen aan den samensteller van het juist verschenen werk, dat de groote Zeeuwsche expeditie naar West-Indië beschrijft, uit alle bestaande bronnen in Nederland en Engeland samengesteld. En de bijlagen, uit de archieven en zeldzaam voorkomende geschriften getrokken, vormen wel een zeer belangrijk deel van dit werk, dat, sober en duidelijk geschreven, ons een stuk van groot belang uit 's lands historie voor oogen stelt.

Wel merkwaardig is het, dat de man, die een kolonie als Suriname aan Neerlands kroon hechtte, zoo vergeten is, dat geen lofdicht, geen penning, geen schilderij van hem bestaat. Zijn graf is zelfs onbekend; men weet niet eens waar en wanneer hij is geboren en overleden; zelfs zijn journaal is verloren gegaan. Het is niet, zooals men veelal vermoedde, in den brand van het Ministerie van Marine verloren gegaan, maar is hoogstwaarschijnlijk in Engeland terecht gekomen en door Major John Scott gebruikt bij de samenstelling van een uitvoerige beschrijving van geheel Amerika, waarvan gedeelten als Sloane MSS 3662 in het Britsch Museum berusten. Maar opgespoord is het nog niet.

De tocht van De Ruyter naar Chatham had de Zeeuwsche expeditie in de schaduw gesteld, en toen Crynssen met de veroverde hoeveelheid tabak van 4 à 5000 vaten en de suiker van „cleine quantiteit en waarde" het vaderland bereikte, werd hem wel door de Staten van Zeeland een gouden ketting met medaille geschonken (waar is die gebleven?) en werden hij en Lichtenberg — de kapitein der Militie — den 22 September 1667 na het uitbrengen van hun rapport voor hun „neerstigheyt, goede conduite, promptitude en courage" bedankt, maar van bevordering van den vlootvoogd wordt niets vermeld. Van 1 Mei 1668 tot 16 Februari 1669 is hij gouverneur van Suriname geweest, dat hij ten tweede male voor de Staten van Zeeland in bezit moest nemen, aangezien het bij den vrede van Breda op 31 Juli 1667 aan Nederland was toegewezen, zijnde wel vóór den 20sten Mei van dat jaar in bezit genomen, doch waarvan de Engelschen niet wilden scheiden. Zoo bleef Nieuw Nederland aan Engeland. Na het bestuur aan Ligtenberg te hebben overgegeven verdween Crynssen van het tooneel; wij weten zelfs niet of hij ooit in het vaderland is teruggekomen. Alleen weet men, dat in de notulen van de gecommitteerde Raden van Zeeland den 18den Juni 1669 voor het eerst gesproken wordt van „den Commandeur Abraham Crynssen saliger", wiens moed, beleid en trouw Nederland zijn toen belangrijke bezitting in West-Indië te danken had.

* * *

Het plan voor de verovering was ontworpen door Pieter de Huybert, Raadpensionaris van Zeeland, die van zijn ambtgenoot Johan de Witt daartoe alle medewerking ondervond. De tocht was in het geheim voorbereid en den 30ste December 1666 vertrok de kleine vloot van 7 scheepjes uit Veere na lange onderhandelingen met Amsterdam, welke tot geen samenwerking hebben geleid. Het bleef een zuivere Zeeuwsche expeditie naar de kust van Barbarye, de Wilde Kust van Guyana, de Caraïbische eilanden, Virginië (om daar „een reveue te doen") en New Foundland. De briefwisseling tusschen De Huybert en De Wit (13 stuks) wordt in bijlage A opgenomen. Als bijlage B wordt de instructie van 54 artikelen gepubliceerd, welke Warnsinck een der merkwaardigste documenten uit onze zee- en koloniale geschiedenis noemt. Deze instructie van 23 Dec. 1666 met de daarbij behoorende aanvullende documenten en nadere instructie van 6 artikelen zijn genomen uit het Register van de Instructien, Resolutien, Acten en minumenten raeckende de expeditie naer de provintie en colonie Serename, ghelegen aen de vaste Cust van Guajana, mitsgaders naer andere Colonien, Eylanden en Quartieren van Amerika (Rijksarchief Zeeland no. 2135, K. I). „Zóó veelomvattend was de taak die de Staten van Zeeland op de schouders van hun commandant legden, zóó onbegrensd het in zijn durf en doortastendheid gestelde vertrouwen, zóó hooggespannen hun verwachtingen en tegelijk zóó gering de macht, die zij te zijner beschikking stelden, ter uitvoering hunner bevelen, dat men, na met steeds stijgende verbazing kennis te hebben genomen van de instructie, zich ten slotte moet afvragen of de opstellers van het stuk het wel ernstig gemeend hebben wat zij neerschreven, dan wel, of zij niet alle verhouding tusschen doel en middel uit het oog verloren hadden", schrijft Warnsinck.

Daarna volgt de verovering van Suriname. Wij tellen op de 7 scheepjes 116 stukken en 395 koppen. Bovendien waren er ongeveer 750 matrozen en 225 soldaten, die den 26sten op de kust kwamen en den 27sten Februari het Willoughby fort veroverden, waarvan William Byam, de vertegenwoordiger van den eigenlijken bezitter Francis, Lord Willoughby of Parham, ons vertelt. Zie de Hakluyt Society 1925, p. 199 e.v. en de Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap te Utrecht deel XIX, 1898. p. 231 e.v. Bij gemis aan het journaal kan men uit Engelsche bron putten, aangezien slechts één brief, handelende over den zeeslag by Nevis op 20 Mei in het Rijksarchief van Zeeland berust. En bovendien is te onzer beschikking het „Waerachtig

Verhael Van de Heerlyke overwinning van Pirmeriba Ende De Reviere Seraname", enz. geschreven in het schip Visschersherder op 29 Mei (moet zijn 19 Mei) Seylende tusschen Guardeloupe en Antigoa", welk boekje te 's-Gravenhage is gedrukt bij Johannes Rammezeyn, op de Stadssingel over de Nieuwe Haven wonende. Wij kennen van dit boekje, geschreven door den predikant Abrahamus à Westhuysen aan zijn broeder frater S. V. Westhuyzen, slechts 3 exemplaren hier te lande (een in de Koninklijke bibliotheek, een in de universiteitsbibliotheek te Leiden en een in de koloniale boekerij Van-Galenstraat Den Haag), zoodat het van harte kan worden toegejuicht, dat Warnsinck dit in zijn geheel als bijlage C heeft opgenomen, opdat het gemakkelijk onder ieders bereik zou komen.

In dit geschrift lezen wij over een en ander na de verovering. Op enkele punten willen wij de aandacht vestigen, omdat die meermalen aanleiding tot misverstand zijn geweest. In de eerste plaats dat Suriname niet op 26 of 28 Februari veroverd is, zooals verschillende schrijvers daaruit verkeerdelijk meenden te lezen, 2de dat de Visschersherder den 26sten aan de rivier kwam, in welker mond zij een schip zagen, dat de Engelsche vlag deed wapperen (dat was de Westercappel). Dit was een geoorloofde en algemeen toegepaste krijgslist (blz. 39, voetnoot). „Om een vyant te verschalken, steekt men wel andere lant-volks vlaggen op", schrijft Witsen in zijn „Aeloude en hedendaegsche Scheeps-bouw en Bestier" (Amsterdam 1671), p. 272*b*. Dat men hieruit de gevolgtrekking zou kunnen maken, dat Cryssen *ook* met de Engelsche vlag in top de rivier binnenvoer op 27 Februari 1667 is onjuist, al zoude het toenmalig gebruik geen klad op Crynssens naam werpen. De eenige Nederlandsche bron, die het gebruikmaken van de Engelsche vlag vermeldt (en bovendien de *on*juiste datum van verovering, nl. 28 Febr.) is Hartsinck. Noch Engelsche bronnen, noch alle andere Nederlandsche hebben het gemeld, zoodat wij, zoolang het tegendeel niet is aangetoond, ons standpunt handhaven, uiteengezet o.a. in Het Vaderland van 3 Maart 1917, no. 58. Ochtendblad, Oost en West van 8 Maart 1917, no. 10 en in de Nieuwe Rott. Courant van 7 Sept. 1928, Avondblad A: Fabel en feit.

De verovering van Suriname heeft het leven aan één man gekost, lezen wij in Westhuysens brief, waaruit wij nog deze zinnen willen overnemen: „Een groote gesegende overwinninge: gesegende, om dat daer in so veel opsichten van Gods sonderlinge segen is te bespeuren geweest; als voor eerst: om dat het synde daer

in de regen maenden, een tyt opwelck het daer soo sterck gewoon is te regenen, dat het Landt door den overvloet des waeters by na onbruyckbaer is; soo heeft in tegendeel den tyt, dat de onse aldaer hebben verkeert, soo schoon en drooch weder geweest, dat sommige onder de Engelsche dit merckende, Godt lasterlick seyden: *Dat Godt niet meer Engels, maer geheel Zeeuws was geworden*" en

„Het is oock een groote overwinninge, gelyck ick die noem, om de groote voordeelen, die daer aen voor de Provincie van Zeelandt vast syn; want behalven de geconfisqueerde goederen, die ick op vier hondert duysent gulden heb hooren estimeren, soo is daer en boven verovert de schoonste Revier, die aen de gantsche Kust is; ja meer weerdigh als alle de Revieren 't samen; voorsien met een schoon en welgeleghen Citadel, een groot getal schoone Plantagien; waer soo schoone Suyckeren werden ghemaeckt, als oyt Brasyl gegeven heeft; ende soo het onder Godts zeghen kan behouden werden, is seer bequaem om een ander Brasyl van te maecken".

Zijn deze profetische woorden ooit werkelijkheid geworden?

Na de verovering van Suriname komt de bevestiging van ons gezag, de benoeming van verschillende functionarissen. Men zie de bijlagen D. en E.. Dan, na het op orde stellen van zaken, gaat de tocht verder door West-Indië om den vijand zooveel mogelijk afbreuk te doen. Het bezoek aan Berbice, Tabago en Martinique, de kleine Antillen, totdat op 20 Mei 1667 de slag by Nevis plaats had, het eenige zeegevecht uit den Tweeden Engelschen oorlog, waarin de Nederlanders en Franschen tezamen tegen hun gemeenschappelijken vijand — de Engelschen — optraden, maar waarbij de Franschen zich een twijfelachtigen bondgenoot toonden. De op dezen slag betrekking hebbende documenten worden in de bijlage F. afgedrukt. Vervolgens zeilt het eskader verder naar Virginië, waar de successen der Zeeuwen grooter waren, veel buit werd gemaakt en de Engelschen zware verliezen leden. Wij lezen hierover in bijlage G (uit Engelsche bron).

Den 21sten Juni vertrok Crynssen uit de James-rivier naar Patria, waar hij den 25sten Augustus aankwam. Hierop heeft bijlage H. betrekking.

Als laatste hoofdstuk behandelt Warnsinck het Naspel, de herovering van Suriname door de Engelschen onder sir John Harman, het opnieuw uitzeilen van Crynssen om bezit van Suriname te nemen, dat den onzen krachtens den vrede van Breda toekwam en dat de Engelschen niet wilden ontruimen, om den 25sten

April 1668 opnieuw voor Paramaribo het anker te laten vallen. Suriname werd toen voor de tweede maal, doch thans voor vele jaren van Engelsch Zeeuwsch. Nog tweemalen zou Suriname onder Engelsch bestuur komen en wel in de tusschentijdperken van 1799–1802 en van 1804 tot 1806. Hoe Zeeuwsch men zich na de verovering heeft gevoeld, bleek wel uit de versregels, door Oldenhuis Gratama in de Tweede Kamer op 20 December 1875 medegedeeld bij de behandeling van de Surinaamsche begrooting, woorden, welke een vader eens tot een jongeling richtte, die naar zijn dochter vrijde:

Gy, waerde vrint, begeert myn dogter tot u zoete lief,
Ik zal haer wel seecker geven tot u gerief;
Maer toon my eerst dat gy besit als man goeden moet,
En dat ghy vooraf de rys naer Surinaeme doet,
Zooals van outs ieder opregt Zeeuws joncman past
Dien eene Zeeuwsche maeght door haer schoonheyt heeft verrast.

Ten slotte neemt de schrijver als bijlage I op „Een perfect verhael van alle de gedenckwaerdige toevallende saecken, naer het nemen van Serename door de Zeelanders, en vant wedernemen daervan door de honorable lieutenant generaal Henri Willoughby commandeur van de machten, te lande, alsmede by d'eerwe Sr John Hermansz, admirael van de Westindien". Dit verhaal is ongetwijfeld een vertaling van een door William Byam geschreven vervolg op diens Exact narative (Harlow p. 199–222).

Wat wij in Warnsincks werk hebben gemist is een opgave van de kosten van Crynssens expeditie. Wij hebben die Pertinenten Staet indertijd in het Alg. Rijksarchief aangetroffen en opgenomen in ons artikel: Suriname vóór de verovering door Abraham Crijnssen (Bijdragen en -Mededeelingen van het Historisch Genootschap Deel XXXIX (1918) als toelichting van Scotts Description of Guiana, noot 67. Deze kosten hadden bedragen 21203. 18.9 pd. Vlaamsch. De onkosten om te „bekoomen de restitutie en inruyminge van het casteel en provintie van Suriname" hadden, volgens het Register van de Instructies, enz. *f* 154.333 bedragen (noot 69).

Mijn overzicht van de Crynssenherdenking in 1917 vindt men in de Januari-afl. 1937 van De West-Indische Gids opgeteekend.

FRED. OUDSCHANS DENTZ

Plantkunde van Curaço voor M.U.L.O., door Frater M. Realino, onderwijzer aan het St. Thomas-College Curaçao. R.K. Boekhandel „St. Augustinus", St. Thomas-College, Curaçao 1935. (Prijs *f* 1.50).

Hoewel Realino's plantkundeboekje vóór alles bedoeld is als leiddraad bij de plantkundelessen van het M.U.L.O. op Curaçao, is het bovendien een zeer nuttig werkje voor ieder, die belang stelt in de Curaçaosche plantenwereld.

Het is een frisch werkje van 133 bladzijden, dat 117 afbeeldingen bevat. Het meerendeel van deze afbeeldingen zijn uitstekend geslaagde plantenfoto's van Fr. M. Arnoldo, St. Albertus-College, Curaçao. Er worden een honderdtal, op het eiland Curaçao inheemsche of gekweekte planten in besproken, terwijl de eischen van het M.U.L.O.-examen in Nederland (voor zoover die betrekking hebben op de vormleer en levensverrichtingen van de planten) behandeld worden in de vorm van „aanteekeningen", die voor een aanzienlijk deel zijn bewerkt naar „Hoogeveen-Peeters' Plantkunde".

Het is jammer, dat de schrijver deze „aanteekeningen" volgens de volgorde van behandeling op school tusschen de plantenbeschrijvingen heeft geplaatst, en die niet in een algemeen deel aan een systematisch-beschrijvend of bijzonder deel heeft doen voorafgaan. Daar in de droge tijd toch vaak zal moeten worden afgeweken van de volgorde in het boekje, zou dit voor het lesgeven nauwelijks bezwaarlijk kunnen worden genoemd, terwijl een dergelijke indeeling de overzichtelijkheid en daarmede de aantrekkelijkheid van het werkje zeker ten zeerste zou hebben verhoogd.

Ook zou het misschien aanbeveling verdienen, om ten behoeve van gebruikers buiten de school de inhoud van het boekje aan te passen aan het gebiedsdeel Curaçao, hetgeen tot dusver met opzet niet is geschied, omdat het schoolgebruik zich uitsluitend tot het eiland Curaçao beperkt.

Realino's plantkundeboekje getuigt van enthousiasme, nauwkeurigheid en wetenschappelijke zin. In aanmerking genomen dat het boekje in Nederland (Tilburg) werd gedrukt, terwijl de schrijver in Curaçao vertoefde, zijn er stellig weinig drukfouten. Om op een enkele onjuistheid te wijzen, moge worden opgemerkt (bladz. 97), dat de jonge plantjes, die men dikwijls aan de bloeiwijze van een agave vindt, zuiver ongeslachtelijk zijn ontstaan uit de oksels

van de bloemtakken en dus niet zijn op te vatten als aan de bloemschacht ontkiemde zaden.

Als jaar van verschijnen wordt op het titelblad 1935 vermeld. Dit is onjuist. De eerste exemplaren werden door de R.K. Boekhandel „St. Augustinus" eerst in Maart *1936* van den drukker ontvangen.

De schrijfwijze van de inlandsche plantennamen is gekozen in overleg met den Heer M. Römer te Curaçao; zij is uitsluitend phonetisch, gebaseerd op de spreektaal van den ontwikkelden Curaçaoenaar.

Later heeft Realino nog een Vragenboekje bij „Plantkunde van Curaçao voor M.U.L.O." (in Curaçao gedrukt) samengesteld, dat in de zomer van 1936 bij dezelfde uitgever is verschenen.

Aruba, 10 Dec. 1936. P. WAGENAAR HUMMELINCK.

Musical and other sound instruments of the South American Indians. A comparative ethnographical study by Karl Gustav Izikowitz. Göteborg 1935.

Al wat maar geluidsinstrument mag heeten, voor zoover aangetroffen bij Indianen van Zuid-Amerika, is in dit boek, gerangschikt naar het beginsel, dat aan het instrument ten grondslag ligt, beschreven en afgebeeld, met mededeelingen omtrent het gebruik, de vervaardiging enz. Daardoor krijgt men een uitstekend inzicht in deze materie en worden ook gevolgtrekkingen mogelijk omtrent het ontstaan of den invoer der instrumenten.

Een paar kleine aanvullingen. Blz. 11 bij de holle dansvloer der Aparai's (ook van de Ojana's bekend) de volgende mededeeling van Nimuendajú (W. C. Farabee, The Central Caribs, Philadelphia 1924, blz. 223): „A large plank is made from the flat root of a tree and placed over a deep hole in the ground in which a sacred bundle has been deposited. The board is then covered with clay, thus making a hollow sounding dance ground. The sound of the dancing feet may be heard a long distance and adds rhytm to the music of the flute. The board thus serves the purpose of a drum, but this is not its primary function. It is used as a method of communication with the deity to notify him that the dance is in progress."

Blz. 209. Dat de „bullroarer", een hout dat men aan een touw rondslingert, niet in Guyana zoude voorkomen, is niet meer juist,

sedert Ahlbrinck (Encycl. d. Kar., Verh. Kon. Ak. Wet., Amsterdam 1931, blz. 405) dit instrument van de Kaliña's beschreef, die het wun-wun noemen.

C. H. DE GOEJE.

Origins of the Tainan culture, West Indies
by Sven Lovén. Göteborg 1935.

Dit lijvige boek, met afbeeldingen van voorwerpen, is een herziene en vermeerderde tweede uitgave van het in 1924 van dezen schrijver verschenen boek „Über die Wurzeln der tainischen Kultur."

Een verdienstelijk werk, samenvattend alles wat er bekend is over de inboorlingen van de Bahama's en Groote Antillen, degenen waarmede Columbus het eerst in aanraking kwam, die het eerst den naam Indianen kregen en die onder de meer dan hardhandige behandeling snel zijn uitgestorven.

De ontdekkers en zij, die zich daarna in die streken vestigden, hebben leven, gewoonten en opvattingen der Indianen beschreven van hun eigen, erbuiten liggend standpunt uit. Wat in de oude geschriften te vinden is, beschrijft dan ook hoofdzakelijk de nogal armelijke, materieele cultuur dezer volkjes; de vondsten en opgravingen leveren voorwerpen; en Lovén is ook het sterkst, waar hij die materieele cultuur beschrijft en de overeenkomsten met die van omwonende volken bespreekt.

Een paar opmerkingen: Blz. 6. De Taruma's in Britsch Guyana, door Farabee tot de „Central Arawaks" gerekend, behooren daar niet bij, spreken een geïsoleerde taal. Blz. 40. De Yao's, vroeger aan de kust van Guyana, behoorden evenmin tot die groep, doch tot de karibische groep. Blz. 469. Raleigh's vriend Topiawari was waarschijnlijk geen Arawak, doch behoorde tot het thans verdwenen volk der Guayana's, karibische groep.

Blz. 51, 138, 696. De arawaksche mythe van den tocht naar het land der steenen bijlen kan niet gelden als een overlevering van tochten der eilanders; zie mijn opstel W.I.-Gids XIII blz. 481, 497. Blz. 62 over de bron van jeugd in of nabij Florida, zie mijn opstel W.I.-Gids XVIII, blz. 70.

Bla. 537. Dat de syphilis uit Amerika naar Europa zou zijn gekomen, is een reeds losgelaten meening, zie G. Sticker, Die Einschleppung europäischer Krankheiten in Amerika während der Entdeckungszeit, Ibero-Amerikanisches Archiv, Berlin-Bonn

1932 en uittreksel door L. C. van Panhuys in Ned. T. v. Geneesk. 75, 1931.

Blz. 470. Over Manoa en El Dorado, zie liever mijn opstel „Suriname ontdekt", T.K.N.A.G. 1934, blz. 56—9.

Men mag het den schrijver niet aanrekenen, doch er moet wel even voor gewaarschuwd worden, dat zijn etymologie van indiaansche woorden dikwijls aanvechtbaar is; ik moge verwijzen naar mijn (nog niet verschenen) woordenlijsten van Taino en Eiland-Karibisch.

C. H. DE GOEJE.

Im Düster des brasilianischen Urwaldes.
Von Prof. Dr. Felix Speiser. Stuttgart 1926.

Dit boek is wel reeds 10 jaar geleden verschenen en als reisverhaal niet zoo heel interessant, doch niettemin moge het hier worden aangekondigd, omdat Speiser in dit werk Indianen beschrijft, de aan de oostelijke Paru wonende Aparai's, die onze naaste buren zijn en nogal eens over de grens wippen.

Deze stam is in 1878 bezocht door Crevaux, in 1915 door Nimuendajú (zie W. I. Gids IX, blz. 91) en thans in 1924 door Speiser. De schrijver is ethnoloog van beroep; wat hij geeft is goed; alleen was het verblijf te kort voor een onderzoek naar de geestelijke cultuur, die bij zulke volken juist het belangrijkste is. Eenigszins bedenkelijk lijkt het mij, om, zooals hier gedaan is, datgene wat men ziet, zoo maar lukraak te verklaren uit wat bekend is van religieuse en magische opvattingen bij andere volken.

De fraaie verzameling van voorwerpen der Aparai's, die ik in het ethnografisch museum te Basel bezichtigde, is in het boek afgebeeld. In alle opzichten lijken de Aparai's nauw verwant aan onze Ojana's.

C. H. DE GOEJE.

Grammar notes and vocabulary of the language of the Makuchi Indians of Guiana by The Reverend James Williams. St. Gabriel-Mödling 1932.

De Makuchi's wonen in het grensgebied Britsch Guyana—Brazilië; hun taal is verwant aan de talen van onze Kaliña's, Ojana's en Trio's. De Kaliña's bezochten vroeger ook wel het land

der Makuchi's, waarvan men nog een door de Penard's (Menschet. Aanb. I, blz. 74) medegedeelde legende, vertelt.

Wie studie wil maken van dat volk of werkt aan karibische talen, vindt in dit uitmuntende werk het materiaal, dat de schrijver toen hij daar als missionaris werkzaam was, verzamelde, met het materiaal van anderen en verwijzingen naar de bestaande vergelijkende karibische woordenlijsten.

C. H. DE GOEJE.

The aborigines of British Guiana and their land. By the Reverend James Williams. Anthropos XXXI, blz. 417–432. St. Gabriel-Mödling 1936.

Dit opstel behandelt, goed gedocumenteerd, de aanspraken der Indianen op eigen terreinen in het land waar zij sinds onheugelijke tijden wonen.

Een vraagstuk, dat ook in Suriname aanwezig is, hoewel het nog niet dringt, weshalve lezing van dit artikel zij aanbevolen.

C. H. DE GOEJE.

BIBLIOGRAPHIE

A. TIJDSCHRIFTEN, COURANTEN ENZ.

Het Algemeen Handelsblad. 11 December 1936. Resultaten Suriname Hoeve Maatschappij.

Idem. 25 December 1936. Ochtendblad. Bacovencultuur in Suriname.

The West India Committee Circular. 19 November 1936 no. 995. The Tourist Trade again; Trinidad's Budget; Jamaica's Banana Developments; Premier (Trinidad) Oilfields; Barbados Sugar in Cartons; Dairying in Jamaica; Agricultural News (Citric Acid from Molasses-Cacao in Ceylon — Hill Side Erosion in Jamaica — The Improvement of Cattle); Early British Efforts for the Development of the West Indies, door Frank Cundall.

Idem. 3 December 1936, no. 996. Trinidad's Oil Industry; Progress in the Bahamas; Home Industries in Dominica; Trinidad's Wireless Station; Emancipation and its Aftermath, door Edw. Salmon; Agricultural News (Trinidad Timber Trees- Hints on Manuring Cacao-Improved Sugar Technique-Manuring Bananas in Trinidad-Prickly Pear Control); United Kingdom Trade with the West Indian Group of Colonies; West Indian Trade in 1936.

Idem. 17 December 1936, no. 997. The Montserrat Eruptions; Jamaica's Economic Position. Governor on the Banana Agreement; Barbados in 1935; A St. Kitts Sugar Jubilee; Agricultural News (West Indian Dairying-Guavas as a Crop-Mosaic Disease of Cane and Corn-Uses for Village Waste-Sea Island Cotton Prospects); Jamaica's Sugar and Rum.

Idem. 31 December 1936, no. 998. The Cult of Grapefruit; Jamaica's Tourist Trade. Over 23.000 Summer Visitors; West Indian Films; Agricultural News (P.O.J. 2878 in the Philippines — The Stingless Bee as a Pest of Citrus — Bermuda's Dairy. Cattle Praised — Cost of Various Fodders — Mass Breeding of Trichogramma); The Merits of Barbados Sugar.

Idem. 14 Januari 1937, no. 999. The Rise in the Price of Cocoa Sugar in Jamaica; Mr. Roosevelt in Trinidad; Mutiny in the Bounty; Agricutrural News (Cabinet Culture — Standardisation of Herdbooks — Flood — Fallowing of Cane Lands — Modern Technique of Cane Breeding); News from the Caymans; For the Kingston Blind.

Idem. 28 Januari 1937, no. 1000. Dominica's Boiling Lake; Beekeeping in Trinidad; St Lucia's Roads; The Blessed Island. Lord Olivier's Account of Jamaica, door G. N. K.; Agricultural News (Molasses as a Manure — Dress Fabrics from Bananas — The Liquoring of Coffee — Injections for Citrus Gummosis — The Empire Cotton Industry); Rice in British Guiana. Special Committee Appointed.

Amigoe Di Curacao. 2 Januari 1937, no. 2809. Het voedingsvraagstuk op Curaçao.

De Curaçaosche Volkskrant. 13 November 1936, no. 845. De autoriteiten op Curaçao zijn geen Curaçaoenaars (Vertaling uit „Panorama" in Venezuela van 6 Nov. 1936.)

Idem. 23 November 1936 no. 853. Met de Snip naar Bonaire, door Ir. J. Limborgh.

Het Nationale Dagblad. 12 December 1936. Is de Surinaamsche rijst minderwaardig?

Idem. 29 December 1936. Rijstcultuur in Suriname.

Missionary Monthly. December 1936, no. 475. About the Dutch West Indies, door H. B(eets).

Idem. Januari 1937, no. 476. Work in Alkmaar Surinam, door H. B(eets).

Medische Nood. Orgaan van de vereeniging „Simavi". 1926, no. 4. Medisch werk aan de Bovenste Suriname, door H. Fischer.

De Telegraaf. 12 December 1936, Vierde Avondblad. Goudwinning in Suriname.

Idem. 20 December 1936. Het Bagno: Zwarte Schaduw in De Tropenzon. Fransch Guyana heeft als strafkolonie afgedaan, door D. C. A. Findlay.

Idem. 23 December 1936. Derde Avondblad. Het bagno begint eerst waar het eindigt, door D. C. A. Findlay.

Ons Suriname. December 1936, no. 12. Ter herinnering aan Oud-Gouverneur Staal, door H. M. Bielke; Bericht van Zr. Nelly de Borst uit Ganzee; Br. en Zr. Frey met ziekteverlof.

Idem. Januari 1937, no. I. Jaarverslag van de Stadszending-Paramaribo. 1 November 1935–31 October 1936, door J. Frey.

Tijdschrift van het Koninklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap. Januari 1937 no. 1, Trinidad en zijn aardpekmeer, door J. Sibinga Mulder (met een kaartje en 4 foto's).

Koloniaal Missie Tijdschrift. Afl. XII. 15 Dec. 1936 Mgr. Th. van Roosmalen C.s.s.R., door P. C. Groenen.

Tropical Agriculture (*Trinidad*) 8ste Jrg. no. 11. The Cacao Industry of Trinidad, door C. Y. Shephard.

De Verkenner. December 1936 no. 12. Uit Saba (met 3 afbeeldingen).

Idem. Januari 1937, no. 1. Smokkelaarsjacht op Saba, door M. v. d. Maarel.

De West. 23, 25 en 27 November 1936. nrs. 3022, 3023 en 3024. Over Bacoven, door S.B.(eck).

Idem. 16, 18, 23 en 28 December 1936, nrs. 3032, 3033, 3035 en 3036. Volkseconomische Gedachten door S. B(eck).

Nieuw Nederland. Januari 1937, no. 7. Een kolonisatiepoging in Suriname, door D. de Jongh.

Het Vaderland. 9 Januari 1937, Avondblad A. Uitbreiding van K.L. M.-diensten in West-Indië.

S. Dominicus Penning. Afl. 121. Januari 1937. Uit de Missie van Curaçao. Zumbi, door Pater M. D. Latour; Kinderspelen [op Curaçao], door Pater W. de Barbanson.

Nieuwe Rott. Courant. 31 Januari 1937. Ochtendblad E. Een luchtlijn van de K.L.M. naar West-Indië?

Nederlandsch Archievenblad. 44ste Jaargang 1936/7. No. 1. Het Archiefwezen in Britsch Guyana, door Fred. Oudschans Dentz.

Neerlandia. Februari 1937 no. 2. Nederlandsche Antillen. De radio als versterker der Nederlandsche saamhoorigheid.

La Quinzaine Coloniale. 25 Januari 1937, no. 728. La mort du bagne.

The American Journal of Hygiene. Vol. 24. no. 3. November 1936. A Tuberculin Survey of the Upper Aucaner Bush Negroes in Dutch Guiana, door Morton C. Kahn.

The Journal of Immunology. Vol. 31. no. 5. November 1936. Blood Grouping of 336 Upper Aucaner Bush Negroes and 70 Alukuyana Indians in Dutch Guiana, door Morton G. Kahn.

De Indische Mercuur. 6 Januari 1937, no. 1. Sawari-noten uit Suriname, door ir. W. Spoon.

Algemeen Landbouwweekblad 21ste Jrg. no. 18. Kolonisatieplan voor Suriname.

Het Vaderland. 2 Februari 1937. Avondblad A. De verovering van de West [Bespreking van Warnsincks werk: Abraham Crijnssen].

Nederlandsch Zendingsblad. Januari 1937, No. 1. In Memoriam G. J. Staal.

Oost en West. Januari 1937, no. 1. Korte Golfjes uit Suriname en Curaçao; Het Kinderhuis „Saron", door Fred. Oudschans Dentz; „Nieuwjaar 1807, Curaçao by verrassing door de Engelschen ingenomen", door V. A; Surinaamsche Producten in Nederland, door O. D.

Die Burger. 1 Januari 1937. Stryd om afskaffing van Cayenne-strafkolonie.

Verbetering. In de Bibliographie van Januari 1936 is weggevallen achter: Het Vaderland: 20 November 1936.

B. BOEKEN, GESCHRIFTEN, ENZ.

Woordenlijst en Samenspraak Hollandsch-Papiamentsch-Spaansch. Samengesteld door W. M. Hoyer. Derde druk. *f* 1.25. Libreria A. Bethencourt E. Hijos. Libreria „Tipografia Americana". Breedestraat. Willemstad, Curaçao.

Jaarverslag van de Stadszending-Paramaribo. 1 November 1935–31 October 1936 [opgenomen in De Herrnhutter van 22 Nov. 1936, no. 24. Stadszendingsnummer].

Surinaamsche Handelsstatistiek 1935. Staat, houdende overzicht van den in- en uitvoer van goederen.

Byblad op het Gouvernementsblad van Suriname. Uitgegeven van Bestuurswege [Overzicht van beschikkingen, circulaires, enz. n. 113/124].

Jamaica: The Blessed Island, door Lord Olivier; Ill. London Faber & Faber. 1936, 21/–.

Eenige eigenaardigheden en typische merkwaardigheden, uit de geschiedenis van de planterij in Suriname, gedurende de vorige eeuwen tot heden, door Charles Douglas. Oud-planter. Drukkerij „De tijd". Paramaribo, 1936.

44ste Jaarverslag van de C.O.V. Broederschap. (Over 1936).

Kon. Nederlandsche Stoomboot Maatschappij. Toeristenreizen naar West Indië en Centraal Amerika. 1937.

Bligh and the Bounty: His Narritive of the Voyage to Otaheite, with an account of the Mutiny and of his Boat Journey to Timor. Unabridged First published in 1792. Now issued with illustrations and a preface by Laurence Irving. Methuen & Co. Ltd. 1936. 10/6 [de overbrenging van de broodvrucht naar West-Indië]. O. D.

PAMFLETTEN OVER CURAÇAO

DOOR

B. DE GAAY FORTMAN

In *De Indische Gids* van Januari 1936 zijn onder dezelfde titel eenige schotschriften ten laste van Curaçao, gebeurtenissen uit zijn geschiedenis en geschiedkundige personen vermeld. Sedert ontving ik eenige aanvulling van die stof o.a. van wijlen pater Euwens, en ook mocht ik zelf nog een en ander verzamelen. Het kan m.i. geen bezwaar opleveren, dat ik, daaruit een keus doende, dit opstel in *De West-Indische Gids* plaats, daar van samenhang met het vroeger aangebodene geen sprake is.

In *De West-Indische Gids* 1924/5 blz. 241 e.v. is een zich in de universiteitsbibliotheek te Gent bevindend handschrift over de brandschatting van Curaçao door De Cassard in 1713 openbaar gemaakt. In de inleiding daartoe wordt onder meer gesproken van een vers, dat ds. Bosch, de Curaçaosche predikant na de herstelling van het Nederlandsch gezag in 1816, in handen zou gehad hebben. In zijn *Reizen in West-Indië*, eerste deel, blz. 278 en 279 schrijft deze, dat de raadsnotulen alle ongelukken, die het eiland door den overval overkomen zijn, toeschrijven aan de onwil van het zeevolk van de talrijke schepen in de haven. „Doch ik werd, gedurende mijn verblijf op Curaçao, toevallig in de gelegenheid gesteld, te vernemen, dat de rampen, die toenmaals het eiland troffen, toe te schrijven zijn aan die zelfde oorzaak, waardoor zelfs groote volken afdalen en door kleinere overwonnen werden, te weten, aan gebrek aan opperhoofden van moed en beleid." Van een zijner vrienden kreeg ds. Bosch nl. een oud handschrift, dat deze in den boedel van een zijner overleden bloedverwanten gevonden had, een vers, „waarin op eene satirieke wijze de daden bezongen werden dier helden, welke, bij de landing van De Cassard, met zoo vele zorg hun leven voor het land bewaard hadden". Volgens dit vers zouden de bevelvoerenden in plaats van de zeelieden voor zich te winnen en aan te moedigen, hen beleedigd en onwillig

gemaakt hebben; in plaats van tijdige maatregelen te nemen om den landenden vijand afbreuk te doen, de plannen daartoe geheel afgewezen hebben of door talmen onuitvoerbaar gemaakt. In plaats van een voorbeeld van dapperheid en zelfopoffering te geven, zouden deze bevelhebbers het eerst de beenen genomen hebben.

Het lijdt geen twijfel, of hier is sprake van hetzelfde handschrift, dat de Curaçaosche onderwijzer Phoel of Poel, schrijver van de *Mengelingen* in De Curaçaosche courant o.a. van 22 April 1826 in handen heeft gehad (D.W.I.G. VII, blz. 503/4), en deze Phoel was waarschijnlijk degeen, die het aan ds. Bosch gaf (Koloniaal Weekblad 16 Juni 1927, *Geschiekundige Sprokkelingen*).

En evenmin acht ik het aan twijfel onderhevig, dat het dit handschrift, of liever een copie daarvan, is, dat ik hieronder in zijn geheel afdruk. Pater Euwens ontving het in 1925 van den sedert overleden heer H. Statius Muller, die het had aangetroffen in een oude „Chronijk" van de hand van diens grootvader, den heer A. L. Statius Muller (1797–1884). Pater H. Hulsman O.P. schreef het voor mij over met de fouten, die erop wijzen, dat het geen oorspronkelijk stuk is en de schrijver (kennelijk niet de heer A. L. Statius Muller) niet altijd begrepen heeft, wat hij schreef. Ik heb die fouten daar, waar geen twijfel was, verbeterd, maar de open plaatsen, veroorzaakt door het vergaan of afvreten van het papier, niet kunnen aanvullen. Pater Hulsman zij voor zijn omvangrijk werk alle dank gebracht.

Het tusschen [ ] geplaatste is van mijn hand.

Hier volgt het „gedicht", waarin ik hier en daar den tekst heb onderbroken.

ONVERWELKELIJKE LAUWERKRANS GEVLOCHTEN OM DE HOOFDEN DER ONOVERWINNELIJKE CURAÇAOSCHE HELDEN WEGENS DE MOEDIGE VERDEDIGING VAN DAT EILAND TEGEN DE GEWELDENARIJEN VAN DEN FRANSCHEN COMMANDEUR DU CASSART, BEGONNEN DEN 16EN FEBRUARY EN GEËINDIGD DEN 3EN MAART 1713.

Famam extendere factis
hoc virtutis opus
VIRG[ILIUS *Aeneis* X, 468/9].

Laat andre Dichters op hunne onnavolgbre Snaren
Den lof der helden, die door duizend krijgsgevaren

Zig eer verwierven in het neerlandsch oorlogsperk,
Met weergalozen galm verheffen tot aan 't zwerk,
Daar Marlbourg en Eugeen als oorlogsbliksems prijken —
Mij lust naar andre lucht en hemel heen te strijken
Om krijgsbedrijven met een onverwelkbren lof
In 't licht te brengen en te beuren uit het stof.
Dus past het daden, in een ander oord bedreven,
Ook af te malen en te schetsen naar het leven,
Opdat de luister, der vergetelheid ontrukt,
Een eeuwigen blaam op 't hoofd des laffen vyands drukt.
Curaçao, Kweekschool van manhafte oorlogshelden.
In 't krijgstoneel, waarvan mijn zegenzangen melden,
En wakkre Kerkering [1]), Sansliere [2]), Kinnegem [3])
En and'ren geven aan mijn heldendichten klem;
Van Uytrecht [4]) en Ellis [5]) zichzelven in eer verheffen
Met Mordechai [6]) Madoer [7]) en Gomez [8]), niet te treffen
Door schrik of laffe vrees, hoe fel het krijgsvuur barnt,
Mijn zangster beurt hun naam vol glory aan 't gestarnt.
De Burgerij mag hun verkregen roem vrij sparen
En hun voor caffers, ja veraders zelfs, verklaren,
Zulks deert die helden niet, ja geeft hun stof tot vreugd;
De Nijd en last'ring is de schaduw van de deugd.
Doorluchte Callioop, die uw historiebladen,
Bezaaid met eene reeks roemruchte heldendaden,
In heldenzangen, zoo grootmoedig uitgebromt,
Zulks 't hoofd dier braven door den last der Lauwren kromt,
Begunstig mijn besluit en stort mij geest in d'aadren,
Zoo volg ik uw geleide en durf stoutmoedig nad'ren,
Daar 't oorlogsonweer loeit en vuur en vlammen braakt
En 't alles neervelt, dat het aardrijk dreunt en kraakt —
'T gaat wel, gij knikt mij toe, o Eer der zanggodinnen,
Mijn aadren zwellen, 'k voel een Goddelijk vuur van binnen.
Op zulk een voorspraak draaf ik stout ten strijdperk in
En maak dus aangespoord, met zingen een begin.

---

[1]) Willem Kerkring [Kerckrinck], vaandrig der militie, generaal-veldmaarschalk. — [2]) Jacobus Sansliere [Zaunslifer], Cornet. — [3]) Frans Kinnegem een planter. — [4]) Gerrit van Uytrecht [commandeur over alle baaien in de West-divisie]. — [5]) Nathanael Ellis, commandeur der beneden baayen. — [6]) Mordechai Henriques, Capitein. — [7]) Aron Madoero Luit. — [8]) Samuel Gomez vaandrig, alle [laatste] drie van de Joodsche natie.

De krijgsgod, schuuw van vree, vol gruw'len losgebroken,
Had nauwelijks du Cassart in 't warlig brein gestooken
  Curaçao te nad'ren met zijn scheeps- en oorlogsmagt,
  Of hij gehoorzaamt, neemt den krijgsraad wel in agt.
Puerto Cavello zag het voorspel eerst beginnen, [1])
Eens vyands kaper een Curaçaosche bark verwinnen,
  Zelfs in het bijzijn van een bark der Maatschappij,
  Die 't zorgloos aanzag en het vaartuig liet in ly.
De schipper [2]), naderhand [3]) op Curaçao gekomen,
Klaagt aan den Landvoogd hoe hij slordig was genomen
  In 't bijzijn van Jan Faamsz [4]), die 't kwaad niet had belet.
  De landvoogd, grimmig en door zulk een maar' verzet,
Verbood den man op 't scherpst om nimmermeer te zeggen,
Dat zeeheld Faamsz de zaak zo vuil had laten leggen,
  Bewust dat hij zeer wel op zijn gegeven last [5])
  Om 't Fransch en Spaansch geweld 't ontwijken, had gepast.
Zoo weet een man van staat voorzichtig te bedekken
'T geen — wierd het ruchtbaar — hem tot oneer zou verstrekken.
  'T best houdt men 't volk in slaap en altoos stekeblind, en
  Als men zig zelven meer dan 't algemeen bemind.
Op zulk een trots begin wat durft men niet verwachten,
Wijkt, wijkt Françoisen! en vlugt heen uit al uw krachten!
  Curaçao heeft helden, die getroost zijn vol van moed
  Het al te wagen, zelfs hun Eer hun naam en goed,
Maar niet het leven; dat 's te waard voor zulke zielen,
Die 't liefst voor 't vaderland nog lang hun lijf behielen.
  Maar neen! Vermetelen! gij volgt uw vast besluit,
  Door kragt van tegenweer gedwarsboomd nog gestuit.

Het morgen zonlicht (16 Febr.) vergulde zee en baren,
Als du Cassart kwam met zijn kielen aangevaren,
  De stad en fort voorbij, en wierp in d'avondstond,
  Genoeg gevorderd, al zijn ankers in den grond.

---

[1]) den 24 xber 1712. — [2]) deze was Anthony Middelcoop. — [3]) den 2e January 1713. — [4]) deze was kapitein van een bark der Ed. West. Ind. Maatschappij en had slechts een roerschot van Anthony Middelcoop afgelegen, toen deze genomen werd. — [5]) Het volk van Jan Faamsz, de bark van Anthony Middelcoop zoo onnozel ziende nemen, vermaande hun Schipper dezelve te hulp te komen, maar Jan Faamsz verklaarde, dat hij op Franschen nog Spaanjaarden een schot vermogt te doen.

Nu zag men d'oversten, gehard om wel te waken,
Voor Vijands aankomst zich te zamen vrolijk maken
   Met spijs en held're wijn, d'een op zijn planterij,
   Een daar op Leliberg, gezeten zij aan zij.
Zoo weten helden, door geen vrees ter neer geslagen,
Zig zelfs te moedigen om, als de zon zou dagen,
   Den vijand onbeschroomd te vliegen in 't gezigt.
   De gouden Titan met zijn alverkwikkend ligt
Vergulde nauwlijks de zee en barre stranden,
Of du Cassart kwam met zijn volk stoutmoedig landen
   Bij Spanjers uitkijk [Spaansche put], door geen wacht of volk [belet,
   Een reeks van klippen, daar de post mee was bezet,
Belette d'aankomst van de strijdbre Fransche helden.
Zij, wijl geen menschen zich met kracht daartegen stelden,
   Bekloutren 't klipgevaart, als katten onbeschroomt.
   (Zoo ziet men, dat een vloed de helden overstroomt,
Wanneer men, zorg'loos, 't nat door dam nog dijk wil schutten.)
De Spanjers uitkijk, dus bemagtigd zonder stutten,
   Verwekte 't morren in het herte van 't gemeen.
   „Slechts vijf en twintig man, elk man maar met een steen
Gewapend, hadden 't rot der vijanden verslagen,
En dies heldhaftig de victorie weggedragen,
   Indien men wakker had op zijnen pligt gepast.
   Nu wierd zoo'n grooten post van aanbelang verrast,
En laf verwaarloosd, en alzoo den weg gewezen
Aan 't Fransche Schuim, om 't al te winnen zonder vrezen".
   Dus klaagde 't slechte volk, niet wetende, waarom
   Hun oversten dit dus toelieten, driest en dom.
'T waar immers schandelijk zijn vijand aan te tasten,
Daar hij in onmagt legt; dit past bevreesde gasten,
   Geen grootsche zielen, die, door angst nog schroom verdooft,
   Met net gelijke magt den vijand bieden het hoofd.
Wat deugd, wat dapperheid, wat glory, kan men 't noemen?
Waarop zich zelfs met reên verheffen? waarop roemen?
   Indien men 't arme volk al klouterend ontzielt,
   En zonder medely als schapen had vernielt.
'T was daarom, dat men hen zoo veilig aan liet dringen,
Om hen in 't strijdperk met meer glory te bespringen.
   Beschuldigt, dwazen! dan uw oversten niet meer,
   Maar roemt hun wijs beleid tot zuivring van hun eer.
Ons volk, de Franschen dus in order ziende nadren,
Gevoeld een heldenmoed ontsteken door hun aad'ren,

En schoten moedig op de Fransche benden in,
Getroost te sneuvelen met een onverzetbren zin.
De vijand zag men door dien tegenstand aan 't wijken;
Cassart aan 't been gewond, ook angstig heenen strijken
Gelijk een Rikel met een afgekapten staart.
De veldheer Kerkring en Sanslieve, onbezwaart
Hun volk zoo dapper en stoutmoedig ziende strijden,
Die zochten, buiten schoots dien fellen brand te mijden,
En zagen wel verg'noegt van ver het spel slechts aan.
De Ruiterij op zulk een voorbeeld bleef ook staan
En liet het voetvolk in het gevaar van strijden steken.
Het volk, vermoeid en door gebrek van hulp bezweken,
Moest wijken, tegens dank, voor 't dwingend Fransch geweld.
Dit speet onz' oversten, door deze ramp versteld,
Die, magt'loos om dit leed te zien met eigen oogen,
Het allereerst vol spijt vooruit zijn heen gevlogen,
Gevolgt van het volk tot aan Malpais toe,
Vier mijlen daarvan daan, van stof begruist en moe.
De Burgery mag dit lafhartig vlugten noemen
En hun Veldoversten om zulk een daad verdoemen,
Maar 't is onwetendheid en razend overmoed,
Die hun dus last'ren en ten nadeel spreken doet.
'T is 't werk der hoofden zich voorzigtelijk te sparen
En braaf te redden uit verwoede krijgsgevaren.
Zoo blijft men levendig ten beste van 't gemeen,
Daar anders door den dood dien dienst wordt afgesneen.

De Landvoogd, vol beleid, verzocht de Brittelanders
Zich mee te voegen met hun moedige oorlogstanders
Bij onze krijgsmacht tot versterking van het Heer.
De Britten stemmen toe om dus den Franschen Beer
Met uitgetoogen kling vervaarlijk op te dragen
En 't vuil gebroedzel weer naar 't ruime strand te jagen,
De blonde Phoebus rees (den 21 dito) van Thetes zijne bruid
Met lagchende oogen, als de veldheer Kerkring uit
Zijn tent te voorschijn kwam met achtbaarheid getreden
En vroeg de Britten forsch, wat zij in 't leger deden?
„Om mee met mannenmoed te strijden", was het woord.
„Ja, om te vreten en te suipen; pakt u voort, [1])

[1]) Dit waren de eigen woorden van den veldheer, waarom ook de Engelschen aanstonds, billijk vertoornd, weer naar 't kasteel trokken,

Gij, blixsemkinders, en gij, dondersche canaljes!"
Zoo sprak het opperhoofd getroost in de batalje
   Met eigen volk alleen te strijden vol van moed
   En 't vijandelijk heir te smoren in zijn bloed.
Dus lust geen veldheer, die het zelfs bestaat te wagen,
Den Roem der dapperheid een ander op te dragen.

   Thans kwam de Bô den held verzekeren op dit pas,
   Hoe 't Fransche heir reeds op een mijl genaderd was
't Oranje morgen licht (den 22e dito) kwam nauw uit zee gerezen,
Of elk bereid zich tot den aanval zonder vreezen.
   De veldheer brandende van 't glinsterend oorlogsvuur,
   Gehard om pal te staan gelijk een koopren muur,
Reed op zijn klepper door de rijen en geleden,
Wijl alle oversten met vlijt hun beste deden,
   Om 't heir te scheiden in drie hoopen, juist geschaard,
   Held Kerkring zwaait vol moed 't ontzag'lijk oorlogszwaard
Tot driemaal toe om 't hoofd en zijn gevreesde schouders.
De Bie [1]) en Horst [2]), berucht door deugd en eedle ouders,
   Als afgezonden in 't bloedig oorlogsveld,
   Zag Kerkring nevens hem aan 't hoofd van 't heir gesteld.
Elk moedigde zich zelfs met Eed'le heldensporen
De wakk're Kinnegem, van moeders zij geboren [3])
   Uit Attabaliba en Mattasimbas bloed
   Op 't hoog Aruba, voelde in 't hert zijn's Vaders moed,
Die eertijds ruiter was, in de aadren ontsteken,
Sonslieve en moedig' Ellis en Uytrecht, onbezweken,
   Met Mordechay, Madoer en Gomez zag men staan
   Als oorlogszuilen met het glinstrend harnas aan.
All' Helden, die het hert voeld in den boesem jooken
Om slaags te raken met de vuige fransche spooken.
   Thans kwam de vijand 't volk braveren in 't gezigt;
   Toen ging elk moedig op zijn post en tot zijn pligt.

---

kunnende de Gouverneur met goede woorden nauwelijks de helft der Engelschen bewegen om weer naar het leger te keeren.

[1]) Willem de Bie [Bij(e)], commissaris en gecommitteerde te velde. — [2]) Adolphus Horst, med. Doct., medegedeputeerde te velde. — [3]) Een mulat, op Aruba uit een negerin en Indiaan geboren, waarom de dichter het schertzende zegt, dat hij [van] moeders zijde uit het bloed van Attabaliba of Mattasimbas, eertijds twee vermaarde Indiaansche koningen, gesproten is.

De Veldheer, brullende van Eed'le wraak en toren,
Liet met een krijgsmans toon zijn wakkre taal dus horen:
„'T za — lustig mannen! draagt u moedig in den strijd,
Vergaard nu laauw'ren zelfs in 't aanzien van den nijd.
Laat geen gevaar of nood uw moed of deugd verzetten,
Geen eeuw'ge lafheid uw verkregen roem besmetten
„Als dappre oversten gaan wij U moedig voor
'T za — volgt ons onverzaagt op 't loffelijk heldenspoor."

Zoo sprak de held, waarop hij aanstonds met genoegen
Zich met zijn .... bij 't gros van 't Heir ging voegen;
Beval zijn benden niet te schieten zonder last,
En wil, dat ieder op zijn woord en order past.
Toen ging het strijden aan en spooreloos vernielen
De dood van rij tot rij, gevolgen van 't ontzielen,
Vertoonde zich voor het oog in ijselijk gelaat.
Een felle wapenkreet en gruwzaam schreeuwen gaat
Ten hooge hemel der 't zaam verbonden volken.
Een floers van stof en damp in dikke buskruid wolken
Benevelde de glans van Thetis aangezigt,
Die schuw van 't woeden met zijn gouden stralen zwigt.
Het vrees'lijk blixsemen en donderen der kartouwen
Deed elk dien moorddag voor zijn jongsten dag aanschouwen.
De kogels snorden met een schrikkelijk gerucht
Als hagelsteenen om het hoofd en door de lucht.
Dus vloog de dood verwoed uit duizend kopere keelen,
En toonde zijn geweld op menschen bekkeneelen.
De Veldheer stond verzet op zulk een aak'lig spel
Een teer meedogen kwam uit 't hert als uit een wel
Opschieten naar omhoog en deed hem 't heilloos plengen
Van zooveel meenschenbloed vervloeken, Ja zelfs mengen
Zijn traanen onder 't bloed, begruist met stof en zweet.
Geen laffe vrees of schrik maar medelijden deet
Hem 't aldereerst zich zelfs wat uit de kinken houwen.
't Was hem onmogelijk dit moorden aan te schouwen
De oorlogsmuziek verveelde zijn gehoor,
'T geluid der stervenden klonk hem te naar in 't oor.
En opdat ook zijn volk geen gruwelen bedreven,
Gaf hij 't geen order om op den vyand vuur te geven.
Al d'oversten, door een zelven geest geraakt,
Verwenschten d'oorlog die vervloekte jamm'ren braakt,

En vlogen uit den strijd op's veldheers spoor en treden.
Het volk dit ziende, dat al vast zijn beste deden.
Dat volgde de eigen weg en kozen 't hazenpad.
De veldheer, droevig en door arbeid afgemat,
Liet uit zijn stalen vuist zijn vuurroer zich ontglippen.
D'een liet zijn degen en de aâr zijn bandelier ontglippen.
Zoo waren de oversten van 't strijden droef te moe
En vlogen blind'lings naar de Punt van 't hoofdfort toe.
Twee sterktens, met geschut voorzien en oorlogstuigen,
En door geen aanval van de vijand ras te buigen,
Als Sint Michiel [1]) en aan de versse baai, bekwaam
Om vijands voortgang fors te stuiten en weer aan
Te halen, liet men, door de schrik vervuld, slechts varen.
De veldkrijgsraad de Bie, van angst niet te bedaren,
Gebood de stukken te vernagelen met spoed
En kruid en lood terstond te werpen in den vloed,
En dus in allerijl naar 't hoofdfortres te trekken
Om stad en lands kasteel in dezen nood te dekken

Terwijl men dus op 't Land deez oorlogswondering zag,
Ontdekte men hoe 't ook in zee geschapen lag.
Twee bombardier galjoots, allenskens opgevaren,
Laveerden zachtens door de kabbelende baren,
Om in St. Michiels baai te landen ongestoord
En bommen en mortiers ontladen uit scheepsboord.
Als drie scheepsoversten, met eeuwige eer te kronen,
Den landvoogd naderden om hun trouw en moed te toonen
En hem voorstelden om in 't holste van den nacht
Met hunne barken den vijand onverwacht
Op zij te vliegen en de schepen fors te ontrukken;
Men kon den vijand, zoo die aanslag wou gelukken,

---

[1]) Sint Michiel en de versse [Varsche] baai- dit waren twee sterktens de eerste met 10 stukken, drie ponders, en de laatsten met 2 vierponders, 2 metalen bassen en 100 man voorzien, en derhalve regt bekwaam om daar stand te grijpen en het vlugten van ons volk zoowel als den verderen voortgang te beletten, edoch, in plaats van dit, reed Willem de Bie met een vollen ren naar de posten en gaf bevel om de stukken te vernagelen en het kruid in het water te werpen; hetzelfde werd door den veldheer en Doctor Adolfe Horst aan de Piscadera's baai, insgelijks een wel gesterkte post en bekwaam om wakkeren tegenweer te bieden, bevolen.

Beroven van zijn kruid en bommen en mortiers
En dus beletten om ons volk met meer getiers
Te hoonen en verwoed in 't aangezigt te braveren,
Zoo kon de Fransche haan eens schielijk vlugten leren —
Maar neen de landvoogd gaf geen volmagt tot dien togt
Die nutte voorslag werd dus, lijder, onvolbragt.
Het dacht hem best bij dag die schepen aan te tasten
En dus vervloog [1]) de kans, die wakkre mannen pasten,
In acht te nemen, zich bedienend van den tijd.
Eens vijands hopman was 't gevolg van zulk een strijd. de 26e
Terwijl de Franschen als Gaskonjers dapper zwetsten,
Kwam stad en Schepen en kasteel en sterke vesten
En alles eischen uit des Franschen konings naam.
De dappere Landvoogd, tot die lafheid onbekwaam,
Gaf antwoord, dat hij hen op lood en kruid onthalen
En dus dien overmoed op 't duurste zou betalen

's Namiddags eischte men, eer men geweld begon,
De vruchten van een jaar dit land opbrengen kon,
Of, wou de landvoogd zich voor verdere schade wachten,
Zoo moeste men geven aan klinkbare stuks van achten
Vier honder duizenden, ten eene toegeteld.
De Landvoogd, sprekende gelijk een wakker held,
Gaf antwoord, dat hij hen nog 't een nog 't aar zou geven,
Maar zich verdedigen ten koste van zijn leven
De vijand ziende, dat hem alles werd ontzeit,
Sloeg vijftig duizend af, maar kreeg het oud bescheit. de 27e
Dit stond het Fransch gebroed niet langer te verduwen,
Men maakte 't al gereed om vuur en vlam te spuwen,
En, razende om dien hoon gelijk een dollen hond,
Wou 't al vernielen en verdelgen tot den grond.
Toen ging het treurspel aan en 't gruwzaam bombardeeren;
Men zou de steevoogd nu eens anders zingen leeren.
De gansche lucht geraakte in lichte laaye vlam,
Een talleloos getal van felle bomben kwam

[1]) Deze waren de kapiteins Pieter Galmero, Balthazar Jan en Matthijs ...., die den Gouverneur aanboden om 's nachts de Fransche Barken met .... te gaan nemen, hen selven sterk makende van een gelukkigen uitslag, doch de Gouverneur weigerde 's avonds de noodige Commissie te geven, en zeide, dat zij die des morgens krijgen konden, maar toen was het te laat en onmogelijk dien aanslag uit te voeren.

Toen snorren door de lucht, zoo groot als hangranaten.
Het vuur vloog door de stad, door huizen en door straten
  En wierp het al ter neer' met dood'lijk geweld
  Hier zag men lijken [1]), op het deerlijkst neergeveld,
Beroofd van arm of been, geknot aan al hun leden;
Geen mensch kan veilig door de stad en vesting treden.
  Gindsch ploften gevels in en daken met gedruis
  Men vondt zijn sterfbedde en zijn grafstee in zijn huis.
Dus scheen een naar verderf voor stad en land beschoren,
En ging dit woeden voort, zoo raakte 't al verloren.
  Wat mensch, die geenen steen in zijnen boezem had,
  Kreeg geen ontferming met de rampen van de stad
Wie, zoo 't geen monster was, kon zulk een spel behagen?
Wat held, hoe moedig, die dit woeden kon verdragen?

  De Landvoogd, van een zacht' en medelijdend' aard,
  Was in zijn ziel om 't leed der burgerij bezwaard.
Het dacht zijn wijsheid 't best den verdren nood te weren,
En door een goed verdrag de ellenden af te keren.
  Zoo weet een overste door wijs beleid en reên
  Het leed te matigen ten besten van 't gemeen.
'T is regte wijsheid om een grooter kwaad te hoeden
Een klein te lijden en zich dus tot rust te spoeden.
  Hardnekkigheid in nood is dolheid, waard bespot;
  'T best geeft m' een weinig toe om dus het nijdig lot
Gerust te ontduiken en een beter af te wachten.
Die 't al wil wagen is niet voorzichtiglijk te achten,
  Door deze reen gesterkt, eer woede 't hart beving
  Des forschen vyands, trad in onderhandeling
Die dryden wou men hem niet schielijk vergenoegen,
Nog meerder schaden bij 't geleden leed te voegen.
  En dat men nog een rij geladen bommen had,
  Om, was men koppig, fluks te werpen in de stad.
Dit dacht de landvoogd best maar tijdig voort te komen,
Hoezeer 't gepeupel hier was tegen ingenomen,

---

[1]) Lijken etc; dit en het vernielen der huizen wordt door den dichter spottende ter neer gesteld, alzoo er in de geheele bombardeering niet meer dan twee blanken, 3 negers en eene vrouw met haar kind zijn gesneuveld en maar twee kleine huizen ingestort en drie gaanderijen beschadigt behalve eenige geringe schade hier en daar, aan weinige huizen geschied, 't gene niet noemenswaardig is. —

Dat stout en dom, het kwaad niet weetend te voorzien,
Niet wilde, dat er een verdrag ooit zou geschien.
„De vijand, hoopende, was met zich zelfs verlegen;
't Was lafheid liet men zich tot een verdrag bewegen.
Hij was (dit wist men) ontbloot van mondkost kruid en lood [1]);
Zij waren dus benard in angst en grooten nood,
En liet men zich maar niet door vuige vrees bedriegen,
Men zag ze in korten tijd weer naar hun nest toe vliegen.
Mortiers en bommen 't was er al ontramponeert [2]);
Niets had de vijand 't geen een sterke vesting deert
En wou men moedig nog een week of twee slechts wachten,
Men zag het kale rot van honger zelf versmachten"

Zoo riep de burgerij den landvoogd in het gezigt,
Maar hij, in 't hert genoopt door zuivren liefdepligt,
Omtrent zijn evenmensch (want 't volk had niet geloogen)
Kon 't naar verderven van zijn vijand niet gedoogen.
Een waar gevoelen kwam er op in zijn gemoed,
Dat zijnes vijands val met vlijt voorkomen doet.
„Zijn felsten vijand als zich zelf beminnen,
Dat's werk van eenen, die zijn pligt wel wou bezinnen
Wat kon het schaden, dat elk man een weinig gaf,
Om daar den Franschman mee te paayen tot zijn straf.
Men kon de vijandschap door goeddoen best verwinnen;
Van verder strijden was toch geen zij te spinnen"
Zoo zogt de landvoogd, met zijn vijands leed begaan,
De Burgers ernstig tot een goed verdrag te raan,
Maar 't was vergeef en slecht gepredikt voor de doven
Het was (dus riepen ze) hun Kroon en Eere roven,
Terwijl de vijand zelf in nood gedompeld lag
Te luisteren, veel meer te spreken, van verdrag.
De Landvoogd echter nam 't verdrag op zijne kiezen:
„Gij, kaale neeten, hebt er niets bij te verliezen,

[1]) Dat de Fransche zeer slecht voorzien waren, bleek daaruit, dat zij in verdrag bedongen, dat een gedeelte van het geld in victualie moest betaald worden. — [2]) dat dit waar is, bleek, omdat de Franschen degenen, die uit de stad gezonden waren om over het accoord te handelen, de Mortiers nooit als toegedekt hebben willen laten zien; toen ook de Curacaosche burgers na het gesloten verdrag in het fransche leger kwamen, zagen, dat .... mortiers onbekwaam en onbruikbaar waren geworden .... franschen dit staande de onderhandeling bedekt gehouden.

Die alles schuldig zijt, en waart zeer wel tevreen,
Indien de machtigen de gansche schade leen.
Dit zal U missen en ik zal met de andere Heeren
'T Verdrag fluks teekenen, al zou 't u allen deeren".
Dus sprak de Held, en ging met onverzoenbren zin
Met zijnen vijand dus een overeenkomst in,
Om voor een honderd en vijftig duizend stukken
Van achten te verhoen de verdere ongelukken.

Dies wierd het kwaad gestuit, de vijandschap geveld
Door 's Landvoogds wijs beleid, slechts voor een hand vol geld.
Wat heeft het Volk van zulk een leidsman niet te hopen,
Die weet en toont, dat rust nooit is te duur te kopen.
Staak, ingezetenen, dan uw dwaas en dom getier.
Uw landvoogd, uitgeleerd in schrander staatsbestier,
Weet best, waar 't welzijn van zijn volk ligt ingelegen.
Curaçaosche kooplui zwicht! zijt vrolijk! welk een zegen,
Wat voordeel geeft U uw bestierders aan de hand.
Gij vreest voor schade; weg beklaaglijk onverstand
Met zes ten honderd 't goed uws meesters te bezwaren
Kondt gij meer winnen als voorheen in vele jaren.
Zoo draagt een aâr de last, die gij betalen moest.
Zoo raapt me uit schande en schade een dubble rijken oest.
Vervloekt dan Cassard niet, maar wil veeleer verlangen,
Om de eer van zijn verzoek meer als een 's jaars te ontvangen
Zoo geeft verlies U winst en werd gij uit schade rijk.
En uwe landvoogd vond in wijsheid geen gelijk
Wie roemt niet billijk dus Curaçaosche oorlogsdaden?
Wie kroont die helden niet met groene lauwerbladen?
Leeft eeuwig helden met de Eerekrans op 't hoofd;
Dat nimmer laster uw verkregen roem verdoofd.
Nooit zie men and'ren met een ijverzucht bezeten
U na te volgen, zoo kan men U weergaloos heten.
De laatste naneef roem en prijze uw wijs beleid
Uw onverzetbren moed uw heldendapperheid.
Mijn zangster had nog lang tot uwe roem gezongen
Waar zij niet magteloos door haar vermoeide longen.

SIMPLICIUS VEREDICUS

Zoo schijnt dit stuk, helaas, een nieuwe bevestiging te zijn van het alles behalve te loven gedrag der autoriteiten.

In het genoemde artikel in De Indische Gids is reeds een en ander vermeld uit het jaar 1781, de brandschatting van St. Eustatius, door de Engelschen. Van hetzelfde jaar zijn de *Traanen van een grijzen Hollander, gestort om de naare toestand van zijn land, veroorzaakt door de schandelijke overwinning der Engelschen in de West-Indiën.* Te Amsterdam, By, J. B. Eewe, Boekverkooper op den Hoek van de Pypemarkt en Dam 1781. De grijze Hollander is W. V. O. Caspersz, een kind van zijn tijd, en overigens mij onbekend. Men oordeele:

Almagtig God!
Ziet gy het lot
Van Nederland, met gunstige oogen?
Of is uw hand,
Voor Nederland,
Beroofd van haar gevreesd vermogen?

Zal 't *Britsch* gebroed,
Dat schriklyk woedt,
De geessel onzer vrijheid weezen?
Zal Neêrlands volk
Den wreden dolk,
Van die gehaate rovers vreezen?

Neen, God! uw hand
Zal Nederland,
Gelyk weleër haar bystand toonen;
Gy zult den *Brit*,
Op roof verhit,
In uwe gramschap niet verschoonen.

Dat hy in 't West',
Zyn Standaard vest';
Een weerloos volk voor zig doe knielen;
Eén wenk, ô God!
Stelt hem ten spot;
Uw adem kan zyn magt vernielen.

't Is waar, myn hart
Erkent met smart,
Dat Nederland die gunst verbeurde;
Maar 't roept U aan;
Doe 't niet vergaan,
Dat 't reeds zyne euveldâen betreurde!

Zyn schuld is groot,
Doch, nood en dood
Doen waar berouw te voorschyn komen;
't Knielt voor uw' troon
ô God! uw Zoon
Deet voor die schuld zyn bloed reeds stroomen.

Op! Neêrlands volk,
Vrees vuur noch dolk;
Steun op den God der legerschaaren:
Zyn sterke hand,
Wil 't Vaderland
Door u verlossen uit gevaaren.

Gesp 't zwaard op zy!
De dwinglandy
Der *Britten*, doe uw' moed ontbranden!
Doorklief de Zee,
De Wester Reê
Verwacht haar redding van uw handen.

Ja, heldendrom!
Keer niet weêrom
Dan met een krans van bloeijend lover:
Den Batavier
Voegt de eerlauwrier,
Bevochten op een' laffen tover.

Beef, Albion!
Die u verwon
Is God, de God der Nederlanders;
Hy die u ziet,
Brenge u tot niet;
Verbreisle uw bloedige oorlogs standers!

Uw woest geweld
Zy perk gesteld,
Door Hollandsch dappre heldenzoonen!
Hun krygsgeluk,
Verbreek' het juk
Waar zy hun' trouw meê zien beloonen!

Hun leeuwenhart,
Te lang gesard,
Weet van bezwyken noch bedaaren.
Het schept zyn vreugd
In oorlogsdeugd,
Niet in verraad, als gy, barbaaren!

Als gy, wier moed,
Op Lamren woedt;
Wier overmagt den slag doet lukken;
Gy wien de moord,
Het meest bekoort,
Doch die in 't eind voor hun zult bukken.

ô Vaderland!
Kon nog myn hand
Een paerel aan uwe eerkroon hechten!
'k Vloog naar uw vloot,
Ontzach geen dood,
Om *Britsche* schelmen te bevechten.

Het oorlogs vuur
Doet, uur op uur,
Voor u, myn' boezem heevig blaaken;
Nogthans zal ik,
Het oogenblik
Van uw triumph, niet mogen smaaken.

Myn stervend hart
Gevoelt met smart,
Dat u myn moed niet meer kan baaten;
Het voelt verdriet
Om dat het niet
Voor u, zyn laatste bloed mag laaten.

Gy, die voorheen
Dit volk verscheen,
Toen 't biddend voor uw' throon geboogen,
Uw hulp genoot;
Toen gy den dood
Voor hun beroofdet van vermogen.

Leen tog uw oor,
ô, God! verhoor,
Verhoor een' Grysaart! — dat zyn traanen,
En uwe magt,
Zyn nageslacht.
Het voetspoor tot de vrede baanen!

Voor mij ligt een spotlied, „Curaçaosch volkslied" genoemd, dat in 1893 zou gemaakt zijn door een der officieren van Hr. Ms. De Ruyter. Hierin treft men den veelbekenden versregel „Geen boom ontsiert den klip" en de aanduiding van Curaçao als „het land van den kabriet". Geschreven op de wijze en naar het voorbeeld van het „Wien Neerlandsch bloed" is het door de profanaties, die erin voorkomen, niet geschikt voor weergave in dit artikel. Slechts het vierde couplet maakt hierop een uitzondering; het luidt:

Ons zwelt het hart, ons klopt het bloed
Bij 't zien van onzen rots,
Geen ander vult ons week gemoed
Met zooveel liefde en trots.
Want ja, ons Curaçao is schoon,
Geen boom ontsiert den klip,
En op het blauwe Schottegat
Drijft fier ons oorlogsschip.

Het volgend couplet spreekt van „den grond,
Waarop mijn wipstoel gaat,
De plek, waar ieders grage mond
Reeds klaar tot drinken staat".

Dan volgt het laatste couplet, een geheel buiten het verband staande lof vóor Schiedam, „de schoonste stad van 't gansche Moederland."

Ten slotte twee Papiamentsche „gedichten, die uit den lateren tijd dagteekenen. Het eene draagt tot opschrift „Dedica na dia 19 di Januari 1921", d.i. „Gewijd aan den 19den Januari 1921". Het Koloniaal verslag 1922 zegt: „Rust en orde werden gedurende het jaar 1921 niet, althans niet noemenswaard, verstoord". Ik meende mij te herinneren, dat het de dag was van wat men met een groot woord zou kunnen noemen: het belasting-

oproer, en sloeg er de Amigoe eens op na. Deze spreekt in zijn nummer van 22 Januari 1922 van „een volksrelletje op groote schaal". De aanleiding doet er weinig toe; het betrof een vermeende onbillijke onderscheiding, tusschen Nederlanders en Curaçaoenaars gemaakt, bij de heffing der „buitengewone inkomstenbelasting. Een Curaçaosch medicus,dr. Möller, liet het op beslaglegging en executie aankomen, maar er werd niet geboden en de afslager van het gouvernement kon onverrichter zake vertrekken, waarop een optocht volgde, waarvan de dokter het middenpunt was.

Ter documentatie leg ik het vers hier vast:

Mucha bo ta bai pariba
Bin tuma un fuerte pa bo trabao (*bis*)
Puntra Luis Corra paquico el a coré bai.
Sjon Luis paquico b'a scondé?
Sjon Luis paquico b'a coré bai?

Cu mi lente na mi wowo
Cu mi lampi na mi man (*bis*)
Mi ta coré caja pa busco Luis.
Sjon Luis na unda b'a scondé anto?
Sjon Luis na unda b'a drenta anto?

Docter Moller den nos meimei
Nada nos por sosedé.
Quico por sosodé
Cu tur pueblo pa defendé
Sjonnan tur pueblo ta defendé (*bis*).

Nos Gobierno ta Holandes
Nos bandera ta Holandes
Nos himno ta nacional
Pero, pa quico e ta sirbi nos?
Sjonnan, pa quico e ta sirbi nos? (*bis*).

De bedoeling der eerste twee coupletten is mij niet bekend. Zij zeggen, dat Luis Corra weggeloopen is en zich verborgen heeft; men wil hem gaan zoeken.

Dan wordt gevraagd: Wat kan ons gebeuren, nu dokter Moller in ons midden is; het geheele volk staat achter hem. Ons bestuur is Hollandsch! onze vlag Hollandsch! wij hebben een volkslied! maar waartoe dient ons dit alles?

Het andere gedicht heet „Pober Corsao", Arm Curaçao. Het is een heftig schimplied op des kapiteins Borren houding bij Urbina's overval.

In het eerste couplet wordt een mij onbekende Miguel aangesproken, die de oorzaak van alle ellende zou zijn:

Minguel maricu!
Ta bo ta causa
Di toer nos spantu
I nos afliccion.
Ta bo a pone
Un reunion baldadi;
Bo a pone nos den hopi trabao

Aan kapitein Borren wordt verweten de gevangenneming van den gouverneur en het niet-verdedigen van Curaçao. Iedereen vraagt nu, waarom „wij" zoo laf zijn geweest, niet voor hen uit te trekken, maar ik zeg, dat ik niet gek ben, om voor die verwenschte „Macamba's" erop uit te gaan:

Nan toer ta bisa:
Nos ta cobarde,
Pakiko nos no a sali pa nan?
Ma mi ta jura,
Cu mi 'n ta loko
Di sali pa macamba stinki nan.

Laten die velen, die overal, op de Isla en de Bullenbaai, zoo veel geld verdienen zichzelf maar verdedigen:

Nan toer ta hopi
Na toer caminda
Na Isla y na Bullenbaai
Nan cu ta hanje
Mejor salario
Larga nan bai defende nan mes.

Die arme stakkerd van een gouverneur, die van de zaken hier niets afweet, is gepakt en weggevoerd en zelfs met den dood bedreigd:

E pober homber
Ta gouverneur,
Cu 'n sabi nada
Di e cosnan aki.
Nan a cohele
Y nan a hibele
Menasele pa morto mes.

Geen wonder dat dit fraais eindigt met een: Weg met Borren! Leve Urbina! Abajo Borren! Ariba Urbina!

Amsterdam 1 Maart 1937.

KRONIEK

SURINAME

Suriname is een „raar" land, heeft onlangs iemand opgemerkt; alles blijkt er anders te zijn dan men verwachten zou.

Niet minder waar echter is, dat Suriname ook vaak „raar" behandeld is; wat volgens veler inzicht noodig was voor het land, bleef maar al te dikwijls achterwege en wat gedaan werd was niet altijd nuttig, wenschelijk, of ook maar verantwoord.

Had men indertijd niet wijs gedaan met uit het feit, dat er voor den aanleg van een spoorweg naar het Surinaamsche binnenland geen particulier kapitaal te vinden was, de conclusie te trekken dat er vooralsnog van de „ontsluiting" van dat binnenland door middel van een spoorweg niet veel te verwachten viel?

Het tegendeel echter was het geval. Men verklaarde den spooraanleg voor urgent en de Staat der Nederlanden stelde maximum acht millioen beschikbaar om de spoor van gouvernementswege te doen aanleggen. Alle rechten der Maatschappij Suriname werden afgekocht voor ruim een half millioen gulden, waardoor zij in staat gesteld werd op een voor haar aandeelhouders lang niet onbevredigende wijze te liquideeren. Het gouvernement verkreeg voor deze vijf ton activa met een reëele waarde van ongeveer één ton (ten deele wel en ten deele niet voor de spoorwegaanleg van eenig nut) en dan natuurlijk het ideëele (of illusoire?) voordeel, dat de maatschappij aan de uitvoering van het gouvernementsplan geen bezwaren in den weg zou kunnen leggen.

Het is bekend, dat dit plan niet eens ten uitvoer gebracht is; spoedig zag men in dat het onverantwoord zijn zou het in zijn geheel af te werken, men staakte den arbeid toen het eerste, minder belangrijke baangedeelte gereed was en liet de verdere, d.w.z. het gedeelte waar het eigenlijk om te doen geweest was, achterwege, toen gebleken was dat het eindbestemmingsgebied niet belangrijk genoeg was om een spoorwegverbinding te rechtvaardigen.

Nadat jaren lang rente en aflossing op de spoorwegleening, alsmede de nadeelige saldi der exploitatie, de Surinaamsche rekening

in aanzienlijke mate bezwaard hadden (de plechtige opening van den dienst op het eerste baanvak had 28 Maart 1905 plaats) werd in 1920 het prijsgeven en opbreken der baan in ernstige overweging genomen. Maar nu deed de natuurlijke afkeer zich gelden tegen het vernietigen van hetgeen eenmaal met groote kosten tot stand gebracht is en dat, in dit geval, alleen door zijn aanwezigheid, behoeften geschapen had en speciale belangen had doen ontstaan, welke consideratie behoefden en niet verwaarloosd konden worden.

Wel werd in 1930 de dienst gestaakt op het laatste baanvak van 40 K.M. (dat aan de overzijde der Surinamerivier), maar spoedig was hervatting noodig, wegens hernieuwde activiteit der goudindustrie aan de Sarakreek.

Thans zijn de totale 175 K.M. nog steeds in exploitatie, zij het dan ook op uiterst bescheiden schaal en met betrachting der grootst mogelijke zuinigheid, gesteund door hooge tarieven.

De Surinaamsche spoorweg, met zijn zeer merkwaardige geschiedenis, is zich weder eens aan onze aandacht komen opdringen door het verslag eener reis naar het binnenland, in het begin van dit jaar gemaakt door den redacteur van De West en door hem in een reeks artikelen in zijn blad beschreven. Deze artikelen zijn nu in herdruk verschenen, in den vorm van een geïllustreerde brochure, uitgegeven te Amsterdam en verkrijgbaar à 60 cents [1]). De vraag naar de nummers in kwestie der courant zelf was zóó groot, dat de voorraad (wij lezen dat De West tegenwoordig een oplaag van 1550 exemplaren heeft) uitgeput geraakt was.

Het doel der reis was een bezoek aan de concessies eener Engelsche goudexploitatie-maatschappij, gelegen ten deele boven en ten deele beneden het punt waar de spoorlijn de Surinamerivier overschrijdt (verbinding der beide oevers oorspronkelijk door middel van een kabelbaan, tegenwoordig met vaartuigen).

Deze Engelsche onderneming, alsmede een Nederlandsche, leggen zich toe op het vinden van exploitabele kwartsriffen.

Voor beide is de spoorweg, nu die er eenmaal is, van belang; het was ten behoeve der werkzaamheden van de iets oudere, Nederlandsche maatschappij, dat het besluit van 1930 om den dienst op het verste baanvak te staken weder ingetrokken werd.

Beziet men echter het aan de brochure toegevoegde schetskaartje, dan krijgt men geenszins de overtuiging dat de spoorweg levensvoorwaarde is voor deze goudondernemingen, of dat zij de

---

1) Boekhandel E. Ritter, Van Wouwstraat 237.

exploratie niet ter hand hadden kunnen nemen, wanneer er geen spoorwegverbinding geweest ware. Trouwens, de zônen in kwestie leverden reeds goud voordat de spooraanleg begonnen werd.

En hoe is dan nog de verbinding tegenwoordig? Gebruik makend van den spoorweg, zoo ver dat mogelijk is, heeft men vier dagreizen noodig om een op 215 K.M. ten zuiden van Paramaribo gelegen terrein der Engelsche onderneming te bereiken, niet eens het allerzuidelijkste der oude goudconcessies. Met een vliegtuig zou men er niet meer dan anderhalf uur voor noodig hebben!

Aan spoorwegen hebben landen als Suriname geen behoefte, wel aan autowegen — en dan vooral aan luchtverbindingen. De Engelsche goudonderneming maakt reeds van motortractie gebruik voor de verbinding tusschen het eindpunt der spoorbaan en haar nog zuidelijker gelegen etablissement en het is moeilijk denkbaar dat bij een eventueele bevredigende ontwikkeling der industrie het vliegtuig niet, evenals elders in weinig toegankelijke binnenlanden, een belangrijke rol zal gaan spelen.

Op het belang van het vliegtuig voor de exploratie der Surinaamsche binnenlanden werd reeds in den eersten jaargang van dit tijdschrift gewezen [1]). Een poging, nu twee jaar geleden door eenige belangstellenden aangewend om er onze regeering van te overtuigen, dat het vliegwezen in Suriname van overheidswege zou behooren te worden ter hand genomen (ook in het belang der kaarteering van het binnenland) heeft geen resultaat opgeleverd.

Intusschen is het een hoogst verblijdend verschijnsel, dat er getracht wordt een nieuwe goudindustrie in Suriname in het leven te roepen, dat het vraagstuk der kwartsexploitatie op nieuw onder de oogen gezien wordt en dat bij het onderzoek wetenschappelijke methoden gevolgd worden.

Dat ook den kleinen man nog wel eens een fortuintje in den schoot vallen kan, bleek kort geleden uit de vondst, aan de Boven Saramacca, van een steen, welke, op het eerste gezicht tenminste, verwacht werd wel tien K.G. goud te bevatten.

Materiaal voor wegenaanleg schijnt in Suriname wel te vinden te zijn. De redacteur van De West passeerde op zijn reis een granietheuvel, aan het noordelijke deel van den spoorweg gelegen, welke den steenslag zal moeten leveren voor de eerstdaags te ondernemen verharding der straten van Paramaribo.

Het binnenland van Suriname begint wat meer de aandacht te trekken. Er is een commissie ingesteld, die tot taak heeft de mo-

---

[1]) Ir. E. C. Abendanon, W. I. G. I, 1, 165.

gelijkheid te onderzoeken dat arbeiders in de z.g. boschbedrijven (mijnbouw etc.) zich door hun gezinnen laten vergezellen; de thans zeer hooge spoorwegtarieven zullen dan wel herzien moeten worden. Dat „het bosch", d.w.z. de wildernis in het binnenland, niet per se gevaarlijk behoeft te zijn, wordt bewezen door de aanwezigheid van enkele dames op de concessies der Engelsche goudonderneming.

Mocht inderdaad in Suriname een zoodanige rijkdom van exploitabel goudhoudend kwarts aanwezig blijken te zijn, dat daarop een machinale grootindustrie gebaseerd zou kunnen worden, dan zou dit een zaak van moeilijk te onderschatten belang zijn. Niet in de eerste plaats wegens de baten voor de landskas, welke deze industrie op zou leveren, maar vooral om de arbeidsgelegenheid, welke zij scheppen zou voor de volksklasse.

Altijd maar de gemeenplaats te herhalen, dat Suriname een landbouwgewest is, leidt nergens toe. Ook in Suriname bestaat een nu eenmaal niet landbouwende bevolkingsgroep, een groep voor welke de landbouw evenmin traditie is als voor onze Hollandsche polderjongens. En het heeft allerminst zin deze groep, door het middel der volksopvoeding, tot een landbouwende te willen maken, zoo lang er geen volkscultures kunnen worden aangewezen, welke een bestaan opleveren. De ontwikkeling der industrieën in het binnenland is daarom van het allergrootste belang en eerst de Amerikanen, thans weder de Engelschen, hebben aangetoond, dat de hygiënische bezwaren tegen de tropische wildernis niet onoverkomelijk zijn, hoewel alle pioniersarbeid natuurlijk slachtoffers eischt.

Overigens bracht De West nog eens in herinnering, dat de cacaocultuur als kleinbedrijf reeds 50 jaar geleden door de z.g. creolen ter hand genomen werd. Nadat de prijzen in 1933 hun laagste punt bereikt hadden, is er thans een verbetering ingetreden, zoodat de mogelijkheid aanwezig is, dat men zich weder meer op deze cultuur zal gaan toeleggen; de zeer sterk gereduceerde productie der laatste jaren was voor het allergrootste deel van de grondjes der kleine landbouwers afkomstig.

Tenslotte moge in deze kroniek nog melding gemaakt worden van een phenomeen op wetgevend gebied.

Ontwerp-verordeningen zijn aan de Staten ingediend, houdende bepalingen betreffende de huwelijken van Aziaten, die het Hindoeïsme of den Islam belijden. De bedoeling is dat Hindoeïstische en Mohammedaansche huwelijken als wettige huwelijken beschouwd zullen worden en dezelfde rechtsgevolgen zullen hebben

als huwelijken gesloten overeenkomstig de bepalingen van het B.W.

Hiermede zal dan de eerste stap gezet zijn op den weg der dualistische rechtsbedeeling [1]) en prijsgegeven zijn het nog maar zoo kort geleden (was het niet onder Minister Koningsberger?) met klem verdedigde principe van eenheid, dat zoo logisch lijkt voor een kolonisatiegebied in de nieuwe wereld. Om niet te spreken van die andere principieele kwestie, of men het rituee le huwelijk van bepaalde groepen van niet-Christelijke ingezetenen gelijk mag stellen met het burgerlijke huwelijk van andere groepen. Voor de katholiek gedoopte Aziaten geldt natuurlijk de algemeene regel, dat een ritueel huwelijk zelfs niet plaats mag hebben, voordat het burgerlijke huwelijk gesloten is.

Uit het historische overzicht, waarmede de memorie van toelichting aanvangt, blijkt dat in Britsch Guiana (in Demerara, zegt de memorie) reeds op 1 September 1891 een regeling in werking getreden is, in welke ten behoeve der Aziatische immigranten ook betreffende het huwelijk speciale regelingen gemaakt werden. Destijds, zegt de mem. v. toel., was men in Suriname van meening, dat de desbetreffende bepalingen wel pasten in het Engelsche rechtsstelsel, maar met het Nederlandsche onvereenigbaar zouden zijn. Gereedelijk laat zich hieruit afleiden, dat men nu in ons Suriname iets wil ondernemen, dat in de Amerikaansche koloniale gebieden zonder voorbeeld is.

Het lijkt verstandig vooreerst maar eens af te wachten, wat de Surinaamsche vertegenwoordiging op het ontwerp te zeggen hebben zal. Intusschen evenwel verdient een aangelegenheid als deze, omtrent welke natuurlijk te voren algeheele overeenstemming verkregen is tusschen opperbestuur en gouverneur, even bekeken te worden in het licht der verschillende ficties van het geldende Surinaamsche staatsrecht.

Neemt de Surinaamsche vertegenwoordiging het ontwerp aan en worden er later opmerkingen gemaakt in het moederlandsche parlement, dan kan de regeering verwijzen naar de bevoegdheid en de deskundigheid der plaatselijke instanties, met betrekking tot een interne aangelegenheid.

Verwerpen de Surinaamsche Staten het ontwerp, dan wordt de regeling bij K.B. ingevoerd; alleen moet dan thans, onder de nieuwe staatsinrichting, een tweede behandeling door de Surinaamsche vertegenwoordiging voorafgegaan zijn.

[1]) Zie de brochure: Hoeveel rechtstelsels? door C. R. Biswamitre, besproken in de W. I. G. XVIII, 119.

In beide gevallen is de kans op een daadwerkelijk ingrijpen door de Nederlandsche volksvertegenwoordiging vrijwel gelijk nul.

Zou het niet beter zijn, wanneer bij een aangelegenheid als de onderhavige, ons parlement direct betrokken werd? Meer nog dan een interne Surinaamsche, lijkt dit er een van Nederlandsch koloniaal beleid.

CURAÇAO

Wijziging der begrooting

Onder dagteekening van 25 Januari 1936 heeft de Gouverneur een ontwerp tot wijziging der begrooting voor het loopende jaar ingediend. Verschillende posten worden, tezamen tot een bedrag van omstreeks ƒ 220.000.— verhoogd, ongeacht ƒ 90.000.— aan voorschotten voor woningbouw.

Voor het R.K. bijzonder onderwijs op Aruba is ƒ 26.835.— noodig; het subsidie voor postvervoer aan de K.L.M. wordt met ƒ 6000.—, dus tot ƒ 56.000.—, verhoogd. Uitgetrokken wordt verder ƒ 7200.— salaris voor een ambtenaar, die over de noodige ervaring beschikt, om hem de uitvoering van de „Ongevallenregeling 1936" op te dragen. Uit de Nederlandsche pers is intusschen bekend geworden, dat deze ambtenaar zal zijn de heer ir. R. A. Verwey, directeur van den rijksdienst der werkloosheidsverzekering en arbeidsbemiddeling, die 5 Maart voor ten hoogste zes maanden vertrokken is.

Belangrijk is voorts een post van ƒ 225.000.— voor herziening van salarissen van ambtenaren en van arbeidsloonen, als gevolg van de stijging van de kosten van levensonderhoud door de wijziging van den monetairen toestand. Dit bedrag zal gevonden worden door verlaging met gelijk bedrag van de extra-uitkeering aan het Curaçaosche pensioenfonds.

Voor de zooveelste maal zal opnieuw een landbouwkundige zijn intrede doen in het ambtenarencorps. De Gouverneur trekt ƒ 6000.— uit voor een deskundige, die met het toezicht op de plantsoenen belast zal worden en tevens voorlichting moet geven op landbouwkundig gebied.

De overige posten dienen hoofdzakelijk voor gouvernementsgebouwen en ambtswoningen.

Tot dekking dezer uitgaven, met uitzondering van die der salarisverhooging, wordt de raming der inkomsten verhoogd met ƒ 311.000.—.

Koloniale raad

De *Amigoe di Curaçao* doet verslag van een op 26 Januari gehouden vergadering van den Kolonialen Raad. Daarin zijn, naar het blad meedeelt, verschillende ontwerpverordeningen, die belastingverlaging inhielden aan de orde geweest. Het verslag vermeldt alleen een verlaging der loodsgelden, die op *f* 160.000.— 's jaars geraamd wordt. Desniettemin behoort de opbrengst der loodsgelden tot die belastingen, waarvan de raming der opbrengst voor 1937, met *f* 45.000.— verhoogd is. Achteraf bezien vond het gouvernement zelf deze verlaging niet noodig, omdat de scheepvaartmaatschappijen reeds voordeel trokken van de devaluatie van de gulden.

In dezelfde vergadering is weer eens een klachtenboek over de politie opengedaan.

Er zullen er ook wel zijn, die klachten over den Kolonialen raad hebben. O.a. over de trage verschijning der notulen. Wij, althans, hebben nu, half Maart 1937, nog geen latere notulen dan van 12 Mei 1936.

Onbegrijpelijk is intusschen de mededeeling in latere nummers van de *Amigoe*, dat de Raad van bestuur de voorstellen tot belastingverlaging heeft verworpen en deze nu aan de Kroon ter beslissing moeten worden voorgelegd. Het betreft hier toch bestuursvoorstellen, waaromtrent achteraf raadpleging van den Raad van bestuur niet is voorgeschreven, zoodat een eventueele afkeuring door dit college op zichzelf geenerlei rechtsgevolg heeft.

Landsmiddelen

De opbrengsten der middelen in 1936 heeft, met inbegrip van *f* 600.000.— batig saldo 1932, 1935 met *f* 850.000.— en de raming met *f* 1.300.000.— overtroffen. Meer dan in 1935 brachten o.a. op: invoerrecht *f* 150.000.—, grondbelasting *f* 100.000.—, successiebelasting *f* 50.000.—, schoolgelden *f* 40.000.—, landsradio en landstelefoon tezamen *f* 45.000.—, loodsgelden *f* 90.000.—; minder was de opbrengst van: inkomstenbelasting *f* 200.000.—, motorrijtuig-, rijwiel- en motorbootbelasting *f* 50.000.—.

Gereformeerden in de Roomsche Kerk gedoopt

In *Zuid-Afrika* leest men een klacht van de synode der Ned. Geref. Kerk in Zuid-Afrika over het laten doopen van kinderen in

de Roomsche Kerk. De Amerikaansche *Wachter* teekent bij die klacht aan, dat ze nog nooit van een Gereformeerde Kerk gehoord heeft, waar men de kinderen in de Roomsche Kerk laat doopen.

Als dr. Henry Beets van de Christian Reformed Church in Amerika, die, naar de bladen melden, naar de gereformeerde Kerk van Curaçao op bezoek gaat, of er misschien reeds geweest is, weer naar Nederland komt, moet hij op het Rijksarchief toch eens het doopregister raadplegen van de Gereformeerde Kerk van Curaçao op het einde van de achttiende eeuw. Hij zal dan zien, dat ds. P. J. van Esch, die in 1800 den in 1796 overleden predikant D. J. G. de la Houssaye opvolgde, begon met eenige doopaanteekeningen van kinderen, „welke bij gebrek aan Gereformeerde Predikanten in de hervormde gemeente door den Lutherschen predikant Jacobus Muller Antoniszn, gedoopt zijn geworden", overgeboekt uit het Luthersche doopboek. En dan komen, overgenomen uit het Luthersche doopregister, de namen der kinderen, „die, bij gebrek aan Gereformeerde Predikanten in deze gemeente, gedoopt zijn geworden door de Roomsche Priesters te Curaçao."

BIBLIOGRAPHIE

A. TIJDSCHRIFTEN, COURANTEN, ENZ.

Agricultural Journal of Barbados. 5de Jrg. no. 3. Sugar cane breeding, seedling selection and trials; The Yield of Sugar-cane in Barbados in 1936.

Agricultural Journal of British Guiana. 7de Jrg. no. 3. The Use of the Handrefractometer in estimating the maturity of a field of Cane, door S. D. Duncan.

Idem. 7de Jrg. no. 4. Efforts to establish a Banana Industry, door J. Sydney Dash; The Demerara Index, door R. R. Folett Smith and J. E. Williams; The Variety and Fertiliser position of the Sugar Industry II, door G. Williams and B. Holman.

Tropical Agriculture Trinidad. 13de Jrg. no. 12. Recent Investigations on Sugar cane and Sugar cane- soils in Trinidad. III Effects of manurial limestone on crop quality and yield of commercial sugar, door P. E. Turner.

Idem. 14de Jrg. no. I. Banana exports.

Revue Botanique Appl. Tropical. 1de Jrg. no. 184. La canne à sucre à Trinidad, door D. Kervegant.

Nieuwe Rotterdamsche Courant. 8 Februari 1937. Avondblad A. Een kans voor een boerenstand in Suriname.

Idem. 26 Februari 1937. Avondblad E. Hoe de Zeeuwen Suriname veroverden, door A. Knappert.

Journal of the Jamaica Agricultural Society. 40ste Jrg. no. 9. The report of the Jamaica Banana Commission.

La Quinzaine Coloniale. 10 Febr. 1937, no. 729. L'amnistie aux colonies; La suppression de la transportation; Le credit agricole à la Martinique; Extension de la législation sur la faillite aux Antilles et à la Réunion.

West India Committee Circular. 11 Februari 1937, no. 1001. The West Indies and Trinidad; The Finances of St. Kitts; Sea Island Cotton Notes; Colonel Davson in Jamaica; Agricultural News (Molasses as a Cane Manure-Cane Juice Affected by Manuring-Avocado Oil-Sugar-cane Wax-World's Second Worst Insect Pest); Trinidad's Wireless Services.

De Rijkseenheid. 24 Febr. 1937, no. 21. De Curaçaosche Begrooting.

Koloniaal Missie Tijdschrift. Afl. 11, 15 Febr. 1937. Het Apostolisch Vicariaat van Suriname, door fr. M. F. Abbenhuis, 27 en 28.

Echo's uit de Missies, 25 Febr. 1937, no. 3. Statistiek van onze Missies in Curaçao en Suriname op 1 Januari 1937; De Majella-stichting, door Sr. Marie A; Melaatsen lief en leed, door Soeur M. Cordula.

De Zakenwereld. 12 December 1936. Kantteekeningen en Commentaren [over Suriname].

Bulletin van het Inlichtingenbureau van de Afdeeling Amsterdam der Kon. Vereeniging Oost en West. Februari 1937, no. 2. Neringdoend Curaçao, door W. R. Menkman.

De Avondpost. 13 Februari 1937. Koloniën, door W. R. Menkman.

De Telegraaf. 14 Februari 1937, 5de blad. Rechtspraak in het bagno, door D. G. A. Findlay.

Ons Suriname. Februari 1937, no. 2. Schetsen uit den arbeid van Fr. J. W. van Lijnden [in Suriname] Surinamers in Amsterdam, door N. Anakram.

Het Zendingsblad van de Gereformeerde kerken in Nederland. Februari 137, no. 2. Het Gereformeerd Kerkelijk leven in Ned. West-Indië, door W. B.

Tijdschrift voor Economische Geographie. 15 Januari 1937, no. 1. Mogelijkheid van kolonisatie door Hollanders in Suriname, door F. A. B.

Pharmaceutisch Tijdschrift voor Ned.-Indië. 14de Jrg. no. 1. Iets over Sneki-Koti, een Surinaamsche slangenbeet, door G. Sant.

De West. 22 Januari 1937, no. 3045. De Zuidgrens-expeditie.

Idem. 12 Februari 1937, no. 3054. Cacao. De tragiek van een cultuur, door S. B(eck). I.

De Trom. Maart 1935, no. 3. De West-Indische afdeeling der K.L.M.

Bulletin Uitgegeven door de Vereeniging van Gouvernements Bureau-Ambtenaren in Suriname. Februari 1937, no. 9. Uitzending voor 's Landsbureaudienst Noodig?; Benoemingen enz. in 's Landsdienst; De belangen der Bureauambtenaren en hoe daarvoor wordt gezorgd; Waarheen?, door R. H.; Inzake cumulatie vrijstelling dienst; Acht en veertig bureau-ambtenaren in tijdelijk verband; Recht op gedeeltelijken overtocht thans ook vervallen.

Oost en West. Februari 1937, no. 2. De West in het Nederlandsche Staatsverband, door W. R. Menkman. II; Een Honderdjarig Jubileum op Curaçao; Korte Golfjes uit Suriname en Curaçao.

Idem. Maart 1936, no. 3. De West in het Nederlandsche Staatsverband, III, door W. R. Menkman; Korte Golfjes uit Suriname en Curaçao.

Het Vaderland. 19 Februari 1937. Avondblad A. Multatuli en Kappler, twee koloniale specialiteiten, door A. Hallema.

Idem. 26 en 27 Februari 1936. Avondblad A en C. Suriname tweehonderdzeventig jaar Nederlandsch bezit, door Louis Koch.

Ons Leger. Februari 1937, no. 2. Plechtige herdenking van de beëediging van Z. D. H. prins Bernhard te Paramaribo.

El Regulador. Semanario di Aruba. 28 November en 5 December 1936, nos. 7 en 8. Holanda i su posicionnan.

Revue Intern. Prod. Col. 11de Jrg. no. 132. Les bois de la Guyane française, door M. Demorigeot.

B. BOEKEN, GESCHRIFTEN, ENZ.

1. Betrekking hebbend op de tricentenaire viering van Guadeloupe, Martinique [1]).

Documents inédits. Publiées par J. Rennard à l'occasion du Tricentenaire des Antilles. Guadeloupe sous le haut patronage de M. le Sénateur Henry Béranger, ambassadeur de France et de M. M. les Députés Gratien Candace et Eugène Graeve. Sous la direction de M. L. J. Bouge. Gouverneur de la Guadeloupe et dépendances. Hotel du Gouvernement, Basse Terre. 1935.

Tricentenaire des Antilles Guadeloupe, Martinique 1635–1935. Documents publiés sous le patronage de M.M. Réné Cottrel et Théodore Baude. door J. Rennard; René Cottrel, Fort-de-France. 1935. „Le Messager'' Thonon-les-Bains. 25 francs.

Fo-Yal (Fort-de-France) 1935–1935. Language créole-Folklore-Recettes-Procédés Etudes- Critiques- Anecdotes- Evènements- Catastrophes- Documents- Revue- Informations, door Lucien Nag- Reine. Impr. Reliure Bezaudin. Fort-de-France, 1935.

Le Collier Chou. Impressions de séjour, door Louise Perrenot. Impr. du Gouvernement. Fort-de-France, 1935.

Les Antilles Françaises au XVIIe siècle, door J. Rennard, Baas, Blénac. M. Alexandre. Fort-de-France. 1935. „Le Messager'' Thonon-les-Bains. 25 frs.

Les Défricheurs et les Petits Colons de la Martinique au XVIIe siècle, door J. B. Delawarde. Paris. Impr. R. Buffault, 1935.

Le Prêcheur. Histoire d'un etablissement humain sur les pentes de la Pelée. A. Buffault. Paris 1936.

[1]) Welwillend verstrekt door pater L. de Barbanson op St. Barthelémy. Dep. Guadeloupe (Ant. Franç.).

Essai sur l'Installation humaine dans les mormes de la Martinique, door J. B. Delawarde. Fort-de-France. 1935.

Essai d'écologie et de géographie Botanique. Publié à l'occasion du Tricentenaire des Antilles, door H. Stehlé. Basse Terre 1935. Gouvernement de la Guadeloupe et Dépendances. 40 frs.

Revue éclectique mensuelle. Tricentenaire. Tome I. 2e annee, no. 11. Le Carillon. 5 frs.

Les Etapes de la Guadeloupe Réligieuse, door abbé Guilbaud. Basse Terre. Impr. Catholique. 20 frs.

Le Clergé Colonial de 1815 à 1850, door R. P. Joseph Janin SSp. Toulouse. H. Basuyan 1936. 20 frs.

La Martinique (au premier siècle de la Colonisation 1635–1742), door Maurice de Lavigne Sainte Suzanne. Nantes Impr. Mthe Chantreau. 1935. 25 frs.

Les Antilles filles de France, door Marthe Oulié. Paris, Fasquelle. 12 frs.

Revue mondiale. Paris 1935. Contribution aux fêtes du Tricentenaire de Jean-Louis Jeune. Ancien Magistrat. Victor Schoelcher. Homme d'Etat etc. Sa correspondance inédite. 2e partie: Lettres Martiniquaises 1829–1881. 5 frs.

* * *

2. *De mogelijkheid van landbouw-kolonisatie voor blanken in Suriname*, door E. F. Verkade–Cartier van Dissel [proefschrift promotie op 5 Februari 1937, J. H. Paris, Amsterdam].

Programma van de feestelijkheden in Suriname ter gelegenheid van het huwelijk van H.K.H. Prinses Juliana en Z.D.H. Prins Bernhard 7 Januari 1937.

Departement Landbouwproefstation Suriname. Mededeeling no. 8. November 1936. De bereiding van compost volgens de Indore-methode, door H. J. Muller.

Almanaque de Curaçao para el ano de 1937, door W. M. Hoyer.

A Constitutional History of British Guiana, door sir Cecil Clementi, Messrs Macmillan and Comp. 1937. 20/—

Sawarie-noten uit Suriname, door ir. W. Spoon. Berichten van de Afd. Handelsbelangen, museum van de Kon. Vereeniging Koloniaal Instituut no. 109 (overdruk uit de Indische Mercuur van 6 Jan. 1937, no. I).

Jaarverslag over 1936 van de Afdeeling Boekverspreiding van het Algemeen Nederl. Verbond, door Fred. Oudschans Dentz (D. Zuid-Amerika en de Nederlandsche Overzeesche Gewesten: Suriname en Curaçao).

Een reisje naar de goudvelden in het Surinaamsche binnenland, door W. Kraan. Overdruk van artikelen verschenen in De West. Uitgave: Boekhandel E. Ritter, Van Woustr. 237. Amsterdam. *f* 0.60.

O.D.

